Coperta: Unipan Helga

J.-K. Huysmans
Là-Bas
© Librairie PLON, Paris.

ISBN 973-35-0383-5

J.-K. Huysmans

LITURGHIA NEAGRĂ

roman

Traducere din limba franceză
de
Emanoil MARCU

EDITURA „DACIA“
CLUJ-NAPOCA
1994

I

Atât de mult crezi, dragul meu, în ideile astea, că ai lăsat deoparte adulterul, amorul, ambiția, toate subiectele bătătorite ale romanului modern, ca să scrii istoria lui Gilles de Rais - și, după o pauză, adăugă:

- Nu-i reproșez naturalismului nici limbajul cazon, nici termenii culeși de pe pereții latrinelor sau din azile, pentru c-ar fi nedrept și absurd; mai întâi, sunt subiecte ce par făcute anume pentru el, apoi, cu molozul limbii și catranul cuvintelor se pot clădi opere mari și puternice, *Taverna* lui Zola e o dovadă; nu, problema e alta; nu-i reproșez naturalismului muruiala grosolană a stilului său butucănos, ci trivialitatea ideilor; îi reproșez c-a încarnat materialismul în literatură, c-a proslăvit democrația artei!

Da, dragul meu, orice-ai spune, ce teorie de creier detracat, ce sistem mizer și îngust! Să te mărginești la zemurile cărnii, să respingi suprasensibilul, să tăgăduiești visul, să nu înțelegi măcar atât: că interesul pentru artă începe acolo unde simțurile încetează să mai servească!

Ridici din umeri, dar spune, ce a văzut naturalismul tău în nepătrunsele taine ce ne înconjoară? Nimic. - Când a trebuit să explice o pasiune, să sondeze o plagă, să curețe cea mai neînsemnată rană a sufletului, a pus totul pe seama poftelor și instinctelor. Căldurile împerecherii și nebunia, la atât se reduce știința lui. Într-un cuvânt, n-a cercetat decât mai jos de buric și a debitat banalități când s-a apropiat de vintre; un felcer al herniilor sentimentale, un infirmier al sufletului - asta e, și nimic mai mult!

Pe urmă, dragă Durtal, naturalismul nu-i doar stângaci și mărginit, ci și corupt: a propovăduit oribila viață modernă, a elogiat americanismul moravurilor, a cântat osanale forței brutale și casei de bani. S-a înclinat pân' la pământ în fața gustului grețos al gloatei și astfel a repudiat stilul, a respins orice gândire înaltă, orice elan spre supranatural și transcendent. Atât de bine a întrupat ideile burgheze că, zău, pare născut din împreunarea Lizei, cârnățăreasa din *Pântecele Parisului*, cu Homais!

- Drace, nu ierți nimic! răspunse Durtal, pe un ton înțepat. Își aprinse țigara, apoi continuă: și eu detest materialismul, dar nu putem tăgădui că naturaliștii au făcut artei servicii remarcabile; la urma urmei, ei ne-au scăpat de marionetele țepene ale romantismului și au scos literatura dintr-un

idealism nătâng și dintr-o bicisnicie de fată bătrână, smintită de celibat! - De-abia ei, după Balzac, au creat ființe în carne și oase și le-au pus în concordanță cu lumea din jur; au contribuit la dezvoltarea limbii, începută de romantici; au știut ce-i râsul adevărat iar uneori au cunoscut și darul lacrimilor; în fine, nu întotdeauna au fost mânați de fanatismul josniciei, așa cum îi acuzi!

Ba da, pentru că-și iubesc epoca, iar asta îi trădează!

Pe naiba! Nici Flaubert și nici frații Goncourt n-au iubit-o!

- Fie, admit; lor nu le pot contesta buna-credință, spiritul de revoltă și noblețea; îi așez, de aceea, cu totul deoparte. Ba chiar recunosc, de bună voie, că Zola e un mare peisagist, un formidabil mânuitor de mase și interpretul lor autorizat. Apoi, slavă Domnului, nu și-a urmat până la capăt, în romane, teoriile ce laudă amestecul pozitivismului în artă. Pe când la cel mai bun elev al lui, la Rosny, singurul romancier de talent care într-adevăr s-a pătruns de ideile maestrului, totul a devenit, într-un jargon de chimie delirantă, o etalare greoaie de erudiție laică, un savantlâc de contramaistru! Nu, trebuie să recunoști că școala naturalistă, în lâncezeala ei actuală, oglindește gustul unui timp odios. Ne-a adus la o artă atât de târâtoare și plată, că aș numi-o bârfă de țațe. Nu crezi? Citește ultimele cărți, ce-ai să găsești în ele? - Un stil bălțat, simple anecdote, fapte diverse dezgropate de prin gazete, doar povești răsuflate și istorii dubioase pe care nu le susține nici o idee despre viață, despre suflet. Mi se întîmplă, după ce termin un astfel de volum, să nici nu-mi amintesc descrierile lăbărțate, predicile nesărate de care sunt pline; rămân doar cu uimirea că cineva a putut scrie trei-patru sute de pagini fără să aibă nimic de arătat, nimic de spus.

- Uite, des Hermies, dacă n-ai nimic împotrivă, hai să schimbăm subiectul; în ce privește naturalismul, n-o să ne înțelegem niciodată; până și numele lui te scoate din țâțâni. Ia spune, ce se mai aude cu terapia Mattei? Fiolele de electricitate și globulele tale ușurează pe vreun bolnav?

- Eh, ceva mai mult decât panaceele din Codex, dar fără efect permanent și sigur; de altfel, ori astea, ori altele... Bun, acum o șterg, scumpule, îndată-i ora zece și portarul tău stinge lumina pe palier; bună seara și pe curând!

După ce ușa se închise, Durtal aruncă în sobă câțiva cărbuni și rămase pe gânduri.

Discuția cu prietenul său îl irita cu atât mai mult cu cât de luni de zile lupta cu sine însuși, iar teoriile pe care le crezuse de neclintit se clătinau acum, se năruiau puțin câte puțin, umplându-i parcă mintea cu moloz.

În ciuda violenței lor, aprecierile lui des Hermies îl tulburau.

Desigur, naturalismul mărginit la studii monotone asupra unor ființe mediocre, evoluând printre interminabile descrieri de saloane și câmpuri ducea direct la sterilitate, dacă erai cinstit ori lucid, sau, în cazul contrar, la vorbăria cea mai plicticoasă, la cele mai obositoare clișee; însă Durtal nu vedea, în afara naturalismului, un alt roman posibil, decât cu riscul revenirii la tiribombele romanticilor, la operele mițoase ale unor Cherbuliez sau Feuillet ori, și mai rău, la istorioarele melodramatice ale lui Theuriet și Sand!

Şi atunci? Pus cu spatele la zid, Durtal se lovea de teorii confuze, de ipoteze nesigure, anevoios de formulat, greu de delimitat, imposibil de dus la un capăt. Nu izbutea să-şi limpezească simţămintele, ori ajungea în faţa unei fundături în care se temea să intre.

Ar trebui păstrate, îşi spunea, veridicitatea documentului, precizia detaliului, limba densă şi nervoasă a realismului, dar în acelaşi timp ar trebui sondate adâncimile sufletului, fără a încerca să-i explicăm misterul prin bolile de nervi; ideal ar fi ca romanul să se despartă de la sine în două părţi, sudate totuşi sau mai curând contopite, aşa cum sunt şi în viaţă, - o parte a sufletului, alta a trupului, de ale căror reacţii, conflicte şi unitate ar trebui să se ocupe. Într-un cuvânt, ar trebui urmată marea cale deschisă de Zola, însă ar fi la fel de necesar să se traseze prin văzduh un drum paralel, o altă cale, să se atingă partea invizibilă a lucrurilor, să se facă, într-un cuvânt, un naturalism spiritualist; ar fi cu mult mai nobil, mai bogat şi mai puternic!

Problema e că deocamdată n-o face nimeni. Cel mult ar putea fi amintit, ca unul care se apropie de acest concept, Dostoievski. Dar până şi blajinul rus e mai degrabă un socialist evanghelic decât un realist sublimat! - În Franţa, la ora actuală, cum formula exclusiv materialistă pierde teren, rămân două clanuri, - cel liberal, care aduce naturalismul în saloane, curăţindu-l de orice subiect mai îndrăzneţ, de orice noutate a expresiei, şi clanul decadent, care, mai extremist, respinge cadrul, mediul, până şi corpul, şi sub pretextul unor discuţii de suflet bate câmpii în păsărească ininteligibilă a telegramelor. În realitate se mărgineşte să-şi ascundă cumplita secetă de idei sub zăpăceala voită a stilului. Cât despre legitimiştii adevărului, pe Durtal îl umfla râsul de câte ori se gândea la bălmăjeala bâţoasă şi infantilă a acestor aşa-zişi psihologi, ce nu luminaseră nici cel mai mărunt aspect al unei pasiuni oarecare. Se mărgineau să amestece siropurile lui Feuillet cu prafurile sărate ale lui Stendhal: nişte hapuri pe jumătate dulci, pe jumătate sărate, o literatură de-a dreptul greţoasă!

În fond, îşi reluau în romane vechile teme de filosofie, disertaţiile de prin liceu, de parcă o simplă replică a lui Balzac n-ar lumina adâncul unui suflet mai bine decât toate aceste savante lucrări de doctorat! - Apoi, nu era de aşteptat de la ei nici o înălţare, nici un elan spre alte zări. Adevăratul psiholog al veacului, îşi zicea Durtal, nu e Stendhal, ci acest uluitor Hello, al cărui neclintit succes ţine de miracol!

Ajungea să creadă că des Hermies are dreptate. Într-adevăr, nimic nu mai stătea în picioare în această literatură bramburită; nimic, decât o nevoie de supranatural care, în lipsa ideilor mai elevate, bâjbâia neajutorată în spiritism şi ocultism.

Încolţit de aceste gânduri, şi vrând să-şi atingă totuşi ţinta, Durtal o luă pe ocolite, îşi schimbă traseul oprindu-se în cele din urmă la altă artă, la pictură. Acolo îşi regăsea pe deplin idealul, realizat de Primitivi!

În Italia, în Germania, şi mai ales în Flandra, ei exprimaseră neprihănitele elanuri ale sufletelor pioase; în decoruri autentice, apăreau, calme şi sigure, fiinţe surprinse în realitatea cuceritoare şi solidă a vieţii; iar feţele adesea

comune ale acestor oameni, chipurile uneori urâte dar formând ansambluri evocate cu forță, erau transfigurate de bucurii celeste, de disperări sfâșietoare, de înseninări ale spiritului sau de furtuni ale sufletului. Era, într-un fel, o metamorfozare a materiei calme sau tensionate, o deschidere spre zări necuprinse, dincolo de simțuri.

Durtal avusese revelația acestui naturalism în urmă cu un an, când totuși era mai puțin iritat de rușinosul spectacol al acestui sfârșit de secol. Se întâmplase în Germania, în fața unei răstigniri pictate de Mathaeus Grünewald.

Cum sta în fotoliu, îl trecu un frison și închise ochii aproape dureros. Cu extraordinară luciditate, revedea tabloul, acolo, în fața lui, în chiar momentul când îl evoca; iar strigătul de admirație scos atunci, când intrase în mica sală a muzeului din Cassel, continua să-i sune în minte, în timp ce în odaie Răstignitul se înălța enorm, pe crucea cu trunchiul traversat, în chip de brațe, de o creangă cu resturi de scoarță pe ea și care sub greutatea trupului se îndoia ca un arc.

Această creangă părea gata să se destindă și să arunce, din milă, departe de ținutul schingiuirii și-al crimei, sărmana carne țintuită la pământ de uriașele piroane ce străpungeau picioarele.

Brațele dislocate, aproape smulse din umeri ale lui Crist păreau sugrumate pe toată lungimea de frânghiile răsucite ale mușchilor. Subțioara frântă părea că trosnește; palmele larg deschise își rășchirau degetele terorizate - dar care totuși binecuvântau, cu un gest confuz de rugă și de reproș; pectoralii fremătau, scăldați în sudoare; torsul era vârstat cu brazde adânci, trasate de cușca înfoiată a coastelor; carnea se umfla învinețită, înverzită de înțepături de insecte, împănată cu spinii rupți din nuiele, rămași sub pielea lovită.

Vremea puroiului venise; rana cea mare din coastă curgea abundent, inunda șoldul cu un sânge gros, întunecat ca zeama de mure; serozități bătând în roz, secreții ca un zer și altele ca vinurile tulburi de Moselle picurau de pe piept, udau pântecul sub care cădea faldul vălurit al unui petec de pânză; mai jos, genunchii contorsionați își ciocneau rotulele, pulpele scobite se închirceau iar labele picioarelor, țintuite una peste cealaltă, se umflau, se ofereau deplinei putrefacții, se gangrenau sub valuri de sânge. Aceste picioare spongioase acoperite de sânge închegat erau cumplite; carnea creștea, trecea peste capul pironului iar degetele crispate tăgăduiau gestul rugător al mâinilor, blestemau, aproape scormoneau, cu cornul albastru al unghiilor, țărâna ruginie, tărcată cu oxizi de fier, asemeni pământurilor purpurii ale Thuringiei.

Deasupra cadavrului martirizat, capul apărea frământat și enorm; încins cu o coroană încâlcită de spini, atârna vlăguit, iar ochiul palid, abia întredeschis, mai arunca o privire chinuită și înfricoșată; fața era tumefiată, fruntea năruită, obrajii trași; toate trăsăturile căzute plângeau, în timp ce gura descleștată râdea cu falca zgâlțâită de atroce contracții tetanice.

Supliciul fusese cumplit; agonia îl îngrozise, punându-i pe fugă, până și pe călăi.

Acum, profilată pe cerul de un albastru noptatec, crucea părea gârbovită, aproape culcată la pământ, vegheată de două siluete, de-o parte şi de alta a lui Isus: - una din ele, Fecioara, poartă o glugă roz-sângerie ce cade în valuri mărunte pe-o rochie azurie cu pliuri lungi; împietrită şi pală, cu faţa umflată de lacrimi, cu privirea fixă, ea plânge înfigându-şi unghiile în carnea palmelor; - de cealaltă parte, Sfântul Ioan, un fel de vagabond, un mojic pârlit de soarele Suabiei, înalt la stat, cu barba împărţită în smocuri creţe, poartă veşminte largi, tăiate parcă din scoarţa unui arbore, o tunică stacojie şi un mintean galben deschis, cu mâneci suflecate ce lasă la vedere căptuşeala bătând în verdele crud al lămâii necoapte. Istovit de plâns, însă mai rezistent decât Maria care abia se ţine pe picioare, el îşi împreunează mâinile cu fervoare, contemplă trupul de pe cruce cu ochii împăienjeniţi, se sufocă şi îşi strigă, neauzit, zbuciumul gâtlejului mut.

O, ce departe era acest Calvar, însângerat şi plâns, de Golgotele dulcege adoptate de Biserică după Renaştere! Acest Cristos tetanizat nu era Cristul bogaţilor, Adonisul Galileii, junele fercheş şi radios, băiatul chipeş cu bucle arămii, cu barba pieptănată cu cărare, cu trăsături cabaline şi fade, căruia i se-nchină credincioşii de peste patru sute de ani. Cel de aici era Cristul Sfântului Justin, al Sfântului Vasile, al Sfântului Chiril, al lui Tertullian, Cristul primelor veacuri ale Bisericii, un Crist vulgar, urât, pentru că luase asupră-şi toate păcatele lumii şi pentru că, din smerenie, îmbrăcase formele cele mai josnice.

Era un Crist al sărmanilor, Acel ce se voise una cu ultimul din mântuiţii săi, cu dezmoşteniţii soartei şi cu cerşetorii, cu toţi cei săraci sau urâţi pe care laşitatea omului îi urgiseşte; era de asemeni Cristul cel mai uman, un Crist cu trupul mizerabil şi slab, părăsit de Tatăl care s-a arătat doar atunci când o nouă durere nu mai era cu putinţă, un Crist însoţit doar de Mamă, pe care, ca toţi cei puşi la cazne, va fi strigat-o ca un copil, o Mamă neputincioasă atunci şi de prisos.

Dintr-o supremă smerenie desigur, acceptase ca Patimile să nu întreacă puterea de a îndura a trupului; şi, ascultând de nepătrunse porunci, primise ca Divinitatea să-i fie ca şi suspendată, de la primele pălmuiri şi lovituri de nuiele, ocări şi scuipături, de la preambulul suferinţei şi până la cumplitele chinuri ale unei agonii fără capăt. Putuse astfel să sufere mai adevărat, să horcăie şi să-şi dea duhul la fel ca un tâlhar, la fel ca un câine, murdar şi josnic, ducându-şi decăderea până la capăt, până la suprema insultă a puroiului!

Desigur, naturalismul nu se aventurase vreodată în asemenea subiecte; nici un pictor nu tratase martiriul divin în felul acesta şi nu-şi înmuiase cu atâta brutalitate penelul în plăgile zemuinde, în găurile sângerânde ale rănilor. Se întrecea măsura, era de neîndurat. Grünewald era cel mai delirant dintre realişti; dar privindu-l pe acest Mântuitor schingiuit, pe acest Dumnezeu de morgă, totul se transfigura. Chipul tumefiat emana o lumină; o expresie supraumană ilumina efervescenţa cărnii, convulsia trăsăturilor. Acest stârv răstignit era al unui Dumnezeu, şi, fără aureolă, fără nimb, cu simpla podoabă ridicolă a coroanei ţepoase în care picăturile de sânge păreau nişte seminţe roşii, Isus răsărea în cerească-i Supraesenţă, între Fecioara fulgerată, buimacă de plânset, şi Sfântul Ioan în ai cărui ochi calcinaţi izvorul lacrimilor secase.

Aceste chipuri, atât de vulgare la început, erau acum numai lumină, transfigurate de un miraculos preaplin al sufletului. Tâlharul, femeia sărmană, mojicul nu mai erau: în locul lor, - fiinţe suprapământeşti alături de un Dumnezeu.

Grünewald era cel mai delirant dintre idealişti. Nici un pictor nu celebrase cu-atâta strălucire înălţarea, nici nu se avântase atât de hotărât de pe culmile sufletului pe pierdutele făgaşuri celeste. El atinsese amândouă extremele şi distilase, dintr-un gunoi triumfal, cel mai suav balsam al duioşiei, cele mai subtile esenţe ale lacrimilor. Această pânză era capodopera unei arte somate să redea şi invizibilul şi tangibilul, să exprime jalnica murdărie a cărnii, să sublimeze infinita disperare a sufletului.

Nu, toate acestea nu au echivalent în nici o limbă. În literatură, anumite pagini despre Patimile Annei Emmerich se apropie - atenuate însă - de acest ideal de realism supranatural şi de viaţă adevărată şi purificată. Poate că unele efuziuni ale lui Ruysbroeck, ţâşnind în jeturi gemene de flăcări albe şi negre, aminteau de asemeni, prin anumite detalii, divina abjecţie a lui Grünewald; şi totuşi, nu, opera lui rămânea unică, fiind în acelaşi timp elevată şi terestră.

Dar atunci..., îşi zise Durtal trezindu-se din reveria sa, atunci, dacă sunt logic, ajung la catolicismul Evului Mediu, la naturalismul mistic; a, nu se poate! Şi totuşi, asta e!

Se regăsea în faţa aceleiaşi dileme de care fugea de cum îi apărea în faţă, căci degeaba îşi asculta vocea interioară, nu se simţea susţinut de nici o credinţă. Hotărât lucru, de la Dumnezeu nu primea nici un semn, iar singur nu avea acea necesară voinţă care-ţi îngăduie să uiţi de tine, să aluneci, fără împotrivire, în bezna dogmelor neschimbătoare.

Câteodată, după anume lecturi, când îi sporea dezgustul pentru viaţa din jur, Durtal visa la tihna unei mânăstiri uitate, la somnolenţa rugăciunilor risipite prin fumul de tămâie, la toropeala ideilor dizolvate în murmurul psalmilor. Dar pentru a savura bucuriile renunţării, îi trebuia un suflet simplu, curăţat de orice reziduuri, un suflet frust, or al său era mocirlos, dospit în sucul concentrat al unor vechi dejecţii. Într-adevăr, din gunoiul unor gânduri meschine, din lehamitea unor detalii infime dar repetate, dintr-o sfârşeală a sufletului amorţit de cei patruzeci de ani împliniţi, din tocmelile cu spălătoreasa şi cu birtaşii, din necazurile băneşti şi grija datoriilor se năştea adesea dorinţa efemeră de a crede, pentru ca astfel să-şi afle refugiu în afara timpului. Cocheta cu gândul de a-şi căuta salvarea într-o mânăstire, la fel ca acele fete ce se călugăresc doar ca să scape de existenţa prin camere mobilate, de grija chiriei şi-a hranei, de spălatul şi călcatul rufelor.

Rămas holtei şi fără avere, puţin interesat, acum, de aventuri amoroase, îşi blestema, uneori, existenţa pe care şi-o făcuse. Mai ales în ceasurile când, sătul să tot lupte cu frazele, îşi arunca scârbit condeiul, Durtal privea înainte şi nu vedea în viitor decât prilej de griji şi de amărăciune; căutând atunci mângâiere, împăcare, se vedea silit să admită că doar religia mai e în stare să aline, cu balsamuri celeste, rănile cele mai dureroase; dar ea pretinde în schimb asemenea trădare a simţului realităţii, asemenea voinţă de detaşare, încât Durtal, neîncetând s-o iscodească, o ocolea.

Şi într-adevăr, îi da mereu târcoale, căci dacă nu se sprijină pe-o temelie sigură, credinţa tâşneşte în asemenea eflorescenţe, că sufletul se-agaţă şi răsucindu-se pe tijele lor înflăcărate suie odată cu ele, se pierde-n extaz, dincolo de spaţiu şi de lumi, la înălţimi nebănuite; apoi, ea acţiona asupra lui Durtal şi prin arta sa extatică şi directă, prin strălucirea legendelor, prin simplitatea luminoasă a vieţilor sfinţilor.

Nu credea în supranatural şi totuşi nu-l contesta; chiar şi aici, pe pământ, cum să tăgăduieşti misterul ce irumpe lângă noi, printre noi, pe stradă, de fapt peste tot? Prea era uşor să respingi legăturile nevăzute, extraumane, să pui pe seama întâmplării - ea însăşi indescifrabilă, de altfel - evenimentele neprevăzute, ghinioanele şi şansele. Întreaga existenţă a unui individ nu depinde oare, adesea, de anumite întâlniri? Ce oare sunt iubirea, influenţele de neînţeles şi totuşi evidente? - În fine, cum să explici tulburătoarea enigmă care a fost şi rămâne banul?

Pentru că, se gândea el, ne găsim în faţa unei legi primordiale, - o cumplită lege organică promulgată şi aplicată de când lumea.

Principiile ei sunt permanente şi clare oricând. Banul trage la ban, vrea să se adune la un loc, merge de preferinţă la mediocri şi la mişei; iar când printr-o excepţie inexplicabilă ajunge la un bogat al cărui suflet nu e nici criminal şi nici mârşav, atunci rămâne sterp, incapabil să se transforme în bunuri inteligente, inapt - chiar dacă e în mâini milostive - să atingă un ţel înalt. S-ar spune că în felul acesta se răzbună pentru a fi ajuns la cine nu trebuia, că se paralizează singur când n-are ca stăpân pe ultimul pungaş ori pe *râtanul cel mai odios.*

Şi mai ciudat e atunci când - în mod excepţional - banul se rătăceşte în casa unui sărac; pe acela, dacă e neîntinat, îl murdăreşte de îndată; din sărmanul cel mai neprihănit face un desfrânat, loveşte deopotrivă trupul şi sufletul, îi inspiră apoi posesorului său un egoism josnic, îi şopteşte să-şi cheltuiască arginţii doar pentru el; din insul cel mai umil face un slugoi obraznic, din cel mai generos, un zgârie-brânză. Într-o clipită, schimbă toate deprinderile, bulversează toate ideile şi metamorfozează pasiunile cele mai înrădăcinate.

Banul nutreşte păcatele capitale, al căror vigilent contabil, într-un anume fel, este. Dacă permite unui posedant să uite de sine, să dea de pomană îndatorându-l pe vreun sărac, trezeşte ura celui din urmă pentru umilinţa de a fi fost miluit; în locul zgârceniei aşază nerecunoştinţa, restabileşte echilibrul, astfel încât deficitul se compensează şi nici un păcat nu se pierde la bilanţul final.

Dar cu adevărat monstruos devine atunci când îşi ascunde numele sonor sub vălul negru al unui cuvânt şi se intitulează capital. Atunci lucrarea lui nu se mai limitează la incitări individuale, la instigări la furt şi la crimă, ci năpădeşte întreaga omenire. Cu un singur cuvânt capitalul instaurează monopoluri, ridică Bănci, acaparează bunuri, dispune de viaţa a milioane de fiinţe din care poate, dacă vrea, să facă muritori de foame!

În tot timpul ăsta se hrăneşte, se-ngraşă, se naşte el singur pe sine, între pereţii caselor de fier; şi Lumea Veche şi cea Nouă mor de poftă în faţa lui, îl venerează în genunchi, ca pe un Dumnezeu.

Ei bine, ori banul care stăpânește astfel sufletele e diavolesc, ori e cu neputință să-l explici. Și câte alte taine nu sunt, la fel de nepătrunse ca și aceasta, câte situații în fața cărora omul care gândește ar trebui să se cutremure!

Dar, își spunea Durtal, de vreme ce bâjbâim în necunoscut, de ce n-am crede în Treime, de ce-am respinge divinitatea lui Cristos? La fel de bine am putea admite acel „Credo quia absurdum" al Sfântului Augustin, și repeta, cu Tertullian, că supranaturalul, dacă ar putea fi înțeles, nu ar mai fi supranatural și că tocmai de aceea este divin - pentru că depășește priceperea noastră.

Dar în definitiv de ce-mi bat capul cu chestiile astea? Ia mai ducă-se naibii! - Și, încă o dată, Durtal dădu înapoi, neputându-și hotărî sufletul, ajuns pe marginea rațiunii, să facă saltul în gol.

În fond, se îndepărtase de punctul său de plecare, de naturalismul înfierat de prietenul său. Revenea acum la jumătatea drumului, la Grünewald, al cărui tablou - își spunea - e prototipul împins la extrem al artei. Era inutil să meargă atât de departe, să eșueze în catolicismul cel mai fervent sub pretextul unui *dincolo* cețos. I-ar fi probabil suficient să fie spiritualist pentru a-și putea imagina supranaturalismul, singura formulă ce-i convenea.

Se ridică, făcu câțiva pași prin cămăruță; privindu-și manuscrisele stivuite pe masă, notițele despre Mareșalul de Rais, zis Barbă-Albastră, se însenină.

Oricum, își spuse el, aproape voios, nu poți să fii fericit decât la tine-acasă și departe de timp. O, să te zăvorăști în trecut, să-ți reiei viața sub alte ceruri, să nu mai citești o gazetă, să uiți de existența teatrelor, ce vis! - Iar Barbă-Albastră mă interesează infinit mai mult decât băcanul din colț, decât toți figuranții acestei epoci pe care-o ilustrează perfect băiatul de prăvălie care, ca să parvină printr-o căsătorie, o violează pe fata patronului, pe gâsca, cum îi spune el !

Iar acum, la culcare, adăugă Durtal cu un surâs, căci își vedea motanul, făptură foarte punctuală, privindu-l cu neliniște și cu reproș, amintindu-i de tabieturi comune. Aranjă pernele, desfăcu plapuma și motanul sări în pat. Rămase însă în așteptare, cu coada încolăcită în jurul picioarelor, până ce se întinse stăpânul; apoi își potrivi și el culcușul.

II

De aproape doi ani, Durtal încetase să frecventeze lumea literară; mai întâi cărțile, apoi bârfele de prin gazete, amintirile unora, memoriile altora se sileau să prezinte această lume ca pe o capișe a înțelepciunii, ca pe cea mai spirituală dintre elite. Dac-ar fi fost să-i crezi, spiritul țâșnea acolo în jerbe iar replicile cele mai spumoase se succedau în rafale. Durtal nu-și putea explica persistența acestui clișeu, știind din experiență că literații se împart

la ora actuală în două grupuri, primul compus din burjui hrăpăreți, al doilea din râtani odioși.

Într-adevăr, unii erau răsfățați de public, așadar corupți dar ajunși; lacomi de onoruri, maimuțăreau lumea marilor afaceri, se delectau la dineuri selecte, dădeau serate în ținută de gală, nu vorbeau decât de drepturi de autor și de edituri, discutau despre teatru, își zornăiau arginții.

Ceilalți lipăiau în cârduri prin cartierele mizere. Erau căzăturile bodegilor, drojdia speluncilor. Detestându-se reciproc, își zbierau creațiile, își trâmbițau geniul, se lăbărțau pe banchete în tractire apoi, umflați de bere, își împroșcau veninul.

Un alt mediu nu exista. Devenea extrem de rar acel loc retras unde, între câțiva artiști, să poți tăifăsui în voie, departe de promiscuitatea cabaretelor și saloanelor, fără ascunse gânduri de trădare și înșelăciune, un loc unde să te poți ocupa doar de artă, și unde să nu-și vâre nasul femeile!

În lumea literelor dispăruse, într-adevăr, orice noblețe a sufletului; numai concepții plate, gândire greoaie și comună. Peste tot, obișnuita sporovăială din strada Sentier sau Cujas.

Știind, tot din experiență, că nici o prietenie nu e posibilă cu asemenea creaturi, mereu pornite-n căutarea unei prăzi pe care s-o sfâșie, Durtal rupsese relațiile ce l-ar fi obligat să devină ori înșelat, ori înșelător.

Apoi, la drept vorbind, nu-l mai lega nimic de confrați; odinioară, când accepta scăderile naturalismului, cu nuvelele lui călțoase, cu romanele lui îmbâcsite, mai putea să discute cu ei despre artă; acum însă!...

În fond, susținea des Hermies, între tine și ceilalți realiști a existat întotdeauna asemenea deosebire de vederi, că un compromis nu putea să dureze; tu urăști timpul tău, pe când ei îl adoră; asta-i problema! Inevitabil, într-o zi trebuia să fugi de acest teritoriu pozitivist al artei și să cauți, departe, un ținut mai aerisit și mai puțin plat.

În toate cărțile tale, ai lovit din toate puterile, neîncetat, rămășița aceasta de secol; numai că, drace, până la urmă obosești să tot dai într-o cocoașă flască ce cade și iar se ridică; trebuia să-ți tragi sufletul și să te instalezi în altă epocă, sperând să descoperi acolo un subiect pe gustul tău. Așa se și explică deruta spirituală ce te-a paralizat atâtea luni de zile precum și sănătatea brusc regăsită de cum ai început să te ocupi de Gilles de Rais.

Și chiar așa era, des Hermies avusese dreptate. Din ziua când se cufundase în fiorosul și fascinantul sfârșit de Ev Mediu, Durtal simțise că revine la viață. Începu să trateze cu senină indiferență toate cele din jur, își rândui existența departe de vacarmul literaturii, într-un cuvânt se izolă mental în castelul Tiffauges, alături de Barbă-Albastră, trăind în bună înțelegere cu acest monstru, aproape cochetând cu el.

În preocupările lui, istoria luă locul romanului, a cărui intrigă, țârâită pe capitole, împachetată grosolan, banală și convențională, îl irita. Și totuși, istoria părea să-l intereseze doar în lipsă de ceva mai bun, căci Durtal nu credea în realitatea acestei științe; evenimentele, își spunea el, sunt pentru omul de talent doar o trambulină a ideilor și a stilului, de vreme ce toate sunt atenuate sau exagerate, în funcție de nevoile unei cauze ori de temperamentul scriitorului care le mânuiește.

Cât despre documentele pe care se sprijină istoria, e şi mai rău, pentru că nici unul nu-i definitiv şi toate sunt revizuibile. Dacă nu sunt pur şi simplu apocrife, altele, la fel de nesigure, sunt dezgropate mai târziu spre a le contrazice, după care şi acestea se demonetizează prin exhumarea altor arhive, nu mai puţin dubioase.

La ora actuală, cu râcâiala încăpăţânată a vechilor hârţoage, istoria nu mai serveşte decât la satisfacerea fumurilor literare ale unor boiernaşi de ţară; doar ei ce mai bucătăresc aceste jumări de sertar cărora Academia le decernează, salivând, medalii de onoare şi premii speciale.

Pentru Durtal, istoria era aşadar cea mai solemnă dintre minciuni, cea mai copilărească amăgire. După el, Clio, antica muză, nu putea fi reprezentată decât cu cap de sfinx, împodobit cu o pereche de perciuni stufoşi şi cu o boneţică de sugaci! Adevărul e că rigoarea ştiinţifică nu-i cu putinţă, îşi zicea el; cum să pătrunzi evenimentele Evului Mediu, când nimeni nu-i în stare să explice nici episoadele recente, dedesubturile Revoluţiei, de pildă, sau ale Comunei? Rămâne ca fiecare să-şi fabrice viziunea sa, să-şi închipuie cu mintea lui creaturile altor timpuri, să se întrupeze în ele, să îmbrace, dacă poate, iluzia unor straie de epocă, să făurească în fine, din amănunte abil selectate, ansambluri amăgitoare. Asta a şi făcut, în fond, Michelet; şi cu toate că acest moş nevricos a colindat mai ales cotloanele periferice, oprindu-se în faţa unor mărunţişuri, delirând tacticos în anecdote pe care le umfla declarându-le uriaşe când accesele sentimentale şi crizele de şovinism îi încurcau supoziţiile şi ipotezele, - era totuşi singurul care, în Franţa, se ridicase deasupra secolelor plonjând din înalturi în tenebrosul defileu al vechilor legende.

Isterică şi prolixă, obraznică şi personală, istoria Franţei scrisă de el era totuşi, pe alocuri, însufleţită de mari elanuri; personajele sale trăiau, izbuteau să iasă din acele limburi unde le înhumează ceasloavele cenuşii ale confraţilor săi; puţin mai conta atunci că Michelet fusese cel mai puţin veridic dintre istorici, de vreme ce era cel mai original şi mai artist dintre ei. Cât despre ceilalţi, ei scociorau acum printre hârţoage, se mulţumeau să prindă, cu bolduri, în insectarele lor, mărunte fapte diverse. În urma lui Taine, îşi ungeau cu pap notiţele, le lipeau cap la cap, păstrându-le desigur doar pe cele ce validau poveştile lor. Aceşti indivizi îşi cenzurau orice imaginaţie, orice entuziasm, pretindeau că nu inventează nimic, ceea ce era adevărat, nu mai puţin adevărat fiind că „aranjau" istoria prin simpla selectare a documentelor. În plus, ce simplu era sistemul lor! Descoperind cutare eveniment, petrecut în Franţa în câteva comune, trăgeau pe dată concluzia că în acel an, în acea zi, la acea oră, toată ţara gândea şi trăia în cutare fel.

Erau, la fel ca Michelet, nişte vajnici falsificatori, dar nu aveau nici anvergura, nici viziunile lui; erau trepăduşii istoriei, micii ei amploaiaţi, nişte scârţa-scârţa pe hârtie ce purecau câte-un detaliu fără să poată reda un ansamblu, la fel cum pictorii de acum îşi găinăţează tonurile, iar decadenţii gătesc ghiveciuri de cuvinte! Apoi, îşi spunea Durtal, mai sunt şi biografii! Aştia au mania reabilitării! Unii au scris volume întregi pentru a demonstra că Theodora a fost neprihănită iar Jan Steen nu punea picătură în gură. Altul l-a cercetat pe Villon, s-a căznit să arate că Margot cea grăsană nu era o

femeie, ci o firmă de cabaret; puțin lipsea să-l descrie pe poet ca pe un ins cucernic și cumpătat, chibzuit și integru. Ai zice că scriindu-și monografiile, acești istorici s-au temut că se compromit apropiindu-se de scriitori sau pictori care călcaseră, în viața lor, și pe alături. Le-ar fi plăcut desigur ca toți să fie niște burjui ca și ei; totul argumentat, de altfel, cu ajutorul faimoaselor documente pe care le tot pigulesc, netezesc și pun pe căprării.

Această școală a reabilitării, atotputernică azi, îl exaspera pe Durtal; în ce-l privea, era sigur că n-are să cadă, în cartea lui despre Gilles de Rais, în păcatul acestor maniaci ai bunei-cuviințe, al acestor fanatici ai cumsecădeniei. Cu ideile lui despre istorie, nici el nu putea pretinde să redea un Barbă-Albastră exact, dar cel puțin era sigur că n-are să-l edulcoreze, că n-are să-l moleșească în băi de vorbe călduțe, că n-are să facă din personajul său acel mediocru, în bine sau în rău, care-i pe gustul gloatei. Ca să înceapă, își procurase, în chip de trambulină, o copie a memoriului moștenitorilor lui Gilles de Rais către rege, notele despre procesul de la Nantes extrase din istoria lui Carol al VII-lea scrisă de Vallet de Viriville, în fine expozeul lui Armand Guéraut și biografia abatelui Bossard. Îi era de ajuns pentru a contura cumplita figură a acestui ins satanic ce fusese, în veacul al XV-lea, cel mai artist și mai rafinat, cel mai crud și mai scelerat dintre contemporanii săi.

O singură persoană era la curent cu proiectul cărții, des Hermies, pe care-l întâlnea acum aproape zilnic.

Îl cunoscuse într-o familie din cele mai ciudate, la Chantelouve, istoric catolic, care se lăuda că este frecventat de oameni din toate mediile. Și într-adevăr, o dată pe săptămână, iarna în salonul său din strada Bagneux se întrunea cea mai bizară societate: clerici sclifosiți și poeți de cafenea, gazetari și actrițe, adepți ai lui Naundorff* și vagi specialiști în științe dubioase.

Această casă se situa, de fapt, în marginea lumii clericale și oamenii bisericii o frecventau cu fereală, ca pe un loc oarecum deocheat; dineurile erau aici extravagante și rafinate; Chantelouve era cordial, spirit bonom, amfitrion plin de solicitudine. E drept, pe analiști îi cam neliniștea căutătura lui de ocnaș, disimulată uneori sub lentilele unor ochelari fumurii, dar bonomia lui bisericoasă era dezarmantă; apoi, stăpâna casei, fără să fie o frumusețe, era originală și toți roiau în jurul ei; ea rămânea totuși tăcută, nu încuraja insistențele verbale ale musafirilor, chiar dacă, în ton cu bărbatul ei, nu făcea pe mironosița; impasibilă, aproape trufașă, asculta fără să tresară paradoxurile cele mai monstruoase, surâdea cu un aer absent, cu privirea pierdută în zare.

Într-una din aceste seri, în timp ce fuma o țigară iar actrița Rousseil, recent convertită, urla un poetic omagiu dedicat lui Isus, Durtal fusese frapat de fizionomia, de ținuta lui des Hermies, în violent contrast cu aparițiile șleampete ale răspopiților și poeților înghesuiți în salonul și biblioteca lui Chantelouve.

---

* Naundorff, Karl (n. 1845), aventurier german, a pretins a fi Ludovic al XVII-lea; fiul acestuia Ludovic-Carol, revendica și el tronul Franței, sub numele de Carol al IX-lea, prin 1885. Printre partizanii lui s-au numărat feluriți ocultiști și „profeți" în fapt tot atâția „escroci" (n.t.).

În mijlocul acelor fețe ipocrite sau studiate, el apărea ca un bărbat de mare distincție, dar rezervat și dificil. Înalt, subțire, foarte palid, avea ochi de un albastru întunecat, tăioși, apropiați de nasul scurt și iscoditor. Părul îi era blond, iar barba, rasă pe obraji și tunsă cioc pe bărbie, bătea în tonul gălbui al plutei. Avea ceva de norvegian lingav și de englez ațos. Îmbrăcat în stofe londoneze, părea sugrumat într-un costum cadrilat de culoare cenușie, strâns pe talie, cu revere înalte sub care cravata și gulerul aproape nu se vedeau. Foarte îngrijit, avea un fel al lui de a-și scoate și de a-și strânge mănușile, cu un pocnet imperceptibil; apoi se așeza picior peste picior și, aplecându-se spre dreapta, scotea din buzunarul stâng, lipit de trup, o pungă japoneză plată și gofrată, în care își ținea foița și tutunul.

Era metodic, prudent și rece ca un sloi cu necunoscuții; aerul semeț și totuși stingherit se potrivea cu râsul său crispat și scurt; stârnea antipatii serioase de la prima vedere și chiar le căuta prin remarci veninoase, tăceri disprețuitoare, surâsuri severe sau malițioase. La Chantelouve era respectat, sau mai curând temut, dar cunoscându-l îți dădeai seama că sub aparența glacială mocnea o bunătate reală, o prietenie puțin expansivă însă capabilă de un anumit eroism și, în orice caz, de nădejde.

Din ce și cum trăia? Era bogat sau numai înlesnit? Nu știa nimeni; nu-l interesau afacerile altora, dar nici despre ale lui nu vorbea niciodată; era doctor al Facultății de medicină din Paris - Durtal îi văzuse, întâmplător, diploma -, însă vorbea despre meseria sa cu un dispreț total și mărturisea că, dezgustat de ineficiența medicinii, se apucase de homeopatie, pe care avea s-o schimbe cu o terapeutică bologneză, care nici ea nu-i inspira o părere mai bună.

În anumite momente, Durtal era convins că des Hermies făcuse literatură, căci o judeca la fel de sigur ca un om de meserie: demonta strategia procedeelor și descifra stilul cel mai ermetic cu priceperea unui expert, cunoscător, în materie, al celor mai complicate trucuri. Când într-o zi Durtal îi reproșă în glumă că-și ține operele ascunse, el îi răspunse cu o anume melancolie: mi-am înăbușit la timp, în suflet, o pornire josnică, aceea a plagiatului. Aș fi putut să scriu și eu în genul lui Flaubert, la fel de bine sau și mai bine decât atâția epigoni; dar la ce bun? Am preferat să frazez medicamente secrete în doze nemaiîncercate; nu știu cât este de util ceea ce fac, dar e mai onorabil!

Surprinzătoare era erudiția lui; aici se dovedea fantastic, știa orice, era la curent cu vechile bucoavne, cu tradițiile seculare, dar și cu descoperirile de ultimă oră. Apropiindu-se de fascinanții ratați ai Parisului, aprofundase științe diverse și antagonice; el, atât de corect și de rece, era întâlnit doar în tovărășia astrologilor și a cabaliștilor, a demonografilor și a alchimiștilor, a teologilor și a inventatorilor.

Sătul de expansivitatea și de îndoielnica bonomie a artiștilor, Durtal fu cucerit de acest om greu de abordat, circumspect. Prea multele prietenii superficiale de care avusese parte până atunci puteau explica această atracție; mai greu de explicat era faptul că des Hermies, cu gustul lui pentru relații excentrice, se atașase de Durtal, care în fond era un suflet sobru, un spirit ponderat și refractar la excese; pesemne că, uneori, simțise nevoia unei

atmosfere mai respirabile şi mai puţin încinse; apoi, nici una din discuţiile literare care-i plăceau atâta nu era posibilă cu acei isterici ce flecăreau la nesfârşit, cu gândul doar la geniul, la descoperirile şi la ştiinţa lor!

În fine, izolat de confraţii săi ca şi Durtal, des Hermies nu se putea aştepta la nimic - nici de la medici, pe care îi disprețuia, nici de la feluriţii specialişti pe care-i frecventa.

Se întâlniseră, într-un cuvânt, două fiinţe cu situaţii aproape identice; dar legătura lor, mai întâi limitată şi multă vreme rămasă în expectativă, apoi adâncită şi consolidată, fusese mai ales în avantajul lui Durtal. Într-adevăr, ai săi muriseră de mult iar prietenii de tinereţe erau fie la casele lor, fie pierduţi; de când părăsise lumea literară, singurătatea lui fusese totală. Des Hermies îi scosese dintr-un impas existenţa, care, aplecată asupra ei însăşi, se anchiloza în izolare. El îi reînnoi provizia de senzaţii, îl făcu să-şi schimbe total modul de viaţă, îl duse la un prieten al său pe care Durtal avea să-l îndrăgească mult.

Des Hermies, după ce-i vorbise adesea despre acest prieten, sfârşi prin a-i spune într-o zi: în fond, ar trebui să ţi-l prezint. I-am dat cărţile tale să le citească: i-au plăcut şi vrea să te cunoască. Îmi reproşezi că prefer personajele hilare sau tenebroase; ei bine, de data asta ai să cunoşti un om aproape unic. Carhaix este catolicul inteligent dar fără bigotism, sărac dar neotrăvit de ură şi de invidie.

III

Pentru dereticat apartamentul, Durtal trebuia să recurgă la serviciile portarului său, ca atâţia celibatari. Doar aceşti solitari ştiu câte bidoane de petrol poate înghiţi o lampă de tonaj redus, şi cum o sticlă de coniac devine tot mai palidă şi mai anemică fără să scadă în volum. Ei ştiu de asemeni că, patul, mai întâi ospitalier, devine tot mai puţin primitor, într-atât portarul îi respectă cele mai mărunte cute; ei învaţă, în fine, că trebuie să te resemnezi să-ţi ştergi cu mâna ta paharul dacă ţi-e sete, şi să-ţi faci singur focul dacă ţi-e frig.

Portarul lui Durtal era un moşneag mustăcios, a cărui respiraţie fierbinte trimitea un damf pătrunzător de trascău. Era un ins indolent şi imperturbabil, surd la toate admonestările lui Durtal care-i pretindea să termine curăţenia în fiecare dimineaţă la acceaşi oră.

Ameninţările, suprimarea bacşişurilor, ocările, rugăminţile, toate dăduseră greş; taica Rateau îşi dădea pe ceafă chipiul, se scărpina în cap, promitea, patetic, că nu se mai întâmplă, iar ziua următoare venea şi mai târziu.

Ce creatură! gemea Durtal, în ziua respectivă. Își privea ceasul când cheia se răsucea în broască și, o dată mai mult, constata că portarul sosește iar la trei după-amiază.

Nu-i rămânea decât să suporte vacarmul acestui om care, somnolent și pașnic în cămăruța lui, devenea turbulent de cum lua o mătură în mână. Porniri belicoase și poze marțiale se activau subit la acest sedentar, atipit încă din zori în aburii călduți de tocană. Se transforma într-un războinic ce lua cu asalt patul, răsturna scaunele, bușea tablourile, muta mesele, trântea cana de apă și ligheanul, târa ghetele lui Durtal ținându-le de șireturi, la fel cum ar fi târât de păr un inamic învins, clădea, din lucrurile ce-i stăteau în cale, o baricadă iar deasupra mobilelor răpuse arbora, în chip de drapel, o cârpă mare de praf.

Durtal se refugia atunci în camerele ce nu făceau obiectul atacului; în ziua aceea, trebuia să abandoneze biroul, unde Rateau își începea ofensiva, și să se refugieze în dormitor. De acolo, prin ușa întredeschisă, zărea spinarea inamicului, care, cu un pămătuf de pene ca o coroană de mohican deasupra capului, începuse în jurul mesei un soi de dans al scalpului.

Măcar să fi știut când vine vandalul ăsta, plecam naibii de-acasă! își spunea el scrâșnind din dinți, căci acum moș Rateau înșfăcase instrumentele de frecat și cu mugete feroce grebla parchetul țopăind și patinând pe o perie.

Victorios, cu gesturi de înotător, moșneagul apăru în cadrul ușii și înaintă pentru a repeta figura în dormitor. Durtal trebui să se mute iar în biroul pacificat, împreună cu motanul care, terorizat de acest vacarm, îl urma frecându-i-se de picioare în camera ce se eliberase.

Pe fondul acestor evenimente, apăru des Hermies. - Îmi pun ghetele și o ștergem, strigă Durtal. Uite, - își trecu mâna peste tăblia mesei și-o ridică înmănușată cu un strat cenușiu - privește, bruta asta răstoarnă totul, se bate naiba știe cu cine iar rezultatul, iată-l: e mai mult praf acuma decât înainte!

- Lasă, făcu des Hermies; praful e un lucru foarte bun. Pe lângă că are un gust de biscuiți de pe timpuri și o mireasmă fanată de carte veche, praful e catifeaua fluidă a lucrurilor, acea burniță fină dar uscată ce temperează tonurile tari și culorile brute. Este polenul părăsirii, voalul uitării. Cine deci ar putea să-l urască? Poate doar anumiți dezmoșteniți ai soartei, la care-ar trebui să te gândești uneori.

Imaginează-ți, de pildă, viața unor oameni ce trăiesc la Paris, într-o magherniță. Imaginează-ți un tuberculos ce scuipă sânge și se înăbușă în cămăruța de la etaj, deasupra unei taverne. Fereastra e deschisă, de jos urcă praful amestecat cu fum de mahorcă și miros de sudoare încinsă. Nefericitul se sufocă, strigă după aer curat; ai săi se reped la fereastră... și o închid, căci n-ar putea să-i vină în ajutor, să-l ferească de prăfăria străzii, decât izolându-l.

Ce spui, acest praf aducător de ftizie și tuse nu-i mai rău decât cel de care te plângi? - Dar ce faci, ești gata, coborâm?

Pe unde-o luăm? întrebă Durtal.

Des Hermies nu răspunse. Părăsiră strada Regard, pe care locuia Durtal, coborâră pe Cherche-Midi până la Croix-Rouge.

Mergem până la piața Saint-Sulpice, zise des Hermies, iar după un timp adăugă:

Pentru că tot vorbim despre praf, considerat ca o aducere aminte a originii și un memento al sfârșitului, știai că după moarte leșurile noastre sunt devorate de viermi diferiți, după cum am fost grași ori slăbănogi? Cadavrele obezilor nu găzduiesc decât un soi de larve, rizofagele; în cadavrele celor uscățivi n-ai să descoperi decât soiul phoras. Aceștia sunt, vezi bine, aristocrația viermăriei, viermi ascetici care disprețuiesc ospețele copioase, privesc cu silă chiolhanurile cu mamele planturoase ori tocana de burdihane umflate. Să mai spui că există egalitate! Nici măcar viermii nu ne tratează la fel!

Stai așa, dragul meu, aici ne oprim. Erau la capătul străzii Férou, colț cu piața căutată. Durtal își ridică privirea și sub un portal lateral al bisericii Saint-Sulpice citi o pancartă: Se pot vizita turnurile.

- Să urcăm, zise des Hermies..

De ce? Pe timpul ăsta?!

Și Durtal arătă cu degetul norii negri care curgeau ca fumurile unor uzine, pe un cer nămolos, atât de jos încât, deasupra caselor, burlanele de tablă ale coșurilor păreau să taie în el creneluri luminoase.

Uite ce-i, n-am nici un chef să escaladez mii de trepte; și apoi, ce-i de văzut acolo, sus? Burnițează și se lasă noaptea; zău, s-o lăsăm baltă !

Ce diferență e dacă te plimbi aici ori în altă parte? Vino, te asigur că ai să vezi lucruri pe care nu le bănuiești.

În fine, sper că știi ce vrei!

Bineînțeles.

- Păi, nu puteai să vorbești? - Și, urmându-l pe des Hermies, intră sub portal; la capătul coridorului, un mic felinar agățat de un cui lumina o ușă. Era intrarea la turnuri.

Suiră multă vreme în întuneric, pe-o scară în spirală. Durtal se întreba dacă paznicul nu-și părăsise postul, când o licărire înroși cotul zidului și, în fața unei uși, nimeriră peste un opaiț.

Des Hermies trase de cordonul unei soneriî; ușa dispăru. Deasupra lor, la înălțimea capului, pe trepte, vedeau picioarele luminate ale unei persoane rămase în umbră.

A, dumneavoastră erați, domnule des Hermies! - și, descriind un arc de cerc, o bătrânică se aplecă în lumină. Ce bucuros o să fie Louis să vă vadă!

- El unde-i? întrebă des Hermies strângând mâna femeii.

- În turn; dar nu vă odihniți puțin?

- Acuma nu; la coborâre, dacă se poate.

- Păi atunci, urcați până zăriți o ușă cu grilaj... ah, proastă mai sunt, știți drumul la fel de bine ca mine!

Da, sigur... bun, ne vedem imediat; să ți-l prezint, în treacăt, pe prietenul meu, Durtal.

Durtal se înclină, zăpăcit, în întuneric.

- O, Louis vroia grozav să vă cunoască, domnule, zău, ați picat la țanc!

Unde mă duce des Hermies? se întreba Durtal, bâjbâind din nou, pe întuneric, în spatele prietenului său; se orientau după scurtele licăriri ale barbacanelor ce luminau din loc în loc câteva trepte, după care se pierdeau iarăşi în beznă.

Urcuşul nu se mai termina. Ajunseră, în cele din urmă, la uşa cu gratii. Intrară şi se treziră pe un prichici de lemn, deasupra vidului, pe ghizdurile de scândură ale unui puţ dublu: unul, căscat sub picioarele lor, altul pierzându-se deasupra capetelor.

Des Hermies, care părea la el acasă, arătă, cu un gest, cele două abisuri.

Durtal privi.

Erau în mijlocul unui turn împănat de sus până jos cu bârne enorme în formă de X, cu grinzi îmbinate, înţepenite cu drugi şi cu buloane groase cât mâna. Durtal nu vedea pe nimeni. Se întoarse pe consolă, de-a lungul zidului, se îndreptă spre lumina ce răzbătea prin lamelele înclinate ale obloanelor.

Aplecat deasupra prăpastiei, putea acum să zărească, sub picioarele sale, uriaşele clopote atârnate de grinzi de stejar ferecate cu fier, clopote dintr-un bronz unsuros, parcă dat cu ulei, ce absorbea lumina zilei fără s-o mai reflecte.

Deasupra capului, în hăul de sus, Durtal zărea, dându-se îndărăt, alţi ciorchini de clopote; purtau, turnată în relief, efigia unui episcop iar pe dinăuntru, în locul tocit de lovitura limbii, se aprindea, la pauze, o văpaie de aur.

Nimic nu se mişca; doar vântul fluiera printre lamelele înclinate ale obloanelor, se-nvârtejea în cuşca de lemn, vuia în cuva răsturnată a clopotelor. Deodată, o pală de aer, un suflu mut, catifelat de vânt îi trecu peste obraji. Îşi ridică privirea: un clopot deplasa aerul, se punea în mişcare. Şi dintr-o dată sună, îşi luă avânt iar limba, asemănătoare cu un pilug uriaş, iscă în mojarul de bronz un sunet teribil. Turnul se cutremura, ghizdurile trepidau sub picioare ca podeaua unui tren în mers; un muget continuu, enorm, curgea punctat de loviturile asurzitoare.

Degeaba cercetă plafonul turnului, acolo nu vedea pe nimeni; în cele din urmă întrezări un picior nălucindu-se-n gol şi care apăsa pe rând cele două pedale de lemn fixate în josul fiecărui clopot; aproape culcându-se pe grinzi, îl zări în fine pe clopotar - atârnat de două mânere de fier, legănându-se deasupra hăului, cu ochii aţintiţi spre cer.

Durtal rămase uluit, căci niciodată nu văzuse asemenea paloare şi un chip atât de tulburător. Nu era tenul de ceară al convalescenţilor, nici acela, mat, al parfumierilor, cu pielea decolorată de esenţele lor; şi nu era nici pielea colbuită, bătând în cenuşiu a celor ce prizează tabac; era tenul livid, fără sânge, al prizonierilor din Evul Mediu, tenul, acum uitat, al omului închis până la moarte într-o celulă cu apa şiroind pe pereţi, într-o carceră neagră, lipsită de aer.

Ochiul era albastru, proeminent, bulbucat, ochiul înlăcrimat al misticilor, dar se găsea într-o neaşteptată şi totală nepotrivire cu o mustaţă ţepoasă à la Kaiserlick; omul avea în acelaşi timp un aer îndurerat şi militar, aproape imposibil de definit.

Clopotarul apăsă o ultimă dată pedala şi, cu o mişcare din şale, îşi restabili echilibrul. Îşi şterse fruntea, îi surâse lui des Hermies.

Aşa, zise el, eraţi aici!

Coborî, iar când află numele lui Durtal faţa i se lumină; îi luă mâna într-a sa.

- Să ştiţi, domnule că eraţi aşteptat. Prietenul nostru vă ţine ascuns de-atâta vreme, deşi nu conţenește să-mi vorbească de dumneavoastră.

Veniţi, continuă el bucuros, să vă arăt domeniul meu; v-am citit cărţile, e cu neputinţă să nu vă placă şi dumneavoastră clopotele; numai că trebuie privite ceva mai de sus.

Spunând acestea, o luă înainte pe o scară; împingându-l pe Durtal, aflat în faţa lui, des Hermies încheia şirul.

Reluară ascensiunea pe scara în spirală.

El e prietenul tău, Carhaix, nu- i aşa? - De ce nu mi-ai spus că e clopotar? întrebă Durtal în şoaptă.

Des Hermies nu apucă să-i răspundă; tocmai ajunseseră sub bolta de piatră a turnului şi Carhaix, lipindu-se de perete, le făcu semn să treacă. Se găseau într-o încăpere rotundă, străpunsă în centru, la picioarele lor, de o gaură mare, încercuită cu o balustradă din fier muşcată de cenuşa portocalie a ruginii.

Apropiindu-se, privirea se pierdea în străfundul prăpastiei. Erau ghizdurile din piatră ale unui adevărat puţ; iar acest puţ avea aerul de a fi în reparaţii, căci de jos şi până-n susul tubului schelăria încrucişată a grinzilor ce susţineau clopotele părea ridicată pentru a sprijini pereţii.

Apropiaţi-vă fără teamă, zise Carhaix, şi spune-ţi, domnule, dacă aţi mai văzut domnişoare mai frumoase ca ale mele! - Însă Durtal abia îl asculta; se simţea rău în acest gol, atras de gaura căscată din care răzbătea, în ecouri depărtate, glasul muribund al clopotului care desigur încă vibra, înainte de a se opri, neclintit, într-un repaus complet.

Se trase înapoi.

Nu vreţi să vedeţi partea de sus a turnului? continuă Carhaix, arătând o scară de fier încastrată în zid.

- Nu, să lăsăm pe altă dată.

Coborîră din nou şi Carhaix, tăcut acum, deschise o nouă uşă. Înaintară într-o magazie imensă ce conţinea statui colosale şi ciobite de sfinţi, apostoli hârbuiţi şi leproşi; puteai vedea acolo pe Sfântul Matei cu un picior amputat şi ciung de o mână, pe Sfântul Luca însoţit de o jumătate de bou, pe Sfântul Marcu cu picioarele strâmbe şi cu o bucată de barbă smulsă, pe Sfântul Petru ridicând ciotul unei mâini ce nu mai ţinea nici o cheie.

- Cândva, zise Carhaix, aici era un leagăn; veneau o droaie de puştoaice; au abuzat şi de ele... pe la asfinţit, se petreceau aici, pentru câţiva gologani, nişte treburi! Până la urmă preotul a demontat leagănul şi a închis încăperea.

Dar asta ce-i? întrebă Durtal, zărind într-un colţ un enorm fragment de metal sferic, un fel de semicalotă uriaşă, acoperită de praf şi de pânze uşoare în care, ca nişte greutăţi de plumb în plase pescăreşti, erau semănate corpurile chircite ale unor păianjeni negri.

Asta? Ehe, domnule! - Şi privirea pierdută a lui Carhaix se regăsi şi prinse să strălucească; ăsta e creierul unui clopot din cele vechi, care scoteau sunete cum nu se mai aud; părea, domnule, că sună din cer!

Şi brusc Carhaix se aprinse.

Vedeţi dumneavoastră, probabil că v-a spus şi des Hermies, s-a terminat cu clopotele; sau mai degrabă clopotari nu sunt! Cine mai trage clopotele în ziua de azi? - Băieţi de prăvălie, zidari, şindrilari, foşti pompieri, năimiţi pe loc, cu câte un franc! Merită să-i vezi! Se poate însă şi mai rău; sânt preoţi care-ţi zic fără ruşine: adună de pe stradă vreun soldat; pentru zece gologani, ţi-a făcut treaba. Da, şi aşa de bine, că zilele trecute, la Notre-Dame, cred, unul din ăştia nu şi-a luat la timp piciorul de pe pedale: clopotul a revenit în plin zbor şi i l-a retezat la fix, ca un brici.

Iar preoţii cheltuiesc zeci de mii pentru baldachine, se ruinează pentru mozaicuri, le trebuie gaz în biserică, o groază de nimicuri, ce mai ştiu eu? Dar dacă le spui ceva de clopote, ridică din umeri. Ştiaţi, domnule Durtal, că în tot Parisul nu mai suntem decât doi clopotari adevăraţi, eu şi cu taica Michel care însă nu-i însurat şi din cauza năravurilor lui nu poate fi angajat permanent la o biserică? Omul ăsta e un artist în meserie numai că şi-a pierdut şi el interesul; bea, apoi, beat sau treaz, lucrează, apoi iar bea, după care se culcă.

Da, totul s-a terminat! - Poftim, azi-dimineaţă, episcopul şi-a făcut vizita pastorală. La ora opt trebuia să i se anunţe sosirea; cele şase clopote pe care le-aţi văzut mergeau. Şaisprezece inşi eram înhămaţi la ele. Ei bine, era o jale; amărâţii ăia se bălăngăneau ca nişte loaze, intrau în contratimp, sunau alandala!

Coborîră. Carhaix păstra tăcere acum.

- Clopotele, exclamă el întorcându-se şi fixându-l pe Durtal cu ochii albaştri care ardeau, iată adevărata muzică a Bisericii, domnule!

Ajunseră în dreptul parvisului, în marea galerie acoperită deasupra căreia se înălţau turnurile. Aici, Carhaix surâse şi le arătă un set de clopote mici fixate între doi stâlpi, pe o scândură. Trăgea de sfori, declanşa clinchetul gingaş al bronzului, asculta fermecat, cu ochii ieşiţi din orbite, cu mustaţa zbârlită, dansul săltat al notelor ce se pierdeau în pâcla serii.

Apoi, dintr-o dată, lăsă din mână sforile. Asta era sminteala mea, odinioară, spuse el, vroiam să pregătesc aici învăţăcei, dar nimeni nu-şi bate capul să înveţe o meserie plătită tot mai prost, când nici măcar la nunţi nu se mai trag clopotele şi nimeni nu se mai urcă în turnuri!

În fond, continuă el în timp ce cobora, eu unul n-am de ce să mă plâng. Oraşul nu-mi place, când cobor în stradă mă iau ameţeli, aşa că nu-mi părăsesc turnul decît dimineaţa, ca să aduc vreo găleată de apă; neveste-mii însă i se urăşte aici, sus; şi nu ne este chiar uşor; zăpada pătrunde prin toate găurile, se adună şi câteodată rămânem blocaţi, când viscoleşte mai zdravăn!

Ajunseră în faţa uşii lui Carhaix.

- Intraţi, domnilor, îi pofti femeia care-i aştepta în prag; meritaţi un pic de odihnă. Şi arătă patru pahare pregătite pe masă.

Clopotarul îşi aprinse pipa, des Hermies şi Durtal îşi răsuciră ţigări.

- Nu stați rău aici, zise Durtal, ca să spună ceva. Era o încăpere enormă, cu ziduri masive din piatră, boltită, luminată printr-o fereastră în semicerc plasată sus, aproape de plafon. Peste pardoseala de gresie era așternut un covor ordinar iar mobilierul era simplu - o masă rotundă de sufragerie, fotolii mari îmbrăcate în catifea albastră de Utrecht, un bufet micuț din nuc lăcuit plin cu veselă bretonă din faianță și, în fața lui, o bibliotecă din lemn negru în care să tot fi încăput vreo cincizeci de cărți.

Vă uitați la bucoavnele mele, zise Carhaix observând că Durtal le privește cu interes. Ah, domnule, va trebui să fiți îngăduitor, n-am aici decât instrumentele meseriei mele!

Durtal se apropie; biblioteca părea compusă mai ales din lucrări asupra clopotelor; citi câteva titluri.

Pe un volum foarte vechi și foarte subțire din pergament, descifră un scris roșu-ruginiu, de mână: *De Tintinnabulis* de Ieronimus Magius (1664), apoi, așezate de-a valma, o *Culegere curioasă și lămuritoare asupra clopotelor Bisericii* de Dom Rémi Carré, o altă *Culegere lămuritoare* fără nume de autor; un *Tratat despre clopote* de Jean-Baptiste Thiers, preot la Champrond și Vibraye, un volum masiv al unui arhitect pe nume Blavignac, un altul mai subțire intitulat *Eseu asupra simbolismului clopotului* scris de un preot de parohie, la Poitiers; o *Notiță* a abatelui Barraud, în fine o întreagă serie de plachete învelite în hârtie cenușie, broșate, fără coperți tipărite și fără titluri.

Nu-i mare lucru, suspină Carhaix; cele mai bune lipsesc: *De Campanis Commentarius* a lui Angelo Rocca și *De Tintinnabulo* a lui Percichellius; numai că astea sunt rare, și apoi, când le găsești, costă o avere!

Durtal aruncă o privire peste celelalte cărți; majoritatea erau tipărituri cucernice: biblii latinești și franțuzești, *Imitații* ale lui Isus Cristos, *Mistica* lui Gorres în cinci volume, *Istoria și teoria simbolismului religios* de abatele Aubert, dicționarul de erezii al lui Pluquet, pe urmă Viețile Sfinților.

- Literatură n-am aici, domnule, însă des Hermies îmi împrumută ce crede că merită citit.

- Flecarule, îl întrerupse femeia, mai bine lasă-l pe domnul să stea jos. - Și îi întinse un pahar plin lui Durtal, care putu savura un cidru autentic, spumos și parfumat.

E un cidru adus din Bretagne, din ținutul lor natal, Landévennec, și e făcut de niște neamuri, răspunse ea la complimentele privind calitatea băuturii. Iar când află că Durtal își petrecuse o zi în satul ei, mai de mult, femeia fu încântată.

- Atunci suntem chiar cunoștințe, spuse ea în concluzie, strângându-i mâna.

Toropit de căldura sobei, al cărei burlan cotit ieșea afară printr-o tablă ce înlocuia un ochi de geam, relaxat, într-un fel, de atmosfera molcomitoare pe care-o degajau Carhaix și această femeie de treabă, cu obrazul tras dar prietenos, cu ochi duioși și sinceri, Durtal porni în voia gândurilor, lăsând undeva, în urmă, orașul. Privind odaia primitoare și gazdele atât de cumsecade, își spunea: ce-ar fi, aranjându-și această cameră, să-și facă aici, deasupra Parisului, un cuib ocrotitor și cald, un refugiu tihnit? Ar putea duce atunci, sus, printre nori, existența întremătoare a singurătății și ar putea să migălească,

ani în şir, la cartea lui. Apoi, ce fabuloasă fericire ar fi să poată în sfârşit trăi departe de timp şi, în vreme ce prostia omenească ar tălăzui la poalele turnului, să frunzărească bucoavne de demult, sub lumina blândă a lămpii!

Naivitatea visului său îl făcu să surâdă.

Oricum, staţi foarte bine aici, zise el, ca pentru a-şi rezuma gândurile.

A, nu chiar aşa grozav, răspunse femeia. Locuinţa-i prea mare; avem două dormitoare la fel de uriaşe ca sufrageria şi tot felul de cotloane, dar sunt incomode şi friguroase! Şi nu avem bucătărie, continuă ea, arătând spre palierul unde trebuiseră să instaleze maşina de gătit. În plus, îmbătrânesc şi când mă duc după cumpărături îmi vine greu să urc atâtea trepte!

Nici măcar un cui nu poţi bate în beciul ăsta, spuse bărbatul; se îndoaie în piatră; în fine, eu m-am obişnuit, ea însă visează să ne retragem în Landévennec, să-şi petreacă acolo ultimii ani.

Des Hermies se ridică.. Îşi strânseră mâinile iar Durtal trebui să le promită gazdelor că va reveni.

- Ce oameni admirabili! exclamă el, când coborâră iarăşi în piaţă.

În plus, de la Carhaix poţi afla o mulţime de lucruri, în branşa lui e un adevărat savant!

- Dar cum naiba un om atât de instruit, care nu-i un fitecine, face meseria asta... de salahor?

- A, dacă te-ar auzi! - Păi, dragul meu, maeştrii clopotari din Evul Mediu nu erau nişte târâie-brâu; e drept că urmaşii lor de azi au decăzut mult. Cât despre Carhaix, n-aş putea să-ţi spun de ce s-a îndrăgostit de clopote. Tot ce ştiu e că a făcut seminarul în Bretagne, că a avut probleme de conştiinţă, că s-a considerat nevrednic de sacerdoţiu, şi că venind la Paris a fost elevul unui maestru foarte inteligent şi erudit, părintele Gilbert, cel care în chilia lui de la Notre-Dame avea vechi planuri ale Parisului, nişte raritaţi. Nici acela nu era un simplu meseriaş, ci un colecţionar pasionat de documente privitoare la vechiul Paris. De la Notre-Dame, Carhaix a trecut la Saint-Sulpice unde s-a instalat de peste cincisprezece ani!

Tu cum l-ai cunoscut?

Mai întâi ca medic; pe urmă am devenit prieteni, sunt zece ani de-atunci.

- Ciudat, nu are aerul de grădinar ipocrit al foştilor seminarişti.

Carhaix mai are câţiva ani în faţa lui, spuse des Hermies, vorbind parcă pentru el singur. După care o să-i vină şi lui sorocul. Biserica, după ce a îngăduit să se instaleze gazul în altare, va sfârşi prin a înlocui şi clopotele cu sirene de fabrică. Ce încântare o să fie atunci! Maşinăriile alea or să fie acţionate electric: adevărate sonerii protestante, apeluri scurte, ordine seci!

Ei bine, nevasta lui Carhaix o să poată atunci să se reîntoarcă în Finister!

Nu, n-ar putea, pentru că-s foarte săraci; iar Carhaix s-ar usca pe picioare dacă şi-ar pierde clopotele! Ce ciudată e totuşi această afecţiune a omului pentru obiectul pe care-l iubeşte, iubirea mecanicului pentru maşina lui; sfârşim prin a iubi, întocmai ca pe o fiinţă vie, obiectul ce ne ascultă poruncile şi pe care îl avem în grijă. E drept că clopotul e un instrument deosebit. E botezat la fel ca o persoană, şi sfinţit cu sfântul mir al mântuirii;

după ritualul pontifical, un episcop sfinţeşte de asemeni interiorul caliciului cu uleiul bolnavilor, cu şapte onctiuni în formă de cruce; astfel, le va aduce muribunzilor glasul consolator, dătător de putere în ultimele lor încercări.

Apoi, clopotul este purtătorul de cuvânt al Bisericii, vocea ei din afară, după cum preotul e vocea dinlăuntru; nu e deci o simplă bucată de bronz, un ceaun răsturnat pe care-l bălăngăni. În plus, la fel ca vinurile vechi, clopotele se desăvârşesc o dată cu trecerea anilor, îşi pierd stridenţele, tonurile acide. E totuşi explicabil că te poţi ataşa de ele!

Drace, dar eşti un expert în materie!

Da de unde, răspunse des Hermies râzând; nu ştiu nimic; repet ce-am auzit de la Carhaix. Dacă subiectul te interesează poţi să-l întrebi pe el; o să te înveţe simbolismul clopotelor; în domeniul ăsta n-are rival, ştiinţa lui e atotcuprinzătoare!

- Un lucru e sigur, spuse Durtal visător. Trăiesc într-un cartier cu multe mânăstiri, pe-o stradă al cărei aer, începând din zori, vibrează de dangătul clopotelor; ei bine, când am fost bolnav, aşteptam toată noaptea chemarea lor, care venea, dimineaţa, ca o eliberare. Mă simţeam atunci, către ziuă, legănat de un zvon nespus de duios, dezmierdat de o mângâiere îndepărtată şi tainică; era ca un balsam fluid şi răcoros! Aveam certitudinea că cineva veghează şi se roagă pentru alţii, deci şi pentru mine; mă simţeam mai puţin singur. Da, clopotele îi alină mai ales pe bolnavii chinuiţi de nesomn!

- Nu numai pe ei; firile violente sunt îmbunate şi ele. Un clopot purta inscripţia „paco cruentos", „pace aduc celor crunţi"; şi chiar aşa e, dacă te gândeşti!

Amintirea acestei conversaţii îl urmări pe Durtal; seara, singur acasă, se cuibări în aşternut şi începu să viseze cu ochii deschişi. Afirmaţia clopotarului, cum că adevărata muzică a Bisericii este aceea a clopotelor, îi revenea în gând ca o obsesie. Iar reveria sa, ducându-l brusc cu veacuri în urmă, îl făcu să vadă, alături de lenta procesiune a călugărilor din Evul Mediu, mulţimea îngenuncheată a dreptcredincioşilor răspunzând la chemările de clopot şi sorbind balsamul sunetelor pure ca pe un vin de împărtăşanie.

Toate detaliile cunoscute cândva din vechile liturghii îi reveniră în minte: invitatoriul cu care începe slujba de dimineaţă, carioanele suind în şiraguri armonioase deasupra străzilor întortocheate şi strâmte, cu turle ascuţite, cu frontoane triunghiulare, cu ziduri străpunse de pluviale şi împănate cu scoabe, carioanele bătând orele canonice, primele şi terţele, sextele şi nonele, vesperele şi completoriul, celebrând bucuria cetăţii prin râsul cristalin al clopotelor mici, sau mâhnirile ei prin plânsul grav al îndureratelor burdoane!

Iar cei ce inundau văzduhul cu voia bună ori cu doliul unui oraş, reverberându-i stările sufleteşti, erau în vremea aceea nişte artişti, adevăraţi maeştri! - Iar clopotul pe care îl slujeau ca nişte fii supuşi, ca diaconi fideli, devenise el însuşi, asemenea Bisericii, popular şi smerit! În anumite momente, aşa cum preotul îşi dezbracă odăjdiile, clopotul îşi lepăda acordurile pioase. Vorbea cu cei umili în zilele de târg, iar pe vreme rea le îngăduia să-şi adăpostească negoţul în naosul bisericii, dar prin sfinţenia locului impunea inevitabilelor, aprigelor tocmeli o probitate pierdută pe vecie!

Acum clopotele vorbeau o limbă abolită, băiguiau sonuri găunoase, goale de sens. Carhaix nu se înşela. Acest om ce trăia departe de lume, într-un mormânt aerian, credea în meşteşugul lui şi prin urmare nu mai avea nici o raţiune de-a fi. El vegeta, inutil şi demodat, într-o societate ce prefera şlagărele de varieteu. Apărea ca o creatură ieşită din uz, retrogradă, ca o epavă eşuată pe ţărmul timpului; dar lui puţin îi păsa de slujbaşii în sutană ai acestui sfârşit de veac, care, pentru a atrage gloata în straie de duminică în biserica devenită salon, nu şovăiau să îngăduie cavatine şi valsuri la orgă, cântate - ultim sacrilegiu - de zilierii muzicii profane, de precupeţii de balete, de fabricanţii de opere bufe.

Bietul Carhaix, îşi zise, suflând în lumânare. Încă unul care-şi iubeşte epoca la fel ca des Hermies ori ca mine! Oricum, are copiii lui de suflet, clopotele, printre care desigur unul preferat; la urma urmei nu e chiar de plâns: are şi el sminteala lui, care, la fel ca nouă, probabil că îi face viaţa suportabilă!

IV

- Cum merge cartea, Durtal, avansează?

Da, am terminat prima parte a vieţii lui Gilles de Rais; i-am trecut în revistă, cât mai pe scurt posibil, faptele şi meritele.

Lipsit de interes! făcu des Hermies.

Evident; de patru veacuri, doar viciile fabuloase pe care le simbolizează îi poartă numele prin timp; - acum, ajung la crime. Vezi tu, cel mai greu este să explici cum a putut acest om, care a fost soldat curajos şi bun creştin, să devină deodată profanator şi sadic, necruţător şi laş.

- Într-adevăr, nu ştiu alt caz de metamorfoză a sufletului atât de fulgerătoare!

De asta se şi miră biografii săi: nu înţeleg această fantasmagorie spirituală, această transmutaţie a sufletului săvârşită ca prin farmec, ca la teatru; cu siguranţă că au fost începuturi ale viciului ale căror urme s-au pierdut, păcate ascunse, ignorate de cronici. Pe scurt, dacă recapitulăm documentele ajunse până la noi, iată ce găsim:

Gilles de Rais, despre copilăria căruia nu se ştie nimic, s-a născut către 1404, la graniţa dintre Bretagne şi Anjou, în castelul Machecoul. Tatăl i-a murit la sfârşitul lui octombrie 1415; mama s-a recăsătorit aproape imediat cu un senior d'Estouville şi îi părăseşte, pe el şi pe celălalt fiu, René de Rais; trece atunci sub tutela bunicului său, Jean de Craon, senior de Champtocé şi de La Suze, „om din cei vechi şi foarte bătrân", spun documentele. Gilles

nu este nici supravegheat, nici îndrumat de către acest moşneag blajin şi distrat, care se debarasează de el însurându-l cu Catherine de Thouars, la 30 noiembrie 1420.

I se constată prezenţa la curtea Delfinului, cinci ani mai târziu; contemporanii îl descriu ca pe un bărbat impetuos şi robust, de o frumuseţe aţâţătoare, de o eleganţă rară. Nu sunt informaţii asupra rolului pe care-l joacă la curte, dar poţi să te lipseşti de ele, imaginându-ţi sosirea lui Gilles, cel mai bogat dintre baronii Franţei, la curtea acestui rege sărac.

Într-adevăr, este perioada când Carol al VII-lea e la ananghie; nu are bani, şi-a pierdut prestigiul şi autoritatea; abia dacă oraşele de pe Loara i se mai supun; situaţia Franţei, vlăguită de măceluri, devastată deja, cu câţiva ani în urmă, de ciumă, este cumplită. O vedem sfâşiată până la sânge, suptă până la măduvă de Anglia care, asemeni acelei hidre fabuloase, Krakenul din legende, iese din mare şi îşi aruncă tentaculele peşte strâmtoare, peste Bretagne şi Normandia, peste o parte a Picardiei, peste Île-de-France şi tot Nordul, peste centru până la Orléans; ventuzele ei nu lasă în urmă decât oraşe secătuite şi ţarini fără viaţă.

Degeaba cere Carol noi contribuţii, degeaba născoceşte biruri şi noi metode de a le stoarce: oraşele jefuite, satele pustiite în care se oploşiseră lupii nu-i pot da ajutor unui rege a cărui legitimitate este de altfel îndoielnică. El se văicăreşte, cerşeşte peste tot - şi fără succes - parale. La Chinon, mica lui curte nu-i decât un cuib de intrigi, terminate uneori prin crime. Sătul să tot fie hăituit, oarecum la adăpost dincoace de Loara, Carol şi acoliţii lui sfârşesc prin a se împăca - în orgii debordante - cu gândul la dezastrele iminente; în această regalitate de azi pe mâine, când jafurile ori împrumuturile fac belşug de bucate şi beţii prelungite, alarmele permanente şi spaimele sunt uitate şi ziua de mâine e sfidată, cu paharul în mână şi cu târfele alături.

Ce să fi aşteptat, de altfel, de la un rege toropit şi deja veşted, - ieşit dintr-o mamă abjectă şi un tată nebun?

A, poţi să spui orice despre Carol al VII-lea, nimic nu poate egala portretul lui pictat de Foucquet, de la Luvru. M-am oprit de multe ori în faţa acestei mutre josnice în care desluşeam un rât de godac, ochi de cămătar, buze plângăreţe şi făţarnice, un ten de ţârcovnic. S-ar zice că Foucquet a pictat un popă desfrânat, gutunărit şi mahmur! - Ghiceşti că vei regăsi acest chip, sfrijit şi răscopt, mai puţin depravat, mai crud dar mai prudent, mai încăpăţânat şi mai viclean, la fiul şi succesorul său, regele Ludovic al XI-lea. El e, de altfel, omul care a poruncit asasinarea lui Ioan fără Frică şi care-a părăsit-o pe Ioana d'Arc; e destul ca să-l poţi judeca!

- Într-adevăr! Ei bine, Gilles de Rais, care strânsese oaste pe cheltuiala sa, a fost primit cu braţele deschise la această curte, e sigur. Fără doar şi poate că a plătit turniruri şi banchete, că a fost tapat de bani de curteni vigilenţi, că l-a împrumutat pe rege cu sume importante. Dar, în ciuda succeselor obţinute, se pare că nu l-a urmat pe Carol al VII-lea în desfrâul lui egoist; îl regăsim aproape imediat în Anjou şi în ţinutul Maine pe care le apără de englezi. A fost acolo „bun şi viteaz căpitan", afirmă cronicile, ceea ce nu l-a împiedicat mai apoi, copleşit fiind de numărul duşmanilor, să le întoarcă

spatele. Armatele engleze se regrupau, inundau țara, se lățeau tot mai mult, invadau Centrul. Regele se gândea să se retragă în Sud, să abandoneze Franța; în acel moment a apărut Ioana d'Arc.

Gilles se întoarce atunci la Carol, care-i încredințează paza și apărarea Fecioarei. De atunci, o urmează pretutindeni, îi stă alături în bătălii, chiar și sub Zidurile Parisului, se află lângă ea la Reims, în ziua încoronării, când pentru vitejia sa, notează *Monstrelet*, regele îl numește Mareșal al Franței, la douăzeci și cinci de ani!

Ehei! îl întrerupse des Hermies, mergeau repede pe vremea aia; la urma urmei, poate că nu erau mărginiți și tălâmbi ca hodorogii plini de fireturi și decorații din zilele noastre!

- Stai, să nu faci o confuzie! *Titlul de Mareșal al Franței* nu era ceea ce a devenit mai apoi, sub domnia lui Francisc Întâi și mai ales după Împăratul Napoleon.

S-a pus întrebarea care a fost conduita morală a lui Gilles de Rais față de Ioana d'Arc. - Dl Valet de Viriville îl acuză de trădare, dar fără nici o dovadă. Abatele Bossard susține, *dimpotrivă*, că *i-a fost* devotat, că a slujit-o cu credință, și își bazează opinia pe argumente plauzibile.

Cert e că sufletul lui Gilles era pătruns de idei mistice - toată povestea lui stă mărturie. - A trăit alături de această extraordinară băietancă, a cărei aventură pare-a dovedi că intervenția divină în evenimentele lumii e cu putință.

Gilles este martorul unui miracol: o țărăncuță îmblânzind o curte de șnapani și bandiți, însuflețindu-l pe un rege laș, ce vrea să dea bir cu fugiții. Asistă la acel incredibil moment când o fecioară duce la păscut o turmă bizară: La Hire și Xaintrailles, Beaumanoir și Chabannes, Dunois și Gaucourt, toate aceste fiare bătrâne ce behăie la auzul vocii ei, ca niște oi docile, bune de tuns. El însuși paște, ca și ei, iarba albă a predicilor, se împărtășește în ajun de bătălii, o venerează ca pe o sfântă.

În fine, o vede pe Fecioară împlinindu-și promisiunile: a ridicat asediul cetății Orléans, l-a încoronat pe rege la Reims iar acum declară că misiunea ei s-a încheiat și cere îngăduință să se întoarcă acasă.

E sigur că într-un asemenea mediu misticismul lui Gilles a prins aripi; ne găsim așadar în fața unui om al cărui suflet este pe jumătate de soldat, pe jumătate de călugăr; pe de altă...

- Iartă-mă că te întrerup, dar nu-s la fel de sigur ca tine că intervenția Ioanei d'Arc a fost salutară pentru Franța.

- Ce?

- Da, ascultă puțin. Știi că apărătorii lui Carol al VII-lea erau, în cea mai mare parte, panduri ai Sudului, altfel spus niște jăpcani aprigi și cruzi, detestați chiar de cei pe care veneau să-i apere. Războiul de o sută de ani a fost, în fond, războiul Sudului contra Nordului. Anglia, la vremea aceea, nu era altceva decât Normandia care o cucerise odinioară, și ale cărei sânge, obiceiuri și limbă le păstrase. Presupunând că Ioana d'Arc ar fi continuat să-și pască oile în satul ei, Carol al VII-lea ar fi fost deposedat iar războiul s-ar fi sfârșit. Plantageneții ar fi domnit peste Anglia și Franța care de altfel

formau, în timpurile preistorice când Canalul Mânecii nu exista, un unic și același teritoriu, un unic și același trunchi. Ar fi existat în felul ăsta un unic și puternic regat al Nordului, întinzându-se până la provinciile occitane, înglobându-i pe toți cei cu gusturi, instincte și moravuri comune.

Din contră, încoronarea de la Reims a creat o Franță lipsită de coeziune, o Franță absurdă. A dispersat elemente înrudite, dar a cusut laolaltă națiile cele mai incompatibile, rasele cele mai potrivnice. Ne-a procopsit, și din păcate pentru multă vreme, cu aceste creaturi măslinii și cu ochii sticloși, ce-și fac veacul ronțăind ciocolată și rumegând usturoi, și care nu-s defel francezi, ci spanioli și italieni. Într-un cuvânt, fără Ioana d'Arc, Franța n-ar mai aparține acestei prăsile de fanfaroni și de zurbagii, de zăpăciți și de fățarnici, acestei afurisite rase latine care mai bine s-ar duce la naiba!

Durtal ridică din umeri.

- Așa, vasăzică, făcu el râzând: emiți idei ce-mi dovedesc că patria nu-ți este indiferentă; cine-ar fi bănuit!

- Ei, da, răspunse des Hermies, aprinzându-și o țigară. Spun și eu ca poetul: „Unde mi-e bine, acolo e patria" Iar mie nu mi-e bine decât cu oamenii din nord. Însă te-am întrerupt; să revenim la oile noastre; ce spuneai?

Nu mai știu. - Ba da, uite, spuneam că Fecioara își împlinise misiunea. Ei bine, se pune o întrebare: ce s-a mai întâmplat cu Gilles după ce ea a fost prinsă, și după moartea ei? - Nimeni nu știe. Cel mult i se semnalează prezența în împrejurimile orașului Rouen, în momentul când se ține procesul Ioanei; dar de aici și până la a trage concluzia, ca unii dintre biografii săi, că ar fi vrut s-o salveze, e cale lungă!

Cert este că după ce i-am pierdut o vreme urma, îl regăsim, la douăzeci și șase de ani, retras în castelul Tiffauges.

Fostul soldățoi, cătana din el dispărea. În același timp în care își începe nelegiuirile, artistul și cărturarul din el înfloresc, nu încetează să crească, și chiar îl împing, sub impulsul unui misticism ce se întoarce pe dos, la cruzimile cele mai savante, la crimele cele mai rafinate.

Căci e aproape unic în epoca sa, acest baron de Rais! Pe când cei de rangul lui sunt niște simple brute, el caută rafinamentele extreme ale artei, visează o literatură tenebrantă și exotică, redactează chiar un tratat despre arta invocării demonilor, adoră muzica Bisericii, nu vrea în jurul lui decât lucruri prețioase și rare.

Era latinist strălucit, interlocutor plin de spirit, prieten generos și de nădejde. Poseda o bibliotecă extraordinară pentru acel timp când lectura se mărginea la teologie și viețile sfinților. Ne-a rămas descrierea unora din manuscrisele sale: Suetoniu, Valerius-Maximus, un Ovidiu pe pergament, legat în piele roșie, cu încuietoare și cheie de argint aurit.

Era nebun după aceste cărți, le lua cu el peste tot, în călătoriile lui; angajase un pictor pe nume Thomas care i le împodobea cu anluminuri, în timp ce el însuși picta emailurile pe care un specialist, găsit cu mare greu, i le monta în orfevrăria ferecăturilor. Gusturile pentru mobilier îi erau solemne și bizare; se extazia în fața stofelor abațiale, în fața mătăsurilor voluptuoase, în fața tenebrelor de aur ale vechilor brocarturi. Îi plăceau, în

mâncăruri, mirodeniile savant dozate, vinurile aprigi și aromate; visa la juvaeruri nemaivăzute, din metale uluitoare, cu pietre prodigioase. Era un des Esseintes* al veacului al XV-lea!

Toate acestea costau foarte scump, dar mai puțin, totuși, decât fastuoasa curte care-l înconjura la Tiffauges făcând din această fortăreață un loc fără pereche.

Avea o gardă de peste două sute de oameni, cavaleri, căpitani, scutieri, paji, iar toți acești oameni aveau la rândul lor servitori echipați strălucit pe cheltuiala lui Gilles. Luxul capelei și al bisericii sale frizau pur și simplu demența. La Tiffauges locuia clerul unei întregi metropole, cu decan, vicari, trezorieri, canonici, călugări și diaconi, dascăli și copii de cor; ne-a rămas inventarul odăjdiilor, - stihare albe, stole, omofoare, iar pentru copiii de cor căciuli din jder căptușite cu blană de veveriță. E o risipă de odoare sacerdotale, - găsești aici îmbrăcăminți de altar din postav țesut cu fir de argint, draperii de mătase verde-smarald, o capă din catifea stacojie și violetă cu aplicații din postav țesut cu fir de aur, o alta din damasc auriu, dalmatice din satin pentru diaconi, baldachine împodobite cu figuri și cizelate în aur de Cipru; mai încolo, talere, potire, ciborii din metal ciocănit, încrustate cu nestemate și geme, relicvarii printre care capul din argint al Sfântului Honoriu, mulțime de juvaeruri incandescente pe care un orfevru, instalat la castel, le cizelează după gustul stăpânului.

Și nimic nu era mai prejos; se ținea masă întinsă pentru oricine; din toate colțurile Franței, caravane întregi luau drumul castelului, unde artiștii, poeții, savanții se bucurau de o ospitalitate princiară, de toate răsfățurile, de daruri la venire și recompense generoase la plecare.

Deja slăbită de sângerările profunde ale războiului, averea sa începu să se clatine după această risipă; intră, atunci, pe calea cumplită a împrumuturilor cămătărești; împrumută de la burgheji ordinari, își puse ipoteci pe castele, își înstrăină moșiile; fu nevoit, uneori, să scoată la mezat obiecte de cult, bijuterii și cărți.

- Observ cu plăcere că, modul de a se ruina în Evul Mediu nu diferă sensibil de al zilelor noastre, zise des Hermies. Le lipseau totuși cazinoul, notarii și bursa!

Aveau în schimb vrăjitoria și alchimia! Un memoriu adresat regelui de moștenitorii lui Gilles ne dezvăluie că această imensă avere s-a topit în mai puțin de opt ani!

O dată, moșiile Confolens, Chabannes și Lombert sunt cedate unui căpitan de jandarmi pe un preț de nimic; altă dată, domeniul Fontaine-Milon și pământurile de la Grattecuisse sunt cumpărate de episcopul de Angers, fortăreața Saint-Etienne de Mer Morte e luată de Guillaume Le Ferron pe o nimica toată; apoi, un anume Guillaume de la Jumelière obține la tocmeală castelele Blaison și Chemillé, pe care uită să le și plătească. Ce

---

Erou al romanului *A Rebours (În Răspăr)*, apărut în 1884 și care marchează ruptura lui Huysmans cu naturalismul; personaj bizar, de un rafinament ce frizează delirul, des Esseintes întrupează spiritul decadent al sfârșitului de secol XIX. (n.t.).

să-ţi mai spun, uite, am o listă întreagă de domenii şi de păduri, de saline şi de pajişti, zise Durtal, desfăşurând o foaie lungă de hârtie pe care îşi notase în amănunt vânzările şi cumpărările.

Înspăimântată de aceste nebunii, familia Mareşalului îl imploră pe rege să intervină; şi, în adevăr, în 1436, „încredinţat de proasta administrare a seniorului de Rais", Carol al VII-lea îi interzise, prin hotărârea Marelui Consiliu şi prin decrete date la Amboise, să vândă ori să înstrăineze vreo proprietate - fortăreaţă, castel, sau moşie.

Această decizie nu făcu decât să grăbească ruina proscrisului. Marele Zgârie-Brânză, maestrul cămătar al epocii, Jean V, duce de Bretagne, refuză să publice în statele sale edictul, pe care totuşi, în ascuns, l-a adus la cunoştinţa acelora dintre supuşii săi care negociau cu Gilles. Cum nimeni n-a mai îndrăznit să cumpere domenii de la Mareşal de frică să nu-şi atragă ura ducelui şi mânia regelui, Jean V rămase unicul cumpărător şi de atunci înainte, la preţuri fixate de el. Te las să ghiceşti dacă bunurile lui Gilles de Rais au fost cumpărate la valoarea lor!

Astfel se explică şi furia lui Gilles împotriva familiei sale, care solicitase decizia regală - şi de ce nu s-a mai ocupat, tot restul vieţii sale, nici de nevasta, nici de fiica sa, expediate în fundul unui castel uitat, la Pouzauges.

Ei bine, revenind la întrebarea pe care-o puneam adineaori, cum şi din ce motive a părăsit Gilles curtea regală, răspunsul este dat, în parte cel puţin, de chiar aceste fapte.

E limpede că încă mai de mult, cu mult înainte ca Mareşalul să se fi retras pe domeniile lui, Carol al VII-lea era asaltat cu jalbe de soţia şi de celelalte neamuri ale lui Gilles; pe de altă parte, curtenii îl urau probabil pe acest tânăr din cauza bogăţiilor şi a luxului în care trăia; regele însuşi, care o părăsise cu atâta sânge rece pe Ioana d'Arc când n-o mai socotise utilă, găsea un prilej de a se răzbuna pe Gilles pentru serviciile făcute de acesta. Când avea nevoie de bani pentru chiolhanuri şi pentru a plăti soldaţii, atunci nu se gândea că Mareşalul ar fi risipitor! - Acum însă, când îl vedea pe jumătate ruinat, îi reproşa dărniciile, îl gonea, nu-l mai cruţa de dojeni şi de ameninţări.

Este de înţeles că Gilles a părăsit curtea fără păreri de rău; însă mai e ceva. Neîndoielnic, îl ajunsese lehamitea de viaţa lui rătăcitoare şi se scârbise de taberele militare; era grăbit să se regăsească într-o atmosferă paşnică, lângă cărţile lui. Se pare mai ales că patima pentru alchimie îl stăpânea întru totul, şi că a renunţat la orice pentru ea. De remarcat că această ştiinţă, ce l-a împins la demonomanie în perioada când spera să fabrice aur şi astfel să scape de o mizerie iminentă, fusese iubită pentru ea însăşi, pe vremea când era bogat. Într-adevăr, asta se întâmplase cam către anul 1426, când banii curgeau în cuferele sale şi când a încercat întâia oară înfăptuirea Marelui Magisteriu.

Îl regăsim aşadar, aplecat deasupra retortelor, în castelul Tiffauges. Aici am ajuns, iar acum începe seria crimelor de magie şi de sadism ucigaş pe care vreau să le descriu în continuare.

Toate astea nu explică totuşi, zise des Hermies, cum dintr-un om cucernic a devenit dintr-o dată satanic, din erudit şi paşnic - siluitor de copii, spintecător de băieţi şi fetiţe.

Ţi-am mai spus, nu există documente pentru a lega cele două părţi ale acestei vieţi scindate în chip atât de bizar; însă tot ce ţi-am povestit poate oferi, cred, destule chei. Să precizăm, dacă vrei. Omul ăsta era, cum îţi spuneam, un adevărat mistic. A fost martorul celor mai extraordinare evenimente pe care le-a produs vreodată istoria. Faptul că a trăit alături de Ioana d'Arc i-a exacerbat desigur elanurile înspre Dumnezeu. Or, de la misticismul exaltat la satanismul îndârjit nu e decât un pas. În lumea de dincolo, toate se ating. Gilles a transferat furia rugăciunilor în teritoriul Potrivnicului. A fost împins, antrenat în faptele sale de anturajul său de la Tiffauges, de trupa de preoţi sacrilegi, de alchimişti şi demonolatri.

- După tine, s-ar înţelege că Ioana d'Arc a determinat nelegiuirile lui Gilles...

- Până la un anume punct, da, dacă iei în consideraţie că ea a incendiat un suflet lipsit de măsură, gata la orice, atât la abuzurile întru sfinţenie, cât şi la excesele crimei.

Apoi, nu a existat perioadă de trecere; imediat după sfârşitul Ioanei, Gilles a căzut sub influenţa vrăjitorilor, care erau cei mai rafinaţi sceleraţi şi cei mai subtili cărturari. Cei ce-l înconjurau la Tiffauges erau latinişti fervenţi, interlocutori plini de spirit, posesori ai atâtor taine uitate, deţinători ai ştiinţei din vechime. Vezi bine, Gilles era făcut să prefere compania lor, iar nu pe aceea a unor Dunois şi La Hire. Aceşti magicieni pe care toţi biografii îi prezintă - pe nedrept, cred - ca pe nişte paraziţi vulgari şi nişte escroci de speţă joasă erau de fapt aristocraţia spiritului în veacul al XV-lea! Neaflându-şi loc în Biserică, unde nu ar fi acceptat, desigur, decât un rang de cardinal sau de Papă, ei nu puteau, în acele timpuri de ignoranţă şi tulburări, decât să se refugieze la un mare senior precum Gilles, singurul, pe atunci, destul de inteligent şi de instruit pentru a-i înţelege.

În rezumat, misticism natural pe de o parte, şi frecventarea zilnică a învăţaţilor obsedaţi de satanism, pe de alta. O sărăcie crescândă la orizont, de care puterea Diavolului l-ar fi putut eventual cruţa; o curiozitate pătimaşă, nebunească pentru ştiinţele oprite; toate acestea lămuresc cum, puţin câte puţin, pe măsură ce legăturile sale cu lumea alchimiştilor şi magicienilor se strâng, el se cufundă în ocultism, care-l va duce la cele mai incredibile crime.

Apoi, cât priveşte uciderile de copii, care n-au avut loc imediat, ci doar atunci când alchimia a rămas fără rezultate, Gilles nu se deosebeşte mult de ceilalţi baroni ai epocii sale.

Îi depăşeşte doar în fastul desfrâului, în opulenţa crimelor, atâta tot. E aşa cum îţi spun, citeşte-l pe Michelet. Vei vedea că prinţii acelor vremuri erau nişte carnasieri de temut. Iată-l pe seniorul de Giac care-şi otrăveşte nevasta, o pune călare pe cal şi mână într-un galop până o vede dându-şi duhul. Un altul al cărui nume îmi scapă îşi înşfacă tatăl, îl târăşte desculţ prin zăpadă, pe urmă, senin, îl aruncă într-un beci unde îl lasă până crapă. Şi câte altele! Am încercat să aflu, dar fără succes, dacă în timpul bătăliilor şi prădăciunilor Mareşalul a săvârşit vreo urgie. Nu am descoperit nimic, în

afara unui gust declarat pentru spânzurătoare: îi plăcea să-i atârne în streang pe toți francezii renegați, prinși în rândurile englezilor ori în orașele necredincioase regelui.

Gustul pentru acest supliciu, îl voi regăsi, mai târziu, la castelul Tiffauges.

În fine, ca să termin, adaugă la toate acestea un orgoliu nemăsurat, un orgoliu care-l face să spună, în timpul procesului său: „Sunt născut sub o asemenea stea, că nimeni în lume n-a făcut și nici n-o să poată face vreodată ce am făcut eu."

Și, neîndoielnic, marchizul de Sade e doar un burghez timid, un amărât de fantezist pe lângă el!

- Cum e cam greu să fii un sfânt, zise des Hermies, îți rămâne posibilitatea să devii un satanic. Una din cele două extreme. Execrarea neputinței, ura față de mediocritate, iată poate una din cele mai indulgente definiții ale demonismului!

Posibil. Poți avea orgoliul să egalezi în crimă ceea ce un sfânt realizează în virtute. Aici stă tot secretul lui Gilles de Rais!

- Oricum, e un subiect dificil de tratat.

Vezi bine; Satana este cumplit în Evul Mediu, însă din fericire documentele sunt din belșug.

Dar acum? continuă des Hermies, ridicându-se în picioare.

Ce vrei să spui?

Da, acum, când satanismul face ravagii și se leagă prin anumite fire de Evul Mediu.

- Adică tu crezi că la ora actuală se mai invocă Diavolul, că se mai oficiază liturghii negre?

Da.

Ești sigur?

Absolut.

Drace! Mă năucești! Dar, bătrâne, îți dai seama că dacă aș vedea așa ceva, asta m-ar ajuta enorm în investigația mea? Serios, tu crezi că există un curent demonic contemporan, ai vreo dovadă?

Da, însă despre asta discutăm mai târziu, acum mă grăbesc. - Rămâne pentru mâine seară, la Carhaix, unde cinăm, așa cum știi. Vin eu să te iau. - La revedere; iar până atunci, meditează la ce spuneai adineaori despre magicieni: „dacă ar fi intrat în Biserică, n-ar fi vrut să fie decât cardinali, ori Papă" și gândește-te totodată cât e de odios clerul din zilele noastre!

Aici stă, în bună parte, cheia demonismului modern; căci în lipsa unui preot profanator nu există satanism autentic.

Dar ce vor, la urma urmei, preoții aceia?

Totul, făcu des Hermies.

Ca Gilles de Rais, așadar, care-n zapisurile semnate cu propriul sânge îi cerea Demonului tot ce râvnește dintotdeauna omenirea: „Știință, Putere, Bogăție"!

V

Repede, intrați și încălziți-vă! Ei, domnilor, să știți că până la urmă ne supărăm! spuse mătușa Carhaix, văzând cum Durtal scoate din buzunar niște sticle învelite în hârtie iar des Hermies pune pe masă niște pachețele legate cu sfoară; zău, faceți prea mare cheltuială!

- E plăcerea noastră, mătușă Carhaix; dar unde ți-e bărbatul?

Unde să fie, sus; e furios de dimineață!

Păi, e un frig de te seacă afară, cred că nici în turn nu-i o plăcere!

- A, nu pentru el se plânge, ci pentru clopote! - Dar faceți-vă comozi!

Își scoaseră paltoanele și se apropiară de sobă.

Nu-i prea cald aici, continuă ea; ca să dezgheț căsoiul ăsta ar trebui să fac focul zi și noapte, fără încetare.

- Cumpărați un godin.

- A, nu, ne-am asfixia cu așa ceva!

- Și nici n-ar fi practic, spuse des Hermies, pentru că nu sunt hornuri. E drept că s-ar putea prelungi niște burlane până la fereastră... dar, à propos de aparatele astea, îți dai seama, Durtal, cât de reprezentativi sunt acești oribili caltaboși din tablă pentru epoca utilitară în care trăim?

Gândește-te: în acest obiect se trădează pe deplin inginerul, care se simte ofensat de orice lucru ce n-are o formă sinistră sau josnică. Ce ne spune el? - Vreți să vă fie cald, o să vă fie cald - dar numai atât; nimic plăcut vederii nu trebuie să mai rămână. Gata cu lemnul care trosnește și cântă în vatră, gata cu căldura ușoară și molcomă! Utilul, atâta tot, fără fantezia flăcărilor ce înfloresc pe jăratecul sonor al butucilor uscați.

- Dar nu sunt și din acelea în care se vede focul? întrebă mătușa Carhaix.

- Ba da, dar sunt și mai cumplite! Un foc în spatele unui ghișeu de mica, o flacără întemnițată, e ceva și mai trist! O, vreascurile de la țară, curpenii de viță de vie ce înmiresmează și poleiesc cu aur odăile! Viața modernă a pus ordine și în asta. Luxul ce și-l permite cel mai sărman țăran este cu neputință la Paris, pentru cine n-are un cont respectabil în bancă!

Intră clopotarul; mustața zbârlită, cu câte-o bobiță albă de promoroacă la capătul fiecărui fir, căciula împletită ce-i lăsa la vedere doar fața, cojocul de oaie, mănușile îmblănite și pâslarii îl făceau să semene cu un lapon coborât de la Pol.

- Nu vă mai dau mâna, zise el, pentru că-s plin de unsoare și de ulei. Ce vreme! Închipuiți-vă că de azi-dimineață ung clopotele... și tot mi-e frică!

- Păi, de ce?

- Cum, de ce? Știți bine că gerul contractă metalul, care se fisurează ori se rupe. Au fost ierni în care am pierdut multe clopote, pentru că sufer și ele, ca și noi, de vreme rea!

Ai niște apă caldă, îi spuse el nevestei în trecere, ca să mă spăl pe mâini alături?

Vă ajutăm să puneți masa, propuse des Hermies.

Dar bătrâna refuză.

Nu, nu, așezați-vă, masa e pusă.

- Și ce grozav miroase! exclamă Durtal, adulmecând un rasol dres cu țelină la care se adăugau aromele celorlalte legume.

La masă! strigă Carhaix, care apăru din nou, curat, în haine de interior.

Se așezară; soba duduia; Durtal savura subita relaxare a unui suflet friguros, aproape topit într-o baie de fluide călduțe; era împreună cu bătrânii Carhaix, atât de departe de Paris, atât de departe de secolul său!

O casă cu adevărat sărmană, însă atât de primitoare, de tihnită, de blândă! Tacâmul țărănesc, paharele sclipind de curate, farfuria cu unt puțin sărat, ulciorul de cidru, toate făceau intimitatea acestei mese luminate de o lampă un pic uzată, ce-și răspândea lumina de argint aurit peste ștergarul așternut pe masă.

Să nu uit, prima dată când mai venim, va trebui să cumpăr de la o băcănie englezească un borcan cu gem de portocale, cu gustul acela delicios, acrișor, își spuse Durtal; căci, înțeles cu des Hermies, cinau la clopotar doar cu condiția să contribuie cu o parte din alimente.

Carhaix pregătea un rasol, o salată simplă și tot el oferea cidrul. Ca să nu-l pună la cheltuială, cei doi prieteni aduceau vinul, cafeaua, tăriile, desertul, și aveau grijă să cumpere totul din belșug, astfel încât să compenseze consumul de supă și carne, care bătrânilor le-ar fi ajuns mai multe zile dacă ar fi mâncat singuri.

- De data asta, am nimerit-o! zise femeia, servindu-i pe rând cu o supă scăzută de culoare arămie, pe a cărei suprafață moarată sclipeau steluțe aurii.

Era suculentă și onctuoasă, robustă și totuși delicată, dresă cu măruntaie fierte de găină.

Tăceau cu toții acum, cu nasul în farfurie, cu chipurile înviorate de aburul înmiresmatei supe.

- Ar fi momentul să repetăm un loc comun îndrăgit de Flaubert: așa ceva nu se mănâncă la restaurant, zise Durtal.

Să nu bârfim restaurantele, răspunse des Hermies. Cei care știu să le cerceteze găsesc în ele o bucurie foarte specială. Să vă spun ce mi s-a întâmplat acum vreo două zile: revenind de la un bolnav, nimeresc într-unul din acele stabilimente în care, pentru trei franci, ai dreptul la o ciorbă, două feluri la alegere, o salată și un desert.

Restaurantul ăsta, în care intru cam o dată pe lună, își are clienții lui invariabili, oameni bine crescuți si morocănoși, ofițeri în civil, membri ai Parlamentului, birocrați.

Înghițind cu noduri o fioroasă limbă-de-mare în sos gratinat, îi priveam în jur pe obișnuiții localului și, de la ultima mea vizită, îi găseam vizibil îmbătrâniți. Slăbiseră ori se umflaseră; sub ochi aveau pungi vinete; cei grași îngălbeniseră; slabii deveniseră verzui.

Mai sigure decât otrăvurile uitate ale Antichității, cumplitele mixturi ale acestui local își otrăveau pe îndelete clientela.

Așa ceva mă interesa, vă dați seama; îmi țineam singur un curs de toxicologie și, studiindu-mi reacțiile la mâncare, descopeream înfricoșatele ingrediente care mascau gustul peștilor dezinfectați, întocmai ca niște cadavre, cu melanjuri pulverulente de cărbune și tanin, carnea fardată cu sosuri marinate, pictată cu rântașuri de culoarea zoaielor, vinurile colorate cu fucsină, parfumate cu furfurol, îngroșate cu melasă și cu ipsos!

Mi-am promis să revin, în fiecare lună, pentru a studia agonia acestor nefericiți...

O! exclamă bătrâna Carhaix.

Oho! strigă și Durtal, avem printre noi un satanic!

Privește-l bine, Carhaix, a și ajuns unde-l doare: amicul nostru vrea, și asta neîntârziat, să discutăm despre satanism; e drept că i-am promis s-o facem împreună cu tine, în seara asta. - Da, reluă des Hermies, ca răspuns la privirea uimită a clopotarului; - Durtal, care, cum știi și tu, se ocupă cu istoria lui Gilles de Rais, pretindea ieri că deține toate informațiile despre demonismul Evului Mediu. L-am întrebat atunci dacă știe ceva despre satanismul zilelor noastre. S-a scuturat înfiorat, îndoindu-se că asemenea practici ar continua și astăzi.

Și încă cum! răspunse Carhaix, devenit grav.

Până să discutăm despre asta, vreau să-i pun o întrebare lui des Hermies, zise Durtal. - Spune-mi, dacă poți, dar fără glumă, fără să râzi pe sub mustață, tu crezi ori nu crezi în catolicism?

El?! exclamă clopotarul, dar e mai rău ca un necredincios, e un eretic!

- Adevărul este că dacă aș putea fi sigur de ceva, aș înclina bucuros spre maniheism, spuse des Hermies; e una din cele mai vechi religii și cea mai simplă dintre ele; oricum, explică cel mai bine oribila harababură a epocii actuale.

Principiul Răului și Principiul Binelui, Dumnezeul Luminii și Dumnezeul Tenebrelor, doi rivali disputându-și sufletul nostru - asta, cel puțin, este clar. În momentul de față, e cât se poate de limpede că Dumnezeul cel bun a pierdut, că Cel Rău domnește peste lumea aceasta. Or eu - și aici bietul meu Carhaix, pe care aceste teorii îl mâhnesc, n-are ce-mi reproșa -, eu unul sunt pentru Cel Învins! E o idee generoasă, cred, și o opinie curată!

Dar maniheismul este imposibil, exclamă clopotarul. Două infinituri nu pot să coexiste!

Nimic nu poate să existe, dacă stai să te gândești; în ziua când pui în discuție dogma catolică, adio și n-am cuvinte, totul se năruie! Dovada că două infinituri pot să coexiste e faptul că această idee depășește rațiunea și intră în categoria celor despre care vorbește *Ecleziasticul**: „Nu cerceta ce-i mai presus de tine, căci multe s-au arătat a fi deasupra priceperii omenești."

---

* *Ecleziasticul* sau *Siracidul*, carte biblică (anul 200 î.C.), culegere de maxime și de sentințe. A nu se confunda cu *Ecleziastul*, mai veche cu un secol. [n.t.]

Maniheismul a avut cu siguranță ceva bun în el, de vreme ce-a fost înecat în valuri de sânge; la sfârșitul secolului al XII-lea au fost arși pe rug mii de albigenzi care practicau această doctrină. Că maniheenii nu vor fi abuzat de cultul lor, pe care-l închinau mai ales Diavolului - pentru asta nu pun mâna-n foc!

Nu merg cu ei până acolo, continuă el cu blândețe, după un moment de tăcere, așteptând ca nevasta lui Carhaix, care se ridicase și strângea farfuriile, să meargă după friptură.

Cât suntem singuri, reluă el văzând-o că dispare pe scară, pot să vă povestesc ce făceau. Un bărbat de ispravă, pe nume Psellus ne-a dezvăluit, într-o carte intitulată *De Operatione Daemonum*, că-și începeau ceremoniile gustând din cele două excremente și că amestecau sămânță umană în prescurile lor.

Ce oroare! strigă Carhaix.

Iar cum se împărtășeau cu pâine și vin, mergeau și mai departe, continuă des Hermies. Ucideau copii, le amestecau sângele cu cenușă, iar această pastă, diluată într-o băutură, constituia Vinul Euharistic.

Și iată-ne în plin satanism! zise Durtal.

Ei, da, amice, cum vezi, tot aici am ajuns.

- Sunt sigură că domnul des Hermies a mai trântit una din istoriile lui oribile, murmură bătrâna care aducea, pe un platou cu legume, o bucată de friptură de vită.

- Vai, doamnă! protestă des Hermies.

Începură să râdă cu toții iar Carhaix tăie carnea, în timp ce nevastă-sa turna cidrul iar Durtal desfăcea borcanul cu sardele.

Mă tem că-i prea pătrunsă, spuse femeia, cu gândul mai mult la friptura ei decât la poveștile din cealaltă lume; și adăugă celebra axiomă a gospodinelor:

Când e bună zeama, carnea se destramă.

Bărbații protestară, declarând că nu se desface, că e pătrunsă numai bine.

Poftiți, domnule Durtal, la carne merge o sardea și puțin unt.

Știi ce, nevastă, dă-ne și niște varză roșie murată, ceru Carhaix a cărui față palidă se lumina iar ochii mari, de câine, i se umpleau de lacrimi. În mod vizibil, jubila, fericit să stea la masă cu prietenii, la căldurică, în turnul lui.

Dar goliți paharele, văd că nu beți deloc, zise el, ridicând cana cu cidru.

- Vasăzică, des Hermies, susțineai ieri că satanismul n-a contenit să aibă adepți din Evul Mediu încoace, reluă Durtal, dorind să înceapă în sfârșit această discuție ce-l obseda.

Într-adevăr, iar documentele sunt de netăgăduit; am să ți le pun la dispoziție, când ai să vrei.

La sfârșitul secolului al XV-lea, adică în timpul lui Gilles de Rais, - ca să nu ne întoarcem și mai mult în trecut - satanismul a luat proporțiile pe care le știi; în secolul al XVI-lea a fost poate și mai rău. Nu cred că-i nevoie să mai amintesc de legămintele demonice ale Caterinei de Medici și ale celor

din dinastia Valois, de procesul călugărului Jean de Vaulx, de anchetele unor Sprenger și Lancre, inchizitori învățați care au ars pe rug mii de necromanți și de vrăjitori. Toate astea sunt cunoscute, arhicunoscute. Cel mult l-aș aminti, pentru că de el s-a vorbit mai puțin, pe preotul Benedictus care trăia cu demona Armellina și care sfințea prescurile ținându-le cu susul în jos. Iată acum și firele ce fac legătura cu secolul nostru. În veacul al XVII-lea, când procesele vrăjitoriei continuă, când apar demonizatele de la Loudun, liturghia neagră face ravagii, însă deja mai discret, mai în surdină. Am să-ți citez un exemplu, dacă vrei, unul din multe altele.

Un anume abate Guibourg își făcuse o specialitate din aceste nelegiuiri; pe o masă servind de altar se culca o femeie, despuiată sau cu poalele suflecate până-n bărbie și, cu brațele întinse, ținea lumânări aprinse cât timp dura slujba.

Guibourg a oficiat în felul acesta liturghii pe pântecele d-nei de Montespan, al d-nei d'Argenson, al d-nei de Saint-Pont; de altfel, sub Regele Soare aceste liturghii erau foarte frecvente; multe femei mergeau la ele tot așa cum, în vremea noastră, altele merg să-și ghicească în cărți.

Ritualul acestor ceremonii era destul de barbar; în general, se răpea un copil care era ars, la țară, într-un cuptor; apoi, din cenușa rămasă plus sângele unui alt copil ce era spintecat, se prepara o pastă asemănătoare cu aceea de care am vorbit, a maniheiștilor. Abatele Guibourg slujea, sfințea prescura, o tăia în bucățele pe care le încingea în sângele îngroșat cu cenușă; asta era materia Sfintei Cuminecături.

- Ce spurcăciune de preot! exclamă femeia lui Carhaix, indignată.

Da, și mai oficia, abatele ăsta, un soi de liturghie; se numea... drace, nu-i prea ușor de spus...

- Ba spuneți, domnule des Hermies, când urăști asemenea lucruri cum le urâm noi, poți auzi orice; asta n-o să mă împiedice să-mi fac rugăciunea, diseară.

Nici pe mine, adăugă bărbatul ei.

Ei bine, acest ritual se numea Liturghia Spermei!

- A!

- Guibourg, purtând stihar, stolă și manipul, oficia această liturghie cu singurul scop de a fabrica drăcescul aluat!

Arhivele Bastiliei ne informează că a procedat în felul acesta la cererea unei femei pe nume Des Oeillettes.

Aceasta, la ciclu fiind, a dat din sângele ei necurat; bărbatul care-o însoțea s-a retras în alcovul camerei unde se petrecea scena și Guibourg i-a adunat sămânța într-un potir; a adăugat apoi praf de sânge, făină, și, după ceremonii sacrilege, femeia a plecat de-acolo cu aluatul ei.

- Doamne, ce blestemății! suspină nevasta clopotarului.

- Dar în Evul Mediu, zise Durtal, liturghia se oficia altfel; altarul era atunci o crupă goală de femeie; în secolul al XVII-lea, era pântecul; acum ce-o mai fi?

- Acum femeia servește rareori de altar, dar să nu anticipăm.

În secolul al XVIII-lea îi reîntâlnim - și câți mai sunt! - pe clericii pângăritori de lucruri sfinte.

Unul dintre ei, canonicul Duret, se ocupa în special de magia neagră. Practica necromanţia, îl invoca pe Diavol; a sfârşit pe eşafod, ca vrăjitor, în anul de graţie 1718.

Un altul care credea în Întruparea Sfântului Duh, în Paraclet, şi care în Lombardia, unde a smintit multă lume, a uns doisprezece apostoli şi douăsprezece apostoliţe însărcinaţi să-i răspândească doctrina, acela deci, abatele Beccarelli, ca mai toţi preoţii de teapa lui, uza contra firii de cele două sexe şi oficia liturghia fără să se purifice prin spovedanie. Încetul cu încetul, s-a dedat la slujbele pidosnice în timpul cărora împărţea asistenţei pilule afrodiziace: particularitatea lor era că, după ce le înghiţeau, bărbaţii se credeau transformaţi în femei iar femeile în bărbaţi.

Reţeta acestor pilule s-a pierdut, continuă des Hermies, cu un surâs aproape trist. Ca să nu lungim vorba, abatele Beccarelli a avut un sfârşit destul de jalnic. Urmărit pentru sacrilegiu, a fost condamnat, în 1708, la şapte ani de galere.

- Cu poveştile voastre oribile, văd că uitaţi să mai mâncaţi, zise nevasta lui Carhaix; spuneţi, domnule des Hermies, vă mai pun un pic de salată?

Nu, mulţumesc; dar pentru că aţi adus şi brânza, cred că e momentul să destupăm o sticlă; şi despachetă una din cele aduse de Durtal.

Excelent! exclamă clopotarul, plescăind din buze.

E un vinişor de Chinon, nu tocmai slab, zise Durtal; l-am descoperit la un crâşmar de pe chei.

- Observ, reluă el după o pauză, că tradiţia acestor crime monstruoase s-a păstrat şi după Gilles de Rais. Observ că nici un secol n-a dus lipsă de preoţi decăzuţi care să cuteze a săvârşi sacrilegii; dar la ora actuală aşa ceva pare totuşi neverosimil, mai ales că nu se mai ucid copii, ca pe vremea lui Barbă-Albastră şi a abatelui Guibourg!

- Mai bine spus, justiţia nu caută nimic, căci nu se mai asasinează, ci se ucid victime prestabilite, cu mijloace pe care ştiinţa oficială le ignoră; o, dacă ar putea vorbi confesionalele! exclamă clopotarul.

- Dar în definitiv cărei lumi aparţin adepţii moderni ai Satanei?

Lumii înaltelor feţe bisericeşti, a duhovnicilor, prelaţilor şi stareţilor; la Roma, care e centrul magiei actuale, celor mai înalţi demnitari, răspunse des Hermies. Cât despre laici, sunt recrutaţi din clasele avute; pricepi de ce scandalurile sunt muşamalizate în cazul că totuşi poliţia le descoperă!

Apoi, să admitem că într-adevăr ceremoniile diabolice nu mai sunt precedate de crime rituale; în anumite cazuri, e posibil să fie aşa; poate se mărginesc să sângereze fetuşi avortaţi; dar ăsta nu-i decât un supliment, o picanterie; principalul este să fie consacrată ostia şi să fie menită unei folosiri degradante; asta e important, restul variază; nu există un ritual fix pentru liturghia neagră acum.

- Şi totuşi, trebuie numaidecât un preot pentru a oficia aceste liturghii?

- Evident; numai el poate săvârşi misterul Transsubstanţierii. Ştiu bine că sunt ocultişti ce pretind că ar fi, asemeni Sfântului Pavel, unşii Domnului şi care îşi închipuie că pot oficia, exact ca preoţii veritabili, liturghii adevărate. E pur şi simplu grotesc! - Dar şi fără liturghii adevărate, şi fără preoţi

monstruoşi, cei stăpâniţi de nebunia sacrilegiului pot totuşi să realizeze desfrâul sacru la care visează. Ascultă cu atenţie:

În 1855, exista la Paris o confrerie compusă mai ales din femei; aceste femei se împărtăşeau de mai multe ori pe zi, păstrau în gură Sfânta Cuminecătură, după care, scuipând-o afară, o sfârtecau şi o pângăreau prin atingeri spurcate.

Eşti sigur?

Absolut sigur, sunt fapte dezvăluite de un ziar religios, *Analele Sfinţeniei*, şi pe care arhiepiscopul Parisului nu le-a putut tăgădui! Adaug că în 1874, alte femei au fost năimite la Paris pentru a practica acest comerţ odios; erau plătite cu bucata, motiv pentru care veneau la împărtăşanie în fiecare zi, la biserici diferite.

Şi asta încă nu-i nimic! - Uitaţi-vă, zise Carhaix la rândul lui, ridicându-se şi scoţând din bibliotecă o broşură albastră. E o revistă din 1843, *Vocea Săptămânii*. Aflăm din ea că la Agen, timp de douăzeci şi cinci de ani, o confrerie satanică n-a contenit să oficieze liturghii negre, că a schingiuit şi profanat trei mii trei sute douăzeci de ostii! Episcopul de Agen, care era un prelat onest şi fervent, n-a cutezat să nege ororile comise în dioceza lui!

Da, între noi fie spus, secolul al XIX-lea e plin de clerici depravaţi, continuă des Hermies. Din păcate, deşi documentele sunt sigure, e greu să fie dovedite; căci nici o faţă bisericească nu se laudă cu asemenea isprăvi; cei ce oficiază liturghii deicide se ascund ori se declară devotaţi lui Cristos; ba chiar pretind că-l apără, combătându-i prin exorcisme pe posedaţi.

Or, aici e marea viclenie: aceşti posedaţi sunt creaţia lor şi ei îi menţin în starea aceasta; astfel, în mânăstiri mai ales, îşi asigură supuşi şi complici. Toate nebuniile criminale şi sadice, şi le ascund atunci sub vechea şi pioasa mantie a exorcismului!

- Ca să fim drepţi, parcă le-ar lipsi ceva, dacă n-ar fi şi fătarnici, zise Carhaix.

- Da, se poate adăuga că fătărnicia şi orgoliul sunt cele mai cumplite vicii ale preoţilor corupţi, întări Durtal.

În sfârşit, continuă des Hermies, până la urmă totul se află, în ciuda oricăror precauţii. Până acum am vorbit doar despre asociaţiile satanice locale; sunt însă altele, mai întinse, ce fac ravagii în Lumea Veche şi în cea Nouă, pentru că în perioada modernă demonismul a devenit administrativ, centralist, dacă pot spune aşa. Are acum tot felul de comitete şi comiţii, un soi de Curie ce se ocupă de America şi de Europa, la fel ca o Curie papală.

Cea mai răspândită dintre aceste confrerii, fondată în 1855, este Societatea Re-Theurgiştilor Optimaţi. Ea se împarte, sub o aparentă unitate, în două tabere: unii, ce vor să nimicească lumea şi să domnească pe ruinele ei; ceilalţi, visând doar să-i impună cultul satanic, sub conducerea lor. Sediul confreriei e în America, şi era condusă odinioară de Longfellow care se intitula Mare Preot al Noului Magism Invocator; a avut, multă vreme, ramificaţii în Franţa, în Italia, în Germania, în Rusia, până şi-n Turcia.

La ora actuală, este ori foarte slăbită, ori moartă de-a binelea; în schimb şi-a făcut apariţia alta; scopul acesteia - să aleagă un antipapă care ar fi Anticristul exterminator. V-am amintit doar două societăţi, dar câte altele nu

sunt, mai mult sau mai puțin numeroase, mai mult sau mai puțin secrete! La Paris, Roma, Bruges, Constantinopole, Nantes și Lyon, în Scoția unde vrăjitorii sunt legiune, înțeleși cu toții, în Joia Verde ei oficiază, la ora 10 dimineața, întunecatele lor liturghii!

Apoi, în afara acestor societăți mondiale sau grupuri locale, sunt sumedenie de cazuri izolate, în privința cărora e și mai greu de făcut lumină. Acum câțiva ani a murit, departe, în pocăință, un anume conte de Lautrec care dăruia bisericilor statui pioase pe care le vrăjea pentru a-i sataniza pe enoriași; la Bruges, un preot pe care îl cunosc pângărește Sfântul Ciboriu și se slujește de el pentru a prepara farmece și deochiuri; în fine, putem cita, dintre multe, un caz foarte clar de posesiune: acela al numitei Cantianille care a tulburat, în 1865, nu numai orașul Auxerre, ci și întreaga dioceză Sens.

Această Cantianille, intrată într-o mânăstire de la Mont-Saint-Sulpice, fusese violată, la numai cincisprezece ani, de un preot care a închinat-o Diavolului. Preotul fusese el însuși corupt, din fragedă copilărie, de un cleric, membru al unei secte de posedați creată în chiar seara ghilotinării lui Ludovic al XVI-lea.

Ceea ce s-a întâmplat în această mânăstire, unde mai multe călugărițe, în mod vădit isterizate, s-au asociat la demențele erotice și la furiile sacrilege ale Cantianillei, amintește până în cele mai mici amănunte procesele vrăjitoriei de odinioară, istoriile unor Gaufredy și Madeleine Palud, Urbain Grandier și Madeleine Bavent, a iezuitului Girard și a lui La Cadière; despre aceste istorii ar fi multe de spus, din punct de vedere al isteroepilepsiei pe de o parte, și al demonismului pe de alta. Cert este că, alungată din mânăstire, Cantianille a fost exorcizată de un oarecare preot din diocezã, abatele Thorey, ai cărui nervi nu par să fi rezistat prea bine la aceste practici. În scurt timp, s-au produs la Auxerre scene atât de scandaloase, crize atât de diabolice, încât a trebuit să intervină episcopul. Cantianille fu gonită din ținut; abatele Thorey fu pedepsit disciplinar iar afacerea ajunse până la Roma.

Curios de asemeni este că episcopul, îngrozit de ce văzuse, și-a dat demisia și s-a retras la Fontainebleau unde muri, nelecuit de spaimă, doi ani mai târziu.

Prieteni, spuse Carhaix uitându-se la ceas, e opt fără un sfert; trebuie să urc ca să sun angelusul de seară; beți cafeaua fără să mă așteptați, în zece minute sunt înapoi.

Își puse iar costumul polar, aprinse un felinar și deschise ușa; o pală de vânt glacial pătrunse înăuntru; fulgi albi se-n-vârtejeau în întuneric.

Vântul viscolește zăpada prin barbacane până pe scară, zise femeia; mereu mi-e frică pentru Louis, să nu facă o pneumonie pe vremea asta; poftim cafeaua, domnule des Hermies; vă las pe dumneavoastră s-o serviți; la ora asta, bietele mele picioare nu mă mai țin; trebuie să merg să mă culc.

Asta e, suspină des Hermies, după ce-i urară noapte bună; îmbătrânește mătușa Carhaix; degeaba încerc s-o mai înviorez cu vitamine, n-au nici un efect; adevărul e că s-a șubrezit de tot; prea multe scări a urcat în viața ei, biata femeie!

E totuși interesant ce mi-ai povestit, zise Durtal; vasăzică, în epoca modernă, marea miză a satanismului e liturghia neagră!

- Da, însă şi farmecele, incubatul şi sucubatul despre care am să-ţi vorbesc, sau mai curând am să aduc pe altcineva să-ţi vorbească, mai expert în materie decât mine. - Liturghie neagră, maleficii şi sucubat, iată adevărata chintesenţă a satanismului!

- Dar ostiile sfinţite în ceremonii sacrilege, când nu erau sfârtecate, în ce fel erau folosite?

- Păi ţi-am mai spus, serveau la acte abjecte. Poftim, ascultă: şi des Hermies scoase din biblioteca gazdei tomul V al *Misticii* lui Gorres, pe care-l frunzări. Uite, pe alese:

„Aceşti preoţi, în mişelia lor, merg uneori până-ntr-acolo încât oficiază liturghia cu ostii mari pe care le crestează pe mijloc, după care le lipesc pe un pergament crestat la fel, iar apoi se slujesc de acestea în chip scârbavnic pentru a-şi potoli poftele."

- Sodomia divină, aşadar?

- Ai!

În acel moment, clopotul, pus în mişcare în turn, bubui. Camera se cutremură şi începu, într-un fel, să vuiască. Undele sonore păreau să izvorască din pereţi, desfăşurându-se în spirală de-a dreptul din zidul de piatră; aveai senzaţia că eşti purtat, în vis, pe fundul unei cochilii din acelea care, atunci când le duci la ureche, imită rostogolirea tumultuoasă a valurilor. Des Hermies, obişnuit cu vacarmul clopotelor, îşi văzu de cafeaua lui, o puse pe sobă, la cald.

Apoi clopotul tună din nou, mai încet, vuietul scăzu din intensitate; geamurile de la ferestre şi de la bibliotecă, paharele rămase pe masă tăcură, nu mai scoaseră decât sunete slabe şi subţiri, note aproape acute.

Se auziră paşi pe scară. Intră Carhaix, alb de zăpadă.

- Sfinte Cristoase, ce vântoasă-i afară, copii! - Se scutură, îşi aruncă hainele pe un scaun, stinse felinarul. - Prin toate găurile intrau rafale de zăpadă, mă orbeau! Cumplită iarnă! Gospodina s-a dus la culcare, foarte bine; dar voi, ce faceţi, nu v-aţi băut cafeaua? continuă el văzându-l pe Durtal care-o turna în ceşti.

Se apropie de sobă, răscoli cărbunii, îşi şterse ochii pe care gerul i-i umpluse de lacrimi şi bău o înghiţitură de cafea.

- Ei, aşa mai merge! Unde-aţi ajuns cu poveştile voastre?

- Am prezentat pe scurt satanismul, dar încă n-am vorbit despre adevăratul monstru, despre singurul tartor ce există la ora actuală, despre acel abate răspopit...

- O! exclamă Carhaix; fii atent, până şi numele lui aduce nenorocire!

- Aş! Canonicul Docre, ca să-i spunem pe nume, n-are nici o putere asupra noastră. Şi chiar mărturisesc că nu pricep cum poate inspira asemenea groază. Dar să lăsăm asta; aş vrea ca înainte de a ne ocupa de insul acesta, Durtal să-l cunoască pe prietenul tău Gévingey, care se pare că-l cunoaşte cel mai bine.

După o discuţie cu el, mie nu mi-ar rămâne multe de adăugat, în general despre satanism, şi în special despre veneficii şi sucubat. Ce zici, l-am putea invita la cină aici?

Carhaix se scărpină în cap, apoi își goli pe unghie cenușa din pipă.

Știi, zise el, că am cu el o mică neînțelegere...

Ia te uită, și pentru ce?

O, nu pentru mare lucru; l-am oprit, cândva, de la niște experiențe, chiar aici, în casa asta; dar mai luați un păhărel, domnule Durtal; și nici dumneata, des Hermies, nu prea bei; și, pe când cei doi, aprinzându-și țigări, sorbeau din coniac, Carhaix continuă:

- Gévingey, deși e astrolog, e bun creștin și om de treabă, așa că l-aș reîntâlni cu plăcere; însă a vrut să-mi consulte clopotele.

Nu vă miraţi, așa este; altădată, clopotele au jucat un rol în științele interzise. Arta de a prezice viitorul după sunetele lor e una din ramurile cel mai puțin cunoscute și mai uitate ale științelor oculte. Gévingey a găsit niște documente și a vrut să le verifice pe clopotele mele.

Dar ce făcea?

De unde să știu? - Se așeza sub clopot, cu riscul să-și frângă mijlocul, la vârsta lui, urcându-se pe schele; intra pe jumătate înăuntru, iar de sub cupa clopotului nu i se mai vedeau decât picioarele. Vorbea singur și asculta freamătul bronzului reverberându-i vocea.

Mi-a vorbit de asemeni despre tălmăcirea viselor cu ajutorul simbolisticii clopotelor; dacă ar fi să-l credem, cel ce visează clopote în mișcare este amenințat de un accident; clopotul bătut în dungă e semn de vorbe rele; dacă se prăbușește e semn sigur de dambla; dacă se crapă înseamnă supărări și sărăcie. În fine, a mai adăugat, cred, că atunci când păsări de noapte zboară în jurul unui clopot luminat de lună poți să fii sigur că un furt va pângări biserica ori că preotul e în primejdie de moarte.

Oricum, felul lui de a umbla cu clopotele, de-a se vârî înlăuntrul lor deși sunt sfințite, de a le atribui profeții, de-a le amesteca în tălmăcirea viselor, categoric interzisă de Levitic, toate astea mi-au displăcut și l-am poftit, poate niţel cam aspru, să termine cu jocul ăsta.

Bine, dar totuși nu sunteți certați, nu?

Nu, și chiar îmi pare rău, mărturisesc, că m-am aprins așa!

Bine, aranjez eu asta; am să-l caut, spuse des Hermies, de acord?

De acord.

Și acum te lăsăm să te culci, mâine în zori trebuie să fii în picioare.

Da, la cinci și jumătate pentru angelusul de la ora șase, după care pot să mă culc din nou dacă vreau, pentru că n-am altceva până la opt fără un sfert; - iar atunci am doar câteva semnale pentru slujba de dimineață; cum vedeți, nu s-ar spune că mă spetesc!

Hm! făcu Durtal, dacă-ar trebui să mă scol așa devreme!...

- Chestie de obișnuință. Dar mai luați un păhărel înainte de a pleca. Nu? Nici unul? Atunci, la drum! - Aprinse felinarul și coborâră înfrigurați, unul după altul, pe spirala glacială a scării întunecoase.

VI

A doua zi dimineața, Durtal se trezi mai târziu decât de obicei. Înainte chiar de a deschide ochii, văzu defilând, într-o subită străfulgerare a minții, sarabanda societăților demonice despre care vorbise des Hermies. O droaie de paiațe mistice care se roagă cu capul în jos și cu picioarele împreunate! își zise el, căscând. Se întinse, privi fereastra cu geamurile acoperite cu crini de gheață și ferigi de promoroacă. Își vârî, cât putu mai repede, mâinile sub plapumă și se cuibări în așternut.

Un timp numai bun ca să rămân acasă și să lucrez, se gândi; am să mă scol să fac focul; hai, un pic de curaj... și... în loc să arunce de pe el plapuma, și-o trase și mai sus, până sub bărbie.

A! Știu că nu-ți place când lenevesc dimineața, îi zise motanului, care, întins la picioarele lui pe macat, îl fixa cu ochi de tăciune.

Era un animal devotat și afectuos, dar tipicar și viclean; nu admitea nici cea mai mică fantezie, nici o îndepărtare de la reguli, pretindea ca stăpânul să se culce și să se scoale la oră fixă; iar când era nemulțumit, în privirea-i întunecată scăpărau nuanțe iritate - mesaj, pentru stăpân, cum nu se poate mai clar.

Dacă Durtal se întorcea acasă înainte de unsprezece seara, îl aștepta în vestibul zgrepțănând ușa, mieuna mai înainte chiar ca el să fi intrat; apoi dădea peste cap languroase pupile de aur verde, i se freca de pantaloni, sărea pe mobile, se protăpea în fața lui ca un căluț ce se cabrează, dădea berbecește cu capul, în semn de prietenie; după ora unsprezece, nu-i mai ieșea în cale, se mărginea să se ridice când îl vedea apropiindu-se, își arcuia spinarea, dar nu trecea la giugiuleli; și mai târziu, rămânea nemișcat, protesta și mârâia dacă Durtal își permitea să-l mângâie pe cap ori să-l scarpine sub gât.

În acea dimineață, neliniștit de lenevia stăpânului, se ridică în capul oaselor, se înfoie, apoi se apropie tiptil și se postă la doi pași de obrazul lui, fixându-l cu un ochi prefăcut, dându-i de înțeles că e timpul s-o șteargă și să-i cedeze culcușul încălzit.

Amuzat de aceste manevre, Durtal nu se mișcă, privind la rândul său motanul. Era enorm, comun și totuși bizar, cu blana lui pe jumătate roșcovană ca zgura de cocs, pe jumătate cenușie ca măturile noi, cu smocuri albe pe alocuri, asemănătoare cu puzderia ce se așază peste tăciunii stinși. Era un maidanez autentic, înalt, prelung, cu cap de sălbăticiune, vârstat cu dungi negre ce-i încercuiau labele ca niște brățări și-i continuau ochii cu două mari zig-zaguri de tuș.

- În ciuda firii tale morocănoase, de flăcău tomnatec, tipicar și nerăbdător, ești totuși un băiat de treabă, spuse Durtal lingușindu-l, ca să-l îmbuneze; apoi, de-atâta timp îți povestesc secretele mele; tu mă ajuți să-mi descarc sufletul, ești duhovnicul meu distrat și îngăduitor ce pare să aprobe, netulburat, păcatele mărturisite; cu tine îmi regăsesc seninătatea, fără prea multe penitențe! În fond, asta e rațiunea ta de a fi, ești supapa spirituală

a singurătății și celibatului; nu-i vorbă, și eu te răsfăț cu toate bunătățile; dar asta nu te împiedică să fii uneori, cu țâfnele tale, insuportabil, ca-n dimineața asta, de pildă!

Motanul continua să-l fixeze, cu urechile ciulite, încercând să descifreze în inflexiunile vocii sensul cuvintelor ce-i erau adresate. Înțelegând desigur că Durtal nu era dispus să plece din pat, merse să-și regăsească vechiul loc, întorcându-se însă, de data asta, cu dosul.

- Gata, făcu Durtal descurajat, privindu-și ceasul, trebuie totuși să mă ocup de Gilles de Rais, și, dintr-un salt, se ridică să se îmbrace în timp ce motanul, la fel de prompt, galopa peste plapumă și se cuibărea, fără să mai aștepte, în așternutul cald.

Ce frig! Și Durtal își puse o vestă împletită, apoi trecu în camera alăturată ca să aprindă focul.

Degeri, nu alta, murmură el. Din fericire, locuința era ușor de încălzit. Într-adevăr, se compunea numai dintr-un antreu, un salon minuscul, un dormitor miniatural, un cabinet de toaletă destul de larg; situat la etajul cinci, cu ferestrele către o curte însorită, apartamentul îl costa vreo opt sute de franci.

Era mobilat fără nici un lux; din salonaș Durtal își făcuse birou, acoperind pereții cu rafturi de lemn negru pline cu cărți. Lângă fereastră, o masă largă, un fotoliu tapițat cu piele, câteva scaune; pe șemineu, în locul oglinzii, din plafon și până la etajera îmbrăcată în stofă verde, Durtal fixase un vechi tablou pe lemn reprezentând, într-un peisaj întunecat de vreme, în care albastrurile băteau în cenușiu, alburile în roșu iar verdele în negru, un pustnic îngenuncheat sub un acoperiș din ramuri, cu o pălărie de cardinal și cu o mantie de purpură alături.

De-a lungul tabloului, din care părți întregi erau cufundate în umbre de culoarea cepei prăjite, se desfășurau scene neinteligibile, amestecându-se unele cu altele, înghesuind, lângă rama din stejar negru, figuri liliputane, în case de pitici. Aici, sfântul, pe care Durtal încercase zadarnic să-l identifice, trecea într-o barcă un fluviu cu ape metalice și plate; mai încolo, se plimba prin sate mici cât unghia, după care dispărea în umbrele tabloului ca să-l regăsim mai la deal, într-o grotă, în Orient, printre baloturi de marfă și dromaderi; din nou îl pierdeai din vedere, și, după ce se ascundea o vreme, răsărea, mai mic ca oricând, singur, cu o cârjă în mână și cu o desagă în spate, urcînd spre o catedrală neterminată, bizară.

Era tabloul unui pictor anonim, al unui meșter olandez din vechime care asimilase câte ceva din culorile și maniera maeștrilor italieni, pe care-i cunoscuse, poate, în patria lor.

În dormitor, un pat încăpător, o comodă pântecoasă, fotolii; pe șemineu, o pendulă veche și niște sfeșnice de aramă; pe pereți, fotografia unui Botticelli din Muzeul de la Berlin: o Fecioară îndurerată, robustă și cu un aer casnic, înconjurată de îngeri cu chipuri de adolescenți mâhniți, purtînd lumânări de ceară răsucite ca niște frânghii, băietance cochete, cu plete lungi presărate cu flori, paji lunecoși, murind de pofte în fața copilului Isus care binecuvântează, stând drept alături de Fecioară.

Apoi, o stampă de Breughel, gravată de Cock: „Fecioarele înțelepte și Fecioarele smintite", un mic panou punctat în mijloc de un nor spiralat,

flancat în cele două colțuri de îngeri bucălați, cu mâneci suflecate, ce suflă din trâmbițe, în timp ce chiar în centrul norului, alt înger, cu buricul conturat sub o tunică lipită de piele, un înger sacerdotal și bizar, desfășoară o banderolă pe care stă scris versetul din Evanghelie: *„Ecce sponsus venit, exite obviam ei."*

Sub nor sunt așezate, de o parte, Fecioarele înțelepte, flamande cumsecade ce torc la vârtelnițe in și cântă imnuri lângă lămpile aprinse; de cealaltă parte, pe iarba unei pajiști, Fecioarele smintite, patru cumetre în extaz, se țin de mână și învârtesc o horă, în vreme ce a cincea cântă din cimpoi și bate tactul cu piciorul, alături de lămpile stinse. Deasupra norului, cele cinci Fecioare înțelepte, zvelte aici, fermecătoare și goale, înalță lumânări aprinse, urcă spre o biserică gotică în care le primește Cristos, în timp ce de cealaltă parte, Fecioarele smintite, goale și ele sub pletele spălăcite, bat în zadar la ușa zăvorâtă, ținând în mâini ostenite torțele stinse.

Lui Durtal îi plăcea această veche gravură ce răspândea un parfum de blândă intimitate în scenele ei de jos, precum și naivitatea blajină a Primitivilor, în partea de sus; vedea aici, reunite parcă în același cadru, arta unui Ostade purificat și aceea a unui Dirk Bouts.

Așteptând să se încingă soba, Durtal se așeză în fața biroului și începu să-și pună ordine în notițe

- Vasăzică, își zise el răsucind o țigară, suntem la momentul când bravul Gilles de Rais pornește în căutarea pietrei filosofale. Nu-i greu să-ți imaginezi ce cunoștințe posedă asupra modului de a transmuta metalele în aur.

Cu un veac înaintea nașterii lui, alchimia era deja foarte avansată. Scrierile lui Albert cel Mare, Arnaud de Villeneuve, Raymundus Lullus erau în posesia ocultiștilor. Manuscrisele lui Nicolas Flamel circulau; nu încape îndoială că Gilles, care se înnebunea după cărțile bizare, după rarități, și le procurase; să adăugăm că în epocă încă erau în vigoare edictul lui Carol al V-lea, interzicând sub pedeapsa cu temnița și ștreangul lucrările spagirice, precum și bula *„Spondent pariter quas non exibent"* în care papa Ioan al XXII-lea tuna și fulgera contra alchimiștilor. Operele lor erau așadar interzise, și prin urmare râvnite; e sigur că Gilles le-a cercetat îndelung, dar de aici până la a le înțelege, e cale lungă!

Aceste cărți conțineau, în fapt, cele mai incredibile bazaconii, cele mai inintèligibile bălmăjeli. Totul era tratat în alegorii, în metafore hilare și obscure, în simboluri incoerente, în parabole îmbârligate și enigme ticsite de cifre! Iată un exemplu, își zise Durtal scoțând din raft un manuscris care nu era altul decît *Asch-Mezareph, Cartea jidovului Abraham și a lui Nicolas Flamel,* text îngrijit, tradus și comentat de Eliphas Levi.

Împrumutase manuscrisul de la des Hermies, care-l descoperise într-o zi printre niște hârțoage vechi.

Ar fi în el, zice-se, rețeta pietrei filosofale, a marelui elixir universal. Figurile nu sunt prea clare, își spuse Durtal răsfoind desenele în peniță, colorate, care sub titlul „coitul chimic" reprezentau un leu verde într-o sticlă, leul fiind răsturnat cu capul în jos, încadrat în secera unei semilune; apoi, în alte clondire, se vedeau columbe, care înălțându-se spre gâtul sticlei, care

plonjând spre fund, într-un lichid negru sau cu valuri roşu-carmin şi aurii, câteodată alb şi pătat cu stropi de cerneală, locuit de o broască ori de o stea, alteori în fine lăptos şi tulbure sau arzând cu flăcări de alcool, la suprafaţă.

Eliphas Levi îşi dădea toată osteneala să explice simbolul acestor zburătoare în butelci, dar se păzea să dea faimoasa reţetă a Marelui Magisteriu; el continua farsa din celelalte cărţi ale sale, în care, începînd pe un ton solemn, declara că doreşte să dezvăluie vechile taine, însă tăcea când trebuia s-o facă, sub inefabilul pretext că ar plăti cu viaţa dacă ar trăda secrete atât de arzătoare.

Această braşoavă, reluată de bieţii ocultişti de acum, masca perfecta ignoranţă a tuturor acelor inşi. În fond, chestiunea e simplă, îşi zise Durtal, închizând manuscrisul lui Nicolas Flamel.

Filosofii hermetici au descoperit, şi după multe bâjbâieli ştiinţa contemporană le dă în fine dreptate - au descoperit deci că metalele sunt corpuri compuse şi că au o compoziţie identică. Prin urmare, se deosebesc între ele în funcţie doar de diferitele proporţii ale elementelor componente; pornind de aici, cu ajutorul unui agent ce ar schimba aceste proporţii, e posibil să se preschimbe corpurile unul în altul, transmutându-se, de pildă, mercurul în argint şi plumbul în aur.

Iar acel agent este tocmai piatra filosofală, mercurul; - nu mercurul vulgar, care pentru alchimişti nu-i decât o sperma metalică avortată, - ci mercurul filosofilor, numit de asemeni leul verde, şarpele, laptele Fecioarei, apa pontică.

Numai că reţeta acestui mercur, a acestei pietre a înţelepţilor, n-a fost destăinuită niciodată; - or, pentru a-i pătrunde taina s-au îndârjit şi Evul Mediu, şi Renaşterea, şi toate celelalte veacuri, inclusiv al nostru.

Unde oare n-a fost căutată? se întreba Durtal, cercetându-şi notiţele: în arsenic, în mercurul ordinar, în cositor; în sărurile de vitriol, de salpetru şi nitriu; în zeama de trepădătoare, de rostopască, şi iarbă-grasă; în măruntaiele de broască ţinută la post, în urină, în menstrele şi laptele de femeie!

Cam acolo va fi ajuns şi Gilles de Rais cu căutările lui. E limpede că la Tiffauges, singur, fără ajutorul unor iniţiaţi, n-ar fi fost capabil să facă cercetări eficiente. În vremea aceea, în Franţa, centrul ştiinţelor oculte se găsea la Paris, unde alchimiştii se adunau sub bolţile catedralei Notre-Dame, studiau hieroglifele din cimitirul Inocenţilor şi portalul de la Saint-Jacques de la Boucherie pe care, înainte de moarte, Nicolas Flamel gravase în embleme cabalistice reţeta faimoasei pietre.

Mareşalul nu putea merge la Paris fără să cadă în mâna englezilor, care blocau drumurile; alese atunci mijlocul cel mai simplu, îi chemă la el pe alchimiştii cei mai celebri din Sud, aducându-i, cu mare cheltuială, la Tiffauges.

După documentele ce ne-au rămas, îl aflăm construind cuptorul alchimiştilor - athanorul, cumpărând eprubete, retorte, creuzete. Îşi instalează laboratoarele într-una din aripile castelului şi se închide înăuntru cu Antoine de Palerne, François Lombard, Jean Petit, orfevru din Paris, petrecându-şi zile şi nopţi în căutarea pietrei filosofale.

Nimic nu le reuşeşte; nemaiştiind ce să născocească, ocultiştii dispar şi începe atunci, la Tiffauges, un incredibil du-te-vino de meşteri turnători şi

ucenici de-ai lor. Sosesc din toate părțile - din Bretagne, din Poitou și Maine, singuri sau însoțiți de făcători de farmece și de vrăjitori. Gilles de Sillé, Roger de Bricqueville, veri și prieteni ai Mareșalului, bat împrejurimile, hăituiesc vânatul către Gilles, în timp ce un preot al capelei sale, Eustache Blanchet, pleacă în Italia unde mânuitorii de metale abundă.

Deocamdată Gilles de Rais, fără să se descurajeze, își continuă experiențele care, toate, dau greș; sfârșește prin a crede că magicienii au desigur dreptate atunci când afirmă că fără ajutorul lui Satan nici o descoperire nu-i cu putință.

Și, într-o noapte, împreună cu un vrăjitor sosit de la Poitiers, Jean de la Rivière, merge în pădurea de lângă castelul Tiffauges. Rămâne cu servitorii săi, Henriet și Poitou, la liziera pădurii în timp ce vrăjitorul pătrunde în ea. E o noapte grea, fără lună; Gilles își pierde răbdarea să scruteze tenebrele, să asculte pacea apăsătoare a câmpiei amuțite; însoțitorii săi înfricoșați se strâng unul în altul, sunt scuturați de frisoane și șușotesc la cea mai ușoară pală de vânt. Deodată, un răcnet de groază îi îngheață. Pregetă mai întîi, apoi înaintează orbecăind în întuneric, îl zăresc, într-un licăr de lumină, pe La Rivière zăcând fără vlagă, tremurând îngrozit lângă fanalul său. Cu glasul gâtuit de spaimă, le povestește că Diavolul a apărut sub chip de leopard, dar că fără să-i spună nimic, fără măcar să-l privească, a trecut pe alături pierzându-se în noapte.

A doua zi, vrăjitorul dă bir cu fugiții, însă un altul sosește. E un trompet pe nume Du Mesnil. Îi cere lui Gilles să semneze cu propriul sânge un înscris prin care se leagă să-i dea Diavolului tot ce acesta va dori, „în afară de viață și suflet"; însă cu toate că, pentru a întări vraja, Gilles consimte să oficieze în capela sa, de hramul Tuturor Sfinților, liturghia Damnaților, Satan nu se arată.

Mareșalul începe să se îndoiască de puterea magicienilor săi, când o nouă încercare îl convinse că Demonul apare uneori.

Un vrăjitor, al cărui nume n-a ajuns până la noi, se închise într-o încăpere, la Tiffauges, cu Gilles și cu celălalt Gilles, de Sillé.

El face pe podea un cerc larg în care le poruncește celor doi să intre.

Sillé refuză; cuprins de-o spaimă pe care nu și-o explică, începe să tremure din toate mădularele, se trage lângă o fereastră pe care o deschide larg și murmură cu voce joasă rugăciuni.

Mai curajos, Gilles trece în mijlocul cercului; însă la primele invocări, un tremur îl apucă și pe el și vrea să-și facă semnul crucii. Vrăjitorul îi poruncește să nu se clintească. La un moment dat, se simte apucat de ceafă; înspăimîntat, el pregetă, se roagă Fecioarei să-l scape. Furios, vrăjitorul îl azvârle din cerc; Gilles se năpustește pe ușă, Sillé pe fereastră; se regăsesc în curte, unde rămân paralizați, căci din camera în care operează magicianul răzbat urlete fioroase. Se aude „un zgomot de sabie căzând cu lovituri puternice pe o saltea", pe urmă gemete, răcnete de ajutor, chemarea unui om care este ucis.

Îngroziți, cei doi rămân în așteptare, apoi, când larma încetează, își fac curaj, deschid ușa, îl regăsesc pe vrăjitor întins pe podea, stâlcit de lovituri, cu fruntea zdrobită, într-o baltă de sînge.

Îl scot de acolo; cuprins de milă, Gilles îl culcă în propriu-i pat, îl mângâie, îl oblojește, îl duce la spovedanie, de frică să nu piară. După câteva zile între viață și moarte, solomonarul se întremează și-și ia tălpășița.

Gilles își pierduse nădejdea de-a mai obține de la Diavol rețeta supremului magisteriu, când Eustache Blanchet îi anunță reîntoarcerea din Italia; îl aduce cu el pe maestrul magiei florentine, pe irezistibilul invocator de demoni și de spirite, Francesco Prelati.

Gilles fu uluit de acest personaj. La numai douăzeci și trei de ani, Prelati era unul dintre bărbații cei mai spirituali, mai eruditi și mai rafinați ai timpului său. Care fusese viața lui până să vină la Tiffauges, unde avea să comită, împreună cu Mareșalul, cel mai oribil șir de crime din câte se pot imagina? Interogatoriul său de la procesul lui Gilles nu ne aduce lămuriri. Era născut în dioceza Luca, la Pistoia, și fusese hirotonisit preot de episcopul din Arezzo. Puțin timp după preoțire, devenise elevul taumaturgului florentin Giovanni da Fontanella și semnase un pact cu un demon pe nume Barron. Începând din acel moment, acest abate abil și convingător, erudit și plin de farmec, se dedase la cele mai abominabile sacrilegii și practicase ritualul ucigaș al magiei negre.

Oricum, Gilles îl îndrăgește pe omul acesta; cuptoarele stinse se aprind iarăși; și, invocând Infernul, se pun pe căutat, doar ei doi, acea piatră a înțelepților pe care Prelati o văzuse, flexibilă, casantă, roșie, mirosind a sare marină calcinată.

Incantațiile lor rămân însă vane. Gilles, abătut, le întețește; dar lucrurile iau până la urmă o întorsătură periculoasă; într-o zi, Prelati fu cât pe ce să plătească cu viața.

Într-o după-amiază, într-una din galeriile castelului, Eustache Blanchet îl zărește pe Mareșal cu ochii în lacrimi; prin ușa unei camere în care Prelati îl invocă pe Diavol răzbat vaiete de om pus la cazne.

Demonul îl chinuie pe sărmanul meu Francesco; intră la el, te implor, strigă Gilles; dar Blanchet, înfricoșat, îl refuză. Atunci, cu toată spaima, Gilles se hotărăște și forțează ușa. Împleticindu-se, însângerat, Prelati îi cade în brațe. Sprijinit de cei doi, el reușește să ajungă în camera Mareșalului unde este culcat; primise însă lovituri atât de năprasnice încât începe să delireze; febra îi crește vertiginos. Disperat, Gilles rămase cu el, îl îngriji, îl puse să se spovedească, și plânse de bucurie când nu mai fu în pericol de moarte.

Această repetată întâmplare, cu vrăjitorul anonim și cu Prelati, amândoi grav răniți într-o cameră goală, în împrejurări identice, e totuși un lucru de mirare, își zise Durtal.

Iar documentele ce relatează aceste fapte sunt autentice: sunt piesele originale de la procesul lui Gilles; pe de altă parte, mărturisirile acuzaților, depozițiile martorilor se potrivesc; și nu e de crezut că Gilles și Prelati au mințit, pentru că recunoscând aceste invocări satanice se condamnau singuri la arderea pe rug.

Apoi, dacă ar fi declarat că Diavolul li s-a arătat, că au fost vizitați de sucubi, dacă ar fi afirmat că au auzit voci, că au simțit mirosuri ori chiar că au atins un corp, atunci s-ar putea admite că au avut halucinații,

anumiți bolnavi de la Bicêtre; aici însă nu poate fi vorba de dereglare a simțurilor, de viziuni morbide, căci rănile, urmele loviturilor; faptul material, vizibil și tangibil, a putut fi constatat.

Ne putem imagina în ce măsură misticul care era Gilles de Rais avea să, creadă în realitatea Diavolului, după ce-a asistat la asemenea scene!

Așadar, în ciuda eșecurilor, el nu se putea îndoi - iar Prelati, pe jumătate mort, încă și mai puțin - că, dacă Satan le-ar da binecuvântarea, ar găsi în sfârșit substanța ce i-ar umple de bogății și chiar i-ar face aproape nemuritori, căci pe atunci se credea despre piatra filosofală nu numai că preface metale comune precum cositorul, plumbul, arama în metale nobile ca argintul și aurul, ci, pe deasupra, că vindecă toate bolile și prelungește viața, fără beteșuguri, până la limitele cunoscute odinioară de patriarhi.

Ce știință ciudată! se gândea Durtal, deschizând portița sobei și încălzindu-și picioarele; în ciuda zeflemelilor acestei epoci care, în materie de descoperiri, dezgroapă doar lucruri pierdute de predecesorii noștri, filosofia hermetică nu e cu totul deșartă.

Sub numele de izometrie, maestrul chimiei contemporane, Dumas, recunoaște valabilitatea teoriilor alchimiste, iar Berthelot declară „că nimeni nu poate afirma că fabricarea corpurilor considerate simple ar fi din capul locului imposibilă"

Apoi, au fost fapte verificate, de netăgăduit. În afară de Nicolas Flamel care pare să fi găsit cu adevărat formula pietrei filosofale, în secolul al XVII-lea chimistul Van Helmont primește de la un necunoscut un sfert de grăunte de piatră filosofală și cu această fărâmă transformă opt uncii de mercur în aur.

În aceeași epocă, Helvetius, care combate dogma spagiriților, primește și el, de la un alt necunoscut, un praf cu care preschimbă în aur un lingou de plumb. Helvetius nu era tocmai un găgăuță; și nici Spinoza, care a verificat experiența atestându-i absoluta autenticitate, nu era o nătăfleață, și nici un ageamiu!

Ce să mai crezi, în fine, despre acel om misterios, Alexander Sethon, care, sub numele de Cosmopolitul, străbate Europa operând în fața principilor, în public, transformând orice metal în aur? Întemnițat de Christian al II-lea, Elector de Saxa, acest alchimist al cărui dispreț pentru bogății era cunoscut, căci nu păstra niciodată aurul pe care-l fabrica și trăia ca un nevoiaș rugându-se la Dumnezeu, - acest alchimist a îndurat ca un martir caznele la care-a fost pus; lăsându-se bătut cu vergi, străpuns cu țepușe, el a refuzat să dezvăluie taina pe care susținea, la fel ca Nicolas Flamel, că o deține direct de la Domnul!

Și când te gîndești că și la ora actuală aceste cercetări continuă! Atâta doar că cei mai mulți alchimiști neagă virtuțile medicale și divine ale faimoasei pietre. Ei cred pur și simplu că piatra filosofală este un agent care, în contact cu metalele în fuziune, produce o transformare moleculară de genul celei ce are loc în materiile organice atunci când, cu ajutorul unei drojdii, ajung să fermenteze.

Des Hermies, care cunoaşte lumea lor, susţine că mai bine de patruzeci de cuptoare de alchimişti ard în prezent în Franţa şi că la Hanovra, în Bavaria, adepţii sunt şi mai numeroşi.

Au regăsit ei oare fabulosul secret al vremilor trecute? - În ciuda unor afirmaţii, pare puţin probabil, pentru că nimeni nu mai fabrică acest metal cu obârşie atât de bizară, atât de îndoielnică, încât la un proces judecat în noiembrie 1886 la Paris între nişte comanditari şi dl Popp, constructorul orologiilor pneumatice ale oraşului, chimişti de la Şcoala de Mine precum şi câţiva ingineri au putut declara asistenţei că s-ar putea extrage aur din pietrele de moară; aşadar, pereţii între care trăim ar fi zăcăminte aurifere iar pepitele s-ar ascunde prin mansarde!

Oricum, continuă el surâzând, ştiinţele acestea nu sunt lipsite de riscuri: se gândea la un bătrân care instalase un laborator de alchimist la etajul al cincilea al unei case de pe strada Saint-Jacques.

Acest ins, pe nume Auguste Redoutez, studia în fiecare după-amiază, la Biblioteca Naţională, operele lui Nicolas Flamel; dimineaţa şi seara continua, lângă cuptoarele lui, căutarea pietrei filosofale.

Pe 10 martie anul trecut, ieşind de la bibliotecă împreună cu un vecin de masă, îi declară acestuia, pe drum, că în sfârşit deţine faimosul secret. Ajunşi în laborator, aruncă bucăţi de fier într-o retortă, provocă o reacţie şi obţinu nişte cristale sângerii. Celălalt examină sărurile şi îşi permise să glumească pe seama lor; atunci alchimistul, devenit furios, se năpusti asupra lui şi îl lovi cu un ciocan, astfel că trebui să fie legat şi dus, fără întârziere, la ospiciul Sfânta Ana.

În secolul al XVI-lea, în Luxemburg, alchimiştii erau puşi la prăjit în cuşti de fier; în veacul următor, în Germania, îmbrăcaţi în cămeşoaie cu paiete, erau atârnaţi de stâlpi auriţi; acum că sunt lăsaţi în pace, iată-i că se smintesc! Un sfârşit cât se poate de trist, conchise Durtal.

Se ridică şi merse la uşă, căci suna cineva; reveni cu o scrisoare adusă de portar.

O deschise. Asta ce-o mai fi? exclamă el uluit, citind următoarele:

„Domnule,

Nu sunt o aventurieră, nici o femeie de spirit ce se îmbată cu vorbe precum altele cu licori şi parfumuri, nici o căutătoare de senzaţii insolite. Nu mă animă - asta, nici pe atât - vulgara curiozitate de a constata dacă un autor are fizicul operei sale, în fine nimic din gama presupunerilor posibile. Adevărul este că tocmai am citit ultimul dumneavoastră roman..."

- I-a trebuit ceva timp, a trecut mai bine de un an de când a apărut, murmură Durtal.

sfâşietor ca zbuciumul unui suflet întemniţat..."

Drace! - să trecem peste complimente; de altfel, ca întotdeauna, sună fals!

„... Iar acum, domnule, deşi cred că sunt nebună şi naivă să vreau să-mi împlinesc o dorinţă, spuneţi-mi dacă una dintre surorile dumneavoastră întru amar ar putea să vă întâlnească într-o seară, în locul care vă convine,

după care ne-am întoarce, fiecare, acasă, în casa celor hărăziți să cadă, pentru că nu pot să fie ca ceilalți. Adio, domnule, și fiți îndredințat că pentru mine sunteți o valoare în veacul nostru de gologani tociți.

Cum nu știu dacă acest bilet va avea un răspuns, mă abțin să-mi dezvălui identitatea. Diseară, o cameristă va întreba, la portarul dumneavoastră, dacă aveți un răspuns pe numele d-nei Maubel."

Hm! făcu Durtal, împăturind scrisoarea. Cunosc specia; trebuie să fie una din acele dame trecute care-și plasează uitate loturi de afecțiune la Muntele de pietate al inimilor frânte! Patruzeci și cinci de anișori, pe puțin; are drept clientelă fie tinerei oricând fericiți dacă nu-s puși la plată, fie oameni de litere, ușor de mulțumit, căci urâțenia amantelor în lumea lor este proverbială! - De n-o fi o simplă mistificare; dar a cui, și în ce scop? De-atâta vreme nu mai ies în lume!

În definitiv, n-am decât să nu răspund.

Dar, fără voia sa, redeschise scrisoarea. În fond, ce risc? își zise; dacă duduia vrea să-mi vândă o inimă străveche, nimic nu mă obligă s-o cumpăr; o întâlnire, și cu asta basta.

Da, însă unde să-i dau întâlnire? Aici, nu; dac-o aduc acasă afacerea se complică: e mai greu să scoți pe ușă afară o femeie decât să-i dai papucii la un colț de stradă. Chiar așa, ce-ar fi să-i spun să vină pe strada Sèvres colț cu Chaise, de-a lungul zidului mânăstirii Abbaye-aux-Bois; e un loc puțin frecventat și pe deasupra e la doi pași de aici. Ba nu, să-i răspundem, pentru început, fără să-i dăm un loc precis; asta rezolvăm mai târziu, după, răspunsul ei. Și Durtal ticlui o scrisoare în care vorbea, la rându-i, de sufletul său nefericit, după care declara întâlnirea lor inutilă, căci nu mai spera, pe lumea aceasta, la nici o bucurie.

Să mai adaug că sunt suferind, asta nu strică niciodată și poate scuza, la nevoie, defecțiunile, își zise el răsucindu-și o țigară.

Ei, asta-i tot; nu prea încurajator pentru ea... pe urmă... Să vedem, ce-ar mai fi? - A, da, ca să nu mă trezesc că nu mai scap de ea, să-i dau de înțeles că din rațiuni familiale o legătură serioasă și permanentă cu mine nu este posibilă. Și cam atât ajunge, deocamdată...

Împături scrisoarea și mâzgăli adresa.

Ținînd-o apoi între degete, căzu pe gânduri. Hotărât lucru, e o prostie să răspundă; mai știi în ce viespar l-ar putea duce asemenea fantezii? Știa totuși bine că, oricare ar fi ea, femeia înseamnă o droaie de supărări și necazuri. Dacă e de treabă, adesea este prea tâmpită, sau bolnăvicioasă, sau în fine dezolant de fecundă, de cum o atingi. Dacă-i soi rău, te poți aștepta pe deasupra la toate neplăcerile, la toate grijile, la toate umilințele. Cum o întorci, tot rău ieși!

Trecu în revistă amintirile feminine ale tinereții sale, își reaminti așteptările și minciunile, înșelăciunile și încornorările, cruda murdărie sufletească a femeilor tinere! Nu, nici vorbă, lucrurile astea nu mai sunt pentru vârsta mea. În fond, cât îmi mai trebuie mie acuma femei!...

Şi totuşi, necunoscuta îi stârnea interesul. Cine ştie, poate că-i drăguţă. Poate chiar, din întâmplare, nici nu e prea afurisită; nu mă costă nimic să verific. Şi Durtal reciti scrisoarea. Nu erau greşeli de ortografie; - scrisul nu era ordinar; ideile asupra cărţii mele sunt mediocre, dar, ce Dumnezeu, nu-i poţi pretinde să fie critic literar! - Miroase discret a heliotrop, continuă el, adulmecând plicul.

Ei, fie ce-o fi! Si coborând pentru masă, lăsă răspunsul la portar.

VII

Dacă povestea asta continuă, încep să delirez, murmură Durtal, aşezat la masa de lucru. Recitea scrisorile pe care, de opt zile, le primea de la această femeie. Avea de-a face cu o epistolieră neobosită: de când îşi începuse manevrele de învăluire, nu-i lăsa timp nici să răsufle.

Drace, îşi zise el, să, încercăm să ne refacem forţele. După răspunsul nu prea încurajator trimis la primul ei bilet, uite-o că-mi trimite, pe loc, misiva următoare:

„Domnule,

Aceste rânduri sunt un adio; dacă aş avea slăbiciunea de a vă scrie şi altele, ele ar fi la fel de monotone ca veşnicul urât ce mă apasă. În fond, nu mi-aţi dăruit oare tot ce aveţi mai bun în această scrisoare incertă care m-a scos, pentru o clipă, din letargia mea? Ştiu, domnule, la fel ca dumneavoastră, că din păcate nu se întâmplă niciodată nimic şi că bucuriile noastre cele mai sigure sunt cele din visurile noastre. De aceea, oricât m-ar îmboldi dorinţa de a vă cunoaşte, vă împărtăşesc temerea că o întâlnire ar fi pentru amândoi un izvor de regrete la care nu ar trebui să ne expunem de bunăvoie..."

Urma apoi, atestând perfecta inutilitate a acestui exordiu, încheierea:

„Dacă totuşi printr-un capriciu mi-aţi scrie, puteţi să-mi adresaţi în siguranţă scrisorile la post-restant, în strada Littré, pe numele d-na H. Maubel. Voi trece luni pe la poştă. Dacă veţi dori ca totul să se sfârşească, aici - ceea ce m-ar mâhni adînc - mi-o veţi spune deschis, nu-i aşa?"

La care am fost destul de nătărău pentru a redacta un răspuns în doi peri, debil şi emfatic, cum era şi prima scrisoare; din eschivările mele, contrazise de avansurile piezişe, necunoscuta a înţeles foarte bine că înghiţisem momeala.

Dovada fu cea de-a treia epistolă:

„Niciodată, domnule (mi-am interzis un nume mai drag care-mi venea pe buze), să nu vă faceţi o vină din faptul că nu mă puteţi consola. Ci, oricât

de sătui, de dezamăgiți, de înstrăinați de toate cele am fi, să lăsăm uneori sufletele noastre să-și vorbească în șoaptă, așa cum v-am vorbit în noaptea aceasta, căci gândul meu vă va urma neabătut de-acum înainte..."

Și dă-i tot așa înainte, pe patru pagini, făcu Durtal, întorcând foile; dar iată și ceva mai acceptabil:

„În seara asta, prietene necunoscut, un singur cuvânt. Am petrecut o zi cumplită, cu nervii biciuiți, aproape țipând de durere și asta pentru nimicuri ce se repetă de zeci de ori pe zi: pentru o ușă trântită, pentru o voce aspră sau disonantă ce urcă din stradă în camera mea; alteori, nepăsarea mea e atât de profundă, încât de-ar arde casa nu aș mișca un deget. Să vă trimit oare această pagină de lamentații comice? Ah! Suferința când nu ai darul s-o poți îmbrăca în straie strălucitoare, s-o poți transforma în pagini literare ori muzicale ce plâng maiestuos, mai bine e să nu vorbești de ea.

Am să vă spun încet noapte bună, simțind ca-n prima zi tulburătoarea dorință de a vă cunoaște și neîndrăznind să ating acest vis, de teamă să-l văd risipindu-se. Ah, da, cum bine ați scris data trecută, sărmanii, sărmanii de noi! - cât de sărmani, în adevăr, și cât de jalnici suntem, suflete temătoare pe care orice realitate le înspăimântă, și care de aceea nu cutează să creadă că simpatia ce le atrage unul spre altul ar rezista, pusă în fața celui sau celei ce i-a dat naștere. Și totuși, în ciuda acestui frumos raționament, trebuie să vă mărturisesc... dar nu, nu-i nimic; ghiciți, dacă puteți, și de asemeni iertați-mă pentru această scrisoare banală sau mai curând citiți printre rânduri; poate că veți găsi acolo ceva din sufletul meu și din ceea ce țin sub tăcere.

Iată o scrisoare stupidă în care vorbesc doar despre mine; cine ar bănui că am scris-o cu gândul doar la dumneavoastră?"

Până aici, încă e bine, își zise Durtal. Femeia asta e cel puțin ciudată. Și ce cerneală bizară, continuă el, privind scriitura de un verde-mirt, dar spălăcită, foarte pală; și desprinzând cu unghia pudra ce se lipise de buclele literelor, o pudră de orez parfumată cu heliotrop, îi examină culoarea.

- Trebuie să fie o blondă, își zise, căci nu e nuanța folosită de brunete.

Dar iată că treaba se strică. Împins de un fel de nebunie, îi trimit o misivă mai întortocheată, mai imperativă. O atât atâtându-mă pe mine însumi în mod gratuit și primesc de îndată această nouă scrisoare:

„Ce-i de făcut? Nu vreau nici să vă întâlnesc, și nici să-mi înăbuș nebunească dorință de a vă vedea, care sporește, copleșindu-mă. Ieri seară, fără să vreau, mi-a scăpat numele dumneavoastră care-mi ardea buzele. Soțul meu, deși vă admiră, părea puțin umilit de interesul ce vi-l port și care de altfel mă obseda și îmi dădea fiori insuportabili. Unul din prietenii noștri comuni - căci de ce n-aș spune-o, ne cunoaștem, dacă faptul de a ne fi întâlnit în societate se poate numi astfel -, unul dintre amicii dumneavoastră, așadar, venind la noi a declarat că e de-a dreptul îndrăgostit de dumneavoastră. Eram într-o asemenea stare, că nu știu ce s-ar fi putut întâmpla cu mine; m-a salvat intervenția unei persoane care, fără a bănui ce ajutor îmi dă, a pronunțat în acel moment numele unei ființe atât de grotești, că, de câte ori îl aud, mă face să izbucnesc în râs. Adio, aveți dreptate, îmi spun că nu vreau să vă mai scriu dar fac exact pe dos.

A dumneavoastră, așa cum în realitate nu puteam să fiu fără a suferi amândoi."

Apoi, la un răspuns incendiar, acest din urmă bilet, adus în goana mare de o cameristă:

„Ah! De nu m-aș simți cuprinsă de o teamă ce crește până la panică - și care, ar trebui să recunoașteți, vă stăpânește deopotrivă - cum aș zbura spre dumneavoastră! Nu, nu puteți auzi miile de cuvinte pe care sufletul meu vi le adresează; iată, există, în trista mea viață, momente când devin nebună. Judecați singur. Mi-am petrecut toată noaptea chemându-vă în delir; am plâns de exasperare. Azi-dimineață, soțul meu intră la mine; aveam ochii împăienjeniți de sânge; încep să râd ca o nebună iar când reușesc să-i vorbesc, îi spun: ce-ai zice de o persoană care, întrebată ce profesiune are, ar răspunde: sucub diletant. - Dar, draga mea, ești foarte bolnavă, mi-a răspuns. - Mai mult decât crezi, am replicat. - Dar ce mi-am găsit să-ți povestesc, scumpul meu chinuit, în starea în care tu însuți te afli; scrisoarea ta m-a tulburat, deși ți-ai mărturisit suferința cu o anume brutalitate, care mi-a bucurat trupul, făcându-mă să uit puțin de suflet. - O, ce-ar fi ca visul nostru să devină, totuși, realitate!

Aștept un cuvânt, unul singur, dar nu încredințat hârtiei; căci e cu neputință ca nici una din scrisorile tale să nu cadă în mâini străine."

Da, asta-i, se complică treaba, conchise Durtal împăturind scrisoarea. Femeia este măritată iar soțul ei, pare-se, mă cunoaște. Ce belea! Dar cine naiba ar putea să fie? Trecea în revistă, fără rezultat, seratele la care fusese odinioară. Nu vedea nici o femeie care ar fi putut să-i facă asemenea declarații. Iar acel prieten comun? Nu am nici unul, în afară de des Hermies. Ar trebui să aflu ce persoane a frecventat în ultima vreme - numai că, medic fiind, vede o grămadă! Și apoi, cum să-i explic istoria, asta?

Să-i povestesc aventura? O să mă ia peste picior și tot neprevăzutul se risipește!

Și Durtal se enervă, căci i se întâmpla un lucru absolut de neînțeles. Necunoscuta îl pusese pe jăratec, era de-a dreptul obsedat de ea. De ani de zile renunțase la orice legătură trupească și se mulțumea, când cocina simțurilor devenea prea strâmtă, să-și mâne dezgustătoarea turmă a păcatelor la abatoarele amorului unde măcelărese rutinate le răpuneau dintr-o lovitură; iar acum ajunsese să creadă, nesocotind o întreagă experiență și în ciuda bunului-simț, că în brațele unei femei pasionate cum părea să fie aceasta ar putea încerca senzații supraomenești, desfătări nemaiîncercate! - Și Durtal și-o imagina așa cum i-ar fi plăcut lui să fie, blondă și cu carnea pietroasă, felină, și zveltă, focoasă și melancolică; închipuindu-și-o astfel, nervii îi ajungeau la asemenea tensiune, încât scrâșnea din dinți.

De opt zile, în singurătatea lui, visa la ea cu ochii deschiși, incapabil să mai lucreze sau măcar să citească, pentru că imaginea femeii îi apărea pe fiecare pagină.

Încercă atunci să-și sugereze viziuni josnice, să și-o imagineze în exercițiul mizeriilor fiziologice, se cufundă în halucinații abjecte, dar acest procedeu care îi reușea înainte, atunci când dorea o femeie pe care o știa inaccesibilă, de data asta eșuă în chip absolut; nu putu să și-o imagineze pe necunoscută

sa în nici o postură impudică, scabroasă; nu-i apărea decât melancolică și cabrată, înnebunită de dorință, răscolindu-l cu privirile, întărâtându-l cu mâinile palе!

Această canicula incendiind subit un noiembrie al trupului, o toamnă a sufletului era neverosimilă! Uzat, vlăguit, fără dorințe adevărate, la adăpost de crize, aproape neputincios ori mai curând uitând de sine cu lunile, iată-l că, renăștea, și asta în închipuire, biciuit de-o nălucă, de misterul smintitelor scrisori!

- Așa?! Ei bine, până aici! strigă Durtal, lovind cu pumnul în masă.

Își luă pălăria și trânti ușa după el. Așteaptă și ți-oi da, ideal! Și se duse întins la o prostituată pe care o cunoștea, în Cartierul Latin.

Am stat prea mult băiat cuminte, murmura el mărșăluind, de asta bat câmpii, fără doar și poate!

O găsi pe femeie acasă - și fu terifiant! Era o brunetă drăguță cu o față nostimă, ochi strălucitori și dinți de sălbăticiune. Trup generos, expertă, te dăula, îți zdrumica plămânii, îți demola, din câteva mișcări, șalele.

Îi reproșă că nu mai venise de atâta timp, îl drăgăli, îl sărută; el însă se simțea sleit și trist, stingherit, fără dorință adevărată; sfârși prin a se prăvăli în așternut și suportă, cu nervii întinși ca niște corzi, laboriosul supliciu al profesionistei.

Niciodată nu urâse carnea mai mult, niciodată nu se simțise mai scârbit, mai sastisit decât ieșind din camera aceea! Rătăci la întâmplare, pe strada Soufflot, iar imaginea necunoscutei îl urmări, mai iritantă, mai tenace.

Începe să pricep obsesiile sucubatului, își zise; am să încerc exorcismul bromurilor. Diseară am să înghit un gram de bromură de potasiu, asta o să-mi potolească simțurile. Dar își dădea seama că problema trupească nu era decât una subsidiară, o simplă consecință a unei neprevăzute stări sufletești.

Într-adevăr, era altceva decât o tulburare a cărnii, decât o explozie a simțurilor; era deviat de data asta asupra unei femei acel elan către neformulat, acea pornire către alte zări care îl exaltase, recent, în artă; era nevoia de a evada, printr-o înălțare, din rutina cotidianului. Precis că aceste blestemate de studii ce mă izolează de lume, aceste gânduri cantonate în scene ecleziastice și demonice m-au prostit în halul ăsta, își zise. Și nu se înșela: în truda lui îndârjită, toată floarea unui misticism inconștient, lăsat până atunci în paragină, exploda în căutarea unei atmosfere noi, a unor delicii sau dureri neîncercate!

Continuându-și plimbarea, Durtal recapitulă ce știa despre această femeie: măritată, blondă, înstărită, de vreme ce avea dormitor separat și cameristă, locuind în același cartier pentru că-și lua scrisorile de la poșta din strada Littré, numindu-se, dacă inițiala ce preceda numele Maubel era într-adevăr a ei, Henriette sau Hortense, Honorine, Hubertine sau Hélène.

Și mai ce? Frecventa probabil lumea artiștilor de vreme ce îl întâlnise, iar în saloanele burgheze el nu mai intrase de ani de zile; era în fine de un catolicism bolnăvicios - dovadă acest cuvânt, sucub, nefolosit printre profani; și asta era tot! Rămânea acel soț, care, dacă nu era prea tont, trebuia să bănuiască legătura lor, căci ea nu izbutea, după propriile mărturisiri, să-și disimuleze obsesia.

În fond, am greșit enorm că m-am ambalat așa! La început am scris scrisori incendiare, afrodiziace, mai mult ca să mă amuz, dar am sfârșit isterizându-mă de-a binelea; - am suflat, și ca și eu, peste tăciuni care păreau stinși și care acum dogorăsc; hotărât lucru, așa pățești când sapi groapa altuia, căci i s-a întâmplat ce mi s-a întâmplat și mie, judecând după răvașele pătimașe pe care le primesc.

Ce-i de făcut? Să merg așa în continuare, orbecăind? Nu, fir-ar să fie; mai bine mă opresc aici, îi dau o întâlnire și dacă e drăguță mă culc cu ea; măcar mă liniștesc. Să-i scriu deci cu toată sinceritatea, o dată pentru totdeauna, și să-i fixez o întâlnire.

Privi în jurul său. Se afla, fără să știe cum ajunsese acolo, la Grădina Botanică; se orientă, își aminti că spre chei era o cafenea, o găsi și intră înăuntru.

Se sili să compună o scrisoare în același timp pasionată și fermă; dar pana îi tremura între degete. Scrise în viteză, mărturisi că-i pare rău că nu acceptase de la-nceput întâlnirea propusă de ea și, uitând orice reținere, exclamă: trebuie totuși să ne vedem; gândește-te la răul ce ni-l facem chinuindu-ne astfel în umbră, gândește-te că există o soluție, sărmana mea prietenă, te rog...

Și îi fixă o întâlnire. Aici, se opri. Să ne gândim puțin, își spuse, la mine acasă nu vreau să debarce, e prea periculos; cel mai bine ar fi, sub pretextul unui aperitiv, s-o invit la Lavenue, care-i și cafenea și hotel. Am să rezerv o cameră; va fi mai puțin dezgustător decât cămărușele de închiriat cu ora; în cazul ăsta, în loc de strada Chaise, să alegem holul gării Montparnasse, adesea pustie. Acolo, perfect. Lipi plicul și încercă un fel de ușurare. A, uitam; chelner, adu-mi un anuar al Parisului!

Căută numele Maubel, întrebându-se dacă din întîmplare nu e un nume real; e puțin probabil să-și fi dat numele adevărat, își zise, însă pare atît de exaltată, de imprudentă, că totul e posibil! Pe de altă parte, se prea poate s-o fi întâlnit în societate fără să am habar cum o cheamă; să vedem.

Găsi un Maubé și un Maubec, nu însă Maubel. La urma urmei, asta nu înseamnă nimic, făcu el, închizând anuarul. Ieșind, puse scrisoarea la o cutie. Cel mai neplăcut, în toată povestea asta, continuă el, este soțul; dar în definitiv, la naiba, n-am să-i iau nevasta pentru prea mult timp!

Vru să se întoarcă acasă, apoi își dădu seama că nu va putea lucra și că, de unul singur, va fi din nou asaltat de fantasmele lui. Ce-ar fi să urc până la des Hermies, da, e ziua lui de consultații, uite o idee bună!

Grăbi pasul, ajunse pe strada Madame, sună la mezanin. Deschise menajera; a ieșit, domnule Durtal, dar se întoarce repede; nu vreți să-l așteptați?

Ești sigură că se întoarce?

Da, domnule, trebuia chiar să se fi întors până acum, răspunse ea, răscolind jăratecul în sobă.

Femeia ieși, iar Durtal se așeză într-un fotoliu, apoi, plictisindu-se, merse să răsfoiască volumele îngrămădite pe rafturi ce acopereau pereții, la fel ca la el.

Are totuşi lucruri interesante, amicul nostru, murmură el, deschizând un volum foarte vechi. Iată unul care s-ar fi potrivit, acum câteva veacuri, la cazul meu: *Manuale Exorcismorum*. - Ei drăcie, e un Plantin! - Să vedem, ce putem învăţa din acest Manual pentru uzul celor bântuiţi?

Aşa, e plin de descântece bizare. Astea sunt pentru cei posedaţi de Diavol şi pentru cei deocheaţi; astea, contra farmecelor de dragoste şi contra ciumei; mai sunt câteva contra deochiului la alimente; în fine, sunt până şi formule ce împiedică să se acrească laptele şi untul!

Oricum, Diavolul îşi băga coada peste tot, pe timpul acela. Dar asta ce-o fi? Ţinea în mână două volumaşe cu cotoare stacojii, legate în piele de viţel roşcată. Le deschise, privi titlul: era *„Anatomia Mesei"* de Pierre du Moulin, datată 1624, la Geneva.

Pare să fie interesant. Merse la sobă să-şi încălzească picioarele, frunzări unul din cele două volume. Oho! exclamă el, dar nu-i rău deloc!

În pagina pe care o citea, se vorbea despre sacerdoţiu. Autorul afirma că nimeni nu trebuie să exercite meseria de preot dacă nu e sănătos la trup ori dacă i s-a amputat vreun mădular şi, întrebându-se dacă un bărbat castrat poate fi hirotonisit, răspundea: „nu, decât doar dacă poartă asupra lui, mumificat, mădularul lipsă." Totuşi, adăuga el, cardinalul Tolet nu admitea această interpretare, chiar dacă toţi ceilalţi erau de acord cu ea.

Durtal îşi continuă, amuzat, lectura. Du Moulin dezbătea acum chestiunea dacă un cleric dedat luxurii trebuie să fie caterisit. Drept răspuns, cita melancolicul comentariu al Canonului Maximianus care, în paragraful 81, suspină: „Părerea generală este că nimeni nu trebuie să-şi piardă slujba pentru fornicaţiune, prea puţin fiind cei străini de acest viciu."

- A, tu erai, zise des Hermies intrând. Ce citeşti, *„Anatatomia Mesei"*? - Maculatură protestantă! Sunt frânt, continuă el, aruncându-şi pălăria pe masă. Ah, prietene, ce brute sunt oamenii ăştia! Şi, ca să-şi descarce sufletul, povesti:

- Vin de la o consultaţie a unor „prinţi ai ştiinţei", cum îi numesc jurnalele. Timp de un sfert de oră a trebuit să suport fel de fel de păreri. Toţi însă erau de acord că bolnavul meu e pierdut; până la urmă s-au înţeles între ei şi l-au torturat inutil pe nefericit, prescriindu-i moxa*!

Am remarcat cu timiditate că mai simplu ar fi să i se aducă un preot şi să i se uşureze chinul cu morfină. A, să le fi văzut mutrele! Cât pe ce să mă trateze drept avocat al popilor!

Straşnică mai e ştiinţa contemporană! Fiecare descoperă o boală nouă sau dispărută, trâmbiţează o metodă străveche sau de ultimă oră, dar nimeni n-are habar de nimic; de altfel, chiar dacă n-ai fi un ignorant, la ce ţi-ar servi? - Farmacia este atât de sofisticată, că nici un medic nu mai poate fi sigur că reţetele lui sunt preparate corect. Un exemplu din multe: la ora actuală, siropul de mac alb, diacodul din vechiul Codex, nu mai există; e fabricat din opiu şi sirop de zahăr, ca şi cum ar fi acelaşi lucru!

---

* Moxa, tratament japonez, variantă a acupuncturii, constând în folosirea unor beţişoare care, după înfigerea în piele, sunt arse lent (n.t.).

Am ajuns să nu mai dozăm substanțele, să prescriem leacuri de gata, să ne folosim de aceste specialități bizare ce umplu paginile de reclamă din jurnale. Medicină egalitară pentru toate cazurile; altfel spus, Dumnezeu cu mila! Ce rușinè și ce tâmpenie!

Hotărât lucru, vechea terapeutică bazată pe experiență era de preferat; știa cel puțin că medicamentele luate sub formă de pilule, granule sau hapuri sunt ineficiente și nu le prescria decât în stare lichidă! Pe urmă, acum, fiecare medic se specializează; oculiștii nu văd decât ochii, și, ca să-i vindece, otrăvesc liniștiți restul corpului. Cu pilocarpina lor, au izbutit să ruineze definitiv sănătatea multor oameni! Alții tratează afecțiunile pielii, lecuiesc eczeme la unii bătrâni care, odată vindecați, se ramolesc ori înnebunesc. Nu mai există întreg pentru medici: vindecă o parte și îmbolnăvesc alta; ce fiasco! Onorabilii mei confrați bâjbâie, dar se dau în vânt după medicamente pe care nici nu știu să le folosească. Uite, antipirina, ca să dau un exemplu; e unul din puținele substanțe cu adevărat active pe care le-au descoperit chimiștii în ultima vreme. Ei bine, care doctor știe că, aplicată, în comprese cu ape iodurate de Bondonneau, antipirina are efect asupra cancerului, boală considerată incurabilă? - Pare de necrezut, și totuși e adevărat!

În fond, zise Durtal, tu crezi că medicii de altădată vindecau mai bine?

- Da, căci cunoșteau perfect efectele unor leacuri și nu schimbau, nici nu falsificau rețetele. Pe de altă parte, atunci când bătrânul Paré recomanda tratamentul cu săculeți și își punea pacienții să poarte asupra lor leacuri uscate și mărunțite în săculeți a căror formă varia de la scufie la cimpoi, după cum trebuiau să vindece capul sau stomacul, este de presupus că rezultatele lăsau de dorit! Pretenția lui de a trata durerile de stomac cu prafuri de trandafir, de coral și mastic, de pelin și de mentă, de nucșoară și de anason e cel puțin o bazaconie; însă avea și alte sisteme, și adesea vindeca, pentru că poseda știința celor din vechime, care acum s-a pierdut!

Medicina actuală ridică din umeri când vine vorba de Ambroise Paré; și a ridiculizat mult timp dogma alchimistă care afirmă că aurul combate boala; asta n-o împiedică să folosească acum, în doze homeopatice, prafuri și săruri de aur. Se folosește arseniat de aur dinamizat contra anemiilor, muriat contra sifilisului, cianură contra amenoreei și a scrofulozei, clorură de sodiu și de aur contra ulcerelor cronice!

Da, te asigur, ți-e silă să fii medic acum; există simpli culegători de ierburi de la țară și sihaștri uitați de lume care știu mai multe decât mine, chit că sunt doctor în științe și mi-am făcut veacul prin spitale!

- Dar homeopatia?

- Are părți rele, după cum are și bune. Oricum, nu e decât un paleativ; chiar dacă uneori oprește evoluția bolii, nu poate mare lucru în cazurile grave și acute, - ca de altfel nici metoda Mattei, care în crizele violente e absolut neputincioasă!

Cea din urmă e totuși utilă, dar numai ca mijloc de temporizare, ca medicație de așteptare, provizorie. Cu substanțele ei ce purifică sângele și limfa - *antiscrofuloso, angiotico* și *anticanceroso* -, ea ameliorează uneori stările morbide acolo unde alte metode dau greș; permite, de pildă, unui bolnav

slăbit de iodura de potasiu s-o mai lungească, să mai câştige timp şi puteri până ce poate să ia din nou iodură fără pericol!

Pot să adaug că dureri violente şi chiar rebele la cloroform şi morfină cedează adesea la aplicarea unei doze de electricitate verde. Poate ai să mă întrebi cum se prepară această electricitate lichidă? Am să-ţi răspund că habar n-am. Mattei pretinde că a reuşit să fixeze în globulele şi soluţiile lui proprietăţile electrice ale anumitor plante; însă nu şi-a divulgat niciodată reţeta; aşa încât poate să povestească ce-i convine. Oricum, curios e că această metodă inventată de un conte romano-catolic este îmbrăţişată şi propagată mai ales de pastorii protestanţi, a căror nerozie funciară capătă accente retorice în incredibilele osanale ce însoţesc încercările lor de tratament. Până la urmă, cu toate meritele lor, sistemele acestea nu pot fi luate în serios! - Adevărul e că în medicină se bâjbâie la întâmplare; cel mult, cu un pic de experienţă şi cu foarte mult noroc, reuşeşti să nu depopulezi oraşele. Asta-i, scumpule. Altfel, ce mai faci?

- Eu, nimic; pe tine trebuie să te întreb ce faci; nu te-am mai văzut de opt zile.

Păi, deocamdată am o mulţime de bolnavi şi umblu de colo colo; à propos, am fost să-l văd pe Chantelouve, are iar o criză de gută; se plângea că nu mai treci pe la ei, iar nevastă-sa, care abia acum am aflat e o admiratoare a ta, mi-a tot vorbit de tine şi de cărţile tale, mai ales de ultimul roman. Dna Chantelouve, atât de rezervată de obicei, aproape că te-a ridicat în slăvi! Dar ce ai? exclamă el, stupefiat, privindu-l pe Durtal care se împurpurase.

- Nimic, ce să fie, am treabă; trebuie să plec, bună seara.

Ai păţit ceva?

Nu, nimic, te asigur!

Aha! Priveşte, continuă des Hermies fără să mai insiste, şi conducându-l în bucătărie îi arătă un jambon de toată frumuseţea, atârnat lângă fereastră.

L-am pus la aer, să se mai zvânte până mâine; o să-l mâncăm împreună cu astrologul Gévingey, la Carhaix; cum însă numai eu ştiu să gătesc un jambon *à l'anglaise,* va trebui să plec din vreme aşa că nu mai trec să te iau de acasă. Ai să mă găseşti în turn, deghizat în bucătar.

Ajuns afară, Durtal respiră adînc. I se părea că visează; să fie, necunoscuta lui, nevasta lui Chantelouve?! - Nu, e cu neputinţă! Niciodată nu-i arătase vreun cât de mic interes; era întotdeauna foarte tăcută şi rece; părea o farsă, şi totuşi, de ce i-ar fi vorbit în felul ăsta lui des Hermies?

În definitiv, dacă vroia să-l întâlnească, şi de vreme ce-l cunoştea, putea foarte bine să-l atragă la ea acasă; de ce să fi început această corespondenţă sub pseudonimul H. Maubel?

Hm, îşi spuse el deodată; dar dna Chantelouve are tocmai numele acesta băieţesc ce i se potriveşte de minune: Hyacinthe! Locuieşte pe strada Bagneux, nu departe de poşta din strada Littré; e blondă, are o cameristă, e o catolică ferventă, ea este!

Şi, una după alta, aproape în acelaşi timp, Durtal încercă două senzaţii absolut diferite.

Mai întâi, o deziluzie, pentru că o prefera pe necunoscuta lui. Doamna Chantelouve era departe de idealul imaginat de el, de chipul cu trăsături exotice, bizare, de expresia mobilă și neîmblânzită, de ținuta melancolică și pasionată pe care le visase!

De altfel, simplul fapt de a o cunoaște, o făcea pe fosta necunoscută mai puțin dezirabilă, mai comună; accesibilul întrezărit ucidea himera.

Apoi avu totuși o clipă de bucurie. Ar fi putut nimeri peste o femeie bătrână și urâtă, pe când Hyacinthe - îi spunea deja pe nume - era o femeie ce putea stârni dorința. Treizeci și trei de ani cel mult; frumoasă nu, ce-i drept, dar deosebită; era o blondă suplă și gingașă, plinuță fără să pară, cu șolduri mici, cu oscioare delicate. Fața nu era strălucită, din cauza unui nas cam mare, avea însă buze senzuale și dinți superbi; tenul era ușor rozaliu, bătând în albul lăptos-albăstriu, puțin tulbure, al decoctului de orez.

De fapt, adevăratul ei farmec, misterul ei amăgitor erau ochii, ce păreau mai întâi cenușii, ochi încerți și ezitanți de mioapă, străbătuți de o resemnată expresie de plictis. În anumite momente, pupilele se-ncețoșau ca o apă tulburată, pe suprafața căreia scăpărau scântei argintii. Erau, rând pe rând, îndurerate și absente, languroase și trufașe. Durtal își aducea foarte bine aminte că se pierduse, cândva, în fața acestor ochi!

Totuși, dacă te gândeai bine, scrisorile acelea pasionale nu se potriveau deloc cu fizicul acestei femei, mai stăpână pe ea și mai calmă decât oricare alta. Rememoră serile petrecute în salonul ei: se arăta atentă, vorbea puțin, își întâmpina oaspeții surâzătoare, dar fără efuziuni.

Într-un cuvânt, își spuse, ar trebui să cred într-o adevărată dedublare. O parte la vedere - femeia de lume, mondena prudentă și rezervată, iar altă parte, necunoscută - femeia extravagantă și pătimașă, romantică și impetuoasă, o isterică a simțurilor, o nimfomană a inimii! A, nu, e prea neverosimil!

E clar că am pornit-o pe o pistă falsă, continuă el; din întâmplare, d-na Chantelouve i-a vorbit lui des Hermies despre cărțile mele, dar de aici și până la a trage concluzia că e înnebunită după mine și că scrisorile sunt opera ei, e cale lungă. Nu, nu e ea; dar atunci, cine?

Continua să se învârtă în jurul cozii, fără să înainteze un pas; se gândi din nou la această femeie, își spuse că era cu adevărat obsedantă, cu trupul ei de puștoaică, mlădiu, fără surplusuri dizgrațioase, cu misterul pe care i-l dădeau aerul taciturn, ochii dolenți, și chiar răceala ei, reală sau simulată!

Recapitulă tot ce știa despre ea; nu mare lucru: era, cu Chantelouve, la a doua căsătorie, nu avea copii, iar primul ei bărbat, un fabricant de odăjdii bisericești, sfârșise, din cauze necunoscute, prin a se sinucide. Și asta era tot. În schimb, Chantelouve era subiectul a nenumărate bârfe!

Scrisese o istorie a Poloniei și a Guvernelor din Nord, o istorie a papei Bonifaciu al VIII-lea și a veacului său, o Viață a Sfintei Ioana de Valois, fondatoare a Ordinului Bunei-Vestiri, o biografie a venerabilei maici Anna de Xaintonge, întemeietoare a Ordinului Ursulinelor, alte cărți apărute la editorii Lecoffre, Palmé, Poussielgue, acel soi de volume pe care nu ți le

imaginezi decât legate în marochin negru; Chantelouve își pregătea candidatura la Academia de Epigrafie și Litere și își punea speranțe în sprijinul Partidei Ducilor; de aceea, o dată pe săptămână, invita diferiți bigoți influenți, boiernași și preoți, ceea ce-i era desigur o corvoadă, căci în ciuda aerului său temător și neajutorat îi plăcea să sporovăiască și să râdă.

Pe de altă parte, Chantelouve ținea să figureze în topul literar al Parisului și se străduia să-i aducă în salonul său, în altă zi a săptămânii, pe oamenii de litere, cu gândul să le câștige simpatia sau cel puțin să prevină, din direcția lor, contestațiile la candidatura lui sută la sută clericală; probabil pentru a-și atrage adversarii imaginase aceste reuniuni baroce la care veneau, într-adevăr, oamenii cei mai diferiți cu putință.

Pe urmă, dacă te gândeai bine, erau și alte cauze, mai ascunse. Se spunea despre Chantelouve că împrumută adesea bani, că nu prea are scrupule, că e cam escroc! Durtal remarcase chiar, la toate dineurile lui Chantelouve, un individ bine înțolit și se șoptea că acest conviv era un străin căruia îi erau prezentați, ca la muzeul statuilor de ceară, oamenii de litere, și că pe acest ins Chantelouve îl tapa, înainte sau după, de sume importante.

Ceea ce nu poate fi contestat, își zise Durtal, e că acest menaj trăiește pe picior mare fără să posede nici un fel de venituri permanente. Editorii și jurnalele catolice plătesc chiar mai rău decât editorii mireni și ziarele laice. E așadar imposibil ca Chantelouve, în ciuda numelui său, cunoscut în lumea clericală, să încaseze drepturi de autor care să-i permită asemenea stil de viață!

Totuși, continuă el, lucrurile rămân destul de neclare. Poate că Hyacinthe e nefericită în căsnicia ei și că nu-și iubește soțul, acest țârcovnic veros; tot ce-i posibil; dar care e adevăratul ei rol în acest menaj? E la curent cu mișmașurile pecuniare ale lui Chantelouve? Oricum ar sta lucrurile, nu văd motivul pentru care mi-ar purta vreun interes. Dacă e înțeleasă cu bărbatu-său, bunul-simț spune că ar trebui să-și caute un amant influent sau bogat, ceea ce nu e cazul meu. Chantelouve știe bine că n-am cu ce achita toaletele neveste-sii, nici cu ce-i ține caleașcă la scară. Cu renta mea de trei mii de livre, abia am din ce trăi eu singur!

Deci nu poate fi vorba de asta; în orice caz, o legătură cu asemenea femeie nu-mi poate aduce decât bătaie de cap, fu concluzia lui, după dușul rece al atâtor reflecții. Prost mai pot să fiu! Toate datele acestui cuplu dovedesc că necunoscuta mea nu e nevasta lui Chantelouve și, socotind bine, prefer să nici nu fie!

VIII

A doua zi, toată această furtună de gânduri se liniști. Necunoscuta continua să-l preocupe, dar uneori era absentă sau se ținea la distanță; trăsăturile ei, mai puțin clare, se estompau ca într-o ceață; fascinația ei slăbise, înceta să mai fie singura lui obsesie.

Ideea ce-i străfulgerase la vorbele lui des Hermies, - că necunoscuta ar fi nevasta lui Chantelouve, îi potolise într-un fel febra. Dacă era ea - acum concluziile sale din ajun îi păreau îndoielnice, căci, în definitiv, nimic nu dovedea că n-ar fi ea -, atunci această legătură avea niște cauze obscure, primejdioase chiar, și Durtal era mai precaut, nu se mai lăsa dus de val, ca înainte.

Și totuși, un alt fenomen se petrecea cu el; până atunci nu se gândise niciodată la Hyacinthe Chantelouve, nu fusese nicicând îndrăgostit de ea; misterul acestei femei, al existenței ei îl incita, dar dincolo de pereții salonului, ea nu-l preocupase vreodată. Iar acum, iată, începea să se gândească la ea insistent, aproape s-o dorească.

Dna Chantelouve beneficia dintr-o dată de chipul necunoscutei, de la care împrumuta unele trăsături, căci Durtal n-o mai vedea decât în ceața *amintirii*, amestecându-i fizionomia cu cea imaginată pentru o altă femeie.

Desi bigotismul și viclenia soțului îi displăceau, n-o socotea mai puțin atrăgătoare, însă acum își tempera dorința; apoi, în ciuda suspiciunilor pe care i le provoca, ar fi putut fi o amantă interesantă, răscumpărându-și defectele prin gentilețe; oricum, nu mai era ființa ireală, himera zămislită într-un moment de tulburare.

Pe de altă parte, dacă aceste supoziții erau false, dacă autoarea scrisorilor nu era dna Chantelouve, atunci cealaltă, necunoscuta, își pierdea întru câtva din prestigiu, prin simplul fapt că se putuse întrupa într-o făptură pe care el o cunoștea. Continua să rămână îndepărtată, dar mai puțin decât înainte; în plus, frumusețea ei pălea, căci la rându-i lua anumite trăsături de la dna Chantelouve; or, dacă cea din urmă câștigase din aceste apropieri, transferurile operate de Durtal, confuzia lui, o dezavantajau pe necunoscută.

În amândouă cazurile, că era dna Chantelouve, că era alta, Durtal se simțea ușurat, mult mai calm; în fond, tot rumegând această poveste, nici nu mai știa dacă preferă fantasma din închipuirea lui sau pe Hyacinthe, care cel puțin nu-i rezerva surpriza de-a fi vreo cocoșată ori vreo băbătie smochinită.

Profită de acalmie pentru a reîncepe lucrul, însă își supraestimase forțele; când vru să înceapă capitolul despre crimele lui Gilles, constată că nu e în stare să lege două fraze. Rătăcea în căutarea Mareșalului, îl regăsea, dar plasa de cuvinte în care voia să-l prindă nu se articula, rămânea flască și plină de găuri.

Își aruncă pana, se afundă într-un fotoliu și lăsându-se în voia visurilor se instală la Tiffauges, în castelul unde Satan, după ce refuzase neclintit să se arate, avea să coboare, să se întrupeze în Gilles fără măcar ca el să-și dea seama, tăvălindu-l, urlând, în deliciile crimei.

Căci în fond satanismul asta este, își spunea Durtal; chestiunea înfățișării exterioare, vânturată de când lumea, este secundară, dacă te gândești; Demonul n-are nevoie să se arate sub chip omenesc sau de animal pentru a-și dovedi prezența; ca să se manifeste, îi e destul să-și facă sălas în suflete, pe care le otrăvește și le împinge la crime de neînțeles; apoi, le poate stăpâni insuflându-le speranța că-n loc de a intra în ele ceea ce face adesea fără știrea lor va răspunde la invocări, va apărea, și, cu acte în regulă, va oferi privilegii în schimbul unor nelegiuiri. Simpla voință de a încheia pactul cu el îi poate uneori permite să odrăslească în noi.

Toate teoriile moderne ale lui Lombroso și Maudsley nu pot explica, în fapt, fioroasele crime ale Mareșalului. A-l rândui printre monomani nimic mai îndreptățit, ceea asta și era, dacă prin termenul de monoman se desemnează omul stăpânit de o idee fixă. Dar atunci fiecare din noi este, mai mult sau mai puțin, un monoman, de la negustorul ce nu se gândește decât la câștig și până la artistul absorbit de zămislirea unei opere. Dar de ce a fost, de ce a devenit Mareșalul un monoman? Nici un Lombroso de pe pământ nu știe. Leziunile encefalului, lipirea meningelui de creier nu dau nici un răspuns la aceste întrebări. Sunt simple consecințe, efecte derivate dintr-o cauză ce ar trebui explicată și pe care nici un materialist n-o explică. E prea ușor să afirmi că o perturbare a lobilor cerebrali produce asasini și profanatori; faimoșii alieniști din zilele noastre pretind că analiza creierului unei nebune pune în evidență o leziune sau o alterare a materiei cenușii. Însă chiar și atunci, în cazul unei femei atinse de demonomanie, rămâne de știut dacă leziunea s-a produs pentru că e demonomană ori dacă a devenit demonomană drept urmare a acelei leziuni — admițând că există vreuna! Corupătorii spirituali nu apelează încă la chirurgie, nu amputează lobi, chipurile cunoscuți, după trepanații savante; se mărginesc să acționeze asupra învățăcelului, să-i bage în cap idei abjecte, să-i dezvolte instinctele ticăloase, să-l împingă puțin câte puțin pe calea viciului, e mai sigur așa; iar dacă această gimnastică a persuasiunii alterează la pacient țesuturile creierului, asta dovedește că leziunea este doar derivatul și nu cauza unei stări sufletești!

Apoi... apoi... aceste doctrine care constau în a-i confunda pe criminali cu alienații, pe demonomani cu nebunii sunt absurde dacă te gândești un pic! Acum nouă ani, un copil de paisprezece ani, Felix Lemaître, asasinează un băiețel pe care nu-l cunoștea, doar pentru că-i place să-l vadă suferind și să-i audă strigătele. Îi spintecă burta cu un cuțit, îi răsucește lama în rană, pe urmă-i taie gâtul pe-ndelete. Nu arată nici o remușcare, se dovedește, la interogatorii, inteligent și crud. Doctorul Legrand du Saulle, alți specialiști l-au supravegheat cu răbdare luni în șir și niciodată n-au putut să constate la el un simptom de nebunie, nici măcar aparența unei manii. Iar Felix Lemaître fusese aproape bine crescut, nici nu-l pervertiseră alții!

Este exact cazul demonomanilor, care, conştienţi sau inconştienţi, fac rău de dragul răului; ei nu sunt mai nebuni decât, în chilia lui, călugărul pierdut în extaz, ori decât cel ce face bine de dragul binelui. Departe de orice medicină, ei se găsesc la polii opuşi ai sufletului, asta-i tot!

În secolul al XV-lea, aceste tendinţe extreme au fost întruchipate de Ioana d'Arc şi de Mareşalul de Rais. Şi nu-i nici un motiv de a-l considera pe Mareşal mai nebun decât Fecioara, ale cărei admirabile excese n-au nimic de-a face cu tulburările minţii şi cu delirul!

Oricum, au fost desigur nopţi de groază în fortăreaţa asta, îşi spuse Durtal, revenind la castelul Tiffauges pe care-l vizitase anul trecut; pentru documentare, vroise să cunoască decorul în care trăise de Rais, să se pătrundă de aerul ruinelor.

Se instalase în cătunul ce se întinde la poalele vechiului donjon şi constata cât de vie rămăsese legenda lui Gilles în acest ţinut izolat din Vendée, la fruntariile bretone. Barbă-Albastră? - E unul care a sfârşit-o rău, spuneau femeile tinere; mai temătoare, bătrânele îşi făceau semnul crucii dacă treceau, după căderea serii, pe lângă zidurile fortăreţei; amintirea copiilor spintecaţi dăinuia; Mareşalul, cunoscut numai după poreclă, trezea şi acum groaza.

De la hanul unde trăsese, Durtal pleca în fiecare zi la castelul ce domina văile râurilor Crûmes şi Sèvres, în faţa unor dealuri semănate cu blocuri de granit, plantate cu stejari gigantici; rădăcinile lor, ieşite din pământ, păreau nişte cuiburi de şerpi uriaşi, stârniţi din somn.

Te-ai fi crezut în Bretagne; era acelaşi cer şi acelaşi pământ; un cer melancolic şi grav, un soare ce părea mai vechi decât în alte părţi şi care abia mai aurea doliul pădurilor seculare şi muşchiul bătrân de pe gresii; un pământ care se întindea cât vezi cu ochii, în landuri sterpe, sparte din loc în loc de smârcuri ruginoase, de stânci, presărate de clopoţeii roz ai mărăcinilor, de păstăioare galbene, de pâlcuri de drobiţă şi tufişuri de grozamă.

Simţeai că totul în jur - firmamentul de culoarea fierului, solul famelic, abia împurpurat, ici şi colo, de floarea sângerie de hrişcă, drumurile mărginite cu îngrădituri din pietre zidite fără mortar, potecile străjuite de garduri vii încâlcite, plantele hirsute, câmpurile delăsate, cerşetorii schilozi, roşi de viermi şi lucind de rapăn, până şi vitele, primitive şi mici, vacile bondoace, oile negre ai căror ochi albaştri aveau privirea limpede şi rece a lesbienelor şi slavilor - toate acestea se perpetuau aici fără nici o schimbare, într-un decor identic, de sute de ani!

Peisajul de la Tiffauges, deşi stricat, ceva mai departe, lângă râul Sèvres, de un coş de uzină, rămânea în perfect acord cu castelul ce se înălţa, drept, din ruinele sale. Puteai ghici cât era de imens: incinta, marcată încă de resturile turnurilor, împrejmuia un câmp întreg, transformat într-o mizerabilă grădină de zarzavat. Rânduri albăstrii de verze, răsaduri de morcovi debili şi napi pricăjiţi se întindeau înlăuntrul enormului cerc în care cavalerii încrucişaseră spadele, în care se desfăşuraseră procesiuni în fum de tămâie şi murmur de psalmi.

Într-un colț, fusese clădită o cocioabă, locuită de niște țărănci sălbăticite ce pierduseră înțelesul cuvintelor și nu se mai înviorau decât la vederea unui bănuț pe care-l înșfăcau întinzând în schimb niște chei.

Puteai atunci să cutreieri ore în șir, să scotocești printre ruine, să visezi, fumând, simțindu-te în largul tău. Din păcate, anumite porțiuni erau inaccesibile. Donjonul era și acum înconjurat, în partea dinspre Tiffauges, de un șanț larg pe fundul căruia crescuseră arbori puternici. Ca să ajungi pe malul celălalt, ar fi trebuit să treci pe vârfurile lor, ca pe un covor de frunze, căci nici un pod mobil nu mai ducea la poarta căscată în zidul din față.

Puteai însă ajunge ușor la altă porțiune, mărginită de râul Sèvres; acolo, aripile castelului, invadat de căline cu moțuri albe și de iederă, erau intacte. Spongioase, uscate ca piatra ponce, turnurile, argintate de licheni și aurite de mușchi, se înălțau întregi, până la gulerele crenelate care se măcinau, puțin câte puțin, în nopțile vântoase.

Înăuntru, sălile se înșiruiau triste și înghețate, cu ziduri de granit ce sprijineau arcuri de boltă ca niște funduri de bărci; apoi, pe scări în spirală, urcai ori coborai în încăperi identice, legate prin galerii în care erau săpate lăcașuri cu destinație necunoscută și nișe adânci.

În partea de jos, galeriile, atât de strâmte că doi oameni nu puteau merge alături, coborau în pantă dulce, se bifurcau labirintic până la niște adevărate celule de temniță; în lumina felinarelor, zidurile grunjoase luceau cu scânteieri de mica, sclipeau ca o glazură de zahăr. În chiliile de sus, în celulele de jos, te împiedicai de pământul denivelat și tare, în care apăreau, când pe mijloc, când într-un colț, câte o gură deschisă de carceră ori de puț.

În fine, cum intrai pe stânga, în vârful unuia din turnuri, exista o galerie acoperită care se răsucea o dată cu o bancă circulară săpată în stâncă; acolo stăteau probabil soldații care trăgeau în asediatori prin largi, bizare guri de foc deschise jos, sub picioarele lor. În această galerie, vocea, chiar și cea mai șoptită, luneca de-a lungul pereților și se auzea de la un capăt la altul al cercului.

Într-un cuvânt, exteriorul castelului arăta ca o fortăreață, făcută să reziste la asedii îndelungate; iar interiorul, acum pustiu, te ducea cu gândul la o temniță în care carnea, macerată în apă, putrezea în câteva luni. Revenit în grădina de zarzavat, încercai o senzație de confort, de ușurare, dar spaima revenea, atunci când, trecând de șirul de verze, ajungeai la ruinele izolate ale capelei și, printr-o ușă de pivniță, pătrundeai dedesubt, într-o criptă.

Construcția data din veacul al XI-lea. Era mică, scundă, compactă; o boltă semisferică se sprijinea pe coloane masive, cu capiteluri sculptate: motivele în formă de romburi și cârje episcopale se păstraseră bine. Piatra altarului era și ea pe locul ei. O lumină sălcie, filtrată parcă prin plăsele de corn, curgea din lucarne abia luminând pereții întunecați, funinginea bătătorită a solului în care încă se căsca ochiul negru al unei carcere, ori poate al unui colac de puț.

Seara, după cină, Durtal urca adesea dealul, pe lîngă zidurile fisurate ale ruinelor. În nopțile senine, o parte a castelului se cufunda în umbră; în timp

ce alta, poleită cu argint și alabastru, lucind ca mercurul, înainta deasupra apelor Sèvrei, în care săltau, ca niște spinări de pește, picături rotunde de lună.

Liniștea era apăsătoare; începând cu ora nouă, nu mai întâlneai țipenie. Durtal se întorcea în camera săracă a hanului unde o bătrână în negru, purtând pe cap, la fel ca-n Evul Mediu, o scufie cu colțuri, îl aștepta la lumina pală a lumânării, ca să închidă ușa după el.

Toate astea, își spunea Durtal, nu sunt decât scheletul unui donjon mort; ca să-l reînsuflețești, ar trebui să reconstitui carnea opulentă ce îmbrăca odinioară aceste oase din gresie.

Documentele sunt precise; această carcasă de piatră era înveșmântată somptuos, și, pentru a-l situa pe Gilles în mediul său, trebuia regăsită întreaga strălucire a interioarelor din veacul al cincisprezecelea.

Pereții trebuiau îmbrăcați din nou cu lambriuri din lemn irlandez ori cu acele tapiserii de Arras cusute cu fir de aur, atât de căutate pe atunci. Solul trebuia pardosit cu cărămizi verzi și galbene ori cu dale albe și negre; pe tavan trebuiau pictate stele de aur și arbalete, iar în mijloc trebuia să strălucească blazonul Mareșalului - scut de aur cu cruce nisipie pe câmp de azur!

Mobilele apăreau, ca printr-o vrajă, în încăperile în care Gilles și prietenii lui se culcau; din loc în loc, jilțuri seniorale cu spătar, taburete și mese de scris; lângă pereți, bufete din lemn sculptat, cu basoreliefuri reprezentând Buna-Vestire și Închinarea Magilor, adăpostind, sub baldachine de dantelă brună, statui pictate și aurite de sfinte - Sfânta Ana, Sfânta Margareta, Sfânta Caterina -, dăltuite adesea de ebeniștii Evului Mediu. Trebuiau instalate sipete îmbrăcate în piele de porc, ferecate și bătute în ținte, pentru lenjeria de schimb și cămăși, apoi cufere cu balamale de metal, acoperite cu piele sau damaschinate, cu figuri de îngeri blonzi ce se detașau pe fonduri de vechi molitvelnice. În fine, paturile, suite pe podiumuri tapițate, trebuiau înfățate cu cearșafuri, cu perne parfumate, apoi îmbrăcate în macaturi; deasupra lor trebuiau înălțate baldachine, draperii brodate cu blazoane ori semănate cu stele.

Totul trebuia reconstituit și în celelalte încăperi, din care nu mai rămăseseră decât pereții și căminele înalte, vetrele largi, fără pirostriile afumate de vechile focuri; trebuia de asemeni să-ți imaginezi sufrageriile, chiolhanurile năprasnice pe care Gilles avea să le condamne în timpul procesului său de la Nantes. Mărturisea cu lacrimi în ochi că își întărâtase simțurile cu jarul bucatelor, iar aceste meniuri pe care le înfiera pot fi lesne reconstituite; înconjurat, la masă, de credincioșii săi Eustache Blanchet, Prelati, Gilles de Sillé, în sufrageria înaltă unde, pe bufete, se înșirau platourile, cănile cu apă de mosmoană, de trandafiri și de sulfină pentru spălarea mâinilor, Gilles mânca pateuri de vițel, de somon și de plătică, antreuri de iepure și de păsări mici, umpluturi cu sosuri fierbinți, felurite soiuri de pizza, cocori, berze, *bâtlani, păuni, buhai-de-baltă și lebede fripte, vânat cu zeamă de aguridă*, țipari de Nantes, salate de hamei, de nalbă, bucate îndrăcite, condimentate cu măghiran și nucșoară, cu coriandru, salvie, bujor și rozmarin, cu busuioc și isop, cu sâmburi de merișor și cu ghimbir, mâncăruri parfumate, acide, îmboldind stomacul la băutură ca niște pinteni; patiseriile grele, plăcintele

cu floare de soc şi cu napi, orezul cu lapte de alune presărat cu praf de scorţişoară se cereau udate cu bere şi cu zeamă fermentată de mure, cu vinuri aspre, taninoase, cu ameţitoare vinuri tonice trăsnind a scorţişoară, a migdale şi mosc, cu turbate licori aurii, băuturi ce sminteau, slobozind limbile la vorbe deşucheate şi făcându-i pe meseni, la sfârşitul ospeţelor din acest donjon fără castelane, să fremete de visuri monstruoase!

Mai sunt de reconstituit veşmintele, îşi spuse Durtal; şi-i imagină, în fastuosul castel, pe Gilles şi pe prietenii lui, îmbrăcaţi nu în echipamentul damaschinat din taberele militare ci în ţinuta de interior, în hainele lor de odihnă; îi imagină pe potriva luxului din jur, îmbrăcaţi în strai somptuos, cu acele tunici încreţite ce se lărgeau într-o mică jupă plisată pe pântece, cu pantaloni lipiţi pe picior, închişi la culoare, purtând pe cap pălărioara în formă de anghinare, cum poartă Carol al VII-lea în portretul de la Luvru, cu pieptul înfăşurat în brocarturi cu romburi ori în damasc cu franjuri de argint şi tivit cu blană de jder.

Durtal se gândi de asemeni la gătelile femeilor, la rochiile din stofe preţioase, brodate cu flori, cu bustul şi cu mânecile strâmte, cu revere răsfrânte pe umeri, la fustele strânse pe talie, cu trenă prelungă, învoaltă, împodobită cu hermină albă. Şi, îmbrăcând mental un manechin ideal, presărându-i decolteul cu coliere grele de pietre preţioase, cu cristale violacee sau lăptoase, cu geme unduind temător, ca moarul, sub veşmânt se strecură femeia, umplu rochia, umflă corsajul, căpătă chip sub pălăria înaltă în formă de con de care atârnau ciucuri, surâse cu trăsăturile regăsite ale necunoscutei şi ale doamnei Chantelouve. Iar el o privea vrăjit, fără măcar să-şi dea seama că-i ea, când motanul, sărindu-i pe genunchi, îi abătu cursul gândurilor, îl readuse în cameră.

- A, iat-o iarăşi! - Şi Durtal începu să râdă, fără să vrea, de încăpăţânarea cu care necunoscuta îl urmărea până şi aici, la Tiffauges. - Mă rog, e o prostie să visezi în felul ăsta, îşi spuse el întinzându-se, dar ăsta-i singurul lucru bun, restul e atât de vulgar şi de gol!

Neîndoielnic, Evul Mediu a fost o epocă deosebită, continuă el, aprinzându-şi o ţigară. Pentru unii e pe de-a-ntregul alb, pentru alţii absolut negru; nici o nuanţă intermediară; - epocă de ignoranţă şi de întuneric, repetă semidocţii şi ateii; - epocă sfâşietoare şi desăvârşită, spun teologii şi artiştii.

Un lucru e sigur - că invariabilele clase sociale, nobilimea, clerul, burghezia, poporul aveau, pe vremea, aceea, un suflet mai ales. Se poate afirma categoric: societatea n-a făcut decât să decadă în cele patru veacuri ce ne despart de Evul de Mijloc.

E drept că pe atunci seniorul era, cel mai adesea, o brută redutabilă; era un bandit desfrânat şi beţiv, un tiran sângeros şi jovial; avea însă o minte infantilă şi era slab de înger; Biserica îl punea la respect; şi, pentru a elibera Sfântul Mormânt, aceşti oameni îşi puneau la dispoziţia ei bogăţiile, îşi părăseau casele, copiii, femeile, acceptau eforturi epuizante, suferinţe incredibile, primejdii neînchipuite!

Prin eroismul lor pios, îşi răscumpărau ticăloşia moravurilor. Dar rasa lor s-a transformat de atunci. S-au redus, uneori chiar s-au stins pornirile spre crimă şi silnicie, înlocuite însă de nebunia afacerilor, de patima câştigului. Mai rău, aristocraţia a decăzut într-atât, că îndeletnicirile cele mai josnice o ispitesc. Se deghizează în baiaderă, îşi pune papuci de dansatoare şi surtuc de clovn; în vremea noastră, ea se dă în spectacol, înghite săbii şi face tumbe pe talaşul circului!

Clerul, în ciuda câtorva mânăstiri căzute pradă luxurei şi răvăşite de contorsiunile satanismului, a fost admirabil, s-a înălţat prin sforţări supraomeneşti până la Dumnezeu! Sfinţii sunt legiune în vremea aceea, minunile se înmulţesc, şi, rămânând atotputernică, Biserica e blândă cu cei simpli, îi mângâie pe cei mâhniţi, îi ocroteşte pe cei slabi, se-nveseleşte cu poporul de rând. Azi ea îl urăşte pe sărac iar misticismul trage să moară în sânul unui cler ce înăbuşă gândul înflăcărat, propovăduieşte răceala spiritului, continenţa elanurilor, raţionalizarea rugăciunii, îmburghezirea sufletului! Cu toate astea, pe ici pe colo, departe de aceşti preoţi călduţi, se mai aude, în umbra mânăstirilor, plânsul unor adevăraţi sfinţi, călugări ce se roagă pentru noi până cad istoviţi. Ei şi demonicii sunt singurii ce fac legătura între Evul Mediu şi secolul nostru.

În ce priveşte burghezia, nu-i lipsea, încă de pe vremea lui Carol al VII-lea, aerul sfătos şi plin de sine. Însă cupiditatea e înfrânată de confesor şi, la fel ca meşteşugarul de altfel, negustorul e ţinut în frâu de corporaţiile ce condamnă escrocheriile şi fraudele, distrug mărfurile falsificate, taxează în schimb la adevăratul lui preţ lucrul de calitate. Din tată-n fiu, meşteşugari şi burghezi lucrează în aceeaşi meserie; corporaţiile le dau de lucru şi le asigură leafa; nu sunt, ca în zilele noastre, supuşi fluctuaţiilor pieţii, zdrobiţi de tăvălugul capitalului; nu există mari averi, dar toţi au din ce trăi; siguri pe viitorul lor, fără grabă, ei creează minunile unui meşteşug de lux, al cărui secret rămâne pierdut pe vecie!

Toţi aceşti meseriaşi ce urcă, prin merit, treptele profesionale de ucenic, de calfă şi de meşter, se rafinează, devin adevăraţi artişti. Ei înnobilează cele mai simple feronerii, faianţa cea mai comună, cele mai ordinare cufere şi sipete; aceste bresle, ce-şi alegeau patronii dintre sfinţii pe care-i venerau şi-i zugrăveau pe praporii lor, au garantat timp de veacuri existenţa cinstită a celor simpli şi au înălţat sufletele oamenilor pe care-i ocroteau!

Toate acestea s-au terminat; nobilimii decăzute i-a luat locul burghezia; ei îi datorăm imunda înflorire a societăţilor gimnastice, a cluburilor de beţivani, a agenţiilor de pariuri şi de curse. Azi negustorul nu mai are decât un ţel, să-l exploateze pe muncitor, să fabrice marfă proastă şi să înşele la cântar.

Cât despre popor, lăsat fără vechea şi indispensabila frică de iad, i s-a spus clar că n-are a spera, după moarte, într-o răsplată pentru durerile şi umilinţele sale. În consecinţă, face de mântuială o muncă prost plătită şi bea. Din timp în timp, încins de băutură, se răzvrăteşte şi atunci i se dă la cap, căci, scăpat de sub control, se dovedeşte a fi o brută stupidă şi crudă!

Doamne, ce mizerie! - Şi când te gândeşti cum se mai umflă în pene şi se autoadmiră, acest secol al nouăsprezecelea! Nu ştie decât un cuvânt - progresul! Progresul cui? Progresul a ce? Ce mare lucru a inventat, acest veac prăpădit?

N-a construit nimic şi a distrus totul. În momentul de faţă, se laudă cu electricitatea, imaginându-şi că-i descoperirea lui! Numai că electricitatea era cunoscută şi folosită din timpurile cele mai îndepărtate, şi dacă cei vechi n-au putut să-i explice natura, esenţa, modernii sunt la fel de neputincioşi să demonstreze cauzele acestei forţe ce transportă lumina şi duce o voce fârnâită de-a lungul unui fir! Îşi mai închipuie că a creat hipnotismul, or, în Egipt şi în India, această formidabilă ştiinţă nu avea secrete pentru preoţi şi pentru brahmani; nu, ceea ce a descoperit veacul acesta este falsificarea mărfurilor, contrafacerea produselor. În asta, da, este expert. A ajuns să măsluiască până şi excrementele, astfel încât parlamentul a fost nevoit să voteze, în 1888, o lege menită a reprima falsificarea îngrăşămintelor... o culme, orice-ai zice!

Ia te uită, sună cineva. Deschise uşa şi se trase un pas înapoi.

Doamna Chantelouve era în faţa lui.

Se înclină, stupefiat, în timp ce ea, fără să scoată o vorbă, se îndreptă spre birou. Acolo se întoarse, şi cum Durtal o urmase, rămaseră faţă în faţă.

- Staţi jos, vă rog. - Şi Durtal împinse înainte un fotoliu, încercând să îndrepte cu piciorul covorul tras de motan, scuzându-se pentru dezordinea din casă. Ea făcu un gest vag şi rămânând în picioare îi spuse cu o voce foarte calmă, puţin joasă:

Eu v-am trimis acele scrisori nebuneşti... am venit să curm acest delir, să-i punem capăt fără alte complicaţii; chiar dumneavoastră aţi scris, nici o legătură nu e posibilă între noi doi... deci să uităm, mai bine, ce s-a întâmplat... dar înainte de a pleca, aş vrea să-mi spuneţi că totuşi nu mă detestaţi...

El protestă. - A, nu nici vorbă! Nu ar îngădui aşa ceva. Nu era câtuşi de puţin nebun când îi răspundea cu pagini înflăcărate; era de bună-credinţă, o iubea...

Mă iubeaţi! Dar nici nu ştiaţi că scrisorile erau de la mine! Iubeaţi o necunoscută, o himeră. Ei bine, admiţând că spuneaţi adevărul, himera nu mai există, căci iată-mă, sunt aici!

Vă înşelaţi, ştiam perfect cine se ascunde în spatele pseudonimului. Şi îi explică amănunţit, firește fără să-i dezvăluie îndoielile sale, cum ridicase masca dnei Maubel.

- Aşa... - Se gândi un moment; genele i se zbătură peste ochii rămaşi tulburi. Oricum, continuă ea privindu-l drept în faţă, nu mă puteaţi recunoaşte chiar de la primele scrisori, şi totuşi aţi răspuns cu strigăte de pasiune. Nu mie-mi erau adresate acele strigăte!

Durtal tăgădui, se încurcă în consideraţii privind cronologia evenimentelor şi a biletelor, ea însăşi pierdu firul raţionamentului. Situaţia deveni atât de ridicolă, încât tăcură. Atunci, aşezându-se, ea izbucni în râs.

Râsul ei, strident, acut, descoperindu-i dinții perfecți dar scurți și ascuțiți, marcându-i buzele batjocoritoare, îl vexă. Mă ia peste picior, își spuse, și nemulțumit de întorsătura pe care-o luase discuția, furios s-o vadă pe această femeie atât de diferită de scrisorile ei pătimașe, atât de calmă, o întrebă pe un ton înciudat:

Pot să știu de ce râzi așa?

- Scuză-mă, e un râs nervos, uneori mă apucă și în tramvai; dar să lăsăm asta, să fim rezonabili și să discutăm. Spui că mă iubești...

Da.

Ei bine, admițând că nici mie nu-mi ești indiferent, la ce poate duce asta? Și apoi, știi bine, sărmane prieten, că mai întâi ai refuzat - cu argumente foarte bine găsite întâlnirea pe care, într-un moment de rătăcire, ți-am propus-o!

Refuzam pentru că nu știam, atunci, că e vorba de tine! Ți-am spus doar, abia după câteva zile, fără să vrea, des Hermies mi-a dezvăluit numele tău. Am mai șovăit din clipa aceea? Nu, de vreme ce te-am rugat de îndată să vii!

Fie, dar recunoști că am dreptate când spun că primele scrisori i le scriai alteia, nu mie?

Ea căzu o clipă pe gânduri. Durtal începea să fie plictisit de această discuție, pe care-o luau de la capăt. Socoti prudent să nu răspundă, căută un subterfugiu ca să iasă din impas.

Îl scoase chiar ea din încurcătură. - Să nu mai discutăm, nu ajungem la nici un capăt, spuse ea surâzând; să recapitulăm, iată situația: sunt măritată cu un om foarte bun, care mă iubește și a cărui singură vină este că reprezintă fericirea cam fadă care îți stă la îndemână. Eu ți-am scris prima, eu sunt cea vinovată și, crede-mă, sufăr pentru el. Cât despre tine, tu trebuie să trăiești pentru opera ta, să scrii cărți excelente; n-ai nevoie de o nebună care să-ți complice existența; vezi așadar că cel mai bine ar fi, rămânând prieteni adevărați, să ne oprim aici.

Oare aceeași femeie care mi-a scris scrisori atât de înaripate îmi vorbește acum de rațiune, de cumpătare și mai știu eu ce?

Fii, sincer, nici nu mă iubești!

Eu!... Îi luă mâinile cu blândețe; ea nu-l respinse, dar îi spuse privindu-l hotărât:

Ascultă, dacă mă iubeai, ai fi venit să mă vezi; or, de luni de zile, nici măcar n-ai încercat să afli dacă mai trăiesc ori am murit...

De ce nu înțelegi că nu puteam spera să mă primești cu sentimentele pe care de-abia acum ți le-am aflat; apoi, la tine ai mereu invitați, mai e și soțul tău; n-ai fi putut fi a mea nici măcar preț de o clipă!

Durtal îi strângea mâinile mai puternic, se apropia și mai mult; ea îl privea cu ochii aceia cețoși în care el regăsea expresia tristă, aproape dureroasă, ce-l fermecase. Se înfierbântă de-a binelea în fața acestui chip senzual și melancolic, dar, cu un gest foarte ferm, ea își eliberă mâinile.

Uite, să ne așezăm și să vorbim despre altceva. - Știi că e foarte plăcut la tine? - Ce sfânt e acela? continuă ea, examinând, deasupra șemineului, tabloul în care un călugăr se ruga în genunchi, cu o pălărie de cardinal și un ulcior alături.

Nu știu.

- Am să mă interesez eu; am acasă *Viețile Sfinților;* trebuie să fie ușor de aflat ce cardinal a renunțat la rang ca să trăiască într-o colibă. - Așteaptă o clipă. - Cred că ar putea fi Sfântul Damian; dar nu sunt foarte sigură. - Am o memorie atât de slabă, hai, ajută-mă un pic!

- Dar nu știu.

Ea se apropie și-i puse mâna pe umăr:

Te-ai supărat, mă detești, așa e?

- Păi, tu ce crezi? Eu te doresc cu înfrigurare, mă gândesc de opt zile la întâlnirea asta, iar tu vii să-mi spui că totul s-a sfârșit între noi, că nu mă iubești...

Ea deveni drăgăstoasă. - Dacă nu te iubeam, de ce-aș mai fi venit? De ce nu pricepi că realitatea ucide visul! Înțelege că e mai bine să nu ne expunem unor regrete cumplite. Nu mai suntem copii, ce Dumnezeu! - Nu, lasă-mă, nu mă strânge așa! - Se zbătea, foarte palidă, în brațele lui. - Îți jur că plec și că n-o să mă mai vezi niciodată, dacă nu-mi dai drumul. - Vocea îi deveni șuierătoare și uscată. O lăsă din brațe.

- Așază-te acolo, în spatele mesei; hai, fă-o pentru mine. - Și, lovind cu călcâiul în podea, spuse pe un ton melancolic: nu e posibil, așadar, să fii prietena, doar prietena unui bărbat! - N-ar fi totuși plăcut să pot veni, fără teamă de gânduri rele, să te văd? Tăcu; - apoi adăugă: Da, doar să ne vedem, atât, iar dacă nu avem ceva sublim să ne spunem, atunci să tăcem; împreună!

Suspină, apoi spuse: E târziu, trebuie totuși să plec!

- Fără să-mi lași nici o speranță? exclamă el, sărutându-i mâinile înmănușate. Ai să revii, spune-mi?

Ea nu răspundea, doar clătina, încetișor, din cap; iar cum el o privea rugător:

- Uite, dacă-mi promiți că nu-mi ceri nimic, că o să fii cuminte, poimâine, la ora nouă, voi fi aici.

Durtal îi promise tot ce dorea. Începu să-i sărute mâinile mai sus de mănuși, apoi gura îi rătăci peste pieptul pe care-l simțea palpitând; ea își retrase mâinile, i le cuprinse pe ale lui și i le strânse febril, strângând din dinți, apoi îi întinse gâtul pe care el îl sărută.

Plecă apoi în fugă.

- Uf! făcu el, închizând ușa; era, în același timp, satisfăcut și nemulțumit.

Satisfăcut - căci o găsea misterioasă și variată, fermecătoare. Acum, rămas singur, o revedea cu ochii minții, înfășurată strâns în rochia neagră, sub mantoul de blană al cărui guler călduț îi mângâiase obrazul când o sărutase pe gât; fără bijuterii, doar cu două safire ca niște flăcărui albastre în urechi, cu o căciuliță de lutru verde închis peste părul blond, puțin ciufulit, cu mănușile lungi din piele întoarsă ce răspândeau, ca și voaleta, o mireasmă bizară de scorțișoară pierdută în alte parfumuri mai tari, o mireasmă îndepărtată și suavă pe care mâinile lui o mai păstrau, după plecarea ei; îi

revedea ochii încerți, cu ape cenușii și stinse, străbătute de sclipiri rapide, dinții umezi și ascuțiți, buzele febrile, mușcate. - O, poimâine, își zise, va fi grozav să le pot săruta!

Dar și nemulțumit și de el însuși, și de ea. Își reproșa că fusese morocănos, trist, lipsit de avânt. Ar fi trebuit să se arate mai expansiv, mai liber; era însă din vina ei, căci îl buimăcise! Distanța dintre femeia ce-și clama voluptatea și disperarea în scrisori și aceea pe care-o văzuse, în cochetăria ei, atât de stăpână pe sine, era într-adevăr prea mare!

Oricum, femeile sunt ciudate, se gândi el. Iată una care face lucrul cel mai dificil - să vină acasă la un bărbat după ce-i adresase scrisori pătimașe! Eu, în schimb, parc-aș fi un bleg, mă simt stingher, nu-mi găsesc vorbele; ea, spontan, se poartă ca și cum ar fi la ea acasă, ori într-o vizită banală. Nici o stângăcie, mișcări degajate, fraze oarecare și priviri ce spun tot! Apoi, pare destul de năzuroasă, își zise, amintindu-și tonul ei tăios atunci când i se smulsese din brațe - și totuși, are în ea o anumită căldură, continuă el, visător, amintindu-și nu atât cuvintele, cât unele inflexiuni ale vocii, într-adevăr duioase, amărăciunea și blândețea ce-i înfloreau uneori în priviri. Va trebui s-o iau cu binișorul, poimâine, conchise el adresându-se motanului, care, văzând pentru prima oară o femeie, fugise să se ascundă sub pat de cum sosise dna Chantelouve. Acum, motanul înainta aproape pe burtă, adulmeca fotoliul în care se așezase ea.

În fond, dacă te gândești bine, își zise, e cât se poate de abilă, doamna Chantelouve! N-a vrut să ne întâlnim într-o cafenea, sau pe stradă. A mirosit de departe casa de rendez-vous-uri sau hotelul. - Apoi, deși a înțeles - din simplul fapt că n-am invitat-o la mine - că nu doresc să-mi intre în casă, a venit aici în mod deliberat. Pe urmă, toată scena de la început este, dacă judec la rece, o mascaradă bine jucată. Dacă nu dorea o legătură, n-ar fi urcat până aici; nu, ea vroia să fie rugată, vroia, ca de altfel toate femeile, să pară că-și calcă pe inimă acceptând ceea ce de fapt ea însăși dorea. Am fost tras pe sfoară, venirea ei mi-a demontat tot sistemul. - Ei și? Mă face asta s-o doresc mai puțin? continuă el, mulțumit să-și alunge gândurile neplăcute, să revină la imaginea atâtătoare de la început. Poimâine, s-ar putea să fie fabulos, își mai spuse, revăzându-i în minte ochii, imaginându-și-i amăgitori și melancolici, aburiți de sărutările lui, dezbrăcând-o, dezghiocând-o din blănuri, din rochia strâmtă, un trup alb și subțire, fierbinte și suplu. N-are copii, sunt șanse să aibă un trup aproape adolescentin, chiar și la treizeci de ani.

Un val de tinerețe îl inunda, îl îmbăta. Durtal se zări, cu uimire, într-o oglindă: ochii obosiți îi străluceau; chipul îi părea mai tineresc, mai puțin uzat, mustața mai îngrijită, părul mai negru. Bine că eram proaspăt ras, își zise. - Dar, încetul cu încetul, în oglinda de obicei atât de puțin folosită, își vedea trăsăturile lungindu-se, ochii stingându-se. Mic de statură, această învolburare a sufletului îl înălțase parcă, - iar acum se pipernicea din nou; pe chipul îngâdurat, tristețea revenea. Nu-i chiar un fizic de don-juan, își spuse, în chip de concluzie; ce vrea atunci de la mine? În fond, i-ar fi mai

simplu să-şi înşele bărbatul cu altul! - Ei, gata, ajunge! Visez ca din carte! Să recapitulăm situaţia: important e c-o iubesc cu mintea, nu cu inima. - În aceste condiţii, orice s-ar întâmpla, va fi un amor scurt şi sunt aproape sigur că am să mă descurc fără să fac vreo nebunie!

IX

Adormi gândindu-se la ea, şi tot cu ea în gând se trezi a doua zi dimineaţa. Începu iar să despice firul în patru încercând să-şi explice evenimentele de până atunci, să le anticipeze evoluţia, să înţeleagă cauzele; o dată mai mult, îşi puse întrebarea: de ce, atunci când veneam la seratele ei, nu m-a lăsat să înţeleg că-i plac? Nici o privire, nici un cuvânt ca să-mi sondeze ori să-mi încurajeze sentimentele; de ce a preferat scrisorile, când putea foarte simplu să mă invite la cină, să aranjeze un prilej care să ne pună, la ea acasă ori pe teren neutru, faţă în faţă.

Îşi răspundea tot el: - Ar fi fost mai banal şi mai lipsit de fantezie! Probabil că-i expertă în materie: ştie că necunoscutul tulbură judecata bărbatului, că sufletul visează în gol, şi a vrut să-mi înfierbânte minţile, să mi le facă zob înainte de-a trece, sub adevăratul ei nume, la asaltul direct.

Trebuie spus că, dacă aceste presupuneri sunt corecte, am de-a face cu o femeie extrem de vicleană. Dar poate că de fapt e pur şi simplu o romantică exaltată sau îi place să joace teatru; o amuză să-şi născocească mici aventuri, să agrementeze cu picanterii bucate ordinare.

Dar Chantelouve, soţul? - Durtal se gândea acum la el. Probabil că-şi supraveghea nevasta, ale cărei imprudenţe puteau să-l pună uşor pe urmele ei; apoi, cum de venea în vizită la ora nouă seara, când ar fi fost mai simplu, sub un pretext sau altul, să-şi întâlnească amantul după-amiaza sau dimineaţa?

Era încă o întrebare fără răspuns; iar după o vreme nici nu şi-o mai puse, căci, obsedat de această femeie, căzu într-o stare asemănătoare celei încercate atunci când, citind scrisorile, tânjea, înfierbântat, după chipul imaginar al necunoscutei.

Cea de atunci dispăruse complet, nici nu-şi mai amintea trăsăturile ei; dna Chantelouve, cea din realitate, fără să ia nimic de la prima, îl stăpânea pe deplin, îi punea pe jăratec mintea şi simţurile. Începu s-o dorească la nebunie, cu gândul doar la întâlnirea promisă. Dar dacă nu vine? îşi zise. Îl trecură fiori reci la ideea că ar putea fi reţinută acasă, ori că i-ar putea da plasă, ca să-l aţâţe şi mai mult.

Trebuie să-mi vin în fire urgent, își spuse, căci tot acest zbucium sufletesc era însoțit de o moleșeală ce-l neliniștea. Se temea, într-adevăr, ca după agitația febrilă din ultimele nopți să nu se dovedească, la momentul oportun, un jalnic amorez!

Să nu mă mai gândesc la asta, își repetă, și plecă la Carhaix, unde trebuia să cineze cu Gévingey, astrologul, și cu des Hermies.

Asta o să-mi schimbe ideile, murmură el, urcând pe dibuite în bezna turnului. Auzindu-i pașii, des Hermies deschise ușa și un fascicul de lumină sfâșie întunericul pe scara în spirală.

Durtal ajunse pe palier, își văzu prietenul fără haină, doar în cămașă, cu un șorț dinainte.

- Sunt, după cum vezi, în focul creației! Supraveghea din ochi o oală ce clocotea pe plită, consultându-și, ca pe un manometru, ceasul atârnat de un cui. Avea privirea rapidă și sigură a mecanicului ce-și supraveghează mașina. - Poftim, zise el ridicând capacul, privește! Durtal se aplecă și printr-un nor de aburi zări, în fiertura ce bolborosea, o cârpă udă.

- Ăsta-i faimosul jigou?

- Da, amice; e cusut atât de strâns în pânză, că aerul nu pătrunde la el. Fierbe în zeama lui cântătoare, în care-am aruncat un pic de fân, câțel de usturoi, rondele de morcovi, ceapă, nucșoară, laur și cimbrișor! O să te lingi pe buze dacă... Gévingey nu se lasă prea mult așteptat, căci jigoul *à l'anglaise* nu trebuie fiert în exces.

Apăru nevasta lui Carhaix.

- Poftiți, intrați, bărbatu-meu e înăuntru.

Durtal îl zări ștergându-și cărțile de praf. Își strânseră mâna; Durtal frunzări, la întâmplare, volumele de pe masă.

- Sunt lucrări tehnice despre metal și turnarea clopotelor sau despre partea liturgică legată de ele?

- Despre turnare, nu; uneori se vorbește, în cărțile astea despre vechii turnători de clopote, vărsători, cum li se spunea pe vremuri; găsești, ici și colo, detalii despre aliajele de cupru și cositor fin; vei înțelege chiar, citindu-le, că meșteșugul vărsătorului e în declin de vreo trei secole; poate din cauză că, în Evul Mediu mai ales, credincioșii aruncau în metalul topit bijuterii și metale prețioase modificând astfel aliajele; ori poate pentru că turnătorii nu se mai roagă la Sf. Antonie Sihastrul când bronzul fierbe în cuptor? Nu știu; cert este că acum clopotele sunt făcute în serie; au glasuri fără suflet personal, cu sunet identic; nu mai sunt decât niște funcționare indiferente și docile, în vreme ce odinioară erau oarecum ca acele slujnice bătrâne ce fac parte din familie, împărtășindu-i necazurile și bucuriile. Dar clerului și enoriașilor puțin le pasă! Aceste auxiliare devotate ale cultului nu reprezintă acum nici un simbol!

Or, tocmai asta e important. M-ați întrebat dacă aceste cărți tratează despre clopote din punct de vedere liturgic; da, majoritatea explică în amănunt sensul fiecăreia din părțile lor componente; interpretările sunt simple și, în fond, puțin variate.

- A! Și care sunt acelea?

Dacă vă interesează, vi le rezum în câteva cuvinte.

După *Liturghierul* lui Guillaume Durand, duritatea metalului semnifică tăria predicatorului; lovirea limbii de marginile clopotului exprimă ideea că predicatorul trebuie să se lovească pe sine, pentru a-şi îndrepta propriile vicii, mai înainte de a-i mustra pe alţii. Berbecul de lemn de care atârnă clopotul reprezintă, prin chiar forma lui, Crucea lui Cristos, iar funia, care servea altădată la tras clopotele, simboliza înţelepciunea Scripturilor, ce izvorăşte din însăşi taina Crucii.

Liturghiştii mai vechi ne dezvăluie simboluri aproape identice. Jean Beleth, trăitor pe la 1200, declară şi el că clopotul este imaginea predicatorului, dar adaugă că dangătul, atunci când clopotul e pus în mişcare, ne arată că preotul trebuie, rând pe rând, să-şi ridice şi să-şi coboare glasul, ca să-l facă mai bine priceput de mulţime. Pentru Hugues de Saint-Victor, limba clopotului este limba preotului care loveşte cele două margini ale cuvei şi anunţă astfel, în acelaşi timp, adevărurile celor două Testamente; în fine, dacă-l citim pe cel mai vechi, probabil, dintre liturghişti, pe Fortunat Amalaire, găsim pur şi simplu că trupul clopotului reprezintă gura preotului iar limba lui, limba predicatorului.

Dar, zise Durtal oarecum dezamăgit, asta nu e... cum să spun... prea profund.

Uşa se deschise.

- Cum o mai duci? zise Carhaix, strângându-i mâna lui Gévingey şi prezentându-i-l lui Durtal.

În timp ce femeia clopoţarului termina de pus masa, Durtal îl examină pe noul venit.

Era un om mărunt, cu o pălărie neagră, moale, înfăşurat, ca un conducător de omnibuz, într-o manta cu glugă din dimie albastră.

Avea un cap ţuguiat ca un ou. Ţeasta lustruită părea dată cu lac, iar de pe tâmple şuviţele de păr îi atârnau pe gât, sârmoase, asemănătoare cu fibrele de nucă de cocos uscată; nasul era coroiat, cu nări largi deasupra unei guri ştirbe ascunse de-o mustaţă căruntă, ca şi barbişonul ce prelungea o bărbie scurtă; la prima vedere, părea un meseriaş de lux, un gravor în lemn sau un miniaturist de cărţi bisericeşti; dar privindu-l mai bine, observându-i ochii apropiaţi de nas, rotunzi şi aproape încrucişaţi, considerându-i vocea solemnă, purtările smerite, te întrebai din ce soi special de sacristie ieşea omul ăsta.

Gévingey se dezbrăcă, rămase într-o redingotă neagră de dulgher; un lanţ de aur cu inel mobil, trecut pe după gât, se pierdea şerpuind în buzunarul umflat al unei jiletci vechi; dar ceea ce-l şocă pe Durtal fură mâinile pe care Gévingey şi le puse satisfăcut pe genunchi, de îndată ce se aşeză.

Erau nişte mâini groase, enorme, pătate de puncte portocalii, terminate cu unghii lăptoase, tăiate scurt; pe degete purta inele uriaşe, cu monturi ce acopereau câte-o falangă întreagă.

Durtal nu-şi putea desprinde privirea de pe ele; observându-l, Gévingey surâse:

Văd că examinaţi, domnule, aceste juvaeruri de preţ. Sunt compuse din trei metale, aur, platină şi argint. Inelul acesta poartă un scorpion, semnul sub care sunt născut; celălalt, cu două triunghiuri înlănţuite, unul cu vârful în sus, altul cu vârful în jos, reprezintă imaginea macrocosmosului de

pe sigiliul lui Solomon - marele pentaclu; cât despre ăsta mai mic, continuă el arătând un inel femeiesc cu un safir minuscul montat între două roze, este o amintire ce mi-a fost oferită de o persoană căreia am acceptat să-i fac horoscopul.

- O! făcu Durtal, puțin uimit de infatuarea personajului.

- Cina e gata, anunță nevasta clopotarului. Des Hermies, dezbrăcat de șorț, bățos în hainele de șeviot, mai puțin palid, cu obrajii îmbujorați de focul plitei, trase scaunele lângă masă.

Carhaix servi ciorba și toți tăcură, luând din marginea farfuriei îmbucăturile mai puțin fierbinți; apoi femeia îi aduse lui des Hermies, ca să-l împartă, faimosul jigou.

Era de un roșu magnific, iar de pe lama cuțitului șiroiau picăturii mari. Toți se minunară gustând din carnea robustă, aromatizată cu un piure de napi înăbușiți, îndulcit cu sos alb de caperă.

Des Hermies se înclină sub ploaia de complimente. Carhaix umplea paharele și, oarecum stingherit de prezența lui Gévingey, îl copleșea cu atenții, ca să-l facă să uite vechea lor ceartă. Des Hermies îl ajută și, vrând să-i fie de folos și lui Durtal, aduse în discuție subiectul horoscoapelor.

Fu rândul lui Gévingey să oficieze. Pe un ton satisfăcut, vorbi despre truda lui uriașă, despre cele șase luni necesare pentru a face un horoscop, despre uimirea oamenilor când le spune că asemenea lucrare nu e plătită pe cât merită, adică cinci sute de franci. Nu pot să-mi vând știința chiar pe nimic, spuse el în concluzie.

- Astăzi însă, lumea pune la îndoială astrologia, atât de venerată în Antichitate, continuă el după un moment de tăcere. În Evul Mediu, la fel, era considerată aproape sfântă. Priviți, de altfel, domnilor, portalul catedralei Notre-Dame din Paris; cele trei uși pe care arheologii neinițiați în simbolistica creștină și ocultă le numesc ușa Judecății, ușa Sfintei Fecioare, ușa Sfintei Ana sau a Sfântului Marcel reprezintă, în realitate, Mistica, Astrologia și Alchimia, cele trei mari științe ale Evului Mediu. Există inși care spun: - Sunteți sigur că astrele au vreo influență asupra destinului omenesc? - Păi, domnilor, fără să intru aici în detalii rezervate inițiaților, de ce ar fi această influență spirituală mai ciudată decât influența corporală pe care anumite planete, luna, de pildă, o exercită, asupra organelor femeii și ale bărbatului?

Dumneavoastră, domnule des Hermies, care sunteți medic, știți bine că doctorii Gillespin și Jakson, în Jamaica, doctorul Balfour, în Indiile Orientale au constatat influența constelațiilor asupra sănătății omului. La fiecare schimbare a lunii, numărul bolnavilor crește: crizele acute de febră concordă cu fazele satelitului nostru. Apoi, lunatecii există; informați-vă, la țară, în ce perioade o iau nebunii razna! - Dar la ce bun să încerci a-i convinge pe sceptici? adăugă el cu un aer descurajat, contemplându-și inelele.

Mi se pare totuși că astrologia câștigă iarăși teren, zise Durtal; sunt acum doi astrologi ce fac horoscoape pe pagina a patra a jurnalelor, alături de reclamele pentru leacuri confidențiale.

- Ce rușine! Ăia nu știu nici abeceul acestei științe; niște simpli farsori, care în felul ăsta speră să câștige niscaiva gologani; la ce bun să-i pomenim, de vreme ce ei nici nu există! De altfel, trebuie s-o spunem, doar în America

şi în Anglia mai sunt oameni în stare să stabilească tema astrală şi să facă un horoscop.

Tare mi-e teamă, făcu des Hermies, că nu numai aceşti aşa-zişi astrologi, dar toţi magii, teozofii, toţi ocultiştii şi cabaliştii din ziua de azi nu ştiu absolut nimic; - cei pe care-i cunosc sunt, cu certitudine, de o ignoranţă desăvârşită şi de o prostie incontestabilă.

- Da, domnilor, e purul adevăr! Indivizii ăştia sunt, în majoritate, foşti foiletonişti rataţi ori tinerei ce exploatează gustul unui public obosit de atâta pozitivism! Îl plagiază pe Eliphas Levi, fură din Fabre d'Olivet, scriu tratate fără cap şi coadă pe care ei înşişi n-ar fi în stare să le explice. Te-apucă jalea când te gândeşti la ei!

- Mai ales că acoperă de ridicol ştiinţe în al căror talmeş-balmeş există neîndoielnic şi adevăruri uitate, zise Durtal.

- Apoi, continuă des Hermies, şi mai jalnic e că pe lângă creduli şi nătărăi, aceste secte adăpostesc şarlatani odioşi şi fanfaroni insuportabili.

- Péladan*, printre alţii. Cine nu-l cunoaşte pe acest mag de mucava, pe acest Hopa-Mitică al Sudului! exclamă Durtal.

- O, păi ăsta...

- În concluzie, domnilor, reluă Gévingey, toţi indivizii ăştia sunt incapabili să obţină în practică vreun rezultat; singurul care în veacul nostru a aflat taina este William Crookes.

Şi cum Durtal părea să se îndoiască de realitatea apariţiilor atestate de englez şi declara că nici o teorie nu poate să le explice, Gévingey începu să peroreze:

- Daţi-mi voie, domnilor, avem de ales între câteva doctrine diferite şi, îndrăznesc să afirm, foarte clare. - Fie că apariţia e formată de un fluid degajat de mediumul aflat în transă combinat cu fluidul persoanelor prezente; - fie că există în aer fiinţe imateriale, elementaliile, cum sunt numite, care se manifestă în condiţii mai mult sau mai puţin cunoscute; - fie, în fine, conform teoriei pur spiritiste, aceste fenomene se datorează sufletelor, invocate, ale celor morţi.

- Ştiu asta, zise Durtal, şi mă cutremur. Mai ştiu că există şi dogma hindusă a migraţiei sufletelor ce rătăcesc după moarte. Aceste suflete dezîncarnate ar hoinări până ce se reîncarnează şi ar ajunge, trecând din avatar în avatar, la o puritate absolută. Ei bine, mie mi se pare suficient să trăieşti o singură dată; tuturor acestor metamorfoze, le prefer neantul, golul, în care găsesc mai multă consolare! Cât despre invocarea morţilor, simpla idee că orice cârnăţar poate forţa sufletul lui Hugo, al lui Balzac, al lui Baudelaire să-i facă lui conversaţie m-ar face să turbez, dacă aş crede în aşa ceva. A, nu, orişicât, nici măcar materialismul, cât de abject ar fi, tot nu-i atât de josnic!

Joséphin (zis Sâr) Péladan (1858-1918), scriitor francez, preocupat de mistică şi ocultism; a cunoscut o anumită notorietate în epocă. (n.t.)

Spiritismul e, sub alt nume, vechea necromanție condamnată, afurisită de către Biserică, spuse Carhaix.

Gévingey își privi inelele, după care își goli paharul.

- Oricum, continuă el, veți fi de acord că aceste teorii sunt plauzibile, și mai ales aceea a elementaliilor, care, lăsând la o parte satanismul, pare cea mai veridică, cea mai clară. Spațiul e populat de microbi; să fie mai ciudat dacă ar fi plin și de spirite și lemuri? Apa, oțetul colcăie de mici creaturi, le putem vedea la microscop; de ce în aer, inaccesibil vederii și instrumentelor omului, n-ar mișuna, ca și în celelalte elemente, ființe mai mult sau mai puțin corporale, embrioni mai mult sau mai puțin maturizați?

Poate de aceea pisicile privesc dintr-o dată în gol, curioase, și urmăresc din priviri ceva ce trece și noi nu putem vedea, spuse nevasta lui Carhaix.

- Nu, mulțumesc, îi spuse Gévingey lui des Hermies care îl îmbia să mai ia din salata de păpădie cu ouă.

Prieteni, spuse clopotarul, nu ați uitat decât o doctrină - singura - a Bisericii, care atribuie Satanei toate aceste fenomene inexplicabile. Catolicismul le cunoaște de mult. N-a avut nevoie să aștepte primele manifestări ale spiritelor, produse în 1847, cred, în Statele Unite, în casa familiei Fox, ca să decreteze că spiritele ce se manifestă prin bocănituri sunt de natură diavolească. Lucruri din astea au fost dintotdeauna. Găsiți dovada în Sfântul Augustin, care a trebuit să trimită un preot în dioceza Hippone ca să facă să înceteze tot felul de zgomote, deplasări de obiecte și de mobile analoage celor semnalate de spiritism. De asemeni, pe vremea lui Teodoric, Sfântul Cezar din Arles a curățit o casă bântuită de lemuri. Vedeți dumneavoastră, nu există decât două cetăți, a lui Dumnezeu și a Diavolului. Or, cum Dumnezeu n-are nimic de-a face cu asemenea mizerii, ocultiștii, spiritiștii, cu sau fără voia lor, în mai mică sau mai mare măsură, fac lucrare diavolească!

Nu-i mai puțin adevărat, zise Gévingey, că spiritismul a îndeplinit o sarcină uriașă. A forțat hotarul necunoscutului, a sfărâmat ușa sanctuarului. A operat, în domeniul supranaturalului, o revoluție asemănătoare celei săvârșite, în ordine lumească, în Franța lui 1789. A democratizat invocarea spiritelor, a deschis larg o nouă cale; numai că i-au lipsit conducători inițiați și a stârnit la întâmplare, orbește, spirite bune și rele; găsești acum în spiritism de toate, e un ghiveci al misterului, dacă pot spune așa!

- Cel mai trist în toate astea, făcu des Hermies râzând, e că nu vezi niciodată nimic. Știu că unele experiențe au reușit, dar cele la care asist se tot lungesc și până la urmă dau chix.

Nici nu-i de mirare, răspunse astrologul ungându-și o felie de pâine cu dulceață de portocale, prima regulă în magie și în spiritism e să fie îndepărtați scepticii, pentru că adesea fluidul lor neutralizează fluidul clarvăzătoarei ori al mediumului!

Atunci cum poți fi sigur de realitatea fenomenului? se întrebă Durtal.

Carhaix se ridică. - Vă părăsesc pentru zece minute; și își puse pe umeri șuba iar pașii i se pierdură pe scara turnului.

Într-adevăr, e opt fără un sfert, murmură Durtal privindu-și ceasul.

Urmă un moment de tăcere. Cum desertul nu mai ispitea pe nimeni, bătrâna strânse fața de masă și așternu în loc o mușama. Astrologul își

învârtea inelele pe deget, Durtal frământa un cocoloş de pâine, des Hermies, aplecat într-o rână, îşi scosese din buzunar punga de tutun japoneză şi îşi răsucea o ţigară.

Apoi, după ce femeia clopotarului le spuse oaspeţilor noapte bună şi se retrase în camera ei, des Hermies aduse ceainicul şi ibricul de cafea.

Să te ajut? propuse Durtal.

- Da, caută, dacă vrei, păhăruţele şi destupă sticlele cu băutură.

În timp ce deschidea bufetul, Durtal se clătină, asurzit de dangătele ce zguduiau pereţii şi se reverberau în încăpere, vuind.

Dacă sunt oarece spirite pe aici, cred că sunt bumbăcite bine! exclamă el, aşezând păhăruţele pe masă.

- Clopotul spulberă fantomele şi goneşte demonii, răspunse doctoral Gévingey, care îşi umplea pipa.

- Hai, îi spuse des Hermies lui Durtal, varsă uşurel apa fiartă în filtru, eu am să mai pun nişte lemne pe foc; s-a făcut frig, mi-s picioarele îngheţate.

Carhaix reveni, îşi stinse felinarul.

- Clopotul era în voce, seara asta, pe vreme aşa uscată; - îşi scoase apoi căciula şi paltonul.

- Cum ţi se pare? îl întrebă încet des Hermies pe Durtal, făcând un semn discret spre astrologul învăluit în fumul de pipă.

- Când stă, parcă-i o bufniţă bătrână, când vorbeşte, mă face să mă gândesc la un belfer vorbăreţ şi trist.

- Una singură! îi spuse des Hermies lui Carhaix care-i arăta, pe deasupra ceştii de cafea, o bucată de zahăr.

Aud că vă preocupă, domnule, istoria lui Gilles de Rais, i se adresă Gévingey lui Durtal.

- Într-adevăr, pentru moment m-am cufundat, împreună cu el, în crimele şi orgiile satanismului.

- A, da, exclamă des Hermies, şi chiar vrem să vă cerem ajutorul, sunteţi un expert în domeniu. Doar dumneavoastră îi puteţi desluşi amicului meu unul din aspectele cele mai obscure ale satanismului!

- Care anume?

- Acela al incubatului şi sucubatului.

Mai întâi Gévingey rămase tăcut.

Asta e ceva mai complicat, făcu el în cele din urmă. Intrăm într-un subiect mult mai primejdios decât cel al spiritismului. Dar domnul ştie deja ceva în legătură cu această chestiune?

- Păi, ştie mai ales că părerile sunt împărţite! Del Rio, Bodin, de pildă, îi consideră pe incubi nişte demoni masculini ce se împerechează cu femeile, iar pe sucubi nişte demonese ce au legături trupeşti cu bărbaţii. După teoriile lor, incubul ia sămânţa pe care bărbatul o pierde în somn şi se serveşte de ea. Astfel încât se pun două întrebări: prima - dacă din aceste împerecheri se poate naşte un copil; această procreaţie a fost considerată posibilă de învăţaţii Bisericii, care afirmă chiar că prunci născuţi din această legătură pot secătui de lapte trei doici fără să ia în greutate; a doua - cine este tatăl acestui copil, demonul ce s-a împreunat cu mama sau bărbatul de la care s-a luat sămânţa. La această întrebare, Sfântul Toma răspunde, cu argumente

mai mult sau mai puțin subtile, că adevăratul tată nu este incubul, ci bărbatul.

Sinistrari d'Ameno, interveni Durtal, crede că incubii și sucubii nu sunt chiar niște demoni, ci un soi de spirite animale, intermediare între demon și înger, un soi de satiri, de fauni, din cei adorați în păgânism; sau, un fel de spiriduși, de zburători, din cei exorcizați în Evul Mediu. Sinistrari mai spune că n-au de ce să ia sămânța bărbatului adormit, dat fiind că și ei posedă organe genitale și au virtuți prolifice...

Da, așa este, întări Gévingey. Gorres, care-i atât de erudit, de exact, în lucrarea sa despre Mistica naturală și diabolică trece rapid peste această chestiune, ba chiar o neglijează, cum de altfel a făcut și Biserica: ea păstrează tăcerea, căci subiectul nu-i este pe plac, și nici preotul care l-ar aprofunda.

Să fiu iertat, însă Biserica, zise Carhaix, gata oricând să-i ia apărarea, n-a ezitat niciodată să-și spună cuvântul în privința acestor spurcăciuni. Existența sucubilor și incubilor e atestată de Sfântul Augustin, de Sfântul Toma, de Sfântul Bonaventura, de Denys din Chartres, de papa Inocențiu al VIII-lea și câți alții! Chestiunea este așadar definitiv lămurită și orice bun catolic ar trebui s-o accepte ca atare; figurează de altfel și în *Viețile Sfinților,* dacă nu mă înșel; în legenda Sfântului Hipolit, Jacques de Voragine povestește că un preot, ispitit de un sucub în pielea goală, i-a aruncat în cap patrafirul și înainte i-a rămas doar cadavrul unei femei pe care Diavolul o reînsufleți se spre a-l seduce.

- Da, zise Gévingey, cu o sclipire în ochi. Biserica recunoaște sucubatul, sunt de acord; dar dați-mi voie să vorbesc și veți vedea că observația mea își are rostul ei!

- Văd că știți, domnilor, continuă el adresându-li-se lui des Hermies și lui Durtal, cam tot ce se poate afla de prin cărți; de o sută de ani încoace însă, totul s-a schimbat, iar faptele pe care am să vi le dezvălui, deși binecunoscute de Curia papală, sunt ignorate de mulți membri ai clerului, și în nici un caz nu le veți găsi consemnate în vreo carte.

La ora actuală, nu atât demonii, cât morții invocați îndeplinesc eternul rol de incub și de sucub. Altfel spus, înainte vreme, ființa lovită de sucubat suferea o posesiune. Prin invocarea morților, adăugându-se laturii demonice latura trupească, oribilă, a vampirismului, nu mai e vorba de posesiune în sensul strict al cuvântului, ci de ceva și mai cumplit. Atunci Biserica n-a mai știut ce să facă: trebuia ori să păstreze tăcere, ori să dezvăluie că invocarea morților, condamnată încă de Moise, este posibilă; ar fi fost o recunoaștere primejdioasă, căci populariza fenomene care, față de altădată, sunt mai ușor de provocat acum, după ce spiritismul, fără să-și dea seama, a arătat calea!

De aceea, Biserica a tăcut. - Dar Roma cunoaște bine infernala dezvoltare a incubatului în mânăstiri, în zilele noastre!

- Dovadă că abstinența e greu de suportat în singurătate, făcu des Hermies.

Dovadă mai ales că sufletele sunt slabe și nu mai știu să se roage, zise Carhaix.

- Oricum, domnilor, ca să lămurim pe deplin acest subiect, trebuie să împart ființele lovite de sucubat și incubat în două categorii:

Prima este alcătuită din persoane care s-au oferit din proprie vrere și direct acțiunii demonice a spiritelor. Ele sunt destul de puțin numeroase; ajung să moară, toate, prin sinucidere sau printr-o formă de moarte violentă.

Cea de-a doua este alcătuită din oameni cărora vizita spiritelor le-a fost impusă prin maleficii. Cei din această categorie sunt nenumărați, și mai ales în mânăstiri, pe care societățile demonice le asediază. De regulă, aceste victime sfârșesc prin a înnebuni. Ospiciile sunt pline de asemenea nefericiți. Medicii, și chiar majoritatea preoților n-au nici un fel de îndoieli în ce privește cauza nebuniei lor, iar aceste cazuri pot fi vindecate. Un taumaturg pe care-l cunosc a salvat mulți posedați care, în lipsa lui, urlau sub biciul dușurilor! Există anumite fumigații, anumite formule purtate în amulete, scrise pe foi de pergament neîncepute și binecuvântat de trei ori, care izbutesc aproape totdeauna să-l slobozească pe bolnav.

- O întrebare, zise des Hermies; când primește femeia vizita incubului - în timp ce doarme sau când e trează?

- Se impune o precizare. Dacă femeia nu e sub puterea unei vrăji, dacă a vrut de bunăvoie să se unească cu un spirit impur, atunci e totdeauna trează în timpul actului trupesc.

Dacă, din contră, femeia este victima unei vrăji, păcatul e comis fie în timp ce ea stă să adoarmă, fie când e perfect trează, însă atunci se află într-o stare cataleptică și nu se poate apăra. Cel mai puternic dintre exorciștii din zilele noastre, omul care a aprofundat cel mai mult acest subiect, doctorul în teologie Johannes, îmi spunea că a salvat călugărițe ce erau chinuite fără nici un răgaz, timp de două, trei și chiar patru zile de către incubi!

Îl cunosc pe preotul ăsta, spuse des Hermies.

Iar actul se petrece la fel ca în realitate? întrebă Durtal.

Da și nu. - Aici, murdăria faptelor mă oprește să intru în detalii, zise Gévingey, înroșindu-se puțin; iar ceea ce vă pot povesti e mai mult decât ciudat. Aflați, așadar, că organul incubului se bifurcă și pătrunde simultan în ambele conducte.

Alteori, incubul se întinde și în timp ce una din ramificații acționează pe căile licite, cealaltă atinge în același moment partea de jos a obrazului... Puteți să vă imaginați, domnilor, cât se scurtează firul vieții prin aceste operații repetate în fel și chip!

- Sunteți sigur că așa ceva se petrece în realitate?

Absolut sigur.

Totuși, cum să zic... aveți și dovezi? îndrăzni Durtal.

Gévingey tăcu un moment, apoi continuă: - Subiectul este prea grav și am spus deja prea multe ca să nu merg până la capăt. Nu sunt nici lunatec, nici nebun. Ei bine, domnilor, am dormit odată într-o casă unde locuia cel mai redutabil maestru pe care-l are acum satanismul...

- Canonicul Docre, interveni des Hermies.

Într-adevăr, și să știți că nici nu dormeam; era ziua în amiaza mare; vă jur că sucubul a venit, ațâțător și palpabil, stăruitor. Mi-am amintit din fericire formulele exorcistorii, însă chiar așa...

În fine, am alergat în aceeași zi la doctorul Johannes, de care v-am vorbit. M-a slobozit pe loc și, sper, pentru vecie, din puterea vrăjii.

N-aș vrea să fiu indiscret, dar cum arăta sucubul pe care l-ați înfruntat?

- Păi, ca orice femeie goală, răspunse, ezitând, astrologul.

N-ar fi fost de mirare să pretindă și plată, sau măcar un cadou, își zise Durtal, mușcându-și ușor buzele.

- Și știți ce s-a mai întâmplat cu fiorosul Docre? întrebă des Hermies.

- Nu, slavă Domnului; s-ar putea să fie în Sud, pe lângă Nîmes, unde locuia pe vremuri.

Dar în definitiv ce face abatele ăsta? întrebă Durtal.

- Ce face? Îl invocă pe Diavol, hrănește șoareci albi cu ostii sfințite; e atât de înrăit în sacrilegiu, că și-a tatuat pe tălpi imaginea Crucii, ca să poată mereu călca în picioare pe Mântuitor!

- Ei bine, murmură Carhaix, căruia i se zbârlise mustața iar ochii îi ardeau de mânie, ei bine, dacă monstrul ăsta de preot s-ar afla aici, în încăperea asta, vă jur că i-aș respecta picioarele, dar l-aș face să coboare scările cu capul!

- Dar liturghia neagră? continuă des Hermies.

- O oficiază cu femei și cu bărbați de nimic; de asemeni, e acuzat pe față de uzurparea unor moșteniri, de unele morți inexplicabile. Din păcate, nu există legi care să pedepsească sacrilegiul, și apoi cum să acționezi în justiție un om care trimite boli de la distanță și ucide încetul cu încetul, fără ca autopsia să arate vreo urmă de otravă?

- Un Gilles de Rais modern! făcu Durtal.

- Într-adevăr, dar mai puțin sălbatec, mai puțin direct, de o cruzime mai ipocrită. Docre nu spintecă pe nimeni; se mărginește să-și expedieze vrăjile ori să-i sugestioneze pe oameni să-și curme singuri zilele; în jocul acesta, al sugestiei, cred că reprezintă o forță, spuse des Hermies.

- I-ar putea sugera unei victime să bea puțin câte puțin din otrava aleasă de el, astfel încât totul să pară evoluția unei boli? întrebă Durtal.

- Bineînțeles; medicii din vremea noastră, care forțează uși deschise, recunosc fără rezerve posibilitatea unor asemenea fapte. Experiențele lui Béaunis, ale lui Liégeois, Liébault și Bernheim sunt grăitoare; o persoană poate fi sugestionată - fără ca apoi să-și aducă aminte - să ucidă o victimă desemnată.

- Eu mă gândesc la un lucru, murmură Carhaix care căzuse pe gânduri, fără să asculte discuția despre hipnoză. Mă gândesc la Inchiziție; avea desigur rațiunea ei de-a exista, căci numai ea putea să pedepsească asemenea preot decăzut, caterisit de Biserică.

- Mai ales, interveni des Hermies, că s-a exagerat mult cruzimea inchizitorilor. E drept că bunul Bodin vorbește de introducerea unor țepușe sub unghiile vrăjitorilor, ceea ce, după el, constituie cea mai eficientă tortură; tot el recomandă supliciul focului, considerându-l o moarte minunată, dar numai pentru a-i dezbăra pe vrăjitori de năravurile lor detestabile și pentru a le mântui sufletul! Apoi, Del Rio declară că demonizații nu trebuie torturați după ce au mâncat, ca nu cumva să vomite. Om cumsecade, se gândea la stomacurile lor! Și tot el decretează că nu trebuie repetate caznele în aceeași zi, pentru a lăsa fricii și durerii timp să se refacă... Trebuie să recunoașteți că iezuitul nostru era un delicat!

Docre, continuă Gévingey fără să-i dea atenţie lui des Hermies, e singurul individ care a redescoperit vechile secrete şi care obţine rezultate în practică. E mult mai puternic, vă rog să mă credeţi, decât toţi nătărăii şi şarlatanii de care-am vorbit. Ei îl cunosc, de altfel, pe monstruosul canonic, căci i-a procopsit, pe mulţi dintre ei, cu nişte urdori de care nici un oculist nu-i poate lecui. E suficient să audă numele Docre, că-i şi apucă tremuriciul!

- Dar cum poate un preot, în definitiv, să ajungă până aici?

- Nu ştiu. Dacă vreţi informaţii mai amănunţite despre el, continuă Gévingey adresându-i-se lui des Hermies, apelaţi la prietenul dumneavoastră, Chantelouve.

Chantelouve! exclamă Durtal.

Da, mai de mult, el şi nevasta lui l-au frecventat intens; sper însă pentru ei că au încetat orice legătură cu monstrul.

Durtal nu mai asculta. Doamna Chantelouve îl cunoştea pe canonicul Docre! Aşa, vasăzică; să fie oare şi ea o satanică? A, nu, n-avea defel aerul unei posedate. Cu siguranţă că astrologul e sonat, îşi spuse. - Ea! - O revăzu, se gândi că, negreşit, poimâine îi va ceda. - A! Ochii aceia bizari, înnegurați, şi care aruncă scântei!

Ea revenea în gândurile lui, îl stăpânea pe de-a-ntregul, ca la început. „Dacă nu te-aş iubi, mai veneam oare?" - Fraza aceasta îi răsuna şi acum în urechi, cu inflexiunile de flaut ale vocii ei şi parcă o vedea aievea, ironică şi duioasă!

- Ei, visezi, ce faci? spuse des Hermies bătându-l pe umăr; plecăm, e ora zece îndată.

Ajunşi în stradă, dădură mâna cu Gévingey care locuia de cealaltă parte a Senei, apoi făcură câţiva paşi împreună.

Cum ţi se pare astrologul meu? întrebă des Hermies.

E puţin cam nebun, nu-i aşa?

Nebun? Hm!

Dar toate poveştile astea sunt incredibile!

Totul este incredibil, spuse calm des Hermies, ridicându-şi gulerul paltonului.

- Mărturisesc totuşi, continuă el, că Gévingey mă surprinde când afirmă că a fost vizitat de un sucub. Nu mă îndoiesc de buna lui credinţă; ştiu că e vanitos şi doctoral, dar exact. Apoi, ştiu bine că la Salpêtrière* asemenea cazuri sunt curente. Femei atinse de istero-epilepsie văd alături de ele, în plină zi, fantome cu care se împreunează trupeşte, în stare cataleptică, iar în fiecare noapte se culcă de asemeni cu năluci ce amintesc grozav de fiinţele fluide ale incubatului; însă femeile acelea sunt istero-epileptice, pe când Gévingey nu e, o ştiu bine, doar sunt medicul lui curant!

În definitiv, în ce să crezi şi ce poate fi dovedit? Materialiştii s-au străduit să revizuiască procesele de vrăjitorie de altădată. Au regăsit, în posesiunea ursulinelor de la Loudun, a călugăriţelor din Poitiers şi chiar în istoria vindecărilor miraculoase de la Saint-Médard simptomele marii isterii,

* La Salpêtrière, spital parizian fondat în sec. al XVII-lea, specializat în neurologie.

convulsiunile ei generalizate, contracţiile musculare, letargiile, în fine, totul, până şi faimosul arc cataleptic.

Ei bine, ce demonstrează toate astea? - Că aceste demonomane erau istero-epileptice? Cu siguranţă; observaţiile doctorului Richet, o somitate în materie, sunt concludente; dar infirmă ele posesiunea? Faptul că multe bolnave de la Salpêtrière nu sunt posedate deşi sunt isterice dovedeşte oare că alte femei, atinse de aceeaşi boală, nu ar fi la rîndu-le posedate? Apoi, ar trebui demonstrat că toate demonopatele sunt isterice, ceea ce este fals, căci există femei echilibrate, cu capul pe umeri, şi care sunt demonopate, fără de altfel s-o bănuiască.

Chiar admiţând că ultima afirmaţie ar fi falsă, tot rămâne fără răspuns această întrebare insolubilă: o femeie e posedată pentru că e isterică, ori este isterică pentru că e posedată? Doar Biserica poate răspunde, ştiinţa nu.

Când stai să te gândeşti, aplombul pozitiviştilor e şocant! Ei decretează că satanismul nu există; pun totul pe seama epilepsiei fără măcar să ştie ce e această boală cumplită şi care-i sunt cauzele! Neîndoielnic, Charcot determină corect fazele crizei, observă atitudinile iraţionale şi frenetice, mişcările dezarticulate; descoperă zonele isterogene şi, masând cu dibăcie ovarele, poate să domolească ori să intensifice crizele, dar când e vorba să le prevină, să le descopere cauzele, să le vindece, se schimbă treaba! Nimic nu ne lămureşte această boală inexplicabilă, stupefiantă, ce lasă loc la cele mai diverse interpretări fără ca vreuna din ele să poată fi declarată corectă! Căci e în joc, aici, sufletul, sufletul în conflict cu trupul, sufletul prăbuşit în nebunie!

După cum vezi, bătrâne, treaba e foarte încâlcită; misterul este pretutindeni iar raţiunea se izbeşte de tenebre de îndată ce vrea să pornească la drum.

Pfii! pufni Durtal, ajuns în faţa casei sale. Dacă totul este plauzibil şi nimic nu e sigur, fie, să admitem sucubatul! În fond, e mai literar şi mai curat!

X

Urmă o zi ce părea că nu se mai termină. Trezit, de dimineaţă, cu d-na Chantelouve în gând, nu-şi găsi locul şi născoci pretexte ca s-o ia din loc. Plecă să caute nişte lichioruri (provizia din casă i se terminase), prăjiturele şi bomboane, cuvenindu-se să aibă la îndemână, în ziua întâlnirii, ceva de gustat. Luând-o pe drumul cel mai lung, merse până pe Avenue de l'Opéra ca să cumpere esenţe fine de chitră şi lichior de cârmâz amintind de cofeturile farmaceutice din Orient. Nu atât ca s-o ospăteze pe Hyacinthe, îşi zise, cât ca s-o epateze oferindu-i spre degustare un elixir exotic.

Reveni încărcat de cumpărături, ieşi din nou şi, ajuns în stradă, fu copleşit de o imensă lehamite.

Eșuă în cele din urmă, după o interminabilă plimbare de-a lungul cheiurilor, într-o braserie. Se prăbuși pe o banchetă și deschise un ziar.

La ce se gândea, acum, când fără să citească trecea absent peste șirul de fapte diverse? - La nimic, nici măcar la ea. Tot căutând în toate direcțiile, pe aceleași urme, mintea lui ajunsese într-un punct mort și rămânea inertă. Durtal se credea doar foarte obosit, toropit ca într-o baie călduță după o noapte de călătorie.

Trebuie să mă întorc acasă devreme, își spuse când își mai veni în fire, - precis că moș Rateau n-a făcut, cum l-am rugat, curățenie generală, și nu mai vreau să văd și astăzi praful de-un deget pe mobile.

E ora șase; ce-ar fi să cinez rapid într-un loc cât de cât sigur? Își aminti de un restaurant din apropiere unde mâncase cândva fără să se intoxice. Intră și mâncă în silă un pește rămas de la prânz, o bucată de carne flască și rece, pescui în sos câteva boabe de linte cu gust de insecticid; savură în fine niște prune uscate, extrăgându-le dintr-o zeamă apoasă și funerară ce mirosea a muced.

Revenit acasă, aprinse mai întâi focul în dormitor și în birou; pe urmă trecu în revistă odăile.

Nu se înșelase; portarul răsturnase totul cu aceeași brutalitate, cu aceeași grabă ca de obicei. Încercase totuși să curețe geamul tablourilor, căci sticla păstra urme unsuroase de degete.

Durtal șterse amprentele cu o cârpă udă, aranjă cutele ca niște tuburi de orgă ale covoarelor, trase draperiile, lustrui cu o cârpă moale bibelourile și le puse în ordine; găsea, peste tot, scrum de țigară, fire de tutun, așchii de la ascuțitul creioanelor, peniță cu vârful bont și mâncate de rugină. Mai descoperi ghemotoace de păr de pisică, bucăți de hârtie împrăștiate, cu mătura, prin toate cotloanele.

Se întrebă cum de putuse suporta atâta vreme mobilele înnegrite și îmbâcsite de jeg - și pe măsură ce ștergea praful îi creștea supărarea pe Rateau. - Și astea! exclamă el, zărind lumânările scumpe de spermanțet îngălbenite de vreme. Le schimbă. - Ei, da, așa mai merge. - Puse ordine în harababura înveterată a biroului, aranjă caietele de notițe, cărțile cu cuțite de tăiat hârtia lăsate între pagini, puse pe un scaun un vechi in-folio deschis. - Simbolul muncii! își zise, râzând. - Trecu apoi în dormitor, șterse cu un burete umed marmura comodei, netezi pătura pentru picioare de pe pat, îndreptă ramele fotografiilor și gravurilor și intră în cabinetul de toaletă. Pe o etajeră de bambus, deasupra măsuței lavaboului, era un talmeș-balmeș de sticluțe. Apucă hotărât flacoanele de parfum, le curăță cu șmirghel gâturile și dopurile, frecă etichetele cu gumă și cu miez de pâine, apoi spălă cu săpun ligheanul, dezinfectă pieptenii și periile cu soluție de amoniac, pufăi cu vaporizatorul și împrăștie prin încăpere pudră de liliac de Persia, spălă linoleumul de pe podea și tapetul de pe perete, frecă bideul cu peria, șterse meticulos scaunul de la budă. Prins de frenezia curățeniei, Durtal răzuia, tria, freca, îmbiba, ștergea în draci. Acum nu-l mai înjura pe portar; se gândea chiar că nu-i lăsase destule obiecte de lustruit, de făținit.

Apoi se bărbieri, își pomădă mustața, își făcu din nou o toaletă minuțioasă, se întrebă, îmbrăcându-se, dacă-i mai bine să-și pună ghetele cu

nasturi sau papucii, găsi că ghetele sunt mai puțin familiare și mai demne, se hotărî totuși pentru o cravată legată neglijent și o jachetă largă de casă, gândindu-se că această ținută boemă, de artist, i-ar putea plăcea femeii.

- Asta e, gata, își spuse, după un ultim periat. Trecu din nou prin toate camerele, scormoni cu vătraiul în focuri și în sfârșit îi dădu de mâncare motanului, care dădea târcoale, buimăcit, adulmecând obiectele spălate, crezând desigur că sunt altele decât cele de care se freca toată ziua fără să le dea importanță.

A, cât pe ce să uite gustările! Durtal puse lângă șemineu un vas cu apă fierbinte, iar pe un vechi platou de lac aranjă ceștile, ceainicul, zaharnița, prăjiturile, bomboanele și păhărușele, ca să aibă totul la îndemână pentru servit.

De data asta, isprăvise; apartamentul e lustruit lună, d-na Chantelouve poate să vină, își zise, aliniind pe etajeră câteva cărți ce ieșeau din rând. Totul e în ordine... în afară de sticla de lampă, pătată la nivelul fitilului cu puncte de zahăr ars și stropită cu zeamă de tutun; dar astea n-aș putea să le scot și nici n-am chef să-mi ard degetele; de altfel, coborând puțin abajurul, nu se observă nimic.

Așa, să vedem cum procedăm, se întrebă, cufundându-se în fotoliu. Deci, ea intră, bun, îi iau mâinile, i le sărut; pe urmă o aduc aici, în birou, și o poftesc să stea lângă foc, în fotoliu. Eu mă așez în fața ei, pe scăunelul ăsta și, aplecându-mă puțin înainte, atingându-i genunchii, pot să-i cuprind iarăși mâinile; ajunși aici, ca s-o fac să-mi cadă în brațe în timp ce eu mă ridic... e un joc de copii. Îi ating buzele și totul e rezolvat!

Ei, nu, nu chiar așa! Pentru că greul de-abia acum începe. S-o conduc în dormitor, nici nu mă pot gândi. Dezbrăcatul, suitul în pat, astea merg numai când e o legătură mai veche. Din punctul ăsta de vedere, preliminariile amorului sunt hidoase și mă deprimă. Nu mi le imaginez decât la o cină în doi, cu un strop de vin ce urcă repede la cap și-o înfierbântă pe femeie, o zăpăcește, astfel încât să se trezească direct în pat, acoperită de sărutări îndrăznețe, în întuneric. Astă-seară, în lipsa cinei, va trebui să ne scutim, reciproc, de scene penibile, să înnobilăm mizeria acestui act printr-o aparență pasională, printr-o dezlănțuire a inimii; trebuie, prin urmare, ca totul să se întâmple chiar aici; o să-și poată imagina că mi-am pierdut capul, atunci când va ceda.

Asta n-o să fie prea simplu de aranjat aici, într-o cameră fără canapea sau divan. Ca să iasă bine, va trebui s-o culc pe covor; va putea, ca orice femeie, să-și pună pudic mâinile la ochi, să-și acopere fața; eu, pe de altă parte, voi avea grijă să fac lampa mai mică.

Bun. Totuși, să-i pregătesc o pernuță pentru cap; căută una și-o strecură sub fotoliul de alături. - Poate n-ar fi rău să-mi scot acum bretelele: sunt adesea prilej de întârzieri ridicole. - Și le scoase și își strânse cataramele pe talie ca să nu-i cadă pantalonii. - Dar cum naiba facem cu fustele?! Ce-mi place mie la romancieri e cum rezolvă ei deflorarea unei virgine înhămate în tot felul de rochii, de corsete, și totul cu naturalețe, cât ține un sărut, cât ai zice pește, ca și cum așa ceva ar fi cu putință! - Ce bătaie de cap, totuși, să te lupți cu zorzoanele astea, să rătăcești în labirintul scrobit al lenjerici de

damă! Să sper că d-na Chantelouve s-a gândit la asta şi că, va evita pe cât posibil, în propriul ei interes, asemenea opreliști ridicole!

Îşi privi ceasul; opt şi jumătate. Nu-i cazul s-o aştept mai curând de o jumătate de oră, îşi zise; va veni, ca toate femeile, cu întârziere. Ce naiba o să-i povestească bietului Chantelouve ca să-i explice ieşirea din seara asta.?

În fond, nu-i treaba mea. - Hm! Vasul ăsta de lângă foc pare o invitaţie la toaletă; ba nu, trebuie apă fierbinte pentru ceai, e un pretext ce înlătură orice idee deplasată. Dar dacă Hyacinthe nu vine?

Ba o să vină, îşi spuse, tulburat dintr-o dată; în definitiv, ce interes ar avea să dea înapoi, acum când ştie că nu m-ar putea ataţa mai mult decât atât? Apoi, obsedat de aceleaşi gânduri, trecând de la unul la altul: - ar fi un dezastru, nici vorbă; o dată sătul, urmează probabil deziluzia; dacă-i aşa, cu atât mai bine, o să-mi regăsesc libertatea; din cauza acestei istorii nici nu mai pot să lucrez!

Ce mizerie! Parcă-aş fi iar - din păcate numai cu sufletul - cel ce eram acuma douăzeci de ani. Aştept o femeie, eu, după ce ani de zile i-am disprețuit şi pe amorezi şi pe amantele lor; - mă uit la ceas din cinci în cinci minute şi pândesc cu urechea, fără voie, poate-i aud paşii pe scară!

Da, nici vorbă, floricica asta albastră, buruiana sufletului e greu de stârpit, şi de-abia aşteaptă să crească din nou! Nu răsare nimic vreme de douăzeci de ani, şi deodată, nu se ştie cum şi de ce, dă lăstari şi năpădeşte ca pirul! - Doamne ce dobitoc pot să fiu!

Ţâşni deodată din fotoliu. Cineva suna la uşă, încet. Nu-i încă ora nouă, nu poate fi ea, murmură Durtal, deschizând.

Era ea.

Îi strânse mîinile, îi mulţumi că e atât de punctuală.

Ea spuse că nu se simte prea bine.

- Am venit doar ca să nu te fac să aştepţi!

Durtal intră în panică.

- Am o migrenă cumplită, continuă ea, trecându-şi degetele înmănuşate peste frunte.

O ajută să-şi scoată haina de blană, o rugă să stea în fotoliu şi vru să se apropie de ea, să se aşeze, cum plănuise, pe scaun, dar ea refuză fotoliul şi preferă, departe de foc, lângă masă, o banchetă joasă.

Rămas în picioare, Durtal se aplecă şi îi luă mâna.

- Ce mâini fierbinţi, spuse ea

- Da, puţină febră, am un somn atât de chinuit. De-ai şti cât mă gândesc la tine! De fapt, pentru mine eşti mereu aici; şi îi vorbi despre acel miros stăruitor de scorţişoară ce se pierdea departe, în mirosul mai vag al mănuşilor. Îi atinse uşor degetele: - Îmi vei lăsa puţin din tine şi astăzi, când mă vei părăsi...

Ea se ridică, suspinând:

- Ia te uită, ai un pisoi; cum îl cheamă?

Mouche!

Ea îl chemă pe nume. - Motanul se grăbi s-o şteargă.

- Mouche! Mouche! strigă Durtal.

Dar Mouche, refugiat sub pat, nici vorbă să iasă.

E, cum să-ți spun, cam sălbatic... n-a văzut femei niciodată.

- O, vrei să cred că n-ai primit niciodată, aici, o femeie!

Îi jură că nu, că ea era prima...

- Poate nici nu țineai prea mult, recunoaște, ca această... premieră să aibă loc?

Durtal roși. Dar de ce?

Ea făcu un gest vag. - Îmi vine să te necăjesc, continuă, așezându-se de data asta în fotoliu. De altfel, nici nu știu cum îmi permit să-ți pun întrebări atât de indiscrete.

Durtal se așezase în fața ei; intraseră, în sfârșit, în scenariul imaginat de el și se pregătea să treacă la atac.

Îi atingea ușor genunchii cu ai săi.

- Știi bine că nu poți fi indiscretă, că ești singura, de acum înainte, care să aibă drepturi aici...

Nu, n-am nici un drept și nici nu vreau să am!

- De ce?

- Așa... Uite. - Și vocea i se întări, deveni gravă. - Uite, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât trebuie să-ți cer să nu risipești visul nostru. Apoi... dacă vrei să fiu sinceră, atât de sinceră că s-ar putea să-ți par de un egoism monstruos, ei bine, personal, eu n-aș vrea să distrug fericirea... cum să spun, desăvârșită, extremă... pe care mi-o oferă legătura noastră. Îmi dau seama, ceea ce spun devine confuz și nu știu să mă explic mai bine. În sfârșit, uite, eu te posed când și cum vreau, la fel cum i-am posedat multă vreme pe Byron, pe Baudelaire, pe Gérard de Nerval, pe cei ce-mi sunt dragi...

- Adică?

- Adică îmi ajunge să-i doresc, să te doresc pe tine, acum, înainte de-a adormi...

- Și ?

- Și vei fi inferior himerei mele, acelui Durtal pe care îl ador și ale cărui dezmierdări mă fac să petrec nopți nebunești!

Durtal o privi, stupefiat. Ea avea aceiași ochi îndurerați și tulburi; părea aproape că nici nu-l mai vede și că vorbește în gol. El șovăi, zări, într-o străfulgerare a minții, scenele de incubat povestite de Gévingey; asta o lămurim noi mai târziu, își spuse; - deocamdată... - o apucă binișor de braț, se ridică și, brusc, o sărută pe gură.

Ea se cutremură ca sub un șoc electric, sări în picioare. El o cuprinse, o sărută pătimaș; atunci, cu gemete ușoare, abia auzite, cu un fel de uguieli pornite din piept, ea dădu capul pe spate și îi strânse piciorul între ale ei.

Durtal scoase un strigăt furios - căci îi simțea coapsele zvâcnind. Înțelegea, sau credea, de data asta, că înțelege! Ea vroia o voluptate avară, un soi de păcat solitar, un soi de bucurie mută...

O respinse. Ea rămase palidă ca varul, cu răsuflarea tăiată, cu ochii închiși, cu mâinile întinse înainte, ca un copil căruia i se face frică... - Apoi mânia lui Durtal se risipi; fornăi ca un cal; - și îndreptându-se către ea, o cuprinse iarăși în brațe; dar ea se zbătu și țipă: nu, te implor, lasă-mă!

O ținea zdravăn, strivind-o de trupul lui, și încerca s-o frângă din șale.

Oh! Te rog, lasă-mă să plec!

Scoase un geamăt atât de disperat, încât Durtal o lăsă. Se întrebă apoi dacă nu trebuia s-o răstoarne brutal pe covor și să încerce s-o violeze. Dar ochii ei pierduți îl înfricoșară.

Albă ca varul, cu brațele atârnânde, se sprijinea, gâfâind, de bibliotecă.

- Ah! făcu el, mergând prin cameră și lovindu-se de mobile. Ah! Probabil te iubesc cu adevărat, dacă, în ciuda rugăminților și refuzurilor tale...

Ea își împreună mâinile pentru a-l respinge.

- A, așa deci, continuă Durtal exasperat, din ce ești oare făcută?

Ea își reveni și, vexată, îi spuse: - Domnule, sufăr destul, cruță-mă! - Și, tam-nesam, îi vorbi despre soțul ei, despre duhovnic, deveni incoerentă și lui i se făcu teamă; ea tăcu, apoi cu o voce cântată continuă:

- Spune-mi, o să, vii mâine seară, la noi?

- Dar nu crezi că sufăr și eu?

Părea să nu-l mai audă; ochii încețoșați, pieduți în zare, îi scânteiau stins. Pe același ton melancolic, murmură: Spune-mi, prietene, ai să vii, nu-i așa?

- Da, spuse el, într-un sfârșit.

Atunci ea își îndreptă hainele și, fără să spună o vorbă, părăsi încăperea; el o urmă tăcut până la intrare; deschizând ușa, Hyacinthe se întoarse, îi luă mâna și i-o atinse abia simțit, cu buzele.

Durtal rămase ca prostit, fără să mai înțeleagă nimic. Ce poate să însemne asta? se întrebă, revenind în apartament. Puse la locul lor mobilele deranjate, aranjă covoarele răscolite sub picioare. Ar trebui, zău așa, să-mi fac puțină ordine în creier; să cugetăm, dacă se poate.

Unde vrea să ajungă femeia asta, căci în definitiv trebuie să aibă un țel! - Nu vrea să meargă chiar până la capăt. Se teme, așa cum afirmă, de deziluzia ce va urma? Să-și dea oare seama cât de grotești sunt convulsiunile amoroase? Sau e, așa cum cred, o cochetă melancolică și teribilă: îi place doar să atâțe bărbații, nu se gândește decât la ea; ar fi, în cazul ăsta, un soi de egoism obscen, unul din acele păcate complicate trecute în *Manualul* confesorilor... O fi, așadar, o... provocatoare!

La toate astea se adaugă chestiunea incubatului; și ce senin mărturisește că poate trăi după plac, în vis, cu ființe vii sau săvârșite din viață! Să fie oare posedată de Diavol? Canonicul Docre, care a cunoscut-o, are vreo legătură?

Iată, întrebări pentru care nu există răspuns. Și ce vrea să însemne surprinzătoarea invitație pentru mâine? Nu vrea să cedeze decât la ea acasă? Se simte acolo mai în largul ei, sau i se pare mai excitant păcatul comis în preajma soțului ei, în vreo cameră alăturată? Oare-l urăște pe Chantelouve, e o răzbunare premeditată ori teama de primejdie o excită?

În definitiv, poate că nu-i decât o ultimă cochetărie, un rest de scrupule, un aperitiv înaintea ospățului; femeile sunt atât de ciudate! Poate și-a fixat niște termene, ca să se deosebească, prin asta, de o simplă prostituată. Sau, cine știe, o fi vorba de-o cauză fiziologică, de-o amânare indispensabilă, de-o necesitate fizică de a mai câștiga o zi?

Căută și alte motive, dar fără succes.

În fond, continuă Durtal, umilit totuși de eșecul său, în fond am fost un imbecil. Trebuia s-o iau soldățește, nu să mă opresc la rugămințile și trucurile ei. Trebuia să-i învinețesc gura, să-i strivesc sânii. Ar fi fost o treabă isprăvită, pe când așa trebuie să iau totul de la capăt; și, la naiba, am și alte lucruri de făcut!

Cine știe, în clipa asta, dacă nu-și râde de mine? Poate spera să fiu mai dur și mai îndrăznet; și totuși, vocea aceea tristă nu era prefăcută, bieții ei ochi nu simulau rătăcirea; și ce să însemne, atunci, sărutul acela aproape respectuos, căci era o insesizabilă nuanță de respect și de gratitudine în sărutul ce mi-a înfiorat mâna!

Așa nu mai termin. Deocamdată, observ că am uitat, cu tevatura asta, să-mi beau ceaiul. Și ar fi cazul să-mi scot ghetele, acum că sunt singur; mi s-au umflat picioarele de cât am patrulat prin odaie.

Mai bine m-aș culca, își zise, tot nu mai sunt în stare să lucrez ori să citesc. Pregăti patul.

Hotărât lucru, nimic nu se întâmplă după cum plănuiești; și totuși n-a ieșit prea rău, continuă el, intrând în așternut. Stinse, cu un suspin, lampa, în timp ce motanul, care se liniștise, păși ușor ca o boare peste el și se cuibări pe tăcute la locul obișnuit.

XI

Contrar previziunilor sale, dormi tun toată noaptea, iar dimineața se trezi cu mintea clară, bine dispus și foarte calm. Întâmplarea din ajun, care-ar fi trebuit să-i pună pe jăratec simțurile, produse efectul absolut contrar; adevărul e că Durtal nu era din cei pe care obstacolele îi atrag. Încerca, o singură dată, să le înfrunte, dar de îndată ce socotea că nu le poate depăși se dădea de o parte, fără nici o dorință de a reîncepe lupta. Dacă d-na Chantelouve vroise să-l îmboldească și mai mult cu aceste opriri și amânări, o luase pe-o cale greșită. Durtal își pierdea elanul, și deja se simțea plictisit de tot teatrul ei, sătul de atâtea așteptări.

În gândurile lui străbătea și un strop de iritare. Îi purta pică pentru că-l dusese de nas, și îi era ciudă pe el însuși că se lăsase îmbrobodit în felul acesta. Apoi, câteva fraze, de o impertinență pe care n-o sesizase la început, i se păreau acum jignitoare. - Aceea, de pildă, când dna Chantelouve afirmase nonșalant despre râsul ei nervos: „mă apucă adesea în omnibuz"; cealaltă, mai ales, cum că ea n-are nevoie nici de consimțământul, nici de persoana lui ca să-l posede, i se părea cel puțin deplasată, având în vedere că era adresată unui bărbat care nu alergase după fustele ei și care în fond nu-i făcuse nici un fel de avansuri.

Lasă, îi promise el, pun eu șaua pe tine, când ai să-mi cazi la mână.

Odată cu calmul regăsit în zori, la trezire, obsesia lui pentru această femeie începea să slăbească.

Se gândi, hotărât:

Mai merg la două întâlniri; cea din seara asta, la ea acasă, este inutilă și nu contează, pentru că n-am de gând să mă las cucerit, nici să încerc, eu, s-o cuceresc; n-am nici un chef, zău așa, să fiu prins în flagrant delict de Chantelouve, să risc poliția de moravuri sau revolverul. Și încă o întâlnire, ultima, aici. Dacă nu cedează, prea bine, am pus punct; să-și găsească și alți mușterii, dacă vrea să-și facă numărul!

Și după ce, cu multă poftă, își savură micul dejun, se instală la birou și căută prin materialul în dezordine al cărții.

Ajunsesem, își spuse recitind ultimul capitol, la momentul când experiențele de alchimie, invocările satanice dau greș. Prelati, Blanchet, toți alchimiștii și vrăjitorii ce-l înconjoară pe Mareșal îi spun că, pentru a-l face pe Diavol să apară, ar trebui să-i ofere sufletul, viața, ori să comită crime.

Gilles refuză să-și cedeze existența și să renunțe la suflet, dar gândul crimei nu-l înspăimântă. Acest bărbat, atât de viteaz pe câmpul de bătaie, atât de curajos când o însoțește și-o apără pe Ioana d'Arc, tremură în fața Demonului, se teme când se gândește la viața veșnică sau la Cristos. La fel, complicii săi; ca să fie sigur că nu vor dezvălui grozăviile din beciurile castelului, îi pune să jure pe Sfintele Scripturi că vor păstra secretul, convins că nici unul nu-și va călca legământul, căci în Evul Mediu păcatul de neiertat de a-l minți pe Dumnezeu îl îngrozea chiar și pe cel mai temerar bandit!

Oricum, în timp ce alchimiștii își lăsau de izbeliște neputincioasele cuptoare, Gilles se dedă la festinuri înfricoșate iar simțurile sale, incendiate de esențele devălmășite ale băuturilor și bucatelor, clocotesc ca un vulcan și irump.

Or, la castel nu erau îngăduite femei; se pare de altfel că, la Tiffauges, Gilles detestase sexul. După ce se tăvălise cu pârțotinele din taberele militare și după ce, cu alde Xaintrailles și La Hire, deșelase târfele de la curtea lui Carol al VII-lea, se pare că se scârbise de farmecele feminine. Așa cum se întâmplă cu bărbații al căror ideal de senzualitate se alterează și este deturnat de la firesc, Gilles ajunge, neîndoielnic, să nu mai suporte pielea delicată și mirosul de femeie ce-i dezgustă pe toți sodomiții.

Atunci, îi depravează pe copiii de cor de la capela castelului; îi alesese, de altfel, dintre cei „frumoși ca niște îngeri". Au fost singurii pe care i-a iubit, și pe care, în furiile lui ucigașe, i-a cruțat.

Dar în curând pângărirea de copii i s-a părut o plăcere mediocră. Legea satanismului, care vrea ca alesul Răului să coboare pe scara păcatului până pe treapta cea mai de jos, avea să funcționeze încă o dată. Trebuia ca sufletul lui Gilles să ajungă numai puroi, pentru ca în acest tabernacol roșu, spuzit de abcese, Prea-Întunecatul să-și poată face sălaș!

Și litaniile luxurii se înălțară în vântul sărat al abatoarelor. Prima victimă a lui Gilles fu un băiețel căruia nu i se cunoaște numele. L-a spintecat, i-a tăiat mâinile, i-a smuls inima, ochii, apoi le duse în odaia lui Prelati. Le oferiră amândoi, cu rugăciuni pătimașe, Diavolului, care însă tăcu.

Gilles fugi, scos din fire. Prelati înfăşură sărmanele resturi într-o bucată de pânză şi merse noaptea, tremurând, să le îngroape în pământ sfinţit, lângă o capelă închinată Sfântului Vincenţiu.

Sângele acestui copil, păstrat de Gilles pentru a-şi scrie cu el formulele de invocare şi cărţile de vrăji, fu sămânţa ce avea să rodească şi, curând, de Rais culese cea mai fabuloasă recoltă de crime din câte se cunosc.

Din 1432 până în 1440, adică în timpul celor opt ani cuprinşi între retragerea Mareşalului şi moartea sa, locuitorii din Anjou, din Poitou, din Bretagne rătăcesc pe drumuri, plângând. Dispar toţi copiii; micii păstori sunt răpiţi de pe câmp, fetiţele ce ies de la şcoală, băieţi ce merg să joace pelota pe ulicioare sau la margini de pădure nu se mai întorc acasă.

În cursul anchetei ordonate de Ducele de Bretagne, scribii lui Jean Touscheronde, comisar al ducelui pentru astfel de treburi, întocmesc interminabile liste de copii jeliţi de părinţi.

Dispărut, la Rochebernart, copilul femeii Péronne, „un copil ce mergea la şcoală şi învăţa foarte bine", cum declară mama.

Dispărut, la Saint-Etienne de Montluc, fiul lui Guillaume Brice, „om sărman şi care ieşea la cerşit"

Dispărut, la Machecoul, fiul lui Georget le Barbier, „văzut într-o zi culegând mere din spatele conacului Rondeau şi care de atunci n-a mai fost văzut ".

Dispărut, la Thonaye, copilul lui Mathelin Thouars „carele jeleşte şi se cainâ iar numitul copil să fi avut cam la vreo doisprezece ani"

Tot la Machecoul, în ziua de Rusalii, soţii Sergent îşi lasă copilul de opt ani în casă, iar când se întorc de la câmp „nu-l mai găsesc pe copil, şi rămân muţi de durere"

La Chantelou, Pierre Badieu, negustor de mărunţişuri, spune că în urmă cu un an a văzut pe pământurile Mareşalului doi copilaşi de nouă ani, fraţi, copiii lui Robin Pavot, trăitor în acel loc. „Şi nimeni de atunci nu i-a mai văzut, nici ştie ce s-a întîmplat cu ei."

La Nantes, Jeanne Darel declară că „în ziua Sfântului Părinte l-a adus în oraş pe fiul ei Olivier, de ani şapte sau opt şi că după această sărbătoare nu l-a văzut nici n-a mai auzit ceva despre el"

Şi paginile anchetei continuă, se adună, dezvăluie sute de nume, vorbesc despre durerea mamelor întrebând pe drum trecătorii, despre urletele ce se aud în casele de unde, în lipsa părinţilor plecaţi la lucrul câmpului, au fost răpiţi copilaşii. Aceleaşi fraze revin, ca nişte refrene sfâşietoare, la capătul fiecărei depoziţii: „îi vedem plângând cu obidă", „se aud jalnice tânguiri". Pe unde trece Gilles presărându-şi drumul cu victime, femeile plâng lacrimi amare.

Poporul înfricoşat vorbeşte mai întâi de zâne rele, de spirite răufăcătoare ce i-ar ucide progenitura, dar, încetul cu încetul, e cuprins de bănuieli îngrozitoare. De fiecare dată când Mareşalul se deplasează, când merge de la fortăreaţa din Tiffauges la castelul Champtocé, iar de acolo la castelul din La Suze ori la Nantes, pe urmele lui curg râuri de lacrimi. Trece prin sate şi, a doua zi, copiii lipsesc. Ţăranii constată, cutremurându-se, că oriunde au fost văzuţi Prelati, Roger de Bricqueville, Gilles de Sillé, toţi oameni de

încredere ai Mareşalului, au dispărut băieţi de vârstă fragedă. Şi mai remarcă, îngroziţi, o bătrână ce rătăceşte îmbrăcată în straie cenuşii, cu faţa acoperită, ca a lui Gilles de Sillé, de un văl cernit. Perrine Martin - căci aşa o cheamă - îi acostează pe copii iar vorba îi este atât de ademenitoare, chipul - când îşi ridică vălul - atât de amăgitor, încât toţi se ţin după ea până la marginea pădurii, unde- nişte bărbaţi le pun căluş şi îi bagă în saci, ducându-i cu ei. Iar poporul înspăimântat o porecleşte pe această furnizoare de carne vie, această căpcăună, cu numele unei păsări de pradă: La Meffraye.

Astfel de emisari mişunau prin toate satele şi târgurile, vânând sub ordinele Marelui Maestru de Vânătoare, baronul de Bricqueville. Dar, nemulţumit cu ce-i aduceau în bătaie hăitaşii, Gilles ieşea la ferestrele castelului iar când tinerii cerşetori, atraşi de faima mărinimiei lui, îi cereau de pomană, el îi alegea din priviri, îi primea înăuntru pe cei a căror înfăţişare îl incita la desfrâu şi-i arunca la beci până când, simţind că-i vine pofta, Mareşalul îşi comanda sângerosul ospăţ.

Câţi copii a ucis, după ce-i violase? Nici el nu ştia, atâtea violuri şi crime săvârşise! Documentele vremii numără între şapte şi opt sute de victime, dar acest număr pare să fie departe de realitate. Ţinuturi întregi fuseseră pustiite; în cătunul Tiffauges tineretul dispăruse, în La Suze nu mai rămăsese prunc de parte bărbătească; la Champtocé, tot fundul unui turn era umplut cu cadavre; un martor, citat la anchetă, Guillaume Hylaret, declară şi el „că numitul Du Jardin a auzit că la castel se găsise un butoi uriaş plin de copilaşi morţi"

Urmele acestor asasinate dăinuiesc până astăzi. Acum doi ani, la Tiffauges, un medic a descoperit o carceră subterană din care a scos o mulţime de cranii şi oase!

Oricum, Gilles şi-a mărturisit monstruoasele carnagii iar prietenii săi au confirmat detalii cutremurătoare.

În zori, când simţurile lor devin spectrale, macerate parcă în sucurile tari ale hălcilor de vânat, aţâţate de băuturile aprige, drese cu mirodenii, Gilles şi prietenii săi se retrag într-o încăpere, departe de castel. Acolo sunt aduşi, din beciurile castelului, micile victime. Sunt dezbrăcaţi şi li se pun căluşuri în gură; Mareşalul îi frământă şi-i siluieşte, apoi îi crestează cu lovituri de pumnal, îi dezmembrează fremătând, mădular după mădular. Alteori, le despică pieptul şi le soarbe suflarea direct din plămâni; de asemeni le spintecă burta, o adulmecă, lărgeşte rana cu mâinile şi intră în ea. Atunci, dospind în zeama noroioasă a măruntaielor călduţe, se întoarce puţin şi priveşte peste umăr, contemplând zvârcolirile supreme, spasmele ultime. El însuşi a spus: „Găseam mai multă fericire în tortură, în lacrimi, în groază şi sânge, decât în orice altă plăcere"

Apoi se sastiseşte de voluptăţile fecale. Un pasaj încă inedit al procesului ne informează că: „numitul senior cunoştea trupeşte băieţi, uneori şi fetiţe, pe care-i pângărea printr-o rană deschisă în pântec, zicând că-i este mai plăcut şi cu mai mică osteneală să-i pătrundă aşa, decât pe căile lăsate de fire." După aceea le tăia pe îndelete gâtul, iar cadavrul şi îmbrăcămintea erau aşezate pe

vatra plină de lemne și frunze uscate; cenușa era aruncată, o parte în latrine, o parte în vânt, din vârful unui turn, altă parte în șanțurile cu apă din jurul castelului.

Curând, delirul său se agravă; până atunci își potolise simțurile turbate pe ființe vii sau muribunde; se sătură să întineze cărnuri palpitânde și se iubi cu morții.

Artist mistuit de pasiune, Gilles săruta, cu strigăte de entuziasm, membrele sculpturale ale victimelor sale; organiza concursuri de frumusețe sepulcrală; - iar când unul din capetele tăiate câștiga competiția, - îl ridica de plete și, pătimaș, îl săruta pe buzele reci.

Vampirismul îl mulțumi timp de mai multe luni. Gilles pângări copiii morți, își răcori fierbințeala dorinței în gheața însângerată a mormintelor; merse până-ntr-acolo încât, într-o zi când rezerva de copii se epuizase, spintecă o femeie gravidă și silui fătul! După aceste excese, se prăbușea, sleit, într-un somn oribil, într-o comă grea, asemănătoare cu letargia în care cădea, după violarea mormintelor, sergentul Bertrand. Dar dacă se poate admite că somnul acesta de plumb e una din fazele cunoscute ale stării puțin studiate care e vampirismul, dacă se poate crede că Gilles de Rais a fost un caz de dereglare aberantă a simțurilor procreative, un virtuoz al durerii și crimei, trebuie recunoscut că el e diferit de cei mai fastuoși criminali, de cei mai deliranți sadici printr-un detaliu ce pare suprauman, atât e de oribil!

Aceste delicii terifiante, aceste nelegiuiri monstruoase nu-l mai satisfăceau; le altoi, de aceea, cu o esență de păcat ieșit din comun. Nu se mai limită la cruzimea hotărâtă, directă, a fiarei ce se joacă din instinct cu trupul victimei. Ferocitatea lui, depășind simpla cruzime a cărnii, se agravă, deveni spirituală. Vru să chinuie nu doar trupul, ci și sufletul; printr-un vicleșug de-a dreptul satanic, înșelă gratitudinea, amăgi afecțiunea, fură iubirea. Depăși atunci, dintr-o dată, infamia umană și intră fără piedici în ultimele tenebre ale Răului.

Iată ce născoci:

Când unul din nefericiții copii era adus în camera sa, Bricqueville, Prelati ori Sillé îl spânzurau de un cârlig prins în zid; și, în clipa când copilul se sufoca, Gilles poruncea să fie scos din streang și coborît. Apoi, cu grijă, îl lua pe micuț pe genunchi, îl încuraja, îl mângâia, îl alinta, îi ștergea lacrimile, îi spunea, arătându-i pe complicii săi: oamenii ăștia sunt răi, dar uite că mi se supun; să nu-ți fie teamă, am să te salvez, am să te redau mamei tale; - și în timp ce copilul beat de bucurie îl săruta, îl iubea, în clipa aceea, pe la spate, îi secționa încetișor gâtul, făcându-l să devină, după expresia lui, „languros", iar când capul, puțin despărțit, cădea într-o parte în jeturi de sânge, îi frământa trupușorul, îl întorcea, îl viola cu răgete feroce.

După aceste jocuri abominabile, putu crede că arta crimei atinsese prin el apogeul și, cu un strigăt de orgoliu, le spuse ciracilor săi: „Nimeni pe planeta asta nu cutează a face la fel!"

Dar dacă anumite suflete pot să ajungă dincolo de Bine, în pustiul tărâmurilor neființei, nimeni nu poate trece dincolo de Rău. Sătul de orgii și de crime, [illegible] putea, pe calea aceasta, merge mai departe. Degeaba visa violuri [illegible]ne mai ingenioase și mai lente, nu era nimic de făcut

atinsese limitele imaginației omenești; ba chiar, diabolic, le depășise. Acum gâfâia nesățios, în fața vidului; putea verifica acea axiomă a demonografilor, cum că Cel Rău îi amăgește pe toți acei ce i se vând sau vor să i se vândă.

Neputând să coboare mai jos, vru să facă atunci cale întoarsă, iar remușcările îl asaltează, îl prind în cleștii lor, îl chinuie neîncetat.

Trăiește nopți expiatoare, asediat de fantome, urlând a moarte ca un animal. E văzut alergând prin colțurile solitare ale castelului; plânge, cade-n genunchi, jură înaintea lui Dumnezeu că se va pocăi, făgăduiește să ctitorească așezăminte pioase. Înalță, la Machecoul, o biserică colegială cu hramul Sfinților Inocenți; își propune să se retragă la o mânăstire, să meargă, ca simplu cerșetor, în pelerinaj la Ierusalim.

Dar, în această minte labilă și exaltată, ideile se suprapun, apoi trec, alunecă unele-n altele iar cele ce dispar lasă ecouri în cele care le urmează. Brusc, și plângând de disperare, se aruncă în noi orgii, delirează cuprins de asemenea turbare, că se repede la copilul ce-i este adus, îi crapă ochii, își spală degetele în laptele însângerat al globilor plesniți, apoi apucă un buzdugan și lovește în cap până ce creierii sar, împrăștiindu-se din craniul sfărâmat!

Iar când sângele gâlgâie și terciul de creieri îl împroașcă, Gilles scrâșnește din dinți și râde în hohote. Asemeni unei fiare hăituite, fuge în codri, în timp ce acoliții spală urmele, fac să dispară, cu prudență, cadavrul și zdrențele victimei.

Gilles rătăcește prin codrii ce înconjoară castelul Tiffauges, codri negri și deși, adânci, cum mai sunt și acum în Bretagne, la Carnoët.

Plânge în hohote și îndepărtează, din mers, fantomele ce-l asaltează, privește în jur și, deodată, vede obscenitatea arborilor seculari.

S-ar spune că natura se destrăbălează în fața lui și că însăși prezența lui e cea care o pervertește; pentru întâia dată, observă nemișcata lubricitate a pădurii, descoperă, în silvele bătrâne, întruchipări priapice.

Aici, arborele îi pare o ființă vie, stând dreaptă, cu capul în jos, sprijinită pe pletele de rădăcini, ridicându-și picioarele-n aer, desfăcându-le subdivizându-le apoi în alte coapse ce se desfac la rândul lor, devin din ce în ce mai mici, pe măsură ce se îndepărtează de trunchi; acolo, între aceste picioare, o altă cracă stă înfiptă, ca într-o fornicație statică ce se repetă și descrește, din ram în ram, până în vârf; dincolo, trunchiul îi pare un falus ce urcă și dispare sub o fustă, de frunze sau, dimpotrivă, iese dintr-o hălăciugă verde și se implântă în pântecul catifelat al pământului.

Sunt imagini ce-l înspăimântă. Revede pielea de băiețandru, pielea albdiafană a pergamentelor, în scoarța pală și netedă a fagilor înalți; regăsește epiderma elefantină a cerșetorilor în scoarța neagră și grunzuroasă a stejarilor seculari; apoi, la bifurcațiile crăcilor, se cască orificii, găuri, despicături în jurul cărora coaja se umflă în ovaluri turgescente, fante cu pliuri ce simulează găoaze imunde ori bestiale născători rânjite. Mai vede, la subsuoara crengilor, adâncituri cu smocuri crețe de licheni cenușii: apoi, deschise în chiar trunchiul arborelui, răni ce se prelungesc cu labii tivite cu tufe de velură roșcate și perniță de mușchi!

Pretutindeni, forme obscene ce ies din pământ, țâșnesc în dezordine spre firmamentul satanizat: norii se umflă ca niște mameloane, se despart în fese bucălate, se rotunjesc ca niște utere fecunde, se risipesc în dâre împrăștiate de lapți; toate acestea consună, cu praznicul întunecat al pădurii unde nu se mai văd decât coapse uriașe sau pitice, triunghiuri feminine, V-uri imense, guri sodomite, cicatrice congestionate, sfincțere îmbăloșate! Dar și acest peisaj abominabil se schimbă. Pe trunchiuri, Gilles vede acum polipi amenințători, gâlme oribile. Observă gheburi și ulcerații, carii atroce; e o leprozerie a pământului, o clinică de boli venerice a arborilor, apoi, la cotitura unei alei, apare brusc un fag roșu.

Și, la vederea frunzelor ce cad împurpurate, Gilles se crede udat de o ploaie de sânge; îl cuprinde turbarea, visează că sub scoarță își are sălaș o nimfă a pădurii și ar vrea să batjocorească trupul zeiței, să căsăpească driada, s-o violeze într-un fel necunoscut nebuniei umane!

Îl pizmuiește pe tăietorul de lemne ce va putea lovi și masacra acest arbore - și își iese din minți, scoate răgete aspre, ascultă înnebunit pădurea ce răspunde dorinței lui clamoroase cu huiduieli scrâșnite de vânt; se prăbușește în țărână, plânge, merge din nou până cade sleit, ajunge la castel și se prăvale în pat ca un sac de nisip.

Acum, când doarme, fantomele prind contururi mai clare. Înlănțuirile obscene ale crengilor, coitul feluritelor esențe lemnoase, crevasele ce se dilată, despicăturile împăroșate dispar; vaietele frunzișului biciuit de crivăț se sting; abcesele alburii ale norilor se resorb în cenușiul cerului; și într-o liniște adâncă - vin rând pe rând incubii și sucubii.

Trupurile pe care le-a căsăpit și pe care, prefăcute-n cenușă, le-a risipit prin șanțurile castelului, reînvie sub formă de strigoi încolțindu-i părțile bărbătești. Gilles se zbate, se tăvălește plescăind prin sânge, sare scăldat în sudori, se târăște ca lupul în patru labe la crucifix și, răcnind, îi mușcă picioarele.

Apoi, o schimbare fulgerătoare îl răvășește. Tremură-n fața acestui Crist ce-l privește cu chipul crispat. Îl conjură să aibă milă de el, îl roagă să-l ierte, plânge, suspină, iar când, la capătul puterilor, geme abia auzit, ascultă cu groază, în propria-i voce, plânsul copiilor care-și strigau părinții și-l implorau să se îndure de ei!

....

Și Durtal, electrizat de această viziune, își închide caietul și, ridicând din umeri, se gândește cât de meschine sunt frământările lui sufletești pentru o femeie al cărei păcat - ca de altfel, în fond, și al său - e doar un biet păcat burghez, un păcat derizoriu.

XII

Vizita mea ar putea să-i pară ciudată lui Chantelouve, n-am mai dat pe la ei de câteva luni; nu-i însă greu de găsit un pretext, își spunea Durtal, îndreptându-se către strada Bagneux. Presupunând că e acasă, lucru puțin probabil - ce sens mai avea atunci, să-mi dea nevastă-sa această întâlnire? -, pot *să-i spun că* des Hermies mi-a vorbit despre criza lui de gută și că vin să aflu cum se mai simte.

Urcă scara casei în care locuia Chantelouve. Era o scară veche cu balustradă din fier, foarte largă, cu treptele pardosite cu dale roșii în ramă de lemn. Era luminată de antice lămpi cu reverber, acoperite cu un fel de cască din tablă vopsită în verde.

Vechile ziduri răspândeau un *parfum sepulcral*, dar emanau de asemeni un miros clerical, degajau acea atmosferă de intimitate ușor protocolară pe care n-o mai au clădirile de mucava din zilele noastre. Nu și-ar fi putut găsi adăpost, aici, promiscuitățile noilor apartamente, locuite la fel de bine de femei întreținute și de familii normale și cumsecade. Casa îi plăcu și se gândi că, în mediul acesta solemn, Hyacinthe era și mai dezirabilă.

Sună la primul etaj. O cameristă îl conduse, printr-un coridor foarte lung, în salon. Constată, dintr-o privire, că de la ultima lui vizită nimic nu se schimbase.

Era aceeași încăpere largă și înaltă, cu ferestre ce nu se mai terminau, cu șemineul împodobit cu o reducție în bronz a Ioanei d'Arc de Frémiet între două lămpi de porțelan japoneze, cu globuri. Durtal recunoscu pianul cu coadă, masa încărcată cu albume, divanul, fotoliile stil Ludovic al XV-lea, cu tapițerie pictată. În dreptul fiecărei ferestre, în vase de porțelan albastru așezate pe suporturi din imitație de abanos, se găseau palmieri pricăjiți. Pe pereți, tablouri cu subiect religios, banale, un portret de tinerețe al lui Chantelouve din semiprofil, cu o mână sprijinită pe teancul de cărți pe care le scrisese; un vechi iconostas rusesc din argint încrustat cu smalț negru și un Crist din lemn, din aceia sculptați de Bogard de Nancy în secolul al șaptesprezecelea, culcat pe un fond de catifea încadrat în ramă de lemn aurit, erau singurele obiecte ce înnobilau puțin banalitatea acestui interior burghez, *cu atmosferă de* Paște petrecut în familie, frecventat de doamnele din societățile de binefacere și de preoți.

Un foc puternic ardea în *cămin*; o lampă înaltă, cu abajur de dantelă roz, lumina încăperea.

- Ce iz de sacristie! își spuse Durtal, când ușa se deschise.

D-na Chantelouve intră mulată într-un capot de molton alb, mirosind a migdale. Îi întinse mâna musafirului, se așeză în fața lui iar el îi zări, ieșind de sub capot, ciorapii de mătase indigo în pantofiori de lac, cu barete.

Vorbiră despre timp; ea se plânse că iarna ține o veșnicie, că, oricât face focul rămâne la fel de înfrigurată, și îi întinse mâinile care, într-adevăr, erau ca de gheață; apoi îl întrebă de sănătate, găsindu-l cam palid.

Prietenul meu pare trist astă-seară, zise ea.

Am și de ce să fiu, răspunse el, încercând s-o impresioneze.

Ea tăcu mai întâi, apoi spuse:

Am înțeles, ieri, cât de mult mă dorești! Dar de ce vrei să ajungem acolo?

El schiță un fel de gest încîudat.

Ești totuși bizar, continuă ea. Am recitit una din cărțile tale și mi-am notat o frază: „Cele mai minunate femei sunt cele pe care nu le-ai avut"; hai, recunoaște că aveai dreptate scriind-o!

Depinde, pe atunci nu eram îndrăgostit!

Ea clătină din cap. Bine, zise, mă duc să-mi anunț soțul că ai venit.

Durtal rămase tăcut, întrebîndu-se ce rol juca, în acest menaj, Chantelouve.

Însoțindu-și nevasta, canonicul apăru în salon îmbrăcat în halat de casă, un toc între dinți.

Îl puse pe masă și, după ce-l asigură pe Durtal că-și restabilise pe deplin sănătatea, se plânse că are treabă până peste cap, că munca îl doboară. A trebuit să renunț la dineuri și la recepții, nici nu mai ies în lume, zise el; de dimineața până seara sunt țintuit la masa de scris.

Și pentru că Durtal se interesă de natura acestor lucrări, îl informă că e vorba de un șir de volume despre viețile unor sfinți, lucru cu hurta, nesemnat, comandă pentru export de la o editură din Tours.

Da, spuse d-na Chantelouve râzând, îngrijește o ediție despre niște sfinți cu adevărat neîngrijiți.

Cum Durtal cerea din priviri o explicație, Chantelouve adăugă, râzând la, rândul lui: - Da, are dreptate; subiectele îmi sunt impuse și s-ar zice că plăcerea editorului e să mă facă să celebrez jegul! Trebuie să descriu niște sfinți de o murdărie deplorabilă: Sfântul Labre, atât de păduchios și de împuțit, că le cârnea nasul până și vitelor din grajduri; Sfânta Cunegunda, care din smerenie își lăsa trupul neîngrijit; Sfânta Oportuna, care nu s-a folosit niciodată de apă și care și-a spălat așternutul numai cu lacrimi; Sfânta Silvia, care nu s-a spălat niciodată pe față; Sfânta Radegunda, care nu-și primenea niciodată cămașa de târsână și se culca pe o grămadă de cenușă; și câți alții, cărora trebuie să le încununez capetele nețesălate cu o aureolă de aur!

- Se poate și mai rău, făcu Durtal, citiți viața Mariei Alacoque și o să vedeți că, în chip de penitență, a adunat cu limba dejecțiile unui bolnav și i-a supt unui infirm erizipelul ce-i ieșise pe degetul de la picior.

- Da, știu, însă mărturisesc că în loc să mă miște, asemenea mizerii mă scârbesc.

- Îl prefer pe Sfântul Mucenic Lucius, zise d-na Chantelouve. Avea trupul atât de transparent, încât, prin străvezimea pieptului, își vedea gunoaiele din inimă; cel puțin, asemenea gunoaie sunt, pentru noi, suportabile. Altfel, urmă ea după o pauză, atâta lipsă de îngrijire m-ar face să nu mai suport mânăstirile și să urăsc acest îngălat Ev Mediu al vostru!

Scuză-mă, draga mea, zise bărbatul, dar faci o mare greșeală: Evul Mediu n-a fost niciodată, cum crezi, o epocă sordidă, pentru că pe atunci

băile erau foarte frecventate. La Paris, de pildă, unde stabilimentele de genul ăsta erau numeroase, băieșii străbăteau orașul strigând că apa e fierbinte. Jegul s-a instalat în Franța de-abia începând cu Renașterea. Când te gândești că adorabila regină Margot avea trupul macerat în parfumuri dar afumat ca un fund de ceaun! - Iar Henric al IV-lea se mândrea cu mireasma picioarelor și subsuorilor sale!

Dragul meu, te rog să ne cruți de asemenea detalii, spuse femeia.

Durtal îl observa pe Chantelouve, care vorbea. Era rotund și scund, pântecos, abia și-ar fi putut împreuna pe burtă mâinile. Avea obrajii rubiconzi, părul, pomădat din belșug, cădea în vițe lungi pe ceafă iar pe tâmple se bârliga ca niște cornițe. Purta dopuri de vată roz în urechi, era complet bărbierit, avea aerul unui notar om de viață și cu frică de Dumnezeu. Această aparență jovială și smerită era însă trădată de ochi: în spatele privirii agere, viclene, ghiceai un om de afaceri intrigant și perfid, capabil, cu aerele lui mieroase, de lovituri sub centură.

Ce i-ar mai plăcea să mă dea pe ușă afară! își zicea Durtal, căci sigur știe de combinațiile nevesti-sii.

Dar dacă Chantelouve dorea să-l vadă dus, n-o arăta defel. Picior peste picior, cu mâinile împreunate într-un gest preoțesc părea acum foarte interesat de munca lui Durtal.

Puțin aplecat, ascultând ca la teatru, spunea: - Da, mi-e cunoscut subiectul; am citit cândva o carte despre Gilles de Rais, o carte de abatele Bossard; mi s-a părut bine scrisă.

E chiar lucrarea cea mai erudită și mai completă din câte s-au scris despre Mareșal.

Și totuși, continuă Chantelouve, e un lucru pe care nu-l înțeleg: nu-mi pot explica de ce Gilles de Rais a fost poreclit Barbă-Albastră, de vreme ce istoria lui n-are nici o legătură cu basmul lui Perrault.

Adevărul e că adevăratul Barbă-Albastră nu e Gilles de Rais, ci un rege breton pe nume Cômor; un fragment din castelul lui, datând din veacul al șaselea, mai există și-acum, la marginea pădurii de la Carnoët. Legenda e simplă: regele Cômor îi cere lui Guérock, conte de Vannes, mâna fiicei sale, Trifina. Guérock refuză: auzise că regele, mereu văduv, își ucidea nevestele; în fine, Sfântul Gildas se leagă să-i redea fiica teafără și nevătămată atunci când i-o va cere, și cununia are loc.

După câteva luni, Trifina află că într-adevăr regele își ucide nevestele de îndată ce rămân însărcinate. Fiind și ea gravidă, fuge, dar bărbatul o prinde și îi retează gâtul. Tatăl îndurerat îl somează pe Sfântul Gildas să-și țină legământul, iar sfântul o readuce la viață pe Trifina.

După cum se vede, mai aproape de povestea prelucrată de Perrault e această legendă, iar nu istoria lui Gilles de Rais. Acum, de ce porecla de Barbă-Albastră a trecut de la regele Cômor la Mareșal, n-aș putea să vă spun; povestea se pierde în negura timpului!

Dar, spuneți-mi, pornind pe urmele lui Gilles de Rais, probabil ați aflat foarte multe despre satanism, continuă Chantelouve după un timp.

- Da, şi chiar ar fi pasionant dacă toate întâmplările astea n-ar fi atât de îndepărtate de noi; ar fi, nu-i aşa, mai tentant şi mai puţin desuet să descrii demonismul din zilele noastre!

Fără doar şi poate, aprobă Chantelouve, cu bonomie.

Căci, continuă Durtal privindu-l, se petrec şi acum lucruri incredibile! Mi s-a vorbit de preoţi sacrilegi, de un anume canonic ce reînvie ritualurile sabatice din Evul Mediu.

Chantelouve nici nu clipi. Calm, îşi îndreptă picioarele şi, cu ochii aţintiţi în plafon, spuse:

E posibil ca în turma clerului nostru să se fi strecurat şi câteva oi negre; dar sunt atît de puţine, că nici nu merită să le dăm vreo atenţie. - Şi Chantelouve închise subiectul, începând să comenteze o carte despre Frondă, pe care tocmai o citise.

Durtal pricepu că Chantelouve nu vrea să vorbească despre relaţiile lui cu canonicul Docre. Tăcu un timp, oarecum stingherit.

Dragul meu, îşi întrerupse bărbatul d-na Chantelouve, ai uitat să ridici fitilul la lampă, vezi că filează; uşile sunt închise, şi totuşi simt fumul până, aici.

Vroia parcă să-i dea de înţeles că e timpul să plece. Chantelouve se ridică şi, cu un fel de rictus, se scuză că îl aşteaptă lucrul. Îi strânse mâna lui Durtal, îl rugă să nu mai fie atât de scump la vedere şi, adunându-şi pe pântec poalele halatului, ieşi din salon.

Ea îl urmă din priviri, se ridică la rândul ei, merse până la uşă, se asigură că e închisă, apoi reveni la Durtal, sprijinit cu spatele de şemineu; fără să scoată o vorbă, îi cuprinse capul cu mâinile, îi căută, cu buzele gura şi i-o deschise cu limba.

El gemu violent.

Ea îl privea cu ochii aceia indolenţi şi ceţoşi, ai căror ape scăpărau scântei de argint; o strânse în braţe, exaltat, cu urechea la pândă; ea se desprinse din îmbrăţişarea lui cu blândeţe, suspinând; stingherit, el se îndepărtă, încleştându-şi pumnii.

Vorbiră despre fleacuri; ea, lăudându-şi camerista, în stare să se arunce în foc pentru stăpână; el, răspunzându-i cu gesturi de aprobare şi de surpriză.

Apoi, brusc, ea îşi trecu degetele peste frunte:

Ah, sufăr cumplit când mă gândesc că el e acolo, muncind! Nu, aş avea prea multe remuşcări; e o prostie ce spun, dar dacă ar fi fost alt gen de bărbat, unul care să iasă în lume, să aibă aventuri galante... ar fi altceva...

Durtal o asculta, plictisit de banalitatea acestor văicăreli; în cele din urmă, simţindu-se perfect liniştit, se apropie de ea şi îi spuse:

Vorbeşti de remuşcări, dar, fie că ne îmbarcăm, fie că rămânem mai departe pe mal, păcatul nu-i oare, cu mici nuanţe, acelaşi?

Da, ştiu bine, duhovnicul meu îmi împuie capul cu asta la fel ca tine, poate şi mai necruţător; totuşi, nu, orice ai spune, nu e totuna.

El începu să râdă, gândindu-se că poate remuşcarea e condimentul ce înviorează pasiunile stinse, apoi glumi:

Pentru că veni vorba de duhovnic, dacă-aș fi cazuist, cred că aș încerca să inventez noi păcate; dar și fără să fiu, tot căutând, sunt sigur că am descoperit unul.

- Un păcat! și râzând, la rândul ei: aș putea să-l comit și eu?

El o privi în ochi: Hyacinthe părea un copil pofticios.

Răspunsul ți l-ai putea da singură; mai trebuie să-ți spun că nu e un păcat absolut nou, căci intră în domeniul cunoscut al luxurii. Însă după epoca păgână a fost neglijat, rău definit, în tot cazul.

Ea îl asculta cu toată atenția, cufundată în fotoliu.

Nu mă mai fierbe, îi zise, pune odată degetul pe rană, care-i păcatul ăsta?

- Nu e simplu de explicat; am să încerc, totuși; în ținutul Luxuriei întâlnim, dacă nu mă înșel, păcatul ordinar, păcatul contra firii, bestialitatea; să adăugăm, nu-i așa, demonismul și sacrilegiul. Ei bine, în afară de astea, există ceea ce eu aș numi pygmalionismul, care ține deopotrivă de onanismul cerebral și de incest.

Imaginează-ți, în fapt, un artist îndrăgostit de propriul copil, de propria operă, de o Herodiadă, o Iudită, o Elenă, o Ioana d'Arc, pe care fie a descris-o, fie a pictat-o; imaginează-ți-l apoi invocând-o și sfârșind prin a o poseda în vis! - Ei bine, această iubire e mai vinovată decât incestul obișnuit, care de fapt nu poate fi decât un semidelict, de vreme ce fiica tatălui incestuos nu e născută doar din substanța acestuia, ci și dintr-o altă carne. Există așadar, în mod logic, o latură cvasinaturală, aproape licită a incestului, dată fiind acea participare străină, în timp ce în pygmalionism tatăl își violează fiica de suflet, singura pură și care-i aparține numai lui, singura căreia a putut să-i dea viață fără concursul unui alt sânge. Delictul este așadar întreg și absolut. Apoi, nu e oare aici, dispreț față de fire, vreau să spun față de opera divină, dat fiind că subiectul păcatului nu mai este, ca în simpla bestialitate, o ființă palpabilă și vie, ci una ireală, o ființă creată prin proiecția talentului corupt, o ființă aproape celestă, de vreme ce adesea i se conferă imortalitatea, iar asta prin geniu, prin artificiu?

Să mergem și mai departe, dacă vrei; să presupunem că, un artist pictează un sfânt și se îndrăgostește de el. Ar apărea, în plus, păcatul contra firii și sacrilegiul. S-ar întrece orice măsură!

- Și poate că ar fi delicios!

Durtal rămase năucit auzind-o; ea se ridică, deschise ușa și își chemă bărbatul.

- Dragul meu, îi zise, Durtal a descoperit un nou păcat!

- Nu se poate, făcu Chantelouve, rămânând în cadrul ușii. Ediția virtuților și a viciilor este o ediție *ne varietur*. În materie de păcate, nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă. În fond, despre ce-i vorba?

Durtal își expuse teoria.

- Păi, e pur și simplu o expresie rafinată a sucubatului; nu opera creată se animă, ci un sucub care, în timpul nopții, îi împrumută forma!

Veți fi de acord, în tot cazul, că acest hermafroditism cerebral, care se fecundează fără ajutor străin, e cel puțin un păcat aristocratic, căci e un privilegiu al artiștilor, un viciu rezervat aleșilor, inaccesibil gloatei!

- Ce aristocrat al desfrâului sunteţi! făcu Chantelouve, râzând. - Eu însă am să trec din nou la vieţile sfinţilor; e un aer mai sănătos şi mai proaspăt. Nu vă spun adio, vă las să continuaţi cu nevastă-mea aceste galanterii satanice.

Spuse aceste vorbe pe tonul cel mai simplu, mai blajin cu putinţă; o împunsătură ironică străbătea totuşi prin ele.

Durtal o simţi. - Trebuie să fie târziu, gândi el, după ce uşa se închise în urma lui Chantelouve; se uită la ceas, era aproape unsprezece; se ridică, era timpul să se retragă.

Când te mai văd? murmură el, abia auzit.

La tine, mâine, la nouă seara.

O privi cu ochi rugători. Ea pricepu, dar vru să-l tachineze.

Îl sărută, maternă, pe frunte, apoi îl privi iarăşi în ochi.

Rămâneau rugători, nici vorbă, şi atunci răspunse rugăminţii lor mute cu un sărut prelung ce-i făcu să se închidă de plăcere, după care coborî pe buze, sorbindu-le îndurerata tulburare.

Apoi sună şi o rugă pe cameristă să-l conducă pe musafir. El coborî, fericit că a doua zi ea avea în sfârşit să-i cedeze.

XIII

Ca şi data trecută, se puse din nou pe dereticat, compuse o dezordine studiată, strecură iarăşi pernuţa sub fotoliu; apoi mai puse lemne pe foc, să fie cald în tot apartamentul.

Dar nerăbdarea din ajun pierise; promisiunea mută a d-nei Chantelouve că nu-l va mai lăsa, şi-n seara asta, cu buzele umflate îl tempera; acum, scăpat de incertitudine, nu mai vibra cu acea intensitate aproape dureroasă pe care aşteptarea febrilă a femeii dorite i-o provocase până atunci; tot răscolind jăratecul din vatră, amorţise; Hyacinthe era încă prezentă în gândurile lui dar rămânea, acolo, nemişcată şi mută; iar când mintea i se mai dezmorţi, se întrebă cel mult cum să facă, ajuns la momentul delicat, ca să evite scenele penibile. Întrebarea aceasta, care îl obsedase până ieri, continua să-l indispună, dar fără să-l scoată din inerţia lui. Nu mai încerca să găsească o soluţie, se lăsa în voia întâmplării, îşi spunea că-i inutil să facă planuri de vreme ce, aproape totdeauna, strategiile cele mai bine gândite dau greş.

Apoi se revoltă împotriva lui însuşi, se acuză de moliciune, făcu mai mulţi paşi prin odaie ca să-şi alunge toropeala, efect - socoti el - al valurilor de căldură răspândite de şemineu. Să fi secat, să se fi vlăguit dorinţele sale de prea îndelungată aşteptare? Ba nu, căci nu înceta să viseze la clipa când va putea s-o frământe în braţe pe Hyacinthe! Crezu că-şi poate explica această

moleşire prin inevitabila angoasă de dinaintea primei apropieri. Da, dar după aceea, încă în seara asta, totul va fi minunat, îşi zise; partea grotescă va trece; cunoaşterea trupească va fi un fapt împlinit; voi putea să mă apropii iarăşi de Hyacinthe, fără ca trupul ei să mă mai tulbure în secret, fără crispare în ţinută şi gesturi. Tare-aş vrea, îşi spuse el în cele din urmă, să fi ajuns deja la faza aceea!

Suit pe masă, motanul ciuli urechile, îşi aţinti spre uşă ochii negri apoi o zbughi; se auzi soneria; Durtal se duse să deschidă.

Costumul ei îi plăcu: purta, sub haina de blană pe care i-o scoase, o rochie de culoarea prunei, atât de închisă încât părea neagră, o rochie de stofă deasă şi elastică; strânsă pe trup, îi sublinia formele, îi mula braţele, îi subţia talia, accentua curba coapselor, îi tensiona pieptul bombat.

- Eşti fermecătoare, îi spuse, sărutându-i cu pasiune încheietura mâinilor; îşi oferi plăcerea de a-i accelera, cu buzele, pulsul.

Ea nu sufla un cuvânt; era tulburată şi pală.

Se aşezară faţă în faţă; ea îl privea cu ochii aceia enigmatici şi parcă somnoroşi. Durtal se simţea iar, pe de-a-ntregul, sub puterea aceleiaşi vrăji; uita raţionamente şi temeri, se arunca orbeşte în apa adâncă a ochilor ei, privea pierdut surâsul vag al buzelor îndurerate. Îi cuprinse mâinile în ale sale; şi pentru prima oară, abia auzit, o chemă pe nume: Hyacinthe!...

Ea îl asculta - iar pieptul îi tresălta, mâinile îi ardeau; apoi îi spuse cu voce rugătoare:

Te rog, să, renunţăm; doar dorinţa e bună. O, sunt lucidă, crede-mă; m-am gândit tot timpul, până aici. Când l-am părăsit, adineaori, era cumplit de trist. Dacă ai şti ce simt... am fost azi la biserică şi mi-a fost frică, m-am ascuns când l-am zărit pe duhovnicul meu...

Durtal mai auzise aceste lamentaţii, aşa că îşi zise: povesteşte ce vrei, însă în seara asta ai să joci cum îţi cânt; şi, cu voce tare, îi răspundea monosilabic, continuându-şi asaltul.

Se ridică, gândind că ea va face la fel, ori că va putea mai uşor - dacă ea rămâne aşezată - să-i fure, aplecându-se, un sărut.

Buzele tale! Oh, buzele tale de ieri! exclamă el căutându-i gura în timp ce ea, ridicată în picioare, i-o oferea. Rămaseră înlănţuiţi, dar cum mâinile lui o explorau cu lăcomie, ea se trase uşor înapoi.

Gândeşte-te la ridicolul situaţiei, spuse ea cu voce scăzută, va trebui să ne dezbrăcăm, să îmbrăcăm cămăşi de noapte, pe urmă... penibila scenă a urcării în pat! El se feri să spună ceva şi, cu blândeţe, îmbrăţişând-o strâns, încercă să-i sugereze că puteau evita aceste neplăceri; dar înţelese, la rându-i, simţindu-i mijlocul ce se cabra sub mâinile sale, că în nici un caz ea nu-i va ceda în faţa focului, acolo, în salon.

Bine, zise ea desprinzându-se, fie, dacă asta vrei!

Durtal îi făcu loc să treacă în cealaltă cameră şi, văzând că ea dorea să rămână singură, trase draperia ce separa, în chip de uşă, cele două încăperi.

Se aşeză din nou lângă şemineu şi medită. Poate-ar fi trebuit să facă el patul, să nu-i lase ei grija asta, dar ar fi fost, nici vorbă, prea bătător la ochi şi prea direct. A, vasul cu apă caldă! Îl luă în braţe, merse, fără să intre în dormitor, în cabinetul de toaletă unde îl puse pe consolă, apoi, rapid, aranjă

pe etajere cutia cu talc, parfumurile și pieptenii; în fine, revenit în birou, ascultă.

Ea încerca să nu facă zgomot, pășea, ca într-o cameră de priveghi, în vârful picioarelor; apoi suflă în lumânări, dorind desigur să nu fie luminată decât de reflexele roz ale jărateculuí din vatră.

Durtal se simțea pur și simplu prostrat; senzația electrizantă pe care i-o provocau buzele, ochii ei, rămăsese departe! Hyacinthe nu mai era decât o femeie dezbrăcându-se ca oricare alta, în dormitorul unui bărbat. Îl copleși amintirea unor scene asemănătoare; își aminti de prostituatele care, și ele, pășeau pisicește pe covor ca să nu fie auzite, rămâneau nemișcate, rușinate, preț de o clipă, când loveau din greșeală carafa de apă sau ligheanul. Și apoi, la ce bun toate astea? Acum, când ea îi ceda, n-o mai dorea! Deziluzia veni înainte chiar de ospăț și nu după, ca de obicei. Îl încercă o amărăciune atât de sfâșietoare, că puțin îi lipsi să izbucnească în plâns.

Motanul înspăimântat se strecura pe sub draperie, alerga dintr-o cameră-n alta; până la urmă veni lângă stăpân și-i sări pe genunchi. Mângâindu-l, Durtal se gândea:

Într-adevăr, pe bună dreptate se împotrivea Hyacinthe. Va fi grotesc și chinuitor; a fost greșeala mea să insist; ba nu, de fapt a ei, ea vroia asta, de vreme ce-a venit. Și ce prostie, să înfrânezi elanurile așa, cu amânări! E-ntr-adevăr nepricepută; adineaori, când o sărutam, când o doream atât de mult, poate ar fi ieșit ceva, dar acum! Și în fond drept cine mă ia? Par eu un proaspăt însurățel, un tinerel cu caș la gură? Doamne, ce prostie! - Să vedem, continuă el ciulind urechea și neauzind nici un zgomot, e în pat; trebuie totuși să merg lângă ea.

Probabil din cauza corsetului vroia să se dezbrace singură; putea, la urma urmei, să nu și-l pună! conchise el și, trăgând draperia, intră în odaie.

D-na Chantelouve era sub plapumă; avea gura întredeschisă și părea să țină ochii închiși, dar de fapt privea prin zăbranicul genelor blonde. Durtal se așeză pe marginea patului; ea se ghemui, trăgându-și cuvertura până sub bărbie.

Ți-e frig, draga mea?

- Nu.

Și ea deschise ochii mari, scăpărători. Dezbrăcându-se, el aruncă o privire pe chipul femeii: era când înghițit de întuneric, când luminat de reflexele focului roșu, după cum flacăra din vatră scădea ori se întețea. Durtal se strecură rapid sub cearșaf.

Strângea în brațe o moartă, un trup atât de rece, că i-l îngheța și pe-al lui; dar buzele femeii ardeau și îi lunecau în tăcere pe obraz. El rămase buimac, prins ca în menghină de trupul ce i-l încolăcise pe-al său, suplu ca o liană și pietros! Nu mai putea nici să se miște, nici să vorbească din cauza sărutărilor ce-i acopereau fața. Reuși totuși să se desprindă și, cu brațul astfel eliberat, o căută; și atunci, dintr-o dată, în timp ce ea îi sorbea răsuflarea, el avu o cădere nervoasă și simplu, fără să termine, renunță.

Te urăsc! Zise ea.

De ce?

Te urăsc!

El ar fi vrut să-i răspundă: - Darmite eu! - Era exasperat şi ar fi dat orice s-o vadă că se îmbracă şi pleacă!

Focul din şemineu se stingea, nu mai lumina. Ridicat în capul oaselor, liniştit, el privea acum în întuneric; ar fi vrut să-şi pună cămaşa de noapte obişnuită, căci cea pe care o purta era scrobită şi i se ridica pe gât ca o piele uscată de şopârlă. Dar o bucată de poală, prinsă sub femeia culcată alături, îl ţinea prizonier; - apoi constată că patul era deja răvăşit şi se posomorî, căci îi plăcea, iarna, să doarmă înfăşat ca un prunc şi, ştiindu-se prea leneş ca să-şi aranjeze culcuşul încă o dată, prevedea că se va zgribuli toată noaptea.

Deodată fu cuprins în braţe şi trupul femeii îl incolăci din nou; lucid, de data asta, îşi luă rolul în serios şi cu dezmierdări infailibile, o răzbi. Cu voce schimbată, mai guturală, mai joasă, ea îi şoptea obscenităţi sau bâiguia chemări inepte ce-l iritau - „ah, drăguţule", „inimioara mea" sau „nu, te rog, e prea mult" - Totuşi, întărâtat, cuprinse trupul ce se contorsiona dislocându-se şi încercă extraordinara senzaţie a unei arsuri spasmodice într-un bandaj de gheaţă.

Se rostogoliră, epuizaţi; el gâfâia, cu capul înfipt în pernă, uluit şi înspăimântat: aceste delicii i se păreau extenuante, monstruoase. Păşi, într-un sfârşit, peste femeie, sări din pat, aprinse lumânările. De pe comodă, ţeapăn pe cele patru labe, motanul îi privea pe amândoi, rând pe rând. Durtal simţi, crezu că simte o nespusă batjocură în pupilele negre; şi, agasat, goni animalul.

Mai puse pe foc, se îmbrăcă, lăsă camera liberă pentru femeie. Dar Hyacinthe, cu vocea ei obişnuită, îl chema încetişor. Durtal se apropie; ea i se prinse de gât, îl sărută pătimaş, apoi, lăsând să-i cadă mâinile pe cuvertură, îl întrebă:

- Acum, că păcatul e săvârşit, mă vei iubi oare mai mult?

Nu avu curajul să-i răspundă. Ei, da, deziluzia lui era totală! Lehamitea de după festin justifica inapetenţa de dinaintea lui. Hyracinthe îi stârnea repulsie iar lucrul ăsta îl îngrozea! Era deci posibil, după ce dorise atâta o femeie, să ajungă aici! O înălţase în extazele lui, visase în lumina ochilor ei - oare ce? -, voise să se ridice cu ea mai sus decât delirul şi mugetele simţurilor, să se avânte dincolo de lume, în bucurii necunoscute şi nemărginite! Dar trambulina se stricase; iar el rămânea cu picioarele în mocirlă, ţintuit la pământ. Să nu existe oare nici o posibilitate să-ţi lepezi fiinţa de carne, să evadezi din cloaca ta, să atingi tărâmul unde sufletul se cufundă, vrăjit, în propriile-i abise?

Vai, lecţia era decisivă şi necruţătoare! O singură dată şi el se aprinsese - cîte păreri de rău, ce eşec! Hotărât lucru, realitatea, nu-i iartă pe cei care-o nesocotesc; se răzbună năruind visul, călcându-l în picioare, sfâşiindu-l şi aruncându-i zdrenţele la gunoi!

- Nu-ţi pierde răbdarea, dragul meu, spuse din spatele draperiei d-na Chantelouve; aşa sunt eu, întîrzii mereu!

El se gândi cu grosolănie: mi-ar plăcea să ştergi putina; - şi, cu voce tare, politicos, o întrebă dacă poate să-i fie de ajutor.

Hyacinthe era atât de atrăgătoare, de misterioasă, îşi continuă el gândul. Ochii ei în care se reverberau, rând pe rând sau deodată, triste şi bucurii, erau atât de adînci, atât de visători! - Şi iat-o că s-a dedublat încă o dată, în

mai puțin de-o oră. Am cunoscut o nouă Hyacinthe, debitând măscări de prostituată, nerozii de modistă în călduri! - Până la urmă, atâtea avataruri femeiești întrupate de o singură persoană mă calcă pe nervi!

Concluzia? O trase după o pauză de gândire: se vede că mai sunt destul de tânăr dacă pot delira în halul ăsta!

S-ar fi spus că d-na Chantelouve îi ghicea gândurile, căci, intrînd în cameră avu un râs nervos și murmură: - La vârsta mea, s-ar cuveni să nu mai așa nebună! - Îl privi și, cu toate că el se silea să surâdă, înțelese.

În noaptea asta ai să dormi, spuse ea cu tristețe în glas, făcând aluzie la pretinsele insomnii pe care Durtal le-ar fi avut din cauza ei.

El o implorâ să se așeze, să se încălzească; - ei însă nu-i era frig.

Totuși, deși în casă e cald, erai de gheață, în pat...

- Nici vorbă, așa sunt eu; vară și iarnă, am pielea răcoroasă.

El se gândi că în august trupul frigid ar fi desigur agreabil, dar cum!...

Îi oferi bomboane pe care ea le refuză, luând în schimb puțin lichior de cărmâz, într-un păhărel minuscul de argint, nu bău mai mult de un strop și, ca între prieteni, discutară despre gustul acestui amestec în care ea recunoștea aroma de cuișoare, temperată de floarea de scorțișoară macerată în esență irandalîrz.

Apoi el tăcu.

Dragul de el, făcu ea, ce mult l-aș iubi dacă ar fi mai puțin neîncrezător, puțin circumspect!

El o rugă să fie mai explicită.

Ei da, vreau să spun că nu ești capabil să te abandonezi, să te lași, pur simplu, iubit. La tine rațiunea e trează tot timpul!

Ba nu!

Ea îl sărută cu duioșie. Uite, eu totuși te iubesc. - Și el rămase surprins de emoția îndurerată din privirea ei, în care văzu un fel de gratitudine de spaimă.. Nu e prea greu s-o mulțumești, își zise.

La ce te gândești?

La tine!

Ea suspină apoi: cât e ceasul?

Zece și jumătate.

Trebuie să mă întorc acasă, mă așteaptă. Nu, nu-mi spune nimic.

Ea își trecu mâinile peste obraji. Durtal o cuprinse cu blândețe de sărutând-o, o conduse până la ușă.

O să te văd curând, nu-i așa?

Da... da.

reveni în apartament.

S-a terminat, își zise, - și încercă senzații amestecate și confuze Orgoliul era satisfăcut; nu mai sângera în amorul său propriu; își realizase țelul, posedase pe această femeie. Pe de altă parte, obsesia lui luase sfârșit, își întreaga libertate a spiritului; dar cine știe ce necazuri îi mai această legătură? Pe urmă, totuși, se înduioșă.

În fond, ce putea să-i reproşeze? Hyacinthe îl iubea aşa cum putea; era, deopotrivă, înflăcărată şi melancolică. O amantă care la pat îşi lăsa slobodă firea de târfă, în timp ce în *societate* se pisiceşte cu alinturi mondene, fiind desigur mai isteaţă decât femeile din lumea ei - o asemenea combinaţie era de o picanterie delicioasă! Elanurile ei amoroase erau neînfrânate şi bizare! Ce mai voia atunci?

Şi, pe bună dreptate, sfârşi prin a se autoacuza: era numai din vina lui dacă totul dă greş. Nu mai avea nici o dorinţă, nu-l chinuia cu adevărat decât propria minte înfierbântată. Avea trupul uzat, sufletul tocit, inapt pentru iubire, sătul de mângâieri mai înainte chiar de a le fi primit, atât de dezgustat după ce le suportase! Inima îi era în paragină, nimic nu răsărea în ea. Ce boală şi asta: să-şi strice dinainte, prin reflecţie, toate plăcerile, să întineze orice ideal de cum îl atinge! Nu se mai putea apropia de vreun lucru fără să-l strice. În această mizerie sufletească, totul, în afara artei, era doar un amuzament mai mult sau mai puţin plicticos, un divertisment mai mult sau mai puţin steril. - Ah, biata femeie, mă tem că va avea de îndurat, cu mine, decepţii cumplite ! Bine-ar fi să nu mai revină! - Nu, nu merită s-o prigonesc în felul ăsta; şi, înduioşat, jură că prima oară când va veni la el va căuta s-o îmbuneze şi s-o convingă că decepţia lui, atât de prost ascunsă, nici măcar nu există!

Încercă să-şi aranjeze patul, să-şi pună în ordine cuverturile răvăşite, să înfoaie pernuţele bătucite, apoi se culcă.

Stinse lampa. În întuneric, disperarea îi spori. Cu moartea în suflet, îşi zise: - da, aveam dreptate să scriu că femeile cele mai minunate sunt cele pe care *nu le-ai avut.*

Să afli, doi-trei ani mai târziu, când ea va fi inaccesibilă, cinstită şi măritată, plecată din Paris, plecată din Franţa, departe, poate chiar moartă; să afli, deci, că ea te iubea, deşi când era lângă tine nu îndrăzneai s-o crezi - ce vis! - Doar aceste iubiri reale şi intangibile, făcute din melancolii depărtate şi din regrete, doar ele contează! Şi nu e loc, în ele, pentru trup, pentru drojdia desfrâului!

Să iubeşti de departe şi fără speranţă, pe cineva care nu-ţi va aparţine vreodată, să visezi, cu neprihănire, la farmece palide, la imposibile sărutări, la mângâieri abia atinse pe fruntea uitată a iubitelor moarte o, iată o rătăcire fascinantă şi fără întoarcere! Tot restul e josnic sau gol. - Pe de altă parte, cât trebuie să fie de cumplită existenţa, dacă aceasta e singura fericire cu adevărat înaltă, cu adevărat pură pe care cerul o îngăduie, în lumea aceasta, sufletelor neîncrezătoare, celor înspăimântaţi de eterna abjecţie a vieţii!

XIV

Acest episod îi lăsă lui Durtal o repulsie vie față de trupul ce ține sufletul în lesă și se opune tentativelor de separare. E limpede, carnea refuză să fie dată deoparte pentru a face loc, în gândurile noastre, unor eterate făpturi intangibile: putem visa la acestea doar punându-i ei botniță. Poate pentru întâia oară, amintindu-și întîmplarea din ajun, realiză sensul acum pierdut al cuvântului „castitate" - și îi savură străvechea și delicata bogăție.

Cum cel care-a băut prea mult se gândește, după beție, s-o lase mai moale cu tăriile, la fel se gândea și el, acum, la afecțiuni epurate, departe de ispita patului.

Rumega aceste gânduri, când intră, des Hermies.

Discutară despre dereglările iubirii. Surprins deopotrivă de apatia și de asprimea lui Durtal, des Hermies exclamă:

Nu cumva ne-am dedat ieri, amice, la oarece voluptuoase excese?

Cu deliberată rea-credință, Durtal clătină din cap.

În cazul ăsta, continuă des Hermies, ești arogant și crud! Să iubești fără speranță, platonic, ar fi grozav, dacă n-ar trebui să ții seama de intemperiile spiritului! Castitatea, fără un țel cucernic, n-are nici o rațiune de-a fi; mă rog, mai e și cazul când trupul nu-și poate face datoria, dar atunci e vorba de o chestiune fiziologică pe care, mai bine sau mai rău, o rezolvă empiricii; de fapt, totul, în lumea aceasta, sfârșește la actul pe care tu îl respingi. Inima, care se spune că-i partea nobilă a omului, are aceeași formă cu penisul, care e partea așa-zicând rușinoasă; e aici un simbol foarte adânc, căci orice iubire pornită de la inimă sfârșește la organul ce-i seamănă. Când imaginația umană încearcă să animeze ființe artificiale, ea este nevoită să reproducă mișcările animalelor ce se împreunează. Uită-te la mașini, la jocul pistoanelor în cilindri: niște Romeo de oțel în Juliete de fontă! Manifestările umane nu diferă întru nimic de acest du-te-vino al mașinilor noastre. E o lege în fața căreia trebuie să te închini, dacă nu ești neputincios ori sfânt; or, tu nu ești nici una, nici alta, presupun; sau, în sfârșit, dacă pentru un motiv sau altul dorești să-ți pui armele-n cui, urmează rețeta unui bătrân oculist din secolul al șaisprezecelea, napolitanul Piperno; el afirmă că bărbatul care mănâncă verbină nu se poate apropia de femeie timp de șapte zile; cumpără-ți o traistă de verbină, paște-o, și mai vedem.

Durtal începu să râdă. - Poate că e o cale de mijloc: să nu ai niciodată legături trupești cu femeia pe care-o iubești și, ca să-ți afli liniștea, să frecventezi, când nu se poate altfel, femei pe care nu le iubești. Ai evita în felul ăsta, într-o oarecare măsură, riscul de a te dezgusta.

A, nu! Ți-ai imagina că femeia visurilor tale ți-ar putea dărui delicii trupești absolut diferite de cele pe care le încerci cu celelalte, și tot rău s-ar sfârși! Apoi, femeile îndrăgostite nu sunt atât de filantroape și austere ca să

...mnie înțelepciunea acestui egoism, căci în definitiv de egoism e vorba! De fapt, ce-ar fi să te încalți? Îndată-i ora șase iar friptura de vițel a mătușii Carhaix nu așteaptă!

Când sosiră, friptura, scoasă din oală, aburea pe un pat de legume, pe un platou. Carhaix, cufundat în tot...ru, își citea breviarul.

Ce mai e nou? întrebă el, închizînd cartea.

Păi, nimic, politica nu ne interesează, iar reclamele americane ale generalului Boulanger* te agasează ca pe noi, presupun; altfel, istoriile de prin jurnale sunt mai tulburi și mai derizorii ca oricând; ei, fii atent, ai să te arzi, continuă des Hermies adresându-se lui Durtal, care se pregătea să înghită o lingură de supă.

Într-adevăr, supa asta de oase e o frumusețe, dar e fierbinte ca magmă lichidă! Dar, a propos de noutăți, de ce spuneți că nu-i nimic demn inter... Nici procesul cîudatului abate Boudes, care se judecă la Curtea juri... Aveyron? După ce încercat să-și otrăvească preotul cu vin de împărtășanie, după comis tot felul de nelegiuir... avorturi, violuri, atentate l... pudoare, falsuri, furt... alificat... cămătărie... a sfârșit prin a jefui Curia Milelor... manetar... iboriul, potirul, toate odoarele de cult! Asta e chiar nr...

Carhaix înălță ochii spre

Dacă nu... fi condamnat... un preot în plus la Paris, spuse des Hermies.

De ce?

De ce? Pentru că toți oamenii bisericii care au greșit în provincie, sau ar... au avut probleme cu jurisdicția ecleziastică, sunt trimiși aici, unde prezența lor... mai discretă și aproap... pierd în mulțime; fac parte din categoria acelor preoți... sunt numiți „suplinitori".

Ce înseamnă asta? întrebă Durt...

Sunt preoții pripășiți pe lângă o parohie. Știi că în afară de preot sau paroh, de vicari, de clerul titular, există în fiecare biserică preoți ajutători sau suplinitori: ei sunt aceia. Fac treaba de dârvală, oficiază liturghiile de dimineață, când toată lumea doarme, sau slujbele târzii, când toți își fac siesta. Ei sunt cei ce se scoală noaptea să dea ultima împărtășanie săracilor, ei privegheză cadavrele bigoților bogați, la înmormântări stau în curent, prin ganguri, fac insolație în cimitire, așteaptă în zăpadă ploaie pe lîngă gropile deschise. Lor le revin corvezile; iar pentru cinci sau zece franci, țin locul colegilor mai înstăriți și pe care slujba îi plictisește; sunt, în cea mai mare parte, oameni *căzuți în dizgrație*; ca să se debaraseze c... ei, șefii îi dau în seamă la câte o biserică unde sunt ținuți sub observație, până li se retrage *celebretul*** ori sunt *caterisiți*... alte... nvinte, parohiile din provincie alungă spre oraș preoții pentru un motiv sau altul, nu mai sunt în grațiile ierarhilor.

---

*...langer, Georges (1837–1891), general și om politic francez, de nuanță populistă.

**Un fel de autorizație de liberă practic... eliberată preoților catolici de autoritățile ecleziastice.

Bine, dar atunci vicarii şi ceilalţi preoţi titulari ce mai fac, dacă-şi pascază astfel sarcinile în seama altora?

- Ei fac treaba elegantă şi uşoară, care nu cere nici o milostenie, nici un efort! Îşi spovedesc enoriaşele din lumea bună, predau catehismul unor ţânci curăţei, ţin predici, sunt vedetele ceremoniilor în care, pentru atragerea credincioşilor, se desfăşoară un fast teatral! La Paris, deasupra preoţilor suplinitori, clerul se împarte astfel: cei ce sunt oameni de lume şi cunosc bunăstarea - preoţii plasaţi la bisericile cu clientelă bogată ca Madeleine ori Saint-Roch, cei răsfăţaţi, invitaţi la ospeţe, cei ce-şi fac veacul prin saloane şi nu oblojesc decât suflete trăite în puf; apoi sunt ceilalţi, de regulă buni funcţionari, dar care n-au nici educaţia, nici averea necesare pentru a deveni confidenţii slăbiciunilor celor avuţi; cei din a doua categorie trăiesc mai retraşi, nu-i frecventează, decât pe micii burghezi; conştienţi de propria vulgaritate, se consolează între ei jucând cărţi ori debitând cu plăcere locuri comune şi făcând glume groase la desert!

Ştii ce, des Hermies, spuse Carhaix, mergi prea departe; am pretenţia că îi cunosc şi eu pe preoţi: chiar la Paris există oameni de ispravă ce-şi fac cu prisosinţă datoria. Sunt acoperiţi de oprobriu şi de scuipat, sunt acuzaţi de o groază de vicii abjecte! Dar - până la urmă, trebuie s-o spunem - cei ca abatele Boudes sau canonicul Docre sunt, slavă Domnului, excepţii; iar în afara Parisului, la ţară, există în rândurile clerului adevăraţi sfinţi!

- Poate că într-adevăr preoţii satanici sunt relativ puţini, iar desfrâul clerului şi ticăloşiile episcopatului sunt mult exagerate de o presă infamă; dar eu nu asta le reproşez. Dacă n-ar fi decât cartofori şi libertini, treacă-meargă, dar sunt călduţi, sunt indolenţi, tembeli, mediocri! Comit păcatul împotriva Sfântului Duh, singurul pe care Prea Milostivul nu-l iartă!

- Sunt oameni ai timpului lor, făcu Durtal. Doar nu pretinzi să mai găseşti, în bucătăria seminariilor, sufletul Evului Mediu!

- Apoi, continuă Carhaix, prietenul nostru uită că sunt ordine monastice fără prihană, de pildă cel din Chartres, al Sfântului Bruno...

- Da, ca şi trapiştii, ori franciscanii; dar acestea sunt ordine ce trăiesc izolate de lume, ferite de veacul nostru infam; să-i luăm, din contră, pe dominicani, care sunt o societate salonardă. Din rândul lor ne vin un Monsabré şi un Didon, ce vreţi mai mult de atât?

Ei sunt husarii religiei, voioşii lăncieri de altădată, regimentele spilcuite şi elegante ale Papei, în timp ce bunii capucini sunt amărâţii de pifani ai sufletelor, spuse Durtal.

- Măcar de-ar iubi clopotele! exclamă Carhaix, clătinând din cap. Mai dă-ne puţină brânză, îi spuse el neveste-sii, care strângea salatiera şi farfuriile.

Des Hermies umplea paharele; mâncară, în tăcere, brânza.

Ştii cumva, îl întrebă Durtal pe des Hermies, o femeie vizitată de sucubi are obligatoriu trupul rece? Vreau să spun, e ăsta un indiciu serios al incubatului, aşa cum pe vremuri neputinţa vrăjitoarelor de a plânge permitea Inchiziţiei să le acuze de famece şi magie?

Da, pot să-ţi răspund. Altădată, femeile atinse de incubat aveau pielea rece, chiar şi în luna august; o atestă cărţile specialiştilor; acum însă majoritatea

celor care, cu sau fără voia lor, vin în contact cu aceste spectre iubețe au, dimpotrivă, pielea fierbinte și uscată; transformarea aceasta nu-i încă generală, dar tinde să devină. Îmi aduc foarte bine aminte că dr. Johannes, cel despre care ți-a vorbit Gévingey, era adesea nevoit, în încercarea de a-i goni pe demoni din bolnavele sale, să readucă trupul acestora la temperatura normală cu loțiuni de hidriodat de potasă diluat cu apă.

O! exclamă Durtal, cu gândul la d-na Chantelouve.

Nu știți ce s-a mai întâmplat cu doctorul Johannes? întrebă Carhaix.

Trăiește, foarte retras, la Lyon; continuă, cred, să lecuiască vrăjitoriile și propovăduiește preafericita sosire a lui Paraclet.

De fapt, cine e doctorul ăsta?

- E un preot foarte inteligent și foarte erudit. A fost stareț și a condus, chiar la Paris, singura revistă mistică apărută vreodată. A fost de asemeni un teolog reputat, un maestru recunoscut în dreptul canonic; pe urmă a avut neînțelegeri cu Curia papală de la Roma și cu cardinalul arhiepiscop al Parisului. Exorcismele lui, lupta cu incubii pe care mergea să-i combată în mânăstirile de femei i-au atras dizgrația superiorilor.

Ah! Îmi aduc aminte ultima dată când l-am văzut, parcă ar fi fost ieri! L-am întâlnit pe strada Grenelle, ieșind de la arhiepiscopat; era ziua în care, după cum mi-a povestit, a părăsit Biserica. Îl revăd mergând lângă mine de-a lungul bulevardului, pustiu, al Invalizilor. Era palid, iar vocea abătută dar gravă îi tremura.

Fusese pus sub acuzație și trebuia să dea explicații asupra cazului unei epileptice pe care susținea că a vindecat-o cu ajutorul unei relicve, a tunicii lui Cristos, păstrată la Argenteuil. Cardinalul, asistat de doi mari vicari, îl asculta, în picioare.

După ce termină, și după ce în plus oferise informațiile cerute despre tratarea celor loviți de vrăji, cardinalul Guibert îi spuse:

- Ar fi mai bine se vă retrageți la mânăstire!

Îmi amintesc, cuvânt cu cuvânt, răspunsul lui Johannes:

Dacă am încălcat legile Bisericii, sunt gata să-mi primesc pedeapsa; dacă mă socotiți vinovat, faceți-mi un proces canonic și mă voi supune sentinței, v-o jur pe onoarea mea de preot; dar vreau o judecată potrivit canoanelor, căci, în drept, nu i se poate cere nimănui să se condamne singur, *nemo se tradere tenetur,* spune Corpus Juris Canonici.

Pe o masă era un număr din revistă. Arătând o pagină, cardinalul continuă:

Vă aparține?

Da, Excelență.

- Sunt niște doctrine infame! - Și cardinalul, trecând din cabinet în salonul vecin, strigă: Afară de-aici! - Johannes înaintă până la ușa salonului, căzu în genunchi pe pragul încăperii și spuse:

- Eminență, n-am vrut să vă jignesc; dacă am făcut-o, vă cer iertare!

Cardinalul strigă și mai tare: Ieși, sau chem să te dea afară! Johannes se ridică și plecă. Toate vechile mele legături sunt rupte, mi-a spus el, părăsindu-mă. - Era atât de mohorât, că n-am îndrăznit să-i mai pun întrebări.

Se lăsă un moment de tăcere. Carhaix plecă să tragă clopotele, în turn; femeia strânse desertul și fața de masă; des Hermies pregăti cafeaua; Durtal își răsucea, gânditor, o țigară.

Când reveni, învăluit parcă într-o pâclă de sunete, Carhaix exclamă:

Vorbeai adineaori de franciscani, des Hermies. Știai că ordinul lor trebuia să rămână atât de sărac, că n-aveau voie să posede nici măcar un clopot? E drept că regula aceasta s-a mai îmblânzit: era prea dură și prea greu de respectat. Acum au un clopot, dar numai unul singur!

E cazul celor mai multe abații, cred.

A, nu, aproape toate au mai multe, adesea trei, în cinstea Sfintei Treimi!

În fond, numărul de clopote pentru o biserică sau o mânăstire e limitat?

Era, altădată. Exista o ierarhie pioasă a sunetelor; clopotele unei mânăstiri trebuiau să tacă atunci când începeau să bată clopotele unei biserici. Erau vasale, rămâneau respectuoase și discrete, după rangul lor, atunci când suzeranul vorbea mulțimilor. Dar aceste principii, consfințite în 1590 de un regulament al Conciliului de la Toulouse și întărite de două decrete ale Congregației Ritualelor, nu mai sunt respectate. Regulile Sfântului Charles Borromée, care vroia ca o catedrală să aibă între cinci și șapte clopote, o biserică colegială trei și una parohială două, sunt abolite; azi, bisericile au mai puține sau mai multe clopote după cum sunt mai sărace sau mai bogate!

Dar ce facem, discutăm așa, pe uscat? Unde sunt paharele?

Femeia le aduse, dădu mâna cu musafirii și se retrase. În timp ce Carhaix le turna coniacul, des Hermies spuse cu voce scăzută:

N-am vrut să vorbesc de față cu ea, pentru că asemenea subiecte o tulbură și o înfricoșează, dar trebuie să vă spun că azi-dimineață am primit o vizită ciudată: m-a căutat Gévingey, refugiat între timp la doctorul Johannes, la Lyon. Pretinde că i-ar fi făcut farmece canonicul Docre, aflat în trecere prin Paris. Ce e între ei, nu știu; cert e că Gévingey se găsește într-o stare jalnică!

Ce are, de fapt? întrebă Durtal.

N-am nici cea mai mică idee. L-am consultat cu atenție, l-am întors pe-o parte și pe alta; se plânge de înțepături în dreptul inimii. Am constatat tulburări nervoase și nimic mai mult; mă îngrijorează însă, la un om care nu-i nici canceros, nici diabetic, această slăbiciune inexplicabilă.

Presupun, spuse Carhaix, că nu se mai fac farmece cu păpuși din ceară și cu andrele, cu „Mania" sau cu „Dagyda", cum li se spunea pe vremuri.

Nu, sunt depășite, aproape nimeni nu le mai practică. Gévingey, care mi s-a spovedit azi-dimineață, mi-a povestit ce rețete infernale folosește monstruosul canonic. E vorba, se pare, de secretele bine păzite ale magiei moderne.

A, păi asta mă interesează, exclamă Durtal.

Nu fac, se înțelege, decât să repet ce-am auzit, continuă des Hermies aprinzându-și țigara.

Ei bine, Docre transportă, cu el, în călătorii, cuști în care ține șoareci albi, de experiență. Îi hrănește cu ostii sfințite de el și cu paste îmbibate cu otrăvuri dozate savant. Când bietele animale s-au ghiftuit, le ia, le ține deasupra unui potir și, cu un instrument ascuțit, le străpunge dintr-o parte în alta. Sângele curge în vas, iar el îl folosește ca să-și lovească dușmanii de moarte. Operează de asemeni pe pui de găină și pe cobai, dar în ultimul caz se folosește nu de sângele, ci de grăsimea acestor animale, devenite, în urma sacrilegiului, tabernacole blestemate și otrăvitoare.

Se mai servește, alteori, de o rețetă inventată de societatea satanică a Re-Theurgiștilor Optimați de care ți-am mai vorbit și prepară o tocătură compusă din făină, carne, azimă de cuminecătură, mercur, sămânță animală, sânge omenesc, acetat de morfină și ulei de aspidă.

În fine, o ultimă scârboșenie - și care, după Gévingey, ar fi și cea mai periculoasă: ia pești pe care îi îndoapă cu ostie sfințită și cu toxine iscusit dozate; toxinele sunt din acelea ce smintesc creierul sau, absorbite prin pori, ucid în convulsii tetanice. Când peștii sunt bine impregnați cu aceste substanțe legate prin sacrilegiu, Docre îi scoate din apă, îi lasă să putrezească, îi macerează și extrage din ei o esență teribilă: o singură picătură poate înnebuni un om!

Esența aceasta e, pare-se, de uz extern. La fel că în *Cei treisprezece* de Balzac, demența sau otrăvirea se produc atingându-se părul cu ea.

- Drace! făcu Durtal, tare mi-e teamă că o picătură a căzut pe creierul bietului Gévingey!

Tulburătoare, aici, e mai puțin bizareria acestor farmacopei diabolice, cât starea sufletească a celui care le inventează și folosește. Gândiți-vă că toate astea se petrec în vremea noastră, la doi pași de noi, și că aceste filtre necunoscute vrăjitorilor Evului Mediu au fost inventate de preoți!

- Preoți? A, nu: e vorba doar de unul singur, dacă acela poate fi considerat preot! - interveni Carhaix.

- Ba da, ba da, Gévingey e cât se poate de categoric: sunt și alții. S-au făcut farmece cu sânge de șoareci veneniferi în 1879 la Châlons-sur-Marne, într-un cerc satanic din care, ce-i drept, făcea parte și canonicul Docre; în 1883, în Savoia, un grup de călugări decăzuți a preparat esența de care vă vorbeam. După cum vedeți, Docre nu e singurul care practică această știință abominabilă; e cunoscută, și în mânăstiri; există chiar și câțiva laici care nu sunt străini de ea.

În fine, să admitem că asemenea preparate există cu adevărat și că sunt active; tot nu e clar cum poate fi cineva lovit cu ele, de aproape sau de departe.

- Asta e altă afacere. Pentru a-l atinge pe dușmanul vizat se poate opta între două mijloace. Primul și cel mai folosit e următorul: magicianul se folosește de o prezicătoare, de o femeie numită, în mediul lor, „spirit volant"; sub hipnoză, spiritul acestei somnambule poate merge oriunde i se cere. E posibil, astfel, să ducă la sute de kilometri și la persoana desemnată otrăvurile magice. Cei loviți pe această cale nu văd pe nimeni și înnebunesc sau mor fără măcar să bănuiască ceva. Dar aceste prezicătoare, pe lângă că sunt puține, sunt și primejdioase, căci și alte persoane le pot aduce în stare cataleptică,

storcându-le mărturisiri. Asta explică de ce indivizi ca Docre recurg la o a doua cale, mai sigură. Ea constă în a invoca, la fel ca în spiritism, spiritul unui mort, și de a-l trimite să lovească victima cu maleficiul pregătit. Rezultatul este același, doar instrumentul se schimbă.

Iată, așadar, redate întocmai, confidențele amicului Gévingey, spuse în incheiere des Hermies.

Și dr. Iohannes îi vindecă pe oamenii otrăviți în felul ăsta? întrebă Carhaix.

Da, îi reușesc lecuiri inexplicabile, o pot confirma.

Dar cum face?

Gévingey spune că doctorul oficiază liturghia lui Melchisedec. Nu știu ce este această liturghie dar poate că o să ne spună Gévingey, dacă se întoarce vindecat!

Oricum, cred că aș vrea, măcar o dată în viață, să-l întâlnesc pe acest canonic Docre, spuse Durtal.

Eu nu; căci este întruparea Necuratului pământ, strigă Carhaix, ajutându-se prietenii să-și îmbrace paltoanele.

Aprinse felinarul și coborâră împreună pe scări; cum Durtal se plângea de frig, des Hermies începu să râdă

Dacă ai tăi ar fi cunoscut secretele magice ale plantelor, n-ai mai fi tremurat așa, spuse el. În secolul al XVI-lea se credea că un copil nu va ști niciodată ce-i frigul sau arșița dacă până să împlinească doisprezece ani i se freacă mâinile cu zeamă de busuioc. E, după cum vezi, o rețetă înmiresmată și mai puțin periculoasă decât cele de care abuzează canonicul Docre.

Ajunși jos, Carhaix tăcuse însă în urma lor, iar cei doi grăbiră pasul, căci crivățul mătura străzile pustii.

În fine, spuse des Hermies, făcând abstracție de satanism și nici măcar, pentru că și satanismul este religie trebuie să recunoști că, așa necredincioși cum suntem, conversația noastră e cât se poate de cucernică. Sper că acolo, sus, se va ține seama de asta.

Nu avem nici un merit; despre ce altceva să discuți? răspunse Durtal; conversațiile ce nu au drept subiect religia sau arta sunt atât de jalnice și de vane!

XV

Amintirea acestor elixiruri monstruoase nu-i ieși din minte nici a doua zi, și, fumând la gura sobei, Durtal se gândi la lupta dintre Docre și Johannes, la cei doi preoți care, cu incantații și exorcisme, se înfruntau pe socoteala lui Gévingey.

În simbolica creştină, îşi zise el, peştele e una din reprezentările lui Cristos; de aceea, vezi bine, îşi hrăneşte Docre peştii cu ostie, cât şi pentru a spori oroarea sacrilegiului. Procedează invers decât vrăjitorii din Evul Mediu care, din contră, alegeau animale spurcate, consacrate diavolului, broasca, de pildă, dându-le să digere trupul Mântuitorului.

De fapt, ce e adevărat din pretinsa putere a chimiştilor deicizi? Cum să crezi că spectrele invocate ar putea ucide la ordin o persoană desemnată, cu esenţe letale şi sânge otrăvit? Toate astea par foarte improbabile, dacă nu-s de-a dreptul nişte aiureli!

Şi totuşi! Când stai să te gândeşti, nu regăseşti oare - inexplicabile azi, şi supravieţuind sub alte nume - misterele atribuite multă vreme credulităţii Evului Mediu? La spitalul Charité, dr. Luys transferă boli de la o femeie hipnotizată la alta. E oare asta mai puţin ciudat decât artificiile necromanţiei, decât deochiul aruncat de vrăjitori sau ciobani? În definitiv, un strigoi, un spirit volant nu e mai extraordinar decât un microb venit de departe şi care, fără să observi, te otrăveşte; aerul poate la fel de bine să transporte spirite ca şi bacili. E ştiut că prin aer se propagă, nealterate, emanaţii, efluvii electricitatea, de pildă - sau fluidele unui hipnotizator ce-i poate porunci unui subiect aflat în celălalt capăt al Parisului să vină la el. Ştiinţa nu mai contestă aceste fenomene. Pe de altă parte, dr. Brown-Séquard întinereşte bătrâni bolnavi, redă bărbăţia unor neputincioşi făcându-le injecţii cu extracte din gonade de iepuri şi cobai. Cine ştie dacă acele elixiruri de viaţă lungă, acele filtre de iubire pe care le vindeau vrăjitoarele unor inşi neputincioşi sau legaţi prin farmece nu erau compuse din substanţe similare sau analoage? Se ştie foarte bine că în Evul Mediu sămânţa bărbătească intra aproape totdeauna în compoziţia acestor mixturi. Or, recent, după experienţe repetate, dr. Brown-Séquard a demonstrat tocmai virtuţile acestei substanţe prelevate de la un bărbat şi injectate altuia!

În fine, apariţiile, dedublările corporale, bilocaţiile n-au încetat din Antichitate, pe care au înfricoşat-o, şi până acum. E totuşi greu de admis că experienţele doctorului Crookes, desfăşurate timp de trei ani de faţă cu martori, ar fi o înşelătorie. Iar dacă el a putut fotografia spectre vizibile şi tangibile, trebuie să recunoaştem realitatea taumaturgilor din Evul Mediu. Toate astea rămân desigur incredibile; - cum incredibile erau, nu mai departe de zece ani în urmă, hipnoza, controlul voinţei unei fiinţe de către alta care s-o poată împinge la crimă!

Bâjbâim în întuneric, e sigur. În fond - avea dreptate des Hermies e mai puţin important să ştim dacă sacrilegiile farmaceutice ale cercurilor satanice sunt puternice sau slabe, cât să constatăm acest fapt de netăgăduit, absolut: există şi acum asociaţii satanice şi preoţi decăzuţi care le organizează.

A, dacă ar fi o cale de a-l întâlni pe canonicul Docre, de a-i câştiga încrederea, poate că lucrurile s-ar mai lămuri. De altfel, doar sfinţii, sceleraţii şi nebunii merită să fie cunoscuţi; discuţia cu ei e singura demnă de interes. Oamenii de bun simţ sunt inevitabil mediocri, de vreme ce repetă iar şi iar veşnicul refren al acestei vieţi plicticoase; ei sunt mulţimea, care, mai mult sau mai puţin inteligentă, rămâne mulţime, şi mă agasează! Bun, dar cum să ajung la preotul acesta monstruos - Şi, scormonind jăratecul, Durtal îşi

zise: prin Chantelouve, dacă ar vrea să mă ajute, dar nu vrea. Rămâne nevasta lui, care l-a frecventat probabil și ea. Trebuie să discutăm, să aflu dacă e în legătură cu el, dacă-l mai întâlnește.

Intrarea d-nei Chantelouve în gândurile sale îl indispuse. Își privi ceasul și murmură: ce pisăloagă, totuși! Are să vină și o să trebuiască iar să... măcar de-aș putea s-o conving de inutilitatea zbenguielilor trupești! Oricum, nu cred să fie mulțumită: la scrisoarea frenetică prin care îmi cerea o întâlnire, i-am răspuns după trei zile cu un bilet sec, invitând-o aici, astă-seară. N-am prea fost în dispoziție lirică, ba chiar dimpotrivă!

Se ridică, verifică focul în dormitor, apoi se întoarse și se așeză în fotoliu, fără măcar să aranjeze, ca alte dăți, camera. Acum, când nu mai ținea la această femeie, orice galanterie, orice jenă dispăreau. Aștepta fără nerăbdare, îmbrăcat comod, și în papuci de casă.

În fond, singurul lucru bun între mine și Hyacinthe a fost sărutul acela, în preajma soțului, la ea acasă. Nici vorbă să mai regăsesc mireasma gurii și ardoarea ei de atunci! Aici, buzele ei n-au nici un gust.

D-na Chantelouve sună mai devreme decât de obicei.

Ei, da, făcu ea așezându-se, drăgălașă scrisoare mi-ai scris!

- Ce vrei să spui?

- Hai, recunoaște, te-ai săturat de mine!

El protestă, dar ea clătină din cap.

Să vedem, continuă el, ce-mi reproșezi? Că ți-am trimis un bilețel prea scurt? Dar era cineva la mine, eram grăbit, n-aveam timp să lungesc pelteaua! - Că nu ți-am dat întâlnire mai curând?.Dar nu puteam! Ți-am spus doar, legătura noastră impune precauții, nu ne putem vedea prea des; cred că ți-am explicat destul de clar motivele...

- Sunt așa de proastă, că probabil nu le-am înțeles; mi-ai vorbit de niște motive familiale, cred...

Da.

- Cam vag!

Nu pot totuși să pun punctul pe i, să-ți spun că...

Durtal se opri, întrebându-se dacă nu se ivise ocazia să rupă, fără întârziere, cu ea; dar se gândi la informațiile deținute de Hyacinthe în legătură cu canonicul Docre.

Ce să-mi spui? Hai, spune!

El clătină din cap; ezita, nu atât să toarne o minciună, cât să fie obraznic sau mojic.

Fie, continuă el, pentru că mă silești, am să-ți mărturisesc, deși îmi vine greu, că am pe cineva, de ani de zile; adaug că relațiile noastre sunt acum pur amicale...

Prea bine îl întrerupse ea, motivele tale familiale sunt clare.

În plus, continuă el cu o voce mai joasă, dacă vrei să știi tot... ei bine, am un copil cu ea!

Ai un copil!... O, bietul de tine.

Hyacinthe se ridică. - Nu-mi rămâne decât să mă retrag. Adio, n-o să mai vezi.

El însă îi cuprinse mâinile și, mulțumit de minciuna lui dar rușinat de brutalitatea cu care-o debitase, o implorà să mai rămână.

Refuză. Atunci el o trase la sine, o sărută pe păr, o dezmierdă. Ea îl privi drept în ochi cu pupilele-i tulburi.

Ah! Vino! zise ea; nu, lasă-mă să mă dezbrac!

A, nu, ajunge!

Ba da!

Bine, uite că se repetă scena de seara trecută, murmură el, prăbușindu-se abătut, pe un scaun. Se simțea doborât de o tristețe de nespus, copleșit de urât.

Se dezbrăcă la foc, se încălzi, aștepta ca ea să intre în pat. Apoi veni lângă ea și fu încolăcit de trupul ei supiu și rece

Deci e adevărat, să nu mai vin?

Nu răspunse nimic, pricepând că ea nici nu se gândea să plece, că se agățase de el până la capăt

Spune!

Cufundându-și fața între sânii ei, sărutându-i, Durtal evită să-i răspundă.

Vorbește, nu te ascunde!

O îmbrățișă violent, tăcu, și rămase stors, secătuit, fericit când totul sfârși... Când reveni în pat, ea îl cuprinse de după gât și cu limba în scormoni gura; însă nu reacționa la mângâieri, rămase trist și moale. Atunci ea coborî pe pieptul lui, și mai jos, îl făcu să scoată gemete stinse.

Aha! făcu ea îndreptându-se brusc, în sfârșit, te aud!

Durtal zăcea, frânt, vlăguit, incapabil să lege două idei în creierul pe care și-l simțea palpitând; sub țeastă, parcă desprins de trup.

Își adună totuși mintea, se ridică lăsând-o să se îmbrace, merse în cabinet, își trase hainele pe el

Prin draperia ce separa cele două odăi, zărea, în cercul ei de lumină, lumânarea așezată în spatele perdelei, pe șemineu. Hyacinthe umbla încolo și încoace, părând că stinge și aprinde flacăra lumânării de câte ori trecea în dreptul ei.

Ah! Bietul meu prieten, spuse ea, deci ai un copil!

Ia te uită, a ținut, își spuse el Da, o fetiță.

Și câți ani are?

Păi... să tot aibă vreo șase ani; și o descrise, o blondină isteață, vioaie, dar gingașă cu sănătatea, ceea ce însemna precauții de tot felul, o îngrijire permanentă.

- Cred că petreci destule seri nefericite, continuă ea cu tulburare în glas, de după perdea.

A, da! Gândește-te, eu pot să mor ca mâine: ce se întâmplă cu aceste nefericite?

Durtal se înfierbântă, sfârși prin a crede el singur în existența copilului, se înduioșă de soarta mamei, a fiicei; vocea îi tremura; aproape că-i dădură lacrimi în ochi.

- Sărmanul meu prieten, spuse ea, trăgând la o parte perdeaua și intrând, îmbrăcată, în birou. Acum înțeleg de ce pare trist, chiar și atunci când surâde!

El o privea; neîndoielnic, în clipa aceea, afecțiunea ei nu era simulată; Hyacinthe ținea cu-adevărat la el; dar de ce trebuia să aibă acele izbucniri de desfrânată? Fără ele, ar fi putut rămâne prieteni, ar fi păcătuit împreună cu moderație, s-ar fi iubit, astfel, mai mult decât tăvălindu-se în mocirla simțurilor; dar nu, asta nu-i cu putință, își spuse în cele din urmă, privindu-i ochii sulfuroși, gura lacomă, crudă.

Așezată lângă birou, Hyacinthe se juca, distrată, cu un toc.

Lucrai când am venit? Unde-ai ajuns cu Gilles de Rais?

- Înaintează, dar nu cât aș fi vrut; ca să redai veridic satanismul Evului Mediu ar trebui să te transpui în atmosfera lui, sau măcar - cunoscându-i pe închinătorii Diavolului din zilele noastre - s-o refaci din imaginație; - căci starea sufletească este identică, țelul același, chiar dacă manifestările diferă.

Privind-o drept în ochi, și socotind că povestea cu copilul o înmuiase, trecu la atac cu toate mijloacele și îi spuse direct:

- Ei, dacă soțul tău s-ar hotărî să spună ce știe despre canonicul Docre!...

Ea rămase nemișcată, dar ochii i se încețoșară. Nu-i răspunse nimic.

- Dar cum Chantelouve bănuiește ceva despre legătura noastră...

Ea îl întrerupse. - Soțul meu n-are nimic de-a face cu asta; evident că suferă când plec de acasă, ca în seara asta, de pildă, pentru că știe unde mă duc; dar nu admit nici un drept de control din partea lui, cum nici eu nu-l controlez în vreun fel. E liber, ca și mine, să meargă unde vrea. Eu trebuie să mă ocup de casă, să-i apăr interesele, să-l îngrijesc, să-i ofer afecțiunea mea devotată: sunt lucruri pe care le fac din toată inima. Ce fac, însă, cu viața mea personală, asta nu-l mai privește, nici pe el și nici pe altcineva...

Vorbea pe un ton hotărât, cu voce răspicată.

Drace! exclamă Durtal, după tine, rolul unui soț în căsnicie e cât se poate de limitat!

- Știu că nu sunt ideile lumii în care trăiesc, și nu cred să fie nici ale tale; din cauza lor, de altfel, prima mea căsătorie a fost nefericită și zbuciumată; - am însă o voință de fier, și îi domin pe cei ce mă iubesc. În afară de asta, urăsc minciuna; când, după cîțiva ani de căsnicie, m-am îndrăgostit de o persoană, i-am spus-o cinstit soțului meu și mi-am mărturisit greșeala.

Pot îndrăzni să te întreb cum a reacționat?

- A fost atât de mâhnit, că a albit într-o singură noapte; n-a putut accepta niciodată ceea ce el numea - pe nedrept, cred - trădarea mea și s-a sinucis.

- Așa! exclamă Durtal, uluit de aerul imperturbabil și hotărât al femeii. - Și dacă, mai întâi, te gâtuia?

Ea ridică din umeri, scutură de pe rochie un păr de pisică.

Așadar, continuă el după o pauză, acum ești, ca să zic așa, liberă, soțul tău de-al doilea tolerează...

- Să-l lăsăm, te rog, pe soțul meu de-al doilea; e un om minunat care ar merita o soție mai bună. Am toate motivele să fiu mândră de Chantelouve

și țin la el atât cât îmi e cu putință; dar mai bine să vorbim despre altceva; am și așa destulă bătaie de cap, pe subiectul ăsta, cu duhovnicul meu, care îmi interzice să mă apropii de Sfântul Altar.

O privea cu atenție, descoperea o nouă Hyacinthe, o femeie aprigă și dură, de care nu știuse nimic. Nici o înduioșare, nimic în timp ce povestea despre sinuciderea primului soț; nu părea să-i treacă prin cap că ar trebui să-și impute o crimă. Rămânea ca de piatră, și totuși adineaori, când îl căina pe Durtal pentru pretinsa lui paternitate, o simțise tresărind. La urma urmei, poate că joacă, teatru; - ca și el, în definitiv!

Durtal era surprins de întorsătura pe care-o luase discuția lor; căută o chichiță ca să poată reveni la punctul de plecare de unde Hyacinthe îl deturnase - la satanismul canonicului Docre.

În fine, să nu ne mai gândim la asta, zise ea, apropiindu-se. Surâdea, devenea iarăși femeia pe care-o cunoștea.

Dar... să nu mai poți să te împărtășești din cauza mea...

Ea îl întrerupse. - Te plângi că nu ești iubit? - și îl sărută pe ochi.

El o strânse galant în brațe, dar, simțind-o că freamătă, se îndepărtă, prudent.

Și duhovnicul tău e chiar atât de aspru?

- E un om incoruptibil, de modă veche. De altfel, pentru asta l-am ales.

- Dacă aș fi femeie, cred că mi-aș alege, din contră, un duhovnic duios și înțelegător, care n-ar trage cu forcepsul de micile mele păcate. Mi-ar plăcea să fie îngăduitor, să-mi înlesnească mărturisirea, să extragă cu blândețe greșelile tăinuite. E drept că-n felul ăsta riști să te îndrăgostești de un confesor lipsit, el însuși, de apărare, și...

- Și ar fi un incest, pentru că preotul este un tată spiritual, și de asemeni un sacrilegiu, căci preotul e hirotonisit. Ah, ce nebună am fost! exclamă ea, brusc exaltată, vorbindu-și singură;

El o observă. Fantasticii ochi de mioapă scânteiau. Nimerise, desigur, fără să-și dea seama, peste viciul ei cel mai ascuns.

Spune-mi - surâse el - mă mai înșeli și acum cu un Durtal imaginar?

Nu înțeleg.

Ba da; primești, noaptea, vizita incubului ce-mi seamănă?

- Nu; de vreme ce te posed în carne și oase, ce nevoie am să invoc imaginea ta?

- Știi că ești o dulce satanistă?

- Se poate, am frecventat atâția preoți!

- Joci tare! răspunse el înclinându-se; dar mai bine ascultă-mă, scumpa mea Hyacinthe, și, dacă vrei să-mi faci un serviciu, răspunde-mi: îl cunoști pe canonicul Docre?

Ei bine, da!

- Spune-mi, cine e omul ăsta de care tot aud vorbindu-se?

- Cine vorbește?

Gévingey și des Hermies.

A, îl frecventezi pe astrolog! Într-adevăr, l-a întâlnit pe Docre, mai de mult, chiar la mine în casă. Dar nu știam că des Hermies, care pe vremea aceea nu ne vizita, ar avea legături cu canonicul.

Nici nu are. Des Hermies nu l-a văzut niciodată; tot ce știe e din aceeași sursă poveștile lui Gévingey; în fond, ce e adevărat din toate blestemățiile ce i se pun în seamă?

Nu știu. Docre e un om amabil, erudit și politicos. A fost chiar confesorul unei altețe regale și ajungea desigur episcop dacă nu renunța la preoție. Am auzit, pe seama lui, tot felul de grozăvii, numai că, în lumea fețelor bisericești mai ales, se spun atâtea!

Dar, în sfârșit, l-ai cunoscut personal!

Da, mi-a fost și duhovnic.

Atunci e imposibil să nu știi de ce-i în stare!

Într-adevăr, se poate bănui. În fine, de câteva ceasuri te tot învârți în jurul cozii: ce vrei să afli, de fapt?

Tot ce vrei tu să-mi spui: e tânăr, frumos sau urât, sărac sau bogat?

Are patruzeci de ani, e un bărbat prezentabil și cheltuiește o mulțime de bani.

Crezi că face vrăji, că oficiază liturghia neagră?

Tot ce se poate.

- Iartă-mă că mă bag așa în sufletul tău, că-ți smulg cuvintele cu cleștele; pot să fiu indiscret până la capăt?... Darul acela al incubatului...

Prea bine; de la el îl am; sper că acum ești mulțumit.

Și da, și nu. Îți mulțumesc că ai fost bună să-mi răspunzi, simt că deja abuzez; - și totuși, o ultimă, întrebare. Știi o cale ce mi-ar permite să-l cunosc pe canonicul Docre?

E la Nîmes.

Pardon, acum e la Paris.

A, deci știai! Ei bine, dacă ar fi o asemenea cale, nu ți-aș arăta-o, fii sigur. E mai bine să nu-l întâlnești!

Recunoști, prin urmare, că e primejdios?

- Nici nu recunosc, nici nu neg; am spus doar că nu trebuie să ai de-a face cu el!

Ba da: trebuie să-i cer niște informații pentru cartea mea despre satanism.

O să ți le procuri în alt mod. De altfel, continuă ea, soțul meu a rupt orice relație cu acest om care-l înfricoșează, și care nu mai vine, ca altădată, în casa noastră.

Nu-i un motiv ca să...

Ca să ce? întrebă ea, întorcându-se.

- Ca să... nimic. - În gând însă își zise: ca să nu te mai întâlnești cu el.

Ea nu insistă; își aranja părul sub voaletă. - Doamne, ce rău pot să arăt! Durtal îi luă mâinile și i le sărută. - Când te mai văd?

Credeam că nu e cazul să mai vin.

Știi bine că țin la tine ca la o prietenă adevărată; hai, spune, când vii?

Poimâine, dacă nu te deranjează.

Deloc!

Atunci, la revedere! Se sărutară pe gură.

Şi mai ales să nu-l visezi la noapte pe canonicul Docre, spuse ea când ieşi, ameninţându-l cu degetul.

Naiba să te ia, cu codelile tale! îşi zise el, închizând uşa.

XVI

Când mă gândesc, îşi spuse Durtal a doua zi, că am rezistat la ispitele patului, care frâng şi cea mai oţelită voinţă, că, oricât a stăruit Hyacinthe nu i-am îngăduit să prindă rădăcini aici şi că tot eu, după ce dorinţa s-a stins, redevenit lucid, am rugat-o să revină - chiar că nu mai pricep nimic! E drept că nu luasem hotărârea fermă s-o termin cu ea; şi apoi, nu puteam totuşi s-o expediez ca pe-o prostituată, continuă el, ca să-şi justifice inconsecvenţa. Plus că speram să capăt informaţii despre canonic. Iar în privinţa asta mi-a rămas datoare, va trebui să se decidă să vorbească, nu să-mi răspundă, monosilabic sau cu fraze în doi peri, ca data trecută!

De fapt, ce a putut fi între ea şi acest preot, care i-a fost duhovnic şi care, după cum singură recunoaşte, a iniţiat-o în sucubat? I-a fost amantă, asta e sigur; dar câţi alţii, dintre clericii printre care s-a învârtit, nu-i vor fi fost amanţi? Căci ei sunt - a mărturisit-o spontan - cei care o atrag! Dacă aş frecventa cercurile bisericeşti, aş afla probabil lucruri ciudate despre ea şi bărbatul ei; şi mai ciudat, totuşi, este că Chantelouve, care joacă un rol bizar în acest menaj, şi-a făcut o reputaţie deplorabilă, - nu însă şi ea. N-am auzit niciodată vorbindu-se despre năzbâtiile ei; de fapt - ce prost pot să fiu! - nu e nimic de mirare: soţul ei nu s-a închis în cercurile religioase şi mondene; îi frecventează pe oamenii de litere, expunându-se, în consecinţă, la toate bârfele, în timp ce ea, dacă-şi ia un amant, sigur şi-l alege din mediile pioase, unde nici unul din cunoscuţii mei n-ar fi primit; apoi, preoţii sunt oameni discreţi; dar cum se explică atunci că vine la mine? Poate că pur şi simplu i s-a aplecat de amorezii în sutană şi s-a gândit la un interimat în redingotă. M-a ales pentru un interludiu laic!

Oricum, e o femeie bizară, şi cu cât o cunosc mai îndeaproape, cu atât o înţeleg mai puţin. Există în ea trei fiinţe distincte:

Mai întâi, femeia de lume pe care-am cunoscut-o în salonul ei, rece, distantă, aproape trufaşă, dar care în intimitate devine cumsecade, afectuoasă, chiar tandră.

Apoi, la pat, femeia cu voce şi purtări de nerecunoscut, târfa ce scuipă măscări, ce nu mai ştie de nici o ruşine.

În fine, cea de-a treia, pe care-am cunoscut-o ieri, femeia maliţioasă, necruţătoare, de-a dreptul satanică, o adevărată scorpie.

Ce îmbină și amalgamează aceste ipostaze? Nu știu; poate ipocrizia; și nici măcar: sinceritatea ei descumpănește adesea; ce-i drept, poate că-i vorba de clipe de relaxare sau neatenție. În definitiv, de ce-aș încerca să înțeleg caracterul acestei bigote lubrice? Important e că nu mi se confirmă temerile: nu-mi cere s-o scot în lume, nu mă obligă să cinez la ea acasă, nu-mi pretinde nici o gratificație, nu-mi impune nici un compromis mai mult sau mai puțin dubios. N-am să găsesc niciodată ceva mai bun. Așa e numai că acum aș prefera să nu găsesc nimic; pot foarte bine să-mi depun petițiile erotice la ghișeul unor profesioniste; și atunci, cu douăzeci de franci, cumpăr extaze și mai rafinate, căci, orice s-ar spune, doar târfele sunt experte în bucătăria voluptății!

Ceea ce e bizar, își spuse el deodată, după o pauză de gândire, e că, păstrând proporțiile, Gilles de Rais se împarte la fel ca ea în trei ființe diferite.

Mai întâi soldățoiul temerar și cucernic.

Apoi artistul rafinat și criminal.

În fine, păcătosul ce se căiește, misticul.

Trece mereu din exces în exces, iar aceste excese se află la antipozi! Contemplându-i spectacolul vieții, descoperi, în fața fiecăreia din viciile lui, o virtute ce i se opune; între ele, însă, nici o legătură vizibilă.

A fost de un orgoliu clocotitor, de o imensă trufie, dar când căința l-a copleșit, a căzut în genunchi în fața poporului iar lacrimile și smerenia lui au fost ale unui sfânt.

Cruzimea lui a întrecut limitele umanului, și cu toate astea a fost milostiv, și-a adorat prietenii și i-a îngrijit ca un frate atunci când au căzut sub loviturile Demonului.

Neînfrânat în dorințe și totuși răbdător; viteaz pe câmpul de bătaie, laș în fața lumii de dincolo, a fost tiranic, violent, și totuși slab atunci când laudele ciracilor săi s-au întețit. E când pe culmi, când prin văgăuni, niciodată în câmpiile bătătorite, pe șesurile sufletului. Mărturisirile lui nu ne lămuresc asupra veșnicilor antipozi la care se află. Când a fost întrebat cine i-a inspirat crimele, răspunse: „Nimeni, doar închipuirea mea m-a împins către ele; gândul mi-a venit doar de la mine însumi, din reverii, din plăcerile zilnice, din gustul pentru desfrâu".

Și își reproșează trândăvia, spune mereu că mesele rafinate și băuturile aprige au dus la slobozirea fiarei din el.

Departe de pasiunile mediocre, cunoaște, rând pe rând, beția răului ca și a binelui, și se aruncă orbește în abisurile contrare ale sufletului. Moare la treizeci și șase de ani, după ce secătuise izvorul plăcerilor nefirești, fântâna suferințelor fără leac. Adorase moartea, iubise ca vampirii, sărutase chipuri unice ale suferinței și groazei la fel cum fusese torturat de remușcări indestructibile, de spaime nemărginite. Nu-i mai rămânea, în lumea aceasta, nimic de încercat, nimic de aflat.

– Vasăzică, spuse Durtal frunzărindu-și notițele, l-am lăsat în momentul când își începe ispășirea; cum am scris în unul din capitolele precedente, locuitorii ținutului dominat de castelele Mareșalului știu acum cine este incredibilul monstru ce le răpește copiii și îi ucide. Dar nimeni nu îndrăznește

să vorbească. De cum apare, la cotitura unui drum, silueta înaltă a fiarei, toți fug, se tupilează în spatele gardurilor vii, se zăvorăsc în colibe.

Iar Gilles trece, semeț și sumbru, prin deșertul satelor pustii și baricadate. Impunitatea lui pare garantată: ce țăran ar fi atât de nebun să atace un senior care, pentru o vorbă, poate să-l ridice în furci?

Dacă, pe de o parte, cei mici renunță să-l înfrunte cei de același rang nici nu se gândesc să lupte cu el de dragul mocofanilor pe care îi disprețuiesc; superiorul lui, ducele de Bretagne, Jean V, îl măgulește și îl răsfață, pentru a-i extorca domeniile la prețuri de nimic.

O singură putere putea să se ridice și, pe deasupra complicităților feudale, a intereselor omenești, să-i răzbune pe cei obidiți și slabi, - Biserica. Și într-adevăr, ea, prin persoana lui Jean de Malestroit, l-a înfruntat pe monstru și l-a doborât.

Jean de Malestroit, episcop de Nantes, aparținea unei stirpe ilustre. Era rudă apropiată cu Jean V, iar prin neasemuita sa cucernicie, prin înțelepciunea mereu trează, prin milostenia înflăcărată și erudiția infailibilă își câștigase prețuirea ducelui însuși.

Plânsetele satelor decimate de Gilles ajunseseră până la el; cu discreție, episcopul începu o anchetă și nu-l pierdu din ochi pe Mareșal, hotărât să înceapă lupta de îndată ce-i va fi cu putință.

Iar Gilles comise pe neașteptate o fărădelege inexplicabilă, ce-i îngădui episcopului să-l atace frontal și să-l lovească.

Pentru a mai astupa găurile din buget, Gilles vinde domeniul Saint-Etienne de Mer Morte unui supus al lui Jean V, Guillaume le Ferron, care-și împuternicește fratele, Jean, să ia în stăpânire acele pământuri.

Câteva zile mai târziu, adunându-i pe cei două sute de oameni din casa lui militară, Mareșalul pornește în fruntea lor spre Saint-Etienne. Acolo, în ziua de Rusalii, în timp ce mulțimea adunată așteaptă liturghia, Gilles se năpustește înarmat în biserică, mătură dintr-o mișcare rândurile tulburate ale credincioșilor și, în fața preotului năucit, îl amenință cu moartea pe Jean le Ferron care se roagă. Ceremonia este întreruptă, mulțimea fuge care-ncotro. Pe Ferron, care îi cere îndurare, Gilles îl târăște pînă la castel, poruncește să se coboare podul și ocupă fortăreața cu forța, apoi prizonierul e dus la Tiffauges și aruncat la beci.

Prin fapta sa, Gilles violase dreptul cutumiar care, în Bretagne, interzice unui baron să ridice oaste fără consimțământul ducelui, și totodată săvârșise un dublu sacrilegiu, profanând o biserică și întemnițându-l pe Jean le Ferron, care era cleric tonsurat al Bisericii.

Episcopul află de această fărădelege și îl convinge pe Jean V, care șovăie totuși, să pornească împotriva rebelului. Atunci, în timp ce o armată înaintează spre Saint-Etienne, pe care Gilles îl abandonează refugiindu-se cu oamenii săi în fortăreața Machecoul o altă armată asediază castelul Tiffauges.

Între timp, prelatul adună mărturii, grăbește ancheta. Activitatea lui devine extrem de intensă, trimite comisari și procurori în toate satele de unde dispăruseră copii. El însuși părăsește palatul din Nantes, străbate satele,

adună depozițiile victimelor. Mulțimea vorbește în sfârșit, îl roagă în genunchi s-o ocrotească, și, revoltat de crimele oribile ce-i sunt dezvăluite, episcopul jură să facă dreptate.

A fost suficientă o lună pentru ca toate rapoartele să fie terminate. Prin decizii regale, Jean de Malestroit decretează public verdictul de „infamatio" pentru Gilles, apoi, când punctele procedurii canonice sunt epuizate, emite mandatul de arestare.

În acest act redactat sub formă de dispoziție administrativă, dat la Nantes în 13 septembrie, anul Domnului 1440, el enumeră crimele de care este acuzat Mareșalul, apoi, într-un stil energic, îi somează pe cei din dioceza sa să pornească împotriva asasinului și să-l scoată din vizuină.

„Astfel, vă poruncim tuturora și fiecăruia în parte, prin acest mandat, ca neîntârziat și fără preget, și fără a lăsa lucrarea unul în seama altuia, să-l aduceți înaintea noastră sau a Tribunalului catedralei noastre, pentru luni, 19 septembrie, de ziua Înălțării Sfintei Cruci, pe Gilles, baron de Rais, supus puterii și judecății noastre, pe care îl citâm noi înșine, prin acest mandat, să vină la bară și să răspundă pentru crimele de care este învinuit. Dați ascultare acestor porunci, și fiecare să ajute la împlinirea lor."

A două zi, căpitanul Jean Labbé, în numele ducelui, și Robin Guillaumet, notar, în numele episcopului, se prezintă escortați de o mică trupă înaintea castelului Machecoul.

Ce s-a petrecut în sufletul Mareșalului? Prea slab pentru a rezista în câmp deschis, s-ar fi putut în schimb apăra la adăpostul fortificațiilor - și totuși se predă!

Roger de Bricqueville, Gilles de Sillé, sfătuitorii săi obișnuiți, au fugit. Rămâne singur cu Prelati, care încearcă zadarnic să fugă și el.

Gilles este pus în lanțuri. Robin Guillaumet cercetează fortăreața dintr-un capăt în altul. Descoperă cămășuțe însângerate, resturi de oase arse, cenușa pe care Prelati nu apucase s-o arunce în latrine și în șanțurile castelului.

În mijlocul blestemelor, a strigătelor de groază ce se aud în jur, Gilles și slujitorii săi sunt duși la Nantes și întemnițați în castelul Tour Neuve.

Toate astea nu sunt prea clare, își spunea Durtal. Când știi ce bătăios fusese cândva Mareșalul, cum să accepți că s-a dat pe mâna dușmanilor fără a opune vreo rezistență.

Să fi fost moleșit, șubrezit de nopțile de desfrâu, ruinat de abjecta voluptate a sacrilegiilor, dărâmat, măcinat de remușcări? Să se fi săturat de o astfel de viață, să fi obosit - ca atâția ucigași pe care pedeapsa îi fascinează? Nimeni nu știe. Va fi crezut că rangul lui înalt îl pune mai presus de lege și de sancțiunile ei? Va fi sperat, în fine, să-l corupă pe duce speculându-i venalitatea, oferindu-i drept răscumpărare castele și domenii?

Totul e plauzibil. Ar fi putut de asemeni să știe cât șovăise Jean V, de teamă să nu nemulțumească nobilimea din ducatul său, până cedase la insistențele episcopului și adunase oaste pentru a-l urmări și captura pe Mareșal.

Cert e că nici un document nu răspunde la aceste întrebări. Iar dacă toate astea mai pot fi reconstituite într-o carte, își spunea Durtal, și mai dificil, și mai neclar e însuși procesul, din punctul de vedere al jurisdicției criminale.

De îndată ce Gilles și complicii săi au fost încarcerați, s-au instituit două tribunale: unul ecleziastic, pentru a judeca delictele ce țineau de resortul Bisericii, altul civil, pentru a le judeca pe cele ce țineau de competența statului.

La drept vorbind, tribunalul civil care a asistat la dezbaterile ecleziastice n-a avut, în acest proces, nici un cuvânt de spus; a făcut doar, de formă, o contra-anchetă sumară, însă a trebuit să pronunțe sentința de condamnare la moarte pe care Biserica evita s-o pronunțe în virtutea vechiului adagiu „Ecclesia abhoret a sanguine"

Procedura ecleziastică a durat o lună și opt zile; procedura civilă, patruzeci și opt de ore. Se pare că, spre a se pune la adăpost în spatele episcopului, ducele de Bretagne a restrâns intenționat rolul justiției civile, care altfel era mult mai combativă când Tribunalul bisericesc îi încălca prerogativele.

Jean de Malestroit prezidează audierile; drept asesori îi alege pe episcopii de Mans, de Saint-Brieuc și Saint-Lô; pe lângă acești înalți demnitari, se înconjoară de o trupă, de jurişti ce asistă cu schimbul la interminabilele ședințe ale procesului. Numele celor mai mulți dintre ei apar în actele de procedură: Guillaume de Montigné, avocat la Tribunalul civil, Jean Blanchet, licențiat în drept canonic, Guillaume Groyguet și Robert de la Rivière, licențiați *in utroque jure,* Hervé Lévi, seneșal la Quimper. Pierre de l'Hospital, cancelar al ducatului Bretagne, și care, după terminarea judecății canonice, trebuie să prezideze dezbaterile civile, îl secondează pe Jean de Malestroit.

Acuzatorul, respectiv prelatul ce îndeplinea pe atunci, în dreptul canonic, funcția de procuror, era Guillaume Chapeiron, paroh al bisericii Sfântul Nicolae, om cu darul elocinței și foarte abil; pentru a-i ușura corvoada cititului, i s-au alăturat Geoffroy Pipraire, decan al bisericii Sfânta Maria, și Jacques de Pentcoetdic, jude bisericesc la Nantes.

În sfârșit, alături de jurisdicția episcopală, pentru pedepsirea crimei de erezie care pe vremea aceea cuprindea sperjurul, blasfemia, sacrilegiul, vrăjitoria sub toate formele ei, Biserica instituise Tribunalul extraordinar al Inchiziției.

Reprezentantul acesteia pe lângă Jean de Malestroit a fost redutabilul și eruditul Jean Blouyn din ordinul Sfântului Dominic, pe care Marele Inchizitor al Franței, Guillaume Mérici, îl delegase în funcția de viceinchizitor al orașului și diocezei Nantes.

Tribunalul fiind constituit, procesul se deschide dis-de-dimineață, căci judecătorii și martorii trebuiau, după obiceiul vremii, să fie nemâncați. Sunt ascultate rudele victimelor iar Robin Guillaume, aprod, cel care-l arestase pe Mareșal la Machecoul, dă citire chemării în instanță a lui Gilles. Adus în sală, acesta declară, disprețuitor că nu recunoaște autoritatea tribunalului; dar, urmând procedura canonică, acuzatorul respinge pe loc - „spre a nu se împiedica astfel pedepsirea nelegiuirii" - recuzarea, ca fiind nulă de drept și „frivolă", și obține hotărârea Curții de a se merge mai departe. Începe să-i

citească inculpatului capetele de acuzare formulate împotriva lui; Gilles strigă că acuzatorul e mincinos şi sperjur. Guillaume Chapeiron întinde atunci braţul spre crucifix, jură că spune adevărul şi îl poftește pe Mareşal să facă la fel. Dar omul care n-a dat îndărăt de la nici un sacrilegiu se tulbură, refuză să jure strâmb în faţa lui Dumnezeu iar şedinţa se ridică, în vociferările lui Gilles la adresa acuzatorului.

Odată terminate aceste preambuluri, câteva zile mai târziu, încep dezbaterile publice. Actul de acuzare, redactat sub formă de rechizitoriu, este citit cu voce tare în faţa mulţimii care se cutremură în timp ce Chapeiron, enumerând crimele una câte una, cu răbdare, îl acuză explicit pe Mareşal de a fi pângărit şi ucis copii, de a se fi dedat la practici vrăjitoreşti, de a fi violat, la Saint-Etienne de Mer Morte, privilegiile sfintei Biserici.

Apoi, după un moment de tăcere, îşi reluă discursul şi, lăsând la o parte crimele de omor, nereţinând decât crimele pe care, conform dreptului canonic, le poate pedepsi Biserica, cere ca Gilles să fie dublu excomunicat, mai întâi ca invocator de demoni, eretic, apostat şi renegat, apoi ca sodomit şi profanator.

Ascultând acest rechizitoriu virulent şi riguros, muşcător şi concis, Gilles îşi iese din fire. Îi insultă pe judecători, îi taxează de simoniaci şi desfrânaţi, refuză să răspundă la întrebările ce i se pun. Acuzatorul, asesorii nu se descurajează; îl invită să-şi susţină apărarea. Din nou, Gilles îi recuză, îi insultă, apoi, când trebuie să le opună argumente, rămâne mut.

Atunci episcopul şi viceinchizitorul îl declară judecat în contumacie şi pronunţă sentinţa de excomunicare, făcută publică fără întârziere.

Mai hotărăsc că dezbaterile vor continua a doua zi.

Clinchetul soneriei îl făcu pe Durtal să întrerupă lectura notiţelor. Intră des Hermies.

- L-am văzut pe Carhaix, e cam bolnav, zise el.

- Dar ce are?

Nimic grav, o bronşită uşoară; în două zile îl pun pe picioare dacă stă liniştit.

- Am să-i fac o vizită, mâine, spuse Durtal.

- Dar tu ce faci, continuă des Hermies, lucrezi?

- Da, trag din greu la procesul nobilului baron de Rais. Va fi la fel de *plicticos* - şi de scris, şi de citit!

- Şi tot nu ştii când îţi termini volumul?

- Nu, răspunse Durtal întinzându-se. De fapt, nici nu doresc să se termine. Ce mai fac după aceea? Va trebui să caut alt subiect, să-mi regăsesc ritmul de lucru, iar primele capitole demarează atât de anevoios... Voi petrece ore de trândăvie mortală. Zău, dacă mă gândesc bine, literatura n-are decât o raţiune de a fi - să-l vindece pe cel ce scrie de dezgustul de a trăi!

- Şi, din spirit caritabil, să aline disperarea celor ce mai iubesc arta.

- Sunt atât de puţini!

- Şi numărul lor e în scădere; noua generaţie nu se mai interesează decât de jocurile de noroc şi de curse!

Da, exact; acum bărbații joacă la curse și nu mai citesc; singura care mai cumpără cărți și determină succesele sau eșecurile literare e așa-numita femeie de lume Dama, cum spune Schopenhauer, gâsculița, cum mi-ar plăcea s-o numesc; - și ei îi datorăm aceste vrafuri de romane călduțe și mucilaginoase, atât de lăudate!

Așa încât pe viitor vom avea o literatură grozavă, căci, ca să fii pe placul femeilor, trebuie firește să debitezi, într-un stil cuviincios, idei gata digerate și bine prășite.

Dar în definitiv, continuă Durtal după o pauză, poate-i mai bine așa; puținii artiști adevărați ce rămân nu trebuie să-și mai facă griji să placă publicului: trăiesc și lucrează departe de saloane, departe de mulțimea făcătorilor de literatură; singura amărăciune pe care o pot încerca - odată opera lor tipărită - e s-o vadă expusă curiozității impure a gloatei!

- Chiar așa, spuse des Hermies, e o adevărată prostituție; s-o scoți la vânzare înseamnă să accepți să te bată pe burtă primul venit; înseamnă pângărirea, violul consimțit a ce-i mai bun în tine.

Da, orgoliul nostru incorigibil precum și mizerabila nevoie de bani fac să nu ne putem păstra manuscrisele la adăpost de rătani; arta ar trebui să fie la fel ca femeia iubită, inaccesibilă, departe, eterată; pentru că, alături de rugăciune, e singura efuziune a sufletului rămasă neîntinată! De aceea, când apare una din cărțile mele, o abandonez îngrozit. Mă țin cât mai departe de locurile unde face ea trotuarul. Dacă îmi pasă un pic de ea, asta se întâmplă după ani și ani, când a dispărut din toate vitrinele, când e aproape moartă; așa că, înțelegi, nu mă grăbesc să termin istoria lui Gilles, care totuși, din păcate, se apropie de capăt; ce soartă va avea? - Mi-e totuna, și îmi va fi total indiferentă când va apărea!

- Spune, ce faci în seara asta?

Nimic, de ce?

Am putea cina împreună.

- De acord.

Și în timp ce Durtal își încălța botinele, des Hermies continuă:

- Mai e un lucru ce mă șochează în așa-zisa lume literară: până unde a putut împinge ipocrizia și abjecția; cuvântul „diletant", de pildă, câte josnicii a putut să acopere!

Evident, căci permite cele mai profitabile fățărnicii; cel mai uimitor e că orice critic ce și-l decernează astăzi ca pe-un elogiu nici nu bănuiește că de fapt își trage o palmă; căci totul se reduce la un nonsens. Diletantul nu are temperament personal, de vreme ce nu detestă nimic și îi place orice; or, cine n-are temperament personal n-are talent.

- Așadar, reluă des Hermies punându-și pălăria, orice autor care se laudă că-i diletant mărturisește astfel că e nul ca scriitor!

Păi!

XVII

Spre sfârșitul după-amiezii, Durtal se opri din lucru și ieși până la turnurile de la Saint-Sulpice.

Îl găsi pe Carhaix întins în pat, într-o cameră de lângă cea folosită de obicei ca sufragerie. Încăperile erau asemănătoare, cu pereții din piatră netapetați, cu plafoane boltite; dormitorul era însă mai întunecat: fereastra dublă nu mai dădea spre piața Saint-Sulpice, ci spre spatele bisericii, al cărei acoperiș o ținea în umbră. Odaia era mobilată sărac: un pat de fier, o somieră, cu arcuri care scârțâiau și o saltea, două scaune din bambus, o masă acoperită cu o cuvertură veche. Pe peretele gol, un crucifix ieftin, împodobit cu merișor uscat, și asta era tot.

În pat, sculat în capul oaselor, Carhaix citea niște hârtii; lângă el, câteva cărți. Avea ochii mai apoși, fața mai palidă decât de obicei; barba, nerasă de mai multe zile, creștea în tufe cărunte pe obrajii scobiți; luminate însă de un surâs larg, aceste jalnice trăsături deveneau calde, aproape plăcute.

La întrebările lui Durtal, răspunse: - Nimic grav; des Hermies mi-a spus că mâine pot să mă scol; dar trebuie să înghit fiertura asta oribilă! - și arătă o poțiune din care lua câte o lingură la fiecare oră.

- Ce-i aceea? întrebă Durtal.

Dar clopotarul nu știa. Ca să-l scutească, desigur, de cheltuieli, des Hermies îi adusese chiar el sticluța.

Te plictisești să stai așa, la pat?

Vezi bine? Sunt nevoit să-mi încredințez clopotele unui ajutor care nu-i bun de nimic. Ah, dacă ai auzi cum le bate! Mie îmi dă fiori, mă încrâncenează...

Nu-ți mai fă sânge rău, spuse femeia; peste două zile ai să le tragi tu singur, clopotele astea ale tale!

El însă continua să se plângă. - Ce știți voi, ceilalți! Clopotele mele s-au obișnuit să fie bine tratate; instrumentele astea sunt ca niște animale, nu ascultă decât de stăpânul lor. Acum uite, o iau razna, se bălăngănesc, sună alandala; abia mai pot să le recunosc glasul!

Ce citești? îl întrebă Durtal, vrând să abată discuția spre un subiect mai plăcut.

Păi, volume despre clopote! O, poftim, domnule Durtal, am aici inscripții de o frumusețe rară. Ascultați, continuă el deschizând o carte, ascultați această frază scrisă în relief pe cupa de bronz a clopotului cel mare de la Schaffouse: „Îi chem pe cei vii, îi plâng pe cei morți, risipesc fulgerul" Și încă una, ce era înscrisă pe vechiul clopot din turnul primăriei din Gand: „Numele meu e Rolanda; când bat într-o dungă, e foc; când vuiesc, e furtună în Flandra"

Da, aprobă Durtal, are anume ținută.

- Ei bine, s-a stricat şi asta! Acum, bogătanii îşi înscriu numele şi titlurile pe clopotele dăruite bisericilor; şi au atâtea titluri, că nu mai rămâne loc pentru deviză. Nu mai există smerenie în ziua de azi!

- Dacă-ar lipsi numai smerenia! suspină Durtal.

- O! continuă Carhaix cu gândul la clopotele lui, de n-ar fi decât asta! Dar clopotele, stând degeaba, coclesc, metalul nu mai este ecruisat şi vibrează prost; altădată, aceste superbe auxiliare ale cultului cântau fără odihnă; se sunau orele canonice: matinele şi laudes, înainte de zorii zilei; prima, în zori; terţa, la ora nouă, sexta, la prânz; nona, la ora trei după-amiază, apoi vesperele şi completoriul; acum, se anunţă liturghia preotului, angelusul de dimineaţă, de prânz şi de seară, uneori salutul, şi, în anumite zile, se trag câteva dangăte pentru ceremonii precise, asta e tot. Doar în mânăstiri ce mai veghează clopotele, căci acolo totuşi slujbele de noapte încă se ţin!

Mai bine lasă astea, îi spuse femeia, aşezându-i perna sub spate. Nu te mai agita aşa, că nu rezolvi nimic şi îţi faci singur rău.

- Aşa e, acceptă el, resemnat; dar ce vrei, nu pot să nu mă revolt, rămân un păcătos bătrân pe care nu-l domoleşte nimic; şi îi surâse femeii ce-i aducea o lingură de poţiune.

Se auzi soneria. Bătrâna se duse să deschidă şi în casă intră un preot hilar şi roşu la faţă care, cu o voce groasă, strigă: - Scara asta parcă-i scara raiului! N-am aer! Şi se prăbuşi pe un fotoliu făcându-şi vânt cu mâna.

- Ei bine, prietene, spuse el în cele din urmă intrând în dormitor, am aflat de la paraclisier că nu te simţi bine, aşa că am venit.

Durtal îl privi cu atenţie. O veselie irepresibilă se lăţea pe faţa sangvină, cu obrajii lucind albăstriu în urma briciului. Carhaix făcu prezentările; se salutară - preotul, sfidător, scriitorul, rece.

Durtal se simţea stingherit, de prisos printre efuziunile clopotarului şi ale neveste-sii care, frângându-şi mâinile, îi mulţumeau abatelui pentru vizită. Era evident că pentru cei doi, la curent totuşi cu patimile sacrilege şi mediocritatea clerului, abatele era un ins de excepţie, un om cu mult mai presus decât ceilalţi, care, după sosirea lui, nu mai contau.

Îşi luă rămas bun; şi, coborând, îşi spunea: acest popă ce gâlgâie de veselie mă oripilează. De altfel, preoţii, medicii şi literaţii veseli sunt neîdoielnic nişte suflete josnice, căci ei sunt cei ce cunosc de aproape mizeriile omeneşti, cei ce le alină, le îngrijesc sau le descriu. Dacă după aceea mai poate să-i pufnească râsul, mie unuia mi se pare scandalos! Şi totuşi există inconştienţi ce se plâng că romanul de observaţie, romanul trăit, adevărat, este un roman trist, ca şi viaţa pe care-o descrie. Le-ar plăcea să fie jovial şi hâtru, sulemenit, ca să-i ajute, în egoismul lor meschin, să uite existenţele jalnice pe lângă care trec!

Oricum, Carhaix şi femeia lui sunt nişte oameni ciudaţi! Se încovoaie sub despotismul patern al preoţilor - şi sunt momente când trebuie să fie greu de suportat -, dar tot ei îi venerează, îi adoră! În sfârşit, ei sunt suflete pure, sunt credincioşi şi smeriţi! Cât despre abatele venit la ei, nu-l cunosc, dar se vede că-i un palavragiu obez ce se pârţâie în sutana lui largă şi leşină de veselie. Măcar că Sfântul Francisc din Assisi era vesel - ceea ce de altfel îl scade în ochii mei -, nu pot să-mi imaginez că acest popă ar putea fi o

ființă superioară. În fond, pentru el e mai bine că-i mediocru. Dacă ar fi altfel, cum s-ar face înțeles de enoriași? Și apoi, dacă ar fi un om superior, colegii l-ar urî iar episcopul l-ar persecuta!

Divagând astfel, Durtal ajunse la intrarea în turn. Se opri sub portic. Credeam că rămân mai mult la Carhaix, se gândi el; e abia cinci și jumătate; până la masă, va trebui să-mi omor timpul cel puțin o jumătate de oră.

Vremea era aproape primăvăratecă, zăpada dispăruse; își aprinse o țigară și căscă gura prin piață.

Ridicându-și privirea, căută din ochi fereastra clopotarului și o recunoscu; era singura cu perdea, printre celelalte semicercuri vitrate care se deschideau deasupra peronului. Ce construcție oribilă! își spuse, contemplând biserica; și când te gândești că acest cub încadrat de două turnuri îndrăznește să amintească fațada de la Notre-Dame! Ce lucru de mântuială! continuă el, examinând detaliile. De la parvis până la primul etaj sunt coloane dorice; de la primul la al doilea, coloane ionice cu volute; în sfârșit, de la baza și până la vârful turnului, coloane corintice cu frunze de acantă. Ce poate să însemne, la o biserică, acest talmeș-balmeș de ordine arhitectonice păgâne? Iar asta, numai în turnul cu clopote; celălalt nici măcar nu-i terminat, dar, rămas cum e la stadiul de cilindru nefinisat, e mai puțin urât!

Iar ca să ridice mormanul ăsta jalnic de pietre, au trebuit să-și dea mâna cinci, șase arhitecți! Și totuși, dacă te gândești, acești Servandoni și Oppenord au fost adevărați profeți ai construcțiilor; opera lor e operă de vizionari și a luat-o înaintea veacului al optsprezecelea; căci elanul divinatoriu al moloanelor vrea parcă să simbolizeze, într-o epocă în care calea ferată nu exista, viitorul peron al drumului de fier; de fapt, Saint-Sulpice nu-i o biserică, ci o gară!

Interiorul monumentului nu este mai religios, nici mai artistic decât exteriorul; în tot ansamblul, nu-mi place cu adevărat decât beciul aerian al bravului Carhaix! Privi apoi în jur; piața asta e tare urâtă, își spuse, dar are un aer intim, provincial! Evident, nimic nu poate egala hidoșenia acestui seminar ce degajă mirosul rânced și înghețat de azil. Fântâna, cu bazinele ei poligonale, cu vazele decorative ca niște castroane, cu ornamentele în formă de lei, cu statuile de prelați băgate în nișe, nu e o capodoperă; și nici această primărie în stil administrativ, cenușiu; în schimb, aici în piață, ca și pe străzile învecinate - Servandoni, Garancière, Férou - poți respira o atmosferă de liniște blândă și de umezeală molcomă. Miroase a dulap neaerisit și un pic a tămâie. Piața e în perfectă armonie cu casele și străzile bătrâne din jur, cu cartierul plin de sfințișori de ipsos, cu manufacturile de gravuri religioase și obiecte de cult, cu librăriile bisericești și cărțile lor legate în coperți gălbui, negre, maro, sinilii!

Da, e demodat și discret, conchise el. Piața era, la ora aceea, aproape pustie. Câteva femei urcau treptele din fața bisericii, printre cerșetori ce mormăiau *Tatăl nostru*, zornăind câțiva gologani într-un pahar; un cleric, cu o carte învelită în pânză neagră sub braț, saluta niște femei cu ochi obosiți; câțiva câini se hârjoneau; mai mulți copii se fugăreau ori săreau coarda; enormele omnibuze de culoarea șocolatei, de la Vilette, și micul omnibuz

galben ca mierea de pe linia Auteuil plecau aproape goale, în timp ce, adunați pe trotuar în fața trăsurilor, lângă un W.C. public, birjarii pălăvrăgeau, așteptându-și clienții; altfel, nici un zgomot, nici țipenie, arbori aliniați ca pe aleea de promenadă a unui târg linișit.

Da, își zise Durtal privind din nou biserica, într-o zi când nu va fi așa de frig și de întunecat, va trebui totuși să urc până în vârful turnului; apoi dădu din umeri: la ce bun? Parisul văzut *à vol d'oiseau* era interesant în Evul Mediu, nu acum! Voi vedea, ca și din vârful altor turnuri, o puzderie de străzi cenușii, arterele ceva mai albe ale bulevardelor, petele verzi ale grădinilor și parcurilor iar în depărtare șiruri de case ca niște piese de domino aliniate, cu ferestrele în chip de puncte negre.

Apoi, edificiile ce ies din această mlaștină de acoperișuri - Notre-Dame, Sainte-Chapelle, Saint-Séverin, Saint-Etienne-du-Mont, turnul Saint-Jacques - sunt înecate în masa jalnică a monumentelor mai noi; - și nu țin defel să contemplu, în același timp, Opera, acest specimen de artă pentru chivuțe, fragmentul de pod care e Arcul de Triumf ori sfeșnicul gol al Turnului Eiffel!

E destul că le vezi separat, de jos, de pe trotuar, la câte-o cotitură.

Mai bine merg să cinez, am totuși întâlnire cu Hyacinthe și trebuie să fiu acasă înainte de opt.

Intră la un cârciumar din apropiere; sala, fără mușterii la ora aceea, îți permitea să rămâi singur cu gândurile tale, în liniște, mâncând o bucată de carne sănătoasă și bând un vin destul de cinstit. Se gândea la d-na Chantelouve, dar mai ales la canonicul Docre. Misterul acestui personaj îl obseda. Ce poate fi în mintea unui om care își tatuează un Crist pe tălpi ca să-l poată călca mereu în picioare?

Câtă ură trăda acest gest! Îl dușmănea oare pentru că nu-i dăruise extazele preafericite ale unui sfânt sau, mai omenește, pentru că nu-l înălțase la cele mai înalte ranguri ale sacerdoțiului? Evident, ranchiuna acestui preot era delirantă, orgoliul său fără margini. Probabil nici nu-l deranja că inspiră groaza și repulsia, căci în felul acesta era cineva. Apoi, pentru un scelerat din fire, cum părea să fie, ce fericire va fi fost să-și poată chinui dușmanii cu ajutorul unor maleficii nepedepsite! În fine, sacrilegiul exaltă, dăruiește bucurii turbate, neegalate de nimic; el a devenit, după sfârșitul Evului Mediu, o crimă a lașilor, căci justiția omenească n-o mai urmărește și poate fi comisă fără teama pedepsei; pentru un credincios, e cea mai cumplită dintre crime, iar Docre crede în Cristos de vreme ce-l urăște!

Ce preot monstruos! Și ce relații infame va fi avut cu nevasta lui Chantelouve! Da, dar cum s-o fac pe Hyacinthe să vorbească? Mi-a spus cât se poate de clar, data trecută, că refuză orice discuție pe subiectul acesta! Până una alta, cum n-am chef să-i suport asalturile pasionale, diseară o anunț că sunt bolnav și că am nevoie de repaus absolut.

Fu primul lucru pe care i-l spuse când, la un ceas după venirea lui acasă, apăru și ea.

Hyacinthe îi propuse o ceașcă de ceai; refuzată, îl alintă, sărutându-l. Apoi, făcând câțiva pași, spuse:

- Muncești prea mult; ar trebui să te mai relaxezi; uite, ca să treacă timpul, ce-ar fi să-mi faci puțină, curte? Rolul ăsta l-am jucat numai eu, până acum! - Nu? Nu-ți surâde ideea? Să căutăm altceva. - Vrei să ne jucăm de-a ascunselea cu motanul? Dai din umeri; bine, dacă nimic nu te poate bine dispune, să vorbim despre prietenul tău, des Hermies; ce mai face?

Nimic special.

Și experiențele lui cu tratamentul Mattei?

Nu știu dacă le continuă.

Da, văd că subiectul e deja epuizat. Știi că răspunsurile tale nu sunt prea încurajatoare, dragul meu?

Păi, spuse el, oricui i se poate întâmpla să răspundă la întrebări fără să lungească vorba. Cunosc chiar o persoană care uneori abuzează de laconism, când i se pun întrebări în legătură cu un anume subiect.

În legătură cu un canonic, de pildă.

- Tu ai spus-o.

Hyacinthe își trecu, liniștită, un picior peste celălalt.

- Acea persoană avea desigur motive ca să tacă; dar cum ține cu adevărat să-l îndatoreze pe cel ce-i pune întrebări, poate că între timp s-a răzgândit și se va strădui să-i facă pe plac.

Hyacinthe, draga mea, ce vrei să spui? întrebă el, cu fața luminată, strângându-i mâinile.

Recunoaște că dacă te stârneam în felul ăsta doar ca să nu mai văd în fața mea un chip ursuz, reușeam de minune!

El tăcu, întrebându-se dacă-l ia peste picior sau dacă-ntr-adevăr acceptă să vorbească.

- Ascultă-mă, continuă femeia; îmi mențin hotărârea de data trecută: nu-ți îngădui să ai de-a face cu canonicul Docre; în schimb la un moment dat, fără să intri în legătură cu el, pot aranja să asiști la ceremonia care te interesează atâta.

La liturghia neagră?

Da; peste opt zile, Docre părăsește Parisul; o să-l vezi o dată, cu mine, și niciodată după aceea. Să fii pregătit pentru una din serile astea; când va veni momentul, am să te anunț; și ai putea să-mi mulțumești, prietene: de dragul tău încalc consemnele duhovnicului, pe care nici nu îndrăznesc să-l mai văd, și îmi atrag osânda veșnică!

El o sărută afectuos, o mângâie, apoi spuse:

Deci e adevărat, omul ăsta e chiar un monstru?

Mă tem că da, - în tot cazul, nu i-aș dori nimănui să-l aibă dușman!

Te cred! Dacă le face farmece unor oameni ca Gévingey!

Sigur, n-aș vrea să fiu în pielea astrologului.

Deci crezi în vrăjile lui Docre! - Și cum procedează, cu sânge de șoareci, cu tocături sau cu esențe?

Deci știi și asta! - Într-adevăr, se folosește de aceste substanțe; e chiar unul din puținii ce știu să le manipuleze, căci te poți otrăvi ușor cu ele: sunt la fel de primejdioase ca explozibilii; adesea însă, când atacă ființe lipsite de apărare, folosește rețete mai simple. Distilează extracte de otrăvuri la care adaugă acid sulfuric ca să îngreneze rana; apoi înmoaie în acest amestec

vârful unei lanțete și trimite un spirit volant sau un spectru care înțeapă victima. E maleficiul ordinar, cunoscut, practicat de Rozacrucieni* și de alți începători în ale satanismului.

Durtal începu să râdă. - Dar, draga mea, după tine, moartea ar putea fi trimisă de la distanță, ca o scrisoare.

- Și nu sunt anumite boli, holera, de pildă, care se pot transmite prin scrisori? Interesează-te la serviciile sanitare ce dezinfectează corespondența în timpul epidemiilor!

- Nu te contrazic, numai că, aici, nu e vorba de același caz.

- Ba da, de vreme ce chestiunea transmiterii, a invizibilității și a distanței e cea care te uimește!

- Ce mă uimește îndeosebi, e să-i văd amestecați în afacerea asta pe cei din Rose-Croix. Îți mărturisesc că niciodată nu i-am considerat altceva decât niște nerozi blajini sau niște farsori funebri.

- Dar toate sectele sunt formate din nerozi, iar în fruntea lor sunt totdeauna niște farsori care îi exploatează. E și cazul celor din Rose-Croix; nu-i mai puțin adevărat că șefii lor se dedau în taină la crimă. Nu-i nevoie să fii erudit sau inteligent ca să practici ritualul maleficiilor. În tot cazul - o spun în cunoștință de cauză -, e printre ei un fost om de litere pe care-l cunosc. Trăiește cu o femeie măritată și își petrec timpul, amândoi, încercând să-l omoare pe soț cu ajutorul farmecelor.

- Ia te uită, un sistem superior divorțului!

Ea îl privi și strâmbă din nas.

Nu mai spun nimic, zise, pentru că râzi de mine, tu, care nu crezi în nimic...

- Ba nu, nu râd, răspunse el, căci în chestiunea asta nu am idei foarte clare. Mărturisesc, la prima vedere toate astea mi se par cel puțin improbabile; dar când mă gândesc că toate eforturile științei moderne nu fac decât să confirme descoperirile magiei de odinioară, rămân fără replică. E adevărat, continuă el după un moment de tăcere, de n-ar fi să citez decât un fapt: s-a tot râs de femeile transformate în pisici, în Evul Mediu... Ei bine, recent a fost adusă la dl Charcot o fetiță care, subit, începea să alerge în patru labe, sărea, mieuna, zgâria și se juca întocmai ca o pisică. Metamorfoza aceasta e așadar posibilă! Da, ar trebui s-o repetăm iar și iar, adevărul e că nu știm nimic și că nu avem dreptul să negăm nimic; dar ca să revenim la cei din Rose-Croix, crezi că formulele acestea pur chimice suplinesc, la ei, sacrilegiul?

Otrăvurile lor, presupunând că ar ști să le prepare - lucru de care mă îndoiesc -, sunt ușor de contracarat; totuși, grupul acesta, din care face parte și un preot autentic, se servește la nevoie de cuminecături pângărite.

Al dracului preot, și ăsta! - Dar, pentru că ești atât de informată, știi cum se zădărnicesc maleficiile?

---

* Les Rose-Croix, mișcare mistică al cărei fondator ar fi fost Christian Rosenkreuz (sec.XV), și din care s-au inspirat mai multe confrerii, unele active și astăzi. (n.t.)

Da şi nu; ştiu că atunci când otrăvurile sunt legate prin sacrilegiu, când operaţia a fost făcută de un maestru, de Docre sau unul din prinţii magiei de la Roma, e foarte greu să le opui un antidot. Mi s-a vorbit totuşi de un anume abate de la Lyon, care izbuteşte - şi e cam singurul, la ora asta - să vindece aceste cazuri disperate.

Doctorul Johannes!

Îl cunoşti?

Nu, dar Gévingey, care-a plecat la Lyon să-i ceară ajutorul, mi-a vorbit despre el.

- Ei bine, nu ştiu cum procedează doctorul ăsta; ceea ce ştiu este că maleficiile ce nu sunt agravate prin sacrilegiu pot fi evitate, de cele mai multe ori, prin legea întoarcerii. Lovitura este întoarsă celui de la care-a pornit; mai există încă două biserici, una în Belgia şi alta în Franţa, unde, dacă te rogi în faţa unei statui a Fecioarei, farmecele care-ţi erau destinate ricoşează, dacă pot spune aşa, şi se întorc lovindu-l pe duşmanul tău.

- Mde!

- Ei da, una din aceste biserici se află la Tougres, la optsprezece kilometri de Liège şi poartă chiar numele Notre-Dame de Retour; cealaltă e biserica din Epine, un sătuc de pe lângă Châlons, şi a fost construită pentru a risipi maleficiile practicate cu ajutorul spinilor ce creşteau în ţinut şi cu care erau străpunse imagini decupate în formă de inimă.

- Lângă Châlons..., murmură Durtal, căutând în memorie. Da, cred că des Hermies mi-a vorbit despre grupuri satanice instalate în acest oraş, şi care fac farmece cu sânge de şoarece alb.

Da, ţinutul a fost dintotdeauna unul din cele mai virulente focare ale satanismului.

- Eşti foarte informată în materie; Docre te-a iniţiat?

- Într-adevăr, îi datorez puţinul pe care îl ştiu. Îmi purta o anume afecţiune, vroia chiar să-i devin elevă. - Am refuzat, şi acum sunt foarte mulţumită, căci perspectiva osândei veşnice mă îngrijorează mai mult decât altădată.

- Ai asistat la liturghia neagră?

- Da, şi ţi-o spun dinainte, o să regreţi că ai văzut lucruri atât de cumplite. E o amintire ce nu se şterge şi îngrozeşte, chiar şi atunci... mai ales... când nu participi personal la ritualuri.

Durtal o privi. Hyacinthe era palidă iar ochii cenuşii îi clipeau.

Tu ai vrut-o, continuă ea, aşa că să nu te plângi dacă spectacolul te inspăimântă ori te îngreţoşează.

El rămase puţin surprins de tonul înăbuşit şi trist al vocii ei.

Dar în definitiv, acest Docre de unde-a ieşit, ce-a făcut înainte, cum a devenit maestru al satanismului?

Nu ştiu, l-am cunoscut ca preot suplinitor la Paris, apoi ca duhovnic al unei regine în exil. A fost amestecat în scandaluri oribile care, graţie protecţiei de care se bucura, au fost muşamalizate, pe timpul Imperiului. A fost închis la mânăstirea Trappe, apoi a fost caterisit, excomunicat de Vatican. Am mai aflat că de mai multe ori a fost acuzat de otrăviri dar a fost achitat, căci tribunalele n-au izbutit niciodată să-i dovedească vinovăţia. Acum trăieşte

- nu-mi explic cum - pe picior mare și călătorește mult împreună cu o femeie care-i servește drept medium; pentru toată lumea e un scelerat, dar este erudit și pervers, te farmecă!

- O! exclamă el, cum ți se schimbă vocea, ochii! Spune drept, îl iubești!

Nu, nu-l mai iubesc, deși nu văd de ce ți-aș ascunde-o la un moment dat eram nebuni unul după altul!

Dar acum?

Acum s-a terminat, îți jur; am rămas prieteni și atâta tot.

- Dar cândva îl vizitai adesea. Măcar era un ins bizar, avea un interior deosebit?

Nu, era confortabil și curat. Avea un laborator de chimie, o bibliotecă imensă; singura carte deosebită pe care mi-a arătat-o a fost textul, scris pe pergament, al Liturghiei Negre. Avea miniaturi admirabile, era legată în piele de copil mort nebotezat, iar pe una din coperți avea montată, în chip de vignetă, o ostie mare consacrată într-o liturghie neagră.

Și ce conținea manuscrisul?

- Nu l-am citit.

Tăcură un timp, apoi el îi luă mâinile.

Văd că ți-ai revenit, spuse ea; știam c-am să te vindec de posomorală. Recunoaște, măcar, ce înțelegătoare sunt că nu mă supăr.

- Să te superi? De ce?

Pentru că-i foarte puțin măgulitor pentru o femeie, presupun, să nu izbutească să-l însenineze pe un bărbat decât vorbindu-i despre un altul!

- A, nu, nici vorbă, protestă el, sărutând-o ușor pe ochi.

Lasă, făcu ea, cu voce scăzută, chestiile astea mă enervează și apoi trebuie să plec, e târziu.

Hyacinthe suspină și ieși, iar Durtal rămase buimăcit, întrebându-se, încă o dată, în ce mocirlă alunecase viața acestei femei.

XVIII

A doua zi după ce împroșcase Tribunalul cu imprecații furibunde, Gilles compăru din nou în fața judecătorilor săi.

Se prezentă cu capul plecat și mâinile împreunate umil. Încă o dată, sărise de la o extremă la alta: câteva ceasuri fuseseră de-ajuns pentru a-l domoli pe furios, care declară că recunoaște autoritatea magistraților și le ceru iertare pentru injuriile proferate.

Aceștia îi răspunseră că de dragul Mântuitorului îi trec cu vederea insultele, apoi, la rugămintea lui, episcopul și inchizitorul revocară sentința de excomunicare pronunțată în ajun. Audierea aceasta și următoarele fură

ocupate cu înfățișarea lui Prelati și a complicilor săi; după care, în baza textului ecleziastic ce spune că instanța nu poate accepta o declarație dacă este „dubia, vaga, generalis, illativa, jocosa", acuzatorul susținu că, spre a i se dovedi sinceritatea mărturisirilor, Gilles trebuie supus „chestiunii" canonice, adică torturii.

Mareșalul îl imploră pe episcop să aștepte până a doua zi și revendică dreptul de a-și depune mărturia mai întâi în fața judecătorilor desemnați de Tribunal, jurând că mai apoi își va repeta declarațiile în fața publicului și a Curții.

Jean de Malestroit acceptă cererea iar episcopul de Saint-Brieuc și Pierre de l'Hospital, cancelarul ducatului Bretagne, primiră sarcina să-l asculte pe Gilles în celulă; când Mareșalul își termină înșiruirea de orgii și de crime, porunciră să fie adus Prelati.

Văzându-l, Gilles izbucni în lacrimi iar după interogatoriu, când paznicii se pregăteau să-l ducă pe italian în celula lui, îl îmbrățișă, zicându-i: „Adio, Francesco, prietene, n-o să ne mai vedem pe lumea asta. Mă rog lui Dumnezeu să-ți dea curaj și să te lumineze; și fii sigur că dacă ai curaj și nădejde în Dumnezeu ne vom revedea cu mare bucurie în paradis. Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine, iar eu am să mă rog pentru tine."

Apoi fu lăsat singur, să cugete la nelegiuirile pe care trebuia să le mărturisească public, în ședința de a doua zi.

Veni și ziua solemnă a procesului. Sala unde-și avea sediul Tribunalul era plină ochi iar mulțimea, revărsată pe scări, șerpuia până-n curți, umplea ulicioarele învecinate, bloca străzile. Veniți de la douăzeci de leghe în jur, țăranii voiau să vadă temuta fiară al cărei singur nume, până să fie prinsă, le făcea pe femei să se zăvorască în spatele ușilor, tremurând și plângând în pumni.

Tribunalul avea să se întrunească în păr. Toți asesorii care de obicei asistau cu rândul la audierile interminabile erau prezenți.

Sala masivă, întunecoasă, susținută de grele coloane romanice, căpăta la jumătatea ei un aer mai tânăr, se subția în ogivă, își ridica la înălțimi de catedrală arcurile de boltă care se întâlneau, ca laturile mitrelor abațiale, într-un vârf. Era luminată de o lumină de zi spălăcită, filtrată prin geamurile înguste, montate în rețele din plumb. Plafonul azuriu se întuneca iar stelele pictate abia mai scânteiau, acolo, sus, ca gămăliile unor bolduri de oțel; în tenebrele bolților, hermina blazonului ducal apărea, neclară, pe scuturi armoriale ce semănau cu niște mari zaruri albe cu puncte negre.

Și deodată trompetele nechezară, sala se lumină: intrau episcopii. Sub mitrele din brocart cusut cu fir de aur, scăpărau, ca niște coliere de flăcări, gulerele bătute în granate. Prelații înaintau într-o procesiune mută, îngreunați de sfitele rigide ce le cădeau de pe umeri evazându-se, asemeni unor clopote de aur despicate în față; în mâini țineau cârjele episcopale de care atârna manipulul, un soi de văl verde.

Se aprindeau, la fiecare pas, ca un jăratec peste care sufli, luminau sala reflectând soarele palid al acelui octombrie ploios; razele se înviorau în apa nestematelor și scoteau din ele noi flăcări, reverberându-le până-n celălalt capat al sălii, până la mulțimea rămasă fără grai.

Umilite parcă de revărsarea odăjdiilor din fir şi a nestematelor, costumele celorlalţi judecători păreau mai terne şi mai întunecate; veşmintele negre ale asesorilor şi ale judelui bisericesc, roba alb-neagră a lui Jean Blouyn, antefiile din mătase, mantiile din lână roşie, pălăriile stacojii tivite cu blană ale reprezentanţilor justiţiei mirene păreau decolorate şi grosolane.

Escortat de soldaţi înarmaţi, Gilles îşi făcu apariţia.

Era livid, abătut, îmbătrânit cu douăzeci de ani într-o singură noapte. Ochii îi ardeau sub pleoapele umflate, obrajii îi tremurau.

Când i se porunci, îşi începu pomelnicul crimelor.

Cu voce surdă, înecată în lacrimi, povesti cum îi răpea pe copii, cum îi amăgea cu viclenii hidoase, vorbi despre infernala aţâţare a simţurilor, despre asasinatele sălbatice şi violurile barbare; obsedat de imaginea victimelor sale, descrise agoniile pe care le lungea sau grăbea, chemările şi horcăielile; mărturisi că *se tăvălise în grămezi călduţe de intestine* elastice, că din răni deschise, căscate, smulsese inimi ca pe nişte fructe coapte.

Şi, cu ochi de somnambul, îşi privea degetele pe care şi le flutura, vrând parcă să le scuture de sânge.

Sala năucită păstra o tăcere posacă, sfâşiată în răstimpuri de strigăte scurte: erau scoase în fugă femei leşinate, înnebunite de groază.

El părea să nu audă şi să nu vadă nimic; continua să înşire fioroasa litanie a crimelor sale.

Apoi vocea îi deveni mai răguşită. Ajungea la furiile sepulcrale, la supliciul copilaşilor pe care-i dezmierda pentru ca apoi, sărutându-i, să le taie gâtul.

Divulgă amănunte, nu ascunse nimic. Fu atât de cumplit, atât de atroce, încât, sub mitrele de aur, episcopii păliră; preoţi căliţi în focul spovedaniilor, judecători care-n acele timpuri de satanism şi crimă ascultaseră mărturisiri şi mai înfricoşate, prelaţi pe care nici o nelegiuire, nici o abjecţie trupească, nici un puroi al sufletului nu-i mai putea uimi, îşi făcură semnul crucii iar Jean de Malestroit se ridică şi acoperi, din pudoare, obrazul lui Crist.

Apoi, îşi plecară frunţile cu toţii şi într-o linişte deplină îl ascultară pe Mareşal, care, cu chipul *răvăşit, scăldat în sudori, privea crucifixul*, capul nevăzut al lui Crist ce împungea vălul cu coroana-i de spini.

Gilles isprăvi de povestit; în momentul acela tensiunea slăbi; rămăsese până atunci în picioare, vorbind ca printr-o ceaţă, reamintindu-şi sieşi, cu voce tare, crimele de neşters.

Când termină, puterile îl părăsiră. Căzu în genunchi şi, zguduit de hohote violente, strigă: „O, Doamne, Mântuitorul meu, îţi cer milostivire şi iertare!" - Apoi, sălbatecul şi trufaşul baron, întâiul, desigur, din casta lui, se smeri. Se întoarse către mulţime şi spuse plângând: „Voi, părinţii celor pe care i-am dat morţii cu atâta cruzime, veniţi-mi, ah, veniţi-mi într-ajutor cu rugăciunile voastre!"

Atunci, în imaculata-i splendoare, sufletul Evului Mediu străluminâ în sală.

Jean de Malestroit îşi părăsi jilţul şi-l ridică pe învinuitul ce lovea disperat pardoseala cu fruntea; nu mai era, în clipa aceea, judecător, ci doar preot; îl sărută pe vinovatul ce se căia şi îşi plângea păcatul.

Mulțimea fremătă când Gilles, ridicat în picioare, își sprijini capul de pieptul prelatului iar acesta îi zise: Roagă-te, pentru ca dreapta și grozava mânie a Prea-Înaltului să se îmbuneze! Plângi, pentru ca lacrimile tale să spele neodihnitele mormane de morți din sufletul tău!

Iar sala întreagă căzu în genunchi și se rugă pentru asasin.

Când nimeni nu mai vorbi, fu un moment de nebunie și tulburare. Epuizată, de oroare, copleșită de milă, mulțimea tălăzuia; tribunalul, tăcut și nervos, își recăpătă sângele rece.

Cu un gest, acuzatorul opri discuțiile, zăgăzui lacrimile.

Crimele erau „clare și evidente", spuse el, dovezile erau de netăgăduit, iar Curtea putea acum, cu sufletul și conștiința împăcate, să-l osândească pe vinovat. Ceru să se fixeze pronunțarea sentinței iar Tribunalul o hotărî pentru a treia zi.

Clipa veni, iar judele bisericesc din Nantes, Jacques de Pentcoedic, citi, una după alta, două sentințe: prima, dată de episcop și de inchizitor pentru faptele ținând de jurisdicția lor comună, începea astfel:

„În numele sfântului nostru Isus Cristos, noi, Jean, episcop de Nantes, și fratele Jean Blouyn, doctor în teologie, din Ordinul Fraților Predicatori din Nantes și împuternicit ca inchizitor pentru erezie în orașul și dioceza Nantes, în sedința Tribunalului și cu frică de Dumnezeu..."

Și, după enumerarea crimelor, încheia:

„Pronunțăm, hotărâm, declarăm că tu, Gilles de Rais, chemat în fața Tribunalului nostru, te faci vinovat de infamele păcate de erezie, apostazie și invocarea demonilor; că pentru aceste nelegiuiri ai meritat osânda de excomunicare și toate celelalte pedepse hotărâte prin lege."

Cea de-a doua sentință, dată numai de episcop, privind crimele de sodomie, de sacrilegiu și violare a privilegiilor bisericești ce țineau cu precădere de resortul său, ajungea la aceleași concluzii și pronunța la rându-i, în formă aproape identică, aceeași pedeapsă.

Gilles asculta, cu capul plecat, citirea sentințelor. La urmă, episcopul și inchizitorul îi spuseră: - Acum, că te căiești pentru greșelile tale, pentru invocații și celelalte crime, dorești să revii în sânul maicii noastre, Biserica?

Și, la rugămințile fierbinți ale Mareșalului, îl iertară de excomunicare și îi îngăduiră să se împărtășească. Justiția divină se împlinise, crima era recunoscută, pedepsită, dar prin căință și penitență fusese absolvită. Rămânea să-și facă datoria justiția oamenilor.

Episcopul și inchizitorul îl predară pe vinovat Curții seculare: pentru răpiri de copii și omoruri, ea pronunță pedeapsa cu moartea și confiscarea bunurilor. Prelati, ceilalți complici fură condamnați să fie spânzurați și arși de vii.

Mulțumiți-i lui Dumnezeu! le spuse Pierre de l'Hospital care prezida dezbaterile civile, și pregătiți-vă să muriți cum se cuvine, cu mare căință pentru crimele voastre!

Recomandarea era inutilă.

Gilles se gândea acum la supliciu fără nici o spaimă. Spera, cu umilință, cu râvnă, în îndurarea Mântuitorului; ispășirea pământească, rugul, pe care le dorea din toată ființa, aveau să-i răscumpere vina, cruțându-l, după moarte, de focul gheenei.

Departe de castelele sale, în temniță, singur, se căută pe sine cercetând haznaua hrănită atâta timp de apele clocite ale abatoarelor de la Tiffauges și Machecoul. Rătăci plângând pe malurile propriei ființe, disperat că nu va putea stăvili niciodată curgerea fluviului mocirlos. Și, străfulgerat de har, cu un strigăt de groază, și bucurie, își primeni deodată sufletul: și-l spălase cu lacrimile plânse, și-l uscase la focul rugilor năvalnice, la flăcările elanurilor pătimașe. Casapul Sodomei se renegase, apăruse din nou companionul Ioanei d'Arc, misticul ce-și înălța sufletul până la Dumnezeu, în delirul adorației, în torente de lacrimi!

Apoi se gândi la prietenii săi, dori să moară și ei sloboziți din păcat. Îl rugă pe episcopul de Nantes să fie executați odată cu el, nu înainte sau după. Arătă că el e cel mai vinovat, că trebuie să le anunțe mântuirea, să fie lângă ei când urcă pe rug.

Jean de Malestroit încuviință.

- Ceea ce-i curios, își zise Durtal oprindu-se din scris și aprinzându-și o țigară, e că...

Clopoțelul sună ușor. D-na Chantelouve intră.

Spuse că nu rămâne decât două minute, că jos o așteaptă o trăsură.
- E pentru astă-seară, spuse ea; vin să te iau la ora nouă. Dar mai întâi scrie-mi o scrisoare cam în acești termeni, - și îi dădu o hârtie pe care Durtal o desfăcu.

În ea, o declarație simplă: recunosc că e pură fantezie tot ce am spus ori scris în legătură cu liturghia neagră, cu preotul care o oficiază, cu locul unde pretind a fi asistat la ea, cu presupusele persoane întâlnite acolo. Declar că am născocit aceste istorii și că în consecință nimic din ce-am povestit nu e adevărat.

Docre a ticluit-o? întrebă el, privind scrisul mărunt, ascuțit și întortocheat, aproape agresiv.

- Da; și mai vrea ca această declarație, nedatată, să fie făcută sub forma unei scrisori adresate unei persoane care te va fi consultat în legătură cu acest subiect.

- N-are încredere în mine, canonicul tău!

- Cum să aibă în unul care scrie cărți?

Nu prea mă încântă să semnez chestia asta, murmură Durtal. Și dacă refuz?

- Nu asiști la liturghia neagră.

Curiozitatea fu mai puternică decât repulsia. Compuse și semnă scrisoarea pe care d-na Chantelouve o puse în portvizit.

- Pe ce stradă are loc ceremonia?

Pe Olivier de Serres.

Unde-i asta?

Lângă strada Vaugirard, cum urci, tocmai la capăt.

Acolo locuiește Docre?

Nu; mergem în casa unei prietene de-a lui. - Astea fiind spuse, o să-ți continui interogatoriul mai târziu; acum sunt grăbită și trebuie să plec. La nouă, deci, să fii gata.

Și Hyacinthe ieși, abia apucă s-o sărute. În sfârșit, își spuse el rămânând singur, până acum aveam informații despre incubat și vrăji; îmi rămânea să mai cunosc liturghia neagră ca să știu totul despre satanismul practicat în zilele noastre, și iată că voi merge s-o văd! Să fiu al naibii dacă bănuiam că Parisul ascunde asemenea dedesubturi! Cum se brodesc și se leagă lucrurile!

Trebuia să mă ocup de Gilles de Rais și de demonismul Evului Mediu ca să mi se dezvăluie demonismul contemporan!

Se gândi iarăși la Docre și își zise: - ce pușlama vicleană preotul ăsta! În fond, dintre toți ocultiștii ce viermuiesc acum, în descompunerea ideilor unei epoci, el e singurul care mă interesează.

Ceilalți, magii, teozofii, cabaliștii, spiritiștii, ocultiștii, cei din Rose-Croix, când nu sunt simpli pungași, îmi par niște copii care se joacă și se ciondănesc, împleticindu-se, într-o pivniță; iar dacă te scobori și mai jos, în oficinele prezicătoarelor, ale clarvăzătoarelor și vrăjitorilor, ce vei găsi, altceva decât rețele de prostituție și de șantaj? Toți acești pretinși prezicători sunt foarte dubioși: e singurul lucru, în ocultism, de care poți să fii sigur!

Des Hermies, sunând la intrare, îi întrerupse gândurile. Venea să-l anunțe că Gévingey revenise și că aveau să cineze împreună, peste trei zile, la Carhaix.

Deci i-a trecut bronșita?

Da, complet.

Obsedat de ideea liturghiei negre, Durtal nu se putu abține și mărturisi că, în aceeași seară, avea să asiste la infernala ceremonie - iar în fața figurii uluite a lui des Hermies adăugă că se legase să păstreze secretul și că deocamdată nu poate să-i spună mai mult.

Ăsta zic și eu noroc! făcu des Hermies. Și care-i numele abatelui care va oficia această slujbă, dacă nu sunt prea indiscret?

Nu, e canonicul Docre.

A! Și celălalt tăcu; încerca, evident, să ghicească prin ce tertip izbutise prietenul său să intre în legătură cu satanicul preot.

Mi-ai povestit cândva, continuă Durtal, că în Evul Mediu liturghia neagră se oficia pe fesele goale ale unei femei, că în secolul al șaptesprezecelea se săvârșea pe pântecul ei - dar acum?

Cred că se întâmplă ca la biserică, în fața unui altar. Așa era de altfel oficiată uneori în Biscaya, la sfârșitul veacului al cincisprezecelea. E drept că pe atunci Diavolul opera personal. Înveșmântat în odăjdii episcopale, sfâșiate și murdărite, el își împărtășea fidelii cu rondele din pingele vechi, strigând: acesta este trupul meu! Și le dădea să mestece scârbavnica cuminecătură, după ce mai întâi îi sărutaseră mâna stângă, mădularul și târtița. Sper că nu va trebui să-i prezinți canonicului tău un omagiu la fel de abject.

Durtal începu să râdă. - Nu, nu cred să pretindă asemenea gratificație; dar spune-mi, după tine, cei care din cucernicie sau abjecție participă la aceste slujbe nu sunt cam smintiți?

- Smintiți? Și de ce, mă rog? - Cultul Demonului nu-i mai smintit decât cultul lui Dumnezeu; doar că unul e o cangrenă iar celălalt un soare, asta-i tot; altfel, ar însemna că toți cei care imploră o divinitate sau alta sunt demenți! Nu, închinătorii satanismului sunt niște mistici, chiar dacă mistici de un soi imund. Acum, e foarte posibil ca elanurile lor spre dincolo de Rău să coincidă cu excese turbate ale simțurilor, căci luxura e floarea aleasă a demonismului. Medicina clasifică de bine, de rău - această foame de murdărie printre aspectele neelucidate ale nevrozei; o poate face pentru că de fapt nimeni nu știe ce e această boală de care suferă toți; într-adevăr, e sigur că în veacul nostru nervii cedează mai ușor ca altădată, la cel mai mic șoc. Amintește-ți detaliile din ziare despre executarea condamnaților la moarte: aflăm că azi călăul lucrează cu timiditate, că e cât pe ce să leșine, că-l lasă nervii când descăpățânează pe careva. Ce mizerie! Compară-l cu imbatabilii torționari de pe vremuri! Aceia îți puneau piciorul într-un ciorap din piele crudă care strângându-se la foc îți sfâșia pe îndelete carnea; sau îți înfigeau dornuri în coapse și-ți sfărâmau oasele, îți zdrobeau degetele în menghine cu șurub, îți jupuiau fâșii de epidermă cu vătraiul, îți întorceau pe dos, ca pe un șorț, pielea de pe burtă, te sfârtecau în patru, te spânzurau de picioare, te rumeneau pe grătar, te stropeau cu vinars aprins iar toate strigătele și gemetele nu făceau să tresară un mușchi pe chipul lor imperturbabil. Cel mult, aceste exerciții fiind întru câtva obositoare, după operație îi apuca o sete zdravănă, o foame sănătoasă, de lup. Erau niște sangvini echilibrați, pe când acum! Dar, ca să revenim la tovarășii tăi de sacrilegiu din seara asta, dacă nu sunt nebuni, atunci sunt, neîndoielnic, niște destrăbălați respingători. Să-i observi. Sunt sigur că, invocându-l pe Belzebut, de fapt se gândesc la niscaiva trufandale trupești. Nu-ți fie teamă, du-te, în asemenea grup nu-i nimeni să-l imite pe martirul despre care vorbește Jacques de Voragine în istoria Sfântului Pavel Ermitul. Cunoști legenda?

- Nu.

Ei bine, ca să-ți mai înveselesc sufletul, am să ți-o povestesc. Acest martir, pe când era foarte tânăr, a fost întins cu mâinile și picioarele legate de un pat, apoi i s-a trimis o creatură superbă care încercă să profite de el. Cum simțurile i se răsculaseră și era pe cale să păcătuiască, și-a mușcat limba cu dinții și i-a scuipat-o femeii în obraz; și „astfel durerea goni ispita", ne spune bunul Voragine.

- Eroismul meu n-ar merge până acolo, recunosc; dar... ce faci, pleci? Da, sunt așteptat.

- Ce timpuri bizare! continuă Durtal, conducându-l. Tocmai acum, când pozitivismul e-n toi, se trezește misticismul și încep nebuniile ocultismului!

Păi, întotdeauna a fost la fel: sfârșiturile de secol se aseamănă. Toate sunt indecise și tulburi. În timp ce materialismul face ravagii, magia își înalță capul. Fenomenul acesta revine tot la o sută de ani. Ca să nu mergem mai departe, vezi declinul ultimului secol. Alături de raționaliști și atei, îi găsești pe Saint-Germain, Cagliostro, Saint-Martin, Gabalis, Cazotte, confreriile Rose-Croix, cercurile satanice, la fel ca acum! - Și cu asta, la revedere, îți urez o seară plăcută și noroc!

- Da, își spuse Durtal închizând ușa, numai că un Cagliostro avea cel puțin o anume ținută, probabil și o anumită știință, pe când magii din ziua de azi - ce sfertodocți, ce caracudă!

XIX

Urcau pe strada Vaugirard, în birja ce-i hurduca pe caldarâmul desfundat. D-na Chantelouve se ghemuise într-un colț și nu scotea o vorbă. Când treceau prin dreptul felinarelor și o lumină rapidă lucea apoi se stingea pe voaleta ei, Durtal o privea. Îi părea agitată și nervoasă în ciuda aparențelor mute. Îi luă mâna; ea nu și-o retrase, dar i-o simțea ca de gheață sub mănușă, iar părul ei blond îi păru în seara aceea zburlit, mai puțin mătăsos ca altădată, uscat. Ne apropiem, draga mea? - Cu voce temătoare și joasă, ea spuse: - Te rog, nu vorbi. - Și Durtal, iritat de acest tête-à-tête taciturn, aproape dușmănos, începu din nou să cerceteze drumul prin geamul trăsurii.

Strada se așternea interminabilă, deja pustie, atât de prost pavată, că osiile birjei scrâșneau la fiecare pas; era slab luminată de felinare cu gaz ce deveneau tot mai rare, pe măsură ce se apropiau de fortificații. Ce escapadă bizară! își spunea Durtal, neliniștit de masca glacială, interiorizată a femeii.

În sfârșit, vehicolul coti brusc pe o stradă întunecată și se opri după colț.

Hyacinthe coborî; în timp ce birjarul căuta restul, Durtal aruncă o privire în jur: erau într-un fel de fundac, cu case scunde și cenușii de ambele părți ale unei străzi cu pavajul răvășit și fără trotuare; întorcându-se pe călcâie, când birjarul plecă, se găsi în fața unui zid lung și înalt deasupra căruia în întuneric, foșnea frunzișul unor arbori. O ușă mică, prevăzută cu o ferestruică, era tăiată în grosimea acestui zid întunecat pe care se distingeau, astupându-i fisurile, vine albe de ipsos. Deodată, ceva mai departe, o lumină sclipi în geamul unei vitrine și, atras probabil de zgomotul birjei, un om purtând un șorț negru de cârciumar își scoase capul și scuipă din pragul prăvăliei.

Aici e, spuse d-na Chantelouve.

Sună, ferestruica se deschise; ca își ridică voaleta și fascicolul unei lanterne îi căută obrazul; ușa se deschise fără zgomot, pătrunseră într-o grădină.

Bună seara, doamnă.

Bună seara, Maria. E în capelă?

Da, doamna vrea s-o conduc?

Nu, mulțumesc. Femeia cu lanterna îl scruta pe Durtal; privind-o la rându-i, zări, ieșind de sub broboadă, șuvițe cărunte răsucite în jurul unui obraz buhăit și bătrân; dar fără să-i lase timp s-o cerceteze, femeia intră într-un pavilion lipit de zid, ce-i servea de gheretă.

O urmă pe Hyacinthe și traversând aleile întunecate ce miroseau a merișor ajunseră în pridvorul unei clădiri. Ea părea să cunoască locul ca pe propria-i casă, deschidea uși, țăcănea mărunt cu tocurile pe dalele de piatră.

Fii atent, spuse ea după ce trecură de un vestibul, urmează trei trepte.

Ajunși într-o curte, se opriră în fața unei case vechi și Hyacinthe sună. Apăru un omuleț care, făcându-le loc să treacă, o întrebă de sănătate cu glas sclifosit și cântat. Ea îl salută din mers și, urmând-o, Durtal aproape atinse o față puhavă, cu ochi apoși și care curgeau, cu obraji sulemeniți, cu buzele făcute și se gândi că nimerise în bârlogul unor sodomiți.

Nu mi-ai spus că mă așteaptă asemenea companie, îi spuse el femeii când o ajunse din urmă la colțul unui coridor luminat de o lampă.

Te așteptai cumva să întâlnești aici niște sfinți? Și ridicând din umeri, Hyacinthe deschise o ușă. Intrară într-o capelă cu tavanul jos, traversat de grinzi spoite gros cu catran; perdele mari ascundeau ferestrele, pereții erau scorojiți și decolorați. Chiar de la primii pași, Durtal avu o mișcare reflexă spre înapoi. Prin gurile de calorifer, năvăleau valuri de căldură; un iz grețos de umezeală, de muced, de sobă nouă, amestecat cu un miros înțepător de amoniac, de rășini și de ierburi arse îi apăsau pieptul, îi strângeau tâmplele ca într-un clește.

Durtal înainta pe dibuite, încercă să vadă ceva în capela abia luminată de candele puse pe suporturi din bronz aurit și sticlă roz. Hyacinthe îi făcu semn să se așeze iar ea se îndreptă spre un grup de persoane instalate pe divane, într-un colț întunecat. Lăsat astfel deoparte, Durtal se simți stingherit. Apoi, observă că printre cei prezenți sunt doar câțiva bărbați și multe femei, dar nu izbuti să le distingă trăsăturile. Totuși, din când în când lumina candelelor se înviora și atunci putea desluși o brunetă masivă, cu trup de zeiță antică, apoi un bărbat cu fața rasă și tristă. Observând femeile, constată că nu sporovăiau între ele; conversația lor părea temătoare și gravă, căci nu se auzea nici un râs, nici o vorbă mai tare, ci doar un șușotit ezitant, discret, neînsoțit de gesturi.

La naiba! își zise, nu s-ar părea că Satan îi face prea fericiți pe credincioșii lui!

Un copil de cor, îmbrăcat în roșu, înaintă spre fundul capelei și aprinse un șir de lumânări. Apăru atunci altarul, un altar obișnuit de biserică, deasupra căruia era un tabernacol; și mai sus, se înălța un Crist derizoriu, respingător. Capul îi fusese ridicat, gâtul alungit iar ridurile pictate pe obraz îi transformau fața într-o mutră schimonosită de un râs abject. Era gol, iar

în locul pânzei ce trebuia să-i încingă coapsele, sexul burzuluit se ițea dintr-o tufă călțoasă. În fața tabernacolului era așezat un ciboriu acoperit cu o pală; copilul de cor netezea cu palmele corporalul de pe altar, bâțâia din șolduri, se ridica într-un picior ca pentru a-și lua zborul, făcea pe îngerașul sub pretext că vrea să ajungă la lumânările negre al căror miros de bitum și catran se adăuga acum la duhoarea stătută a încăperii.

Durtal îl recunoscu, sub cămașa roșie, pe „micul Isus" care le deschisese ușa când intrase cu Hyacinthe, și pricepu ce rol îi revenea acestui om a cărui abjecție profanatoare se substituia acelei purități a copilăriei dorită de Biserică.

Apoi, un alt copil de cor, și mai hidos, își făcu apariția. Costeliv, măcinat de tuse, tencuit cu un fond de ten unsuros și dres cu rumeneli, șontăcăia bolborosind un soi de cântare. Se apropie de trepiedurile ce încadrau altarul, scormoni jăratecul ce mocnea sub cenușă, presără peste el bucăți de rășină și frunze.

Durtal începea să se plictisească, dar Hyacinthe reveni lângă el; scuzându-se că îl lăsase singur atâta timp, îl invită să-și schimbe locul și îl conduse în spatele rândurilor de scaune, într-un ungher retras.

Chiar suntem într-o capelă adevărată? întrebă el.

Da; casa, biserica, grădina prin care am trecut sunt tot ce-a mai rămas dintr-o fostă mânăstire a Ursulinelor. Multă vreme capela a fost depozit de furaje; casa aparținea unui ins care închiria trăsuri și care a vândut-o, uite, doamnei aceleia - și o arătă pe bruneta corpolentă întrezărită de Durtal.

E măritată?

Nu, e o fostă călugăriță pe care-a pervertit-o cândva canonicul Docre.

A! Iar domnii aceia ce parcă vor să rămână în întuneric?

Sataniști... unul din ei a fost profesor la Facultatea de Medicină; are acasă o capelă unde, suit cu picioarele pe un altar, se roagă la statuia zeiței Venus Astarte.

Aha

Da; - a îmbătrânit, iar orațiunile satanice îi înzecesc puterile, astfel încât se poate destrăbăla cu creaturi de soiul acela - și Hyacinthe îi arătă, cu un gest, copiii de cor.

Ești sigură că istoria asta e adevărată?

N-am născocit-o eu; de altfel poți s-o citești în ziarul religios *Analele Sfințeniei.* Articolul îl desemna destul de clar pe acest domn, care totuși n-a îndrăznit să ceară ziarului vreo dezmințire! - Dar ce-i cu tine? întrebă ea, privindu-l.

Mă... mă înăbuș; cățuile astea scot un miros infernal!

În cîteva momente ai să te obișnuiești.

Dar ce ard acolo de pute-n halul ăsta?

Virnanț, frunze de măselariță și de ciumăfaie, beladonă uscată și mirt; sunt parfumuri plăcute domnului nostru, Satan!

Vorbise cu voce aceea guturală, schimbată, pe care-o avea, câteodată, în pat.

Durtal o privi: era palidă, gura îi era încleștată, ochii pluvioși îi clipeau spasmodic.

Iată-l, murmură ea deodată, în timp ce, în fața lor, femeile se grăbeau să îngenuncheze pe băncuțele de rugăciune.

Precedat de cei doi copii de cor, purtând pe cap o bonetă stacojie cu două coarne de bizon din stofă roșie, canonicul intră.

Se îndreptă către altar, iar Durtal îl privi cu atenție. Docre era înalt dar prost proporționat, cu bust puternic și picioare scurte; fruntea golașă se prelungea, fără adâncitură, cu un nas drept; în jurul buzelor și pe obraji răsăreau țepi tari și deși, cum le cresc foștilor preoți care s-au ras vreme îndelungată; avea trăsături sinuoase și apăsate; ochii ca niște sâmburi de măr, negri, apropiați de nas, păreau fosforescenți. Într-un cuvânt, fizionomia lui era răutăcioasă și frământată dar energică, iar privirea dură și fixă nu semăna cu căutătura piezișă și vicleană pe care și-o imaginase Durtal.

Canonicul se înclină solemn în fața altarului, urcă pe estradă și începu liturghia.

Durtal văzu atunci că sub odăjdii Docre era gol. Sugrumată de jartierele prinse sus pe picior, carnea albea deasupra ciorapilor negri. Stiharul avea forma obișnuită, însă era colorat în roșul închis al sângelui închegat iar în mijloc avea un triunghi împodobit cu exuberante motive vegetale - zârnă, cetină-de-negi, dracilă și alior; în centrul triunghiului, un țap negru ridicat în două picioare își prezenta coarnele.

Docre îngenunchea, făcea plecăciuni potrivite sau mai adânci, după cum prevedea ritualul; copiii de cor, în genunchi, debitau răspunsuri în latinește, cu un glas cristalin, cântat pe finalul cuvintelor.

- Păi asta e o simplă liturghie citită, îi spuse Durtal d-nei Chantelouve.

Ea făcu semn că nu. Într-adevăr, în momentul acela copiii de cor trecură în spatele altarului și aduseră - unul, cățuie de aramă, celălalt, cădelnițe pe care le-mpărțiră asistenței. Femeile se învăluiră în fum; unele se repeziră la cățui, adulmecară cu nările dilatate apoi, împleticindu-se își desfăcură hainele scoțând suspine răgușite.

Ceremonia se întrerupse. Preotul coborî de-a-ndăratelea treptele, îngenunche pe ultima din ele și, cu o voce vibrantă și ascuțită, strigă:

- „Pe tine, Prinț al Ispitei, care ne dărui bucuria crimei, care veghezi splendoarea păcatelor și măreția viciilor, pe tine te slăvim, Satan, Dumnezeule drept și adevărat!

Preastrălucit herald al transelor amăgitoare, tu te milostivești de lacrimile noastre, tu salvezi onoarea familiilor făcând să avorteze pântecul ce leagă rod în spasmul plăcerii; tu le convingi pe mame să lepede grabnic, iar moșindu-le astfel îi cruți de spaimele adultului, de suferințele învinsului pe pruncii morți înainte de a se naște!

Reazem al Săracului împins la disperare, Balsam al Învinșilor, tu îi înveți fățărnicia, ingratitudinea, orgoliul, ca să se apere de loviturile Bogaților - copiii iubiți ai lui Dumnezeu!

Suzeran al disprețului, Răboj al umilințelor, Patron al ranchiunelor, doar tu luminezi mintea celui zdrobit de nedreptate; tu îi inspiri idei de răzbunare, ticăloșii perfecte; tu îl împingi la crimă, îl înveți bucuria clocotitoare de a plăti răul cu rău, voluptatea de a-și chinui dușmanul, de a se îmbăta cu lacrimile lui!

Nădejde a virilității, Spaimă a matricelor goale, Satan, tu nu pretinzi deșertul chin al castității, nu slăvești nebunia posturilor negre și-a cumpătării; tu singur încuviințezi prostituarea familiilor sărace și lacome. Tu o faci pe mamă să-și vândă fiica, să-și cedeze fiul, tu binecuvântezi iubirile sterpe și blestemate, Tutore al Nevrozelor sfredelitoare, Turn de Plumb al Isteriilor, Potir însângerat al Violurilor!

Stăpâne, slujitorii tăi credincioși, în genunchi, te imploră! Dă-ne nouă bucuria voluptuoaselor crime pe care justiția le ignoră; întărește cu puterea ta farmecele ce smintesc, pe neștiute, judecata omului; fă-ne voia, atunci când dorim suferința celor ce ne iubesc și slujesc; îți cerem, în sfârșit, glorie, bogăție, putere, ție, Rege al dezmoșteniților, Fiu gonit de cruntul Părinte!"

Apoi Docre se ridică și, în picioare, cu o voce clară, încrâncenată, cu brațele înălțate, strigă:

- „Iar tu, pe care eu în calitatea mea de preot te silesc, că vrei ori nu, să intri în această ostie, să te întrupezi în pâinea aceasta, tu, Isus, Meșter al Înșelăciunii, Jefuitor de laude, Fur al iubirii, ascultă! Din ziua-n care ai ieșit din pântecele predestinat al unei Fecioare, tu ți-ai călcat legămintele, ai făgăduit cu strâmbătate; veacurile au plâns așteptându-te, o, Dumnezeule fugar, Dumnezeule mut! Trebuia să răscumperi păcatele omenirii și n-ai răscumpărat nimic; trebuia să te arăți în slavă, iar tu dormi! Hai, amăgește, spune-i sărmanului care te cheamă: «Nădăjduiește, rabdă, suferă, metocul sufletelor te va primi, îngerii îți vor sta alături, Cerul ți se deschide.» Înșelătorule! Știi bine că îngerii, scârbiți de indolența ta, fug care-n-cotro! - Trebuia să fii Solul durerilor noastre, Mărturisitorul lacrimilor noastre, trebuia să pledezi pentru ele înaintea Tatălui și nu ai făcut-o, căci această misiune tulbura somnul preafericitei și ghiftuitei tale Veșnicii!

Ai uitat Sărăcia pe care-o propovăduiai, Vasal înamorat al Băncilor! I-ai văzut pe cei slabi zdrobiți de teascul jocului de bursă, ai auzit horcăitul de foame al celor umili, al femeilor siluite pentru o coajă de pâine! - Cum le-ai răspuns? Ți-ai trimis slujbașii dedați Simoniei, comis-voiajorii și Papii să le prezinte scuze ce aveau doar a trage de timp, să le facă promisiuni în doi peri, o, Advocat de sacristie, Dumnezeu al tranzacțiilor!

Zeu monstruos! Cu incredibilă cruzime, ai zămislit viața și le-ai băgat-o pe gât unor nevinovați pe care acum cutezi să-i osândești în numele nu știu cărui păcat originar, pe care ai îndrăzneala să-i pedepsești în virtutea a nu știu ce clauze! E timpul, în sfârșit, să te silim să-ți recunoști minciunile sfruntate și crimele de neiertat! Am vrea să-ți implântăm piroanele și mai adânc, să-ți îndesăm pe cap coroana de spini, pentru ca rănile-ți uscate să sângereze iarăși, dureros!

Putem s-o facem și o vom face violându-ți pacea Trupului, o, Pângăritor al marilor vicii, Alchimist al purității imbecile, Nazaritean blestemat, Rege trândav, Dumnezeule laș!"

- Amin! răsunară vocile cristaline ale copiilor de cor. Durtal asculta torentul de blasfemii și insulte; infamia acestui preot îl năucea; după urlete urmă un moment de tăcere; capela fumega în ceața cădelnițelor. Femeile, tăcute până atunci, se agitară; revenit în altar, canonicul se întoarse spre ele și, făcând un gest larg, le binecuvântă cu mâna stângă.

Deodată copiii de cor își agitară clopoțeii. Fu asemeni unui semnal; femeile căzute pe covoare se zvârcoliră. Una păru mișcată de un resort, se aruncă pe burtă și vâsli prin aer cu picioarele; alta, atinsă brusc de un strabism hidos, cotcodăci, apoi, amuțind, rămase cu fălcile căscate, cu limba împungând spre cerul gurii; alta, buhăită, lividă, cu pupilele dilatate, dădu capul pe spate apoi și-l redresă cu o mișcare bruscă și începu să-și zgrepțene pieptul cu unghiile; alta, în fine, întinsă pe spate, își desfăcu fustele, dezveli un pântece gol, umflat, uriaș, apoi se răsuci făcând grimase cumplite, scuipându-și limba albă mușcată pe margini, nemaiputând s-o tragă înapoi, în gura însângerată ce-și rânjea dinții roșii.

Durtal se ridică vrând să vadă mai bine și, foarte clar, îl auzi și văzu pe canonicul Docre.

Contempla crucifixul de deasupra altarului și, cu brațele desfăcute, împroșca sudalme înfricoșătoare, zbiera, la capătul puterilor, înjurături de birjar turmentat. Unul din copiii de cor îngenunche în fața lui, cu spatele la altar. Preotul fu străbătut de un frison. Pe un ton solemn dar cu limba împleticită, spuse: *„Hoc est enim corpus meum"*, apoi, în loc să îngenuncheze după consacrare înaintea prețiosului Trup, se întoarse cu fața, la asistență și apăru, tumefiat, cu privirile rătăcite, scăldat în sudori.

Se clătina între cei doi copii de cor, care, ridicându-i stiharul, îi dezveliră pântecul gol, îl sprijiniră, în timp ce ostia pe care și-o trăgea dinainte se rostogolea, atinsă și pângărită, pe trepte.

Atunci Durtal simți că se cutremură, căci un vânt de nebunie zgudui sala. Aura marii isterii urmă sacrilegiului și puse stăpânire pe femei; în timp ce copiii de cor afumau cu tămâie goliciunea pontifului, femeile se năpustiră asupra, Sfintei Cuminecături și, târându-se la baza altarului, o sfâșiară cu ghearele, smulseră bucățile umede, băură și mâncară divina murdărie.

Una din ele, chincită deasupra unui crucifix, izbucni într-un râs strident apoi strigă: Părinte! Părinte! O bătrână își smulse părul, țâșni din loc, se răsuci pe călcâie, se aplecă, rămase într-un picior, apoi se prăbuși peste o tânără care, ghemuită lângă perete, zgâlțâită de convulsii, vărsa din gură bale și spume, profera plângând blasfemii fioroase. Înspăimântat, Durtal văzu prin fum, ca printr-o ceață groasă, coarnele roșii ale lui Docre: acum se așezase și mesteca turbat pâinea sfințită, apoi o scuipa, se ștergea cu ea, o împărțea femeilor care și-o înfundau boncăluind ori se urcau unele peste altele ca s-o pângărească.

Era un vacarm de ospiciu în flăcări, o monstruoasă etuvă de prostituție și nebunie. Și în timp ce copiii de cor se însoțeau cu bărbații iar stăpâna casei, cu poalele ridicate, cățărată pe altar, ținea cu o mână mădularul lui Crist iar cu cealaltă își trăgea potirul sub vine, în fundul capelei, în întuneric, o fetiță care nu se mișcase până atunci se arcui deodată și începu să urle a moarte, ca o cățea!

Înnebunit de scârbă, pe jumătate sufocat, Durtal vru să fugă. O căută pe Hyacinthe dar ea nu mai era acolo. O zări în cele din urmă lângă canonic; trecu peste trupurile înlănțuite pe covor și se apropie de ea. Cu nările tremătânde, femeia adulmeca parfumul sălii și al perechilor încolăcite.

Mirosul sabatului îi spuse ea cu voce scăzută, cu dinții încleștați.

- La naiba! Să mergem odată!

Ea păru că se trezește, șovăi un moment, apoi fără să-i răspundă nimic îl urmă.

Făcându-și loc cu coatele, Durtal se desprinse de femeile ce-și arătau dinții, gata să muște; o împinse pe d-na Chantelouve spre ușă, trecură prin curte, prin vestibul, pe lângă ghereta goală a portăresei și în sfârșit ieșiră în stradă.

Aici, el se opri și trase în piept, cu nesaț, aer curat; Hyacinthe, nemișcată, absentă, se lipi de perete.

Durtal o privi. - Ai chef să te întorci, așa-i? o întrebă el pe un ton străbătut de dispreț.

Nu, spuse ea cu greu, dar scenele astea mă sleiesc de puteri. Sunt năucită, am nevoie de un pahar de apă ca să-mi revin.

Și sprijinindu-se de brațul lui, merse, pe stradă, direct spre cârciumarul a cărui dugheană era deschisă.

Era o speluncă mizerabilă, o încăpere strâmtă cu mese și cu bănci de lemn, cu tejghea de zinc, cu o masă de jucat zaruri și cu stacane violete; atârnând de tavan, o lampă de gaz în formă de U; doi muncitori de la terasamente jucău cărți; își întoarseră capul și râseră; patronul își scoase pipa scurtă din gură și scuipă pe nisip; prezența, acestei femei elegante în maghernița lui nu părea să-l surprindă defel. Durtal avu chiar impresia că-i face cu ochiul, complice.

Aprinzând o lumânare, cârciumarul spuse în șoaptă:

Domnule, nu se cade să beți lângă oamenii ăștia; vă conduc într-un separeu.

Poftim, îi spuse Durtal femeii, care urca în fața lui pe-o scară în spirală, poftim câtă alergătură pentru un pahar cu apă!

Dar ea intrase deja într-o cameră; era o încăpere cu tapetul sfâșiat și murdar, cu poze de prin ziare prinse cu bolduri în perete, cu dale de gresie dislocate și adâncituri în planșeu; drept mobilă, un pat fără polog, o oală de noapte știrbită, o masă, un lighean și două scaune.

Bărbatul aduse un clondir cu rachiu, zahăr, o carafă, pahare, apoi coborî. Atunci, cu ochii sumbri, nebuni, ea îl cuprinse pe Durtal.

A, nu! strigă el, furios că se lăsase prins în capcană, m-am săturat, ajunge! În plus, e târziu, soțul tău te așteaptă, e timpul să te întorci la el!

Hyacinthe nici măcar nu-l asculta.

- Te doresc, gemu ea, și, momindu-l cu viclenie, îl obligă s-o vrea.

Se dezbrăcă, își aruncă pe jos rochia, fustele, desfăcu larg abominabilul culcuș și, ridicându-și cămașa pe spate, își frecă spinarea de cearșaful scorțos, dând ochii peste cap și râzând de plăcere!

Durtal se pomeni înlănțuit și cunoscu apucături de ocnaș, josnicii pe care nici nu le bănuise, condimentate cu furii de vampir; apoi, subit, când izbuti să se desprindă din brațele ei, îl trecu un fior, căci zărise în pat fragmente de ostie.

Ah! Mă scârbești, îi spuse; hai, îmbracă-te și să plecăm odată!

În timp ce ea se îmbrăca tăcută, absentă, el se așeză pe un scaun iar mirosul fetid al odăii îl îngreţoşă; în fond, nu credea în Transsubstanţiere fără rezerve; nu era sigur că Mântuitorul ar sălăşui în pâinea aceea pângărită, dar oricum, sacrilegiul la care participase fără voia lui îl indispuse. - Şi dacă totuşi e adevărat, îşi spuse, dacă Prezenţa e reală, aşa cum spun Hyacinthe şi mizerabilul ăsta de preot! Hotărât lucru, prea m-am băgat în mocirlă; ajunge; prilejul e bun ca s-o rup cu această creatură pe care în definitiv, încă de la prima întâlnire, n-am făcut decât s-o tolerez; ei da, chiar asta am să fac!

Coborî; jos, în tavernă, trebui să suporte rânjetele zeflemitoare ale muncitorilor; plăti şi fără să aştepte restul se grăbi s-o ia din loc. Ajunseră în strada Vaugirard iar el strigă după o birjă. Merseră fără măcar să se privească, cufundaţi în gânduri.

Pe curând, spuse d-na Chantelouve, pe un ton aproape timid, când o lăsă în faţa casei.

Nu, îi răspunse el; noi doi nu ne putem înţelege; tu vrei totul, iar eu nu vreau nimic; mai bine să ne despărţim; legătura noastră s-ar subţia tot mai mult, s-ar termina în amărăciune şi vorbe goale. O! Şi pe urmă, după cele petrecute-n seara asta, ei bine, nu! - Şi dându-i birjarului adresa de-acasă, Durtal se ghemui în fundul trăsurii.

XX

Nu-şi pierde vremea, canonicul! spuse des Hermies, după ce Durtal îi povesti cu amănunte aventura din ajun. A adunat în jurul lui un adevărat harem de istero-epileptice şi de erotomane; dar toate astea sunt mărunţişuri. Sigur, în ce priveşte magia şi blasfemiile, împerecherile sacrilege şi lăturile trupeşti, acest preot pare extraordinar, aproape unic; dar aspectul sângeros şi incestuos al vechiului sabat lipseşte. Una peste alta, Docre e mult inferior lui Gilles de Rais; lucrările lui sunt incomplete, fade, călâi, dacă pot spune aşa.

Eşti grozav! - Dar nu e chiar simplu să faci rost de copii şi să-i spinteci nepedepsit, fără să zbiere părinţii şi fără să se bage poliţia!

Evident, şi tocmai de aceea se oficiază paşnic aceste liturghii. Dar mă gândesc din nou, acum, la femeile ce-şi vâră nasul în căţui ca să se drogheze cu fum de răşini şi de plante; aceeaşi metodă e folosită de tribul Aisauaşilor care se reped şi ei la tava cu jăratec atunci când catalepsia, necesară în ritualurile lor, întârzie să se producă; cât despre celelalte fenomene de care-mi vorbeşti, ele sunt cunoscute în ospicii şi, în afara emanaţiei demonice, nu aduc nimic nou; - acum, altceva, continuă el, să nu sufli o vorbă despre toate astea în faţa lui Carhaix: dacă află că ai asistat la o slujbă închinată Diavolului, e în stare să-ţi închidă uşa în nas!

Ieşiră de la Durtal şi se îndreptară spre turnurile bisericii Saint-Sulpice.

Nu m-am ocupat de mâncare, ştiam că asta-i sarcina ta, zise Durtal, în schimb i-am trimis azi-dimineaţă nevestii lui Carhaix, în afară de deserturi şi vin, nişte turtă dulce olandeză şi două lichioruri mai speciale, un elixir de viaţă lungă pe care-o să-l bem ca aperitiv, înainte de masă, şi o sticlă cu cremă de ţelină. Le-am descoperit la un povarnagiu cinstit.

Mde!

Da, prietene, cinstit; ai să vezi, elixirul ăsta e fabricat după o străveche reţetă din Codex, cu aloe, cardamom, şofran, smirnă şi o mulţime de alte mirodenii. E cumplit de amar, dar este delicios!

Fie; de altfel, trebuia să facem ceva ca să-l sărbătorim pe Gévingey care s-a vindecat!

L-ai văzut?

Da; e sănătos tun. Cum s-a lecuit? - O să-l punem să ne povestească.

- Mă întreb din ce trăieşte omul ăsta.

- Păi, din ce-i aduce ştiinţa lui de astrolog.

Vrei să spui că există oameni bogaţi care-şi comandă horoscopul?

S-ar zice că da; - ca să-ţi spun drept, nu cred că Gévingey o duce prea grozav. Pe timpul Imperiului, a fost astrologul împărătesei care era foarte superstiţioasă şi credea, ca şi Napoleon de altfel, în preziceri şi vrăji; dar după căderea Imperiului situaţia lui Gévingey s-a degradat mult. Se spune totuşi că e singurul în Franţa care deţine secretele lui Cornelius Agrippa, Cremone, Ruggieri şi Gauric, ale lui Sinibald spadasinul şi Trithème.

Tot vorbind, ajunseră pe scară, la uşa clopotarului.

Astrologul venise mai de mult iar masa era gata. Durtal le turnă din lichiorul tare şi negru şi toţi se cam strâmbară gustându-l. Bucuroasă că-i reîntâlneşte pe vechii convivi, mătuşa Carhaix le aduse mai întâi o supă onctuoasă.

Le umplu farfuriile, apoi le servi o garnitură de legume; cum Durtal îşi alesese un praz, des Hermies comentă râzând:

Bagă de seamă! Porta, un taumaturg de la sfârşitul veacului al şaisprezecelea, ne spune că această legumă, considerată mult timp ca o emblemă a virilităţii, tulbură pacea celor mai caste persoane!

- Nu-l ascultaţi, interveni femeia clopotarului. Dar dumneavoastră, domnule Gévingey, doriţi un morcov?

Durtal îl privea pe astrolog. Avea acelaşi craniu în formă de căpăţână de zahăr, părul de un maro murdar ca praful de hidrochinonă şi de ipecacuană, ochii speriaţi, de pasăre, mâinile enorme pline de inele, manierele smerite şi solemne, tonul popesc, dar chipul lui respira o prospeţime regăsită: pielea nu mai era a zbârcită, ochii păreau mai limpezi şi mai strălucitori de când revenise de la Lyon.

Durtal îl felicită pentru reuşita tratamentului.

Era şi timpul, domnule, să apelez la bunăvoinţa doctorului Johannes, căci eram la pământ. Nu posed darul clarviziunii şi nici nu cunosc un medium care să-mi poată dezvălui pregătirile secrete ale canonicului Docre, aşa încât nu puteam să mă apăr folosindu-mă de legea contrasemnelor şi a întoarcerii loviturii.

Dar, întrebă des Hermies, admițând că un medium v-ar fi pus la curent cu manevrele acestui preot, cum le-ați fi dejucat?

- Iată cum: legea contrasemnelor constă, atunci când știi ziua și ora atacului, în a-l preveni fugind de acasă, ceea ce derutează și risipește vraja; sau în a spune, cu jumătate de ceas mai devreme: lovește, iată-mă-s! Scopul acestui din urmă mijloc e să deconspire fluidele și să paralizeze puterile atacatorului. În magie, orice act cunoscut, divulgat, este sortit eșecului. Cât despre întoarcerea loviturii, dacă vrei să întorci vraja împotriva trimițătorului fără să fii lovit tu însuți mai întâi, trebuie de asemeni să fii informat.

Așadar, eram sigur că voi muri; de la atac se și scursese o zi; încă două, și îmi lăsam pielea la Paris.

De ce?

Pentru că orice ins lovit prin mijloace magice n-are decât trei zile ca să se apere. După acest răgaz, foarte adesea răul devine incurabil. De aceea, când Docre m-a anunțat că mă condamnă, cu de la sine putere, la moarte și când, peste două ceasuri, revenind acasă m-am simțit foarte rău, n-am șovăit să-mi fac valiza și să plec la Lyon.

Și acolo? întrebă Durtal.

- Acolo l-am întâlnit pe dr. Johannes; i-am povestit despre amenințarea lui Docre, despre răul ce mă chinuia. Mi-a spus doar atât: preotul ăsta știe să combine cele mai violente otrăvuri cu cele mai infricoșătoare sacrilegii; lupta va fi îndârjită, dar îl voi învinge; și a chemat de îndată o femeie ce locuiește la el, o clarvăzătoare.

A adormit-o iar ea, la poruncile lui, a explicat natura farmecelor ce mă loviseră; a reconstituit scena, a văzut aievea cum sunt otrăvit cu sângele menstrual al unei femei hrănită cu ostii străpunse cu pumnalul și cu droguri dozate abil, ce-i fuseseră amestecate în băutură și mâncare; e un maleficiu atât de teribil, încât în afară de dr. Johannes nici un alt taumaturg din Franța nu se încumetă să-l combată!

Astfel, doctorul a sfârșit prin a-mi spune: nu vă poate vindeca decât o Putere invincibilă; nu-i timp de pierdut, vom recurge fără întârziere la liturghia lui Melchisedec.

Și Johannes a înălțat un altar alcătuit dintr-o masă și un tabernacol din lemn în formă de pavilion cu cruce în vârf, înconjurat, pe sub fronton, de figura rotundă, a Tetragramei, ca un cadran de orologiu. A cerut potirul de argint, azimă de împărtășanie și vin. Și-a îmbrăcat veșmintele sacerdotale, și-a pus pe deget inelul consacrat cu binecuvântările supreme, apoi dintr-un molitvelnic special a început să citească rugăciunile.

Aproape imediat, clarvăzătoarea a strigat: - Văd spiritele invocate pentru maleficiu și care au purtat otrava la porunca maestrului necromanției, canonicul Docre!

Eu eram așezat lângă altar. Doctorul Johannes mi-a pus mâna stângă pe creștet și, înălțându-și dreapta spre cer, l-a rugat pe Arhanghelul Mihail să-i vină în ajutor, le-a cerut în numele Domnului glorioaselor și nebiruitelor Oști Îngerești să supună, să încătușeze Spiritele Răului.

Mă simțeam ușurat; senzația surdă de mușcătură ce mă chinuise la Paris slăbea.

Dr. Johannnes și-a continuat rugăciunile apoi, când a venit momentul deprecației, mi-a luat mâna, a pus-o pe altar și a repetat de trei ori:

„Să fie nimicite mrejele prigonitorului ce ți-a făcut aceste farmece, călcat în picioare orice rău urzit de puterea satanică, nul și neputincios orice atac îndreptat contra ta; toate blestemele vrăjmașului să se prefacă în binecuvântări ale cerului, fluidele morții să se transforme în mlădițe de viață... în sfârșit, Arhanghelii Judecății și Osândelor să hotărască soarta acestui preot nelegiuit care și-a pus nădejdea în lucrarea Beznei și-a Răului!"

„Iar tu, a continuat el, ești slobozit, Cerul te-a lecuit; inima ta să-i înalțe Dumnezeului celui viu și lui Isus Cristos cele mai fierbinți mulțumiri, precum și slăvitei Marii!"

Și mi-a dat o bucățică de pâine sfințită și vin. Eram, cu adevărat, izbăvit. Dumneavoastră, domnule des Hermies, ca medic, sunteți martor că știința omenească nu mă putea salva; - iar acum, priviți-mă!

- Da, făcu des Hermies încurcat, fără să discut mijloacele, constat rezultatele acestui tratament și mărturisesc că nu e prima oară, din câte știu, că se produc asemenea efecte! Nu, mulțumesc, îi răspunse el femeii lui Carhaix care-l poftea să mai ia din piureul de mazăre și din cârnații cu hrean.

Îngăduiți-mi, spuse Durtal, să vă pun câteva întrebări. Mă interesează anumite detalii. Cum arătau odăjdiile lui Johannes?

Costumația lui era alcătuită dintr-o sutană lungă de cașmir roșu aprins, strânsă pe talie cu o cingătoare alb-roșie. Pe deasupra purta o mantie albă din aceeași stofă, având decupată pe piept o cruce răsturnată.

- Răsturnată! exclamă Carhaix.

Da, această cruce cu capul în jos, ca figura spânzuratului de pe cărțile de tarot, înseamnă că preotul Melchisedec trebuie să moară pentru omul cel vechi și să trăiască întru Cristos, dobândind astfel putere din puterea Cuvântului care s-a întrupat și a murit pentru noi.

Carhaix nu prea păru în largul său. Catolicismul lui rigid refuza ceremoniile neregulamentare. Tăcu, nu mai participă la discuție, se mărgini să umple paharele, să asezoneze salata, să servească la masă.

- Iar inelul de care vorbeați cum era? întrebă des Hermies.

E un inel simbolic din aur curat. Are forma unui șarpe a cărui inimă în relief e încrustată cu un rubin; un lănțug leagă inima de-un belciugaș cu care fălcile fiarei sunt ferecate.

Aș vrea să mai știu, spuse Durtal, care-i originea și scopul acestei slujbe. Ce caută Melchisedec în toate astea?

- A! exclamă astrologul, Melchisedec e una din cele mai misterioase figuri ce apar în Cărțile Sfinte. Era regele Salemului, preot al Dumnezeului Atotputernic. L-a binecuvântat pe Avraam iar acesta i-a dăruit o parte din prada luată de la regii învinși ai Sodomei și Gomorei. Asta e povestea din Geneză. Dar și Sfântul Pavel îl citează. După el, Melchisedec n-ar avea tată, nici mamă, nici strămoși, căci zilele lui n-au început, nici sfârșit, fiind făcut asemeni Fiului lui Dumnezeu și Preot pentru vecie.

Pe de altă parte, în Scriptură Isus este numit nu doar Părinte veșnic, ci și, cum zice Psalmistul, după chipul și rânduiala lui Melchisedec.

Totul e, cum vedeți, destul de obscur; unii exegeți recunosc în el figura profetică a Mântuitorului, alții, pe aceea a Sfântului Iosif; toți însă admit că sacrificiul lui Melchisedec - care i-a oferit lui Avraam pâinea și vinul după ce mai întâi le adusese ofrandă Domnului - este, după expresia lui Isidor din Damiette, arhetipul Sfintelor Taine, altfel spus al Sfintei Liturghii.

- Bun, spuse des Hermies, dar asta nu explică virtuțile tămăduitoare, de antidot, pe care dr. Johannes le atribuie acestei slujbe.

- Îmi cereți prea mult! exclamă Gévingey. Ar trebui să vă răspundă chiar el; oricum, puteți admite următoarele:

Teologia ne învață că Liturghia, așa cum se oficiază, este Sacrificiul, reînnoit, al Calvarului; dar Sacrificiul în Slavă nu-i același lucru; e, într-un fel, Liturghia viitoare, slujba glorioasă pe care lumea o va cunoaște în Împărăția divinului Paraclet. E slujba închinată lui Dumnezeu de omul renăscut, răscumpărat prin revărsarea Sfântului Duh, a Iubirii. Or, ființa umană al cărei suflet e astfel purificat și sfințit devine invincibilă: vrăjile Infernului n-o pot atinge dacă se folosește de această slujbă pentru a zdrobi Spiritele Răului. Așa se explică puterea doctorului Johannes, a cărui inimă se unește, în această ceremonie, cu inima divină a lui Isus.

- Nu e o demonstrație prea limpede, obiectă calm clopotarul.

Ar trebui să admitem atunci că Johannes e o ființă superioară, în avans față de timpul lui, un apostol căruia Sfântul Duh îi dă putere.

- Chiar așa e, afirmă hotărât astrologul.

Dați-mi și mie, vă rog, niște turtă dulce, ceru Carhaix.

- Să-ți arăt cum trebuie pregătită, spuse Durtal; tai o felie foarte subțire, pe urmă iei o felie de pâine obișnuită la fel de subțire, le ungi cu unt, le pui una peste alta și le mănânci; un asemenea sandvici are gustul delicios al alunelor proaspete!

Dar în afară de asta, întrebă des Hermies, ce s-a mai întâmplat cu doctorul Johannes de când nu l-am mai văzut?

Duce o existență tihnită și în același timp teribilă. Trăiește la niște prieteni ce-l venerează și îl adoră. Se odihnește lângă ei după necazurile de tot felul prin care a trecut. Totul ar fi perfect, dacă n-ar trebui să respingă aproape zilnic atacurile îndreptate contra lui de magicienii tonsurați de la Roma.

Dar de ce?

- Ar dura prea mult să vă explic. Johannes e trimis de Pronie pentru a zădărnici complotul infam al satanismului și pentru a propovădui venirea în slavă a lui Cristos și a divinului Paraclet. Or, Curia diabolică ce-a împânzit Vaticanul are tot interesul să se descotorosească de omul care prin rugăciunile lui îi contracarează uneltirile și îi anihilează vrăjile.

- O! exclamă Durtal. Sunt oare prea indiscret dacă întreb cum poate Johannes să prevadă și să împiedice aceste fioroase atentate?

- Câtuși de puțin. - Loviturile îi sunt anunțate de zborul și de țipetele anumitor păsări. Șoimii și ereții masculi sunt santinelele lui. După cum zboară spre el sau se îndepărtează, după cum se îndreaptă spre răsărit sau spre apus, după cum scot un țipăt sau mai multe, doctorul Johannes cunoaște ora luptei și stă cu ochii în patru. Ereții, îmi spunea el într-o zi, sunt foarte

sensibili la influența spiritelor, așa că se folosește de ei la fel cum hipnotizatorii se servesc de somnambuli iar spiritiștii de mese și de tăblițe de ardezie.

- Sunt firele telegrafice pentru depeșele magice, făcu des Hermies.

- Da, și de altfel aceste procedee nu sunt noi, se pierd în negura timpului; ornitomanția e cunoscută de când lumea; cărțile sfinte o pomenesc iar Zoharul confirmă că poți descifra multe semne prevestitoare observând zborul și țipetele păsărilor.

Dar, întrebă Durtal, de ce eretele e preferat altor zburătoare?

Pentru că dintotdeauna, din vremurile cele mai vechi a fost mesagerul farmecelor. În Egipt, zeul cu cap de erete era cel ce poseda știința hieroglifelor; tot aici, în vechime, hierogramații înghițeau inima și sângele acestor păsări când se pregăteau pentru ritualurile magice; chiar și azi, vrăjitorii africani își prind în păr o pană de erete; iar această zburătoare, cum îi spuneți, e considerată sfântă în India.

Dar cum izbutește prietenul dumneavoastră, întrebă femeia lui Carhaix, să le crească, și să le adăpostească? - Sunt totuși păsări de pradă!

- Nici nu le crește, nici nu le adăpostește. Ereții și-au făcut cuiburi în falezele înalte ce mărginesc Sona, lângă Lyon. Vin la el atunci când e nevoie.

Oricum, se gândea iarăși Durtal, privind sufrageria primitoare, izolată de lume și reamintindu-și discuțiile insolite purtate aici, ce departe suntem de ideile și de limbajul Parisului modern! - Toate astea amintesc de Evul Mediu, zise el, continuîndu-și gândul cu voce tare.

- Har Domnului! exclamă Carhaix, ridicându-se și plecând să tragă clopotele.

- Da, spuse des Hermies, și mai e un lucru ciudat, în acest timp al realității pozitive și brutale: bătăliile care se poartă prin văzduh, deasupra oamenilor, deasupra orașelor, între un preot din Lyon și prelați de la Roma.

- Iar în Franța, între același preot și alți dușmani ai săi: Rozacrucienii și canonicul Docre.

Într-adevăr, își aminti Durtal, d-na Chantelouve îl asigurase că șefii Rozacrucieni încearcă să intre în contact cu Diavolul să prepare maleficii.

- Crezi că indivizii ăștia practică satanismul? îl întrebă el pe Gévingey.

- Ar vrea, dar nu se pricep. Se mărginesc să reproducă mecanic câteva operații fluidice și venenifere învățate de la cei trei brahmani care au vizitat Parisul acum câțiva ani.

- Eu una, zise nevasta lui Carhaix luându-și rămas bun de la oaspeți și plecând să se culce, sunt foarte mulțumită că n-am de-a face cu întâmplările astea fioroase și că pot să mă rog și să trăiesc în pace.

Atunci, în timp ce des Hermies pregătea ca de obicei cafeaua iar Durtal aducea pahărelele, Gévingey își îndesă pipa și când dangătul clopotelor se stinse, risipit, sorbit parcă de porii pereților, trase fumul adânc în piept și zise:

Zilele petrecute la Lyon, alături de doctorul Johannes, au fost o desfătare. După cumpăna prin care-am trecut, convalescența într-un loc atât de calm, de tihnit, a fost un balsam pentru mine. În plus, Johannes e unul din oamenii cei mai savanți în materie de teologie și științe oculte. Nimeni, în afară poate de antipodul său, abominabilul Docre, n-a pătruns mai bine

tainele satanismului; se poate spune chiar că în Franța, la ora actuală, ei sunt singurii care, trecând dincolo de pragul terestru, în supranatural, au obținut rezultate palpabile, fiecare în tabăra lui. M-au impresionat la Johannes elocința și erudiția - chiar și-n domeniul astrologiei judiciare la care totuși mă pricep -, dar mai ales m-a încântat noblețea considerațiilor lui despre viitorul popoarelor.

El e profetul trimis printre noi, în dureroasă și strălucită misiune, de Prea-Înaltul, v-o jur.

De acord, spuse surâzând Durtal, dar teoria despre Paraclet, dacă nu mă înșel, e străvechea erezie a lui Montanus pe care Biserica a condamnat-o oficial.

Da, însă totul depinde de modul în care concepem venirea lui Paraclet, spuse clopotarul, care tocmai se întorcea. Ce altceva susține doctrina - acceptată de Biserică a Sfântului Irineu, a Sfântului Iustin, a lui Scotus Eriugena, a lui Amaury din Chartres, a Sfintei Dulcina, a admirabilului mistic care a fost Ioachim din Flora?! A fost credința întregului Ev Mediu și mărturisesc că ea mă obsedează, că mă exaltă, că, răspunde celor mai mistuitoare dorințe ale mele. În fond, continuă, el așezându-se și încrucișându-și brațele, dacă cea de-a treia Împărăție este iluzorie, ce mângâiere le mai rămâne creștinilor confruntați cu deruta generală a unei lumi pe care doar mila ne silește să n-o urâm?

- În ce mă privește, mă văd silit să mărturisesc că eu personal, cu tot sângele curs pe Golgota, mă simt prea puțin mântuit, spuse des Hermies.

Sunt trei Împărății, continuă astrologul, îndesându-și pipa cu degetul. Aceea a Vechiului Testament, a Tatălui, împărăția fricii. - Aceea a Noului Testament, a Fiului, împărăția ispășirii. - Și aceea a Evangheliei Ioanite, a Sfântului Duh, care va fi împărăția răscumpărării și a iubirii. - Sunt trecutul, prezentul și viitorul; iarna, primăvara și vara; prima, spune Ioachim din Flora, a dat grâul încolțit, a doua spicul, a treia va da bobul. Două din persoanele Sfintei Treimi s-au arătat, a treia va trebui, în mod logic, să apară.

Da, iar textele din Biblie sunt numeroase, imperative, categorice, de netăgăduit, spuse Carhaix. Toți profeții, Isaia, Iezechil, Daniil, Zaharia, Malahia au vorbit despre asta. Faptele Sfinților Apostoli sunt, în această privință, foarte clare. Deschideți-le și veți citi la primul capitol:- „Acest Isus care s-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum l-ați văzut ducându-se la cer." - Sfântul Ioan anunță și el această veste în Apocalipsă, care este Evanghelia celei de-a doua veniri a lui Cristos: - „Cristos va veni, spune el, și va domni o mie de ani." - Sfântul Pavel face nenumărate dezvăluiri de acest fel. În epistola către Timotei amintește de Domnul, „care va să judece viii și morții în ziua venirii sale în slavă și a împărăției lui" - În a doua epistolă către Tesaloniceni, scrie despre venirea Mesiei: - „Isus îl va nimici pe Anticrist cu strălucirea venirii sale." - Or, el declară că acest Anticrist încă nu a venit deci venirea pe care profețește nu e venirea deja împlinită prin nașterea la Bethleem a Mântuitorului. În Evanghelia după Matei, Isus îi răspunde lui Caiafa care-l întreabă dacă într-adevăr el e Cristos, fiul lui Dumnezeu: „Tu ai

zis-o. Şi vă spun încă: de acum veţi vedea pe fiul omului şezând de-a dreapta puterii şi venind pe norii cerului.„ - Şi, într-un alt verset, apostolul adaugă: „De aceea şi voi să fiţi gata, că în ceasul în care nu gândiţi fiul omului vine."

Şi sunt atâţia alţii care au profeţit, iar mărturia lor o putem găsi în Sfânta Scriptură. Indiscutabil, partizanii Împărăţiei în slavă se sprijină cu credinţă pe pasaje revelate şi pot, cu anumite condiţii şi fără teamă de erezie, să susţină această doctrină care, o spune şi Sfântul Ieronim, în veacul al patrulea era o dogmă recunoscută de toţi. Dar eu zic să gustăm şi din crema de ţelină pe care-o laudă domnul Durtal.

Era o băutură femeiască, vâscoasă şi dulce ca lichiorul de anason, chiar şi mai dulce; atâta că, după ce înghiţeai acest sirop inert, simţeai în cerul gurii un gust îndepărtat de ţelină.

Nu-i rău, exclamă astrologul, dar e prea leşinat, - şi îşi turnă în pahar o duşcă zdravănă de rom.

- Când te gândeşti, continuă Durtal, că a treia Impărăţie e anunţată şi în *Tatăl nostru:* "Vie împărăţia ta!"

Evident, spuse clopotarul.

Ar fi erezie, interveni Gévingey, iar atunci ar fi pe cât de nebunească pe atât de absurdă, dacă am admite, ca unii paracletişti, o întrupare autentică, şi carnală. Amintiţi-vă de fareinism, care-a făcut ravagii începând cu veacul al XVIII-lea la Fareins, un sat de lângă Doubs, unde s-a refugiat jansenismul izgonit din Paris după închiderea cimitirului Saint-Médard. Inspirate de preotul François Bonjour, reîncep acolo crucificările unor bolnave vindecate în chip miraculos; se repetă scenele delirante de la mormântul diaconului Pâris*; apoi preotul se îndrăgosteşte de o femeie ce se pretinde însărcinată de profetul Ilie, care, conform Apocalipsei, va preceda a doua venire a lui Cristos. Copilul se naşte, urmat de un al doilea ce n-ar fi altul decât Paraclet. Acesta fu negustor de lână la Paris şi colonel în Garda naţională sub domnia lui Ludovic-Filip, iar după o viaţă îndestulată, muri în 1886. Era un Paraclet de antrepozit, un Mântuitor cu epoleţi şi pompon!

După el, în 1866, o femeie din Vouvray, numita Brochard, spune cui vrea s-o asculte că Isus s-a reîntrupat în ea. În 1889, un smintit pe nume David publică la Angers o broşură, *Vocea lui Dumnezeu,* în care-şi decernează modestul titlu de „unic Mesia al Sfântului Duh Creator" şi ne dezvăluie că e antreprenor de lucrări publice şi că poartă o barbă blondă, lungă de un metru şi zece centimetri. Nici azi nu duce lipsă de succesori: un inginer pe nume Pierre Jean a străbătut călare provinciile din Sud anunţând că el e Sfântul Duh; la Paris, un vatman de pe linia Panthéon-Courcelles, Bérard, pretinde şi el a fi întruparea lui Paraclet, în vreme ce un articol de revistă afirmă că speranţa mântuirii licăreşte în persoana poetului Jhouney; în fine,

---

François de Pâris (1690-1727), preot jansenist. Vindecările miraculoase ce s-ar fi produs pe mormântul său, în cimitirul St. Médard, au dat naştere mişcării convulsionarilor. (n.t.)

în America, apar din când în când femei care susţin că ele sunt Mesia şi care-şi recrutează, adepţi dintre fanaticii ideii de *revival**.

- Este acelaşi lucru, spuse Carhaix, cu teoria celor ce nu disting între Dumnezeu şi Creaţiune. Dumnezeu este imanent în creaturile sale; el este supremul principiu de viaţă, izvorul mişcării, baza existenţei lor, spune Sfântul Pavel; dar e distinct de viaţa lor, de mişcarea, de sufletul lor; are Eul lui personal, el e Cel care este, spune Moise.

Prin Cristos în slavă, va fi şi Sfântul Duh imanent în fiinţe, va fi principiul ce le transformă şi regenerează; dar asta nu presupune defel ca el să se întrupeze. Sfântul Duh vine de la Tatăl ceresc prin Fiul său; este trimis ca să făptuiscă dar nu ca să se materializeze; a susţine contrariul înseamnă nebunie curată, înseamnă a cădea în schismele gnosticilor şi a celor ce şi-au spus „fratricelli", în greşeala lui Dulcinus din Novara şi a femeii sale, Margareta, în mizeriile abatelui Beccarelli, în mârşăviile lui Segarelli din Parma, care, sub pretextul de a redeveni copil spre a putea simboliza mai bine iubirea simplă şi nevinovată pentru Paraclet, punea să fie înfăşat în scutece şi alăptat de o doică, după care se bălăcea în desfrâu!

Totuşi, zise Durtal, nu e prea clar. Dacă te înţeleg bine, Sfântul Duh va acţiona pogorându-se în noi; el ne va transforma, ne va primeni sufletul printr-un fel de purificare pasivă, ca să vorbim în termeni teologici.

Da, trebuie să ne cureţe sufletul şi trupul.

- Cum adică, trupul?

- Acţiunea lui Paraclet, continuă astrologul, trebuie să atingă izvorul zămislirii; viaţa divină trebuie să sfinţească mădularele, care, din momentul acela, nu mai pot procrea decât fiinţe alese, neatinse de noroiul originar, fiinţe ce nu vor mai trebui puse la încercare în cuptorul umilinţei, cum spune Biblia. Asta era doctrina profetului Vintras**, extraordinarul analfabet care-a scris pagini atât de solemne şi de înflăcărate. Ea a fost continuată şi dezvoltată, după moartea lui, de urmaşul său, doctorul Johannes.

- Păi asta înseamnă Paradisul terestru! exclamă des Hermies.

- Da, e împărăţia libertăţii, a bunătăţii, a iubirii!

- Ia stai puţin, făcu Durtal, eu nu mai înţeleg nimic. Pe de o parte vesteşti sosirea Sfântului Duh, pe de alta Împărăţia în slavă a lui Cristos. Cele două împărăţii se confundă sau trebuie să se succeadă?

- Trebuie să distingem, răspunse Gévingey, între venirea lui Paraclet şi reîntoarcerea biruitoare a lui Cristos. Prima o precede pe a doua. Trebuie, mai întâi, ca Societatea să fie recreată şi să cunoască a treia Ipostază, - Iubirea, pentru ca Isus să pogoare din nori, aşa cum a făgăduit, şi să domnească peste popoare făcute după chipul şi asemănărea lui.

- Dar Papa ce rol are aici?

---

* revival, renaştere, reapariţie, revenire (în engleză, în text).

** Eugène Vintras (mort în 1875), muncitor normand devenit profet şi taumaturg; se prezenta discipolilor săi drept o reîncarnare a profetului Ilie trimis pe pământ pentru a pregăti „a Treia Împărăţie, era lui Paraclet, venirea lui Cristos în slavă". (n.t.)

- A! Ăsta e unul din punctele cele mai ciudate ale doctrinei lui Johannes. După prima apariție a lui Mesia, timpul se împarte, cum știți, în două perioade: aceea în care ne găsim, a jertfei și ispășirii Mântuitorului, și cealaltă, pe care-o așteptăm, perioada unui Cristos spălat de stigmate, a lui Cristos în slavă. Ei bine, pentru fiecare din cele două ere există un Papă diferit; Cărțile Sfinte, ca de altfel și horoscoapele mele, vestesc cele două Suverane Pontificate.

Este o axiomă a teologiei că duhul lui Petru trăiește în urmașii săi. Și va trăi în ei, manifestându-se mai apăsat sau mai discret, până la așteptata pogorâre a Sfântului Duh. Va fi atunci rândul lui Ioan, spune Evanghelia, să-și înceapă misiunea întru iubire, să trăiască în sufletul noilor Papi.

- Nu înțeleg necesitatea unui Papă atunci când Isus va fi printre noi, făcu des Hermies.

- Într-adevăr, nu are rost și nici nu poate exista decât în epoca hărăzită divinului Paraclet. În ziua când, învăluit în mantie de stele, va apărea Isus, Pontificatul Romei va lua sfârșit.

- Fără, să aprofundez aceste chestiuni despre care s-ar putea discuta la nesfârșit, exclamă Durtal, admir seninătatea acestei utopii ce-și imaginează că omul e perfectibil! - Ei bine, nu, în fond ființa omenească s-a născut egoistă, abuzivă, josnică. Priviți în jur și vedeți! - O luptă necurmată, o societate cinică și feroce, cei săraci și umili huiduiți și zdrobiți de burghezii îmbogățiți, de tot felul de hiene! Pretutindeni, triumful unor scelerați și al mediocrilor, peste tot apoteoza lichelelor din politică și din bănci! Îți închipui că se poate merge împotriva acestui curent? Nu, niciodată; omul nu s-a schimbat: sufletul lui era un buboi pe vremea Genezei, și nu e, la ora actuală, mai puțin infect sau mai puțin fetid. Doar forma păcatelor variază; progresul este ipocrizia ce rafinează viciile!

- Cu atât mai mult, ripostă Carhaix; dacă societatea e așa cum o descrieți, n-are decât să se năruie! Da, și eu cred că e putredă, că oasele i se macină iar carnea i se cangrenează; nu mai poate fi nici oblojită, nici vindecată. Trebuie deci să moară pentru ca alta să se poată naște. Dar numai Dumnezeu poate săvârși un asemenea miracol!

- Evident, spuse des Hermies, dacă admitem că ticăloșia acestor vremi va avea un sfârșit, nu putem conta decât pe Dumnezeu ca s-o aboleasă, pentru că nici socialismul, nici celelalte gogorițe ale proletarilor ignoranți și încrâncenați de ură nu vor putea schimba natura ființelor, nu vor putea regenera popoarele. Așa ceva e deasupra puterii omenești!

- Iar timpurile așteptate de Johannes se apropie, exclamă Gévingey. Iată dovezi cât se poate de clare. Raymundus Lullus spune că sfârșitul lumii vechi va fi anunțat de răspândirea doctrinelor lui Anticrist, și le numește: materialismul și înflorirea monstruoasă a magiei. Ceea ce se potrivește, cred, epocii noastre. Pe de altă parte, vestea cea bună va fi să vină, spune Sfântul Matei, atunci când „culmea ticăloșiei va fi constatată în Sfântul Locaș" Or, asta se și întâmplă! Uitați-vă la acest Papă fricos și sceptic, mediocru și viclean, la episcopii simoniaci și lași, la clerul jovial și bleg. Uitați-vă cât

i-a corupt satanismul și spuneți-mi dacă Biserica se poate prăbuși mai jos decât atât!

Cuvântul Domnului e categoric, Biserica nu poate să piară! - Și, cu coatele sprijinite pe masă, pe un ton rugător, cu ochii înălțați la cer, clopotarul murmură: Tatăl nostru, vie împărăția ta!

E târziu, să plecăm, spuse des Hermies. În timp ce-și îmbrăcau paltoanele, Carhaix îl întrebă pe Durtal:

În ce sperați, dacă în venirea lui Cristos nu credeți?

Eu? Nu sper în nimic.

- În cazul ăsta, vă plâng; nu credeți chiar în nici o îndreptare, pe viitor?

Cred, vai, că bătrânul cer delirează deasupra unui pământ sleit și care bate câmpii!

Clopotarul își înalță brațele și clătină trist din cap.

După ce-l părăsiră pe Gévingey la ieșirea din turn, merseră un timp în tăcere, apoi des Hermies spuse:

Nu te surprinde că toate evenimentele despre care s-a vorbit astă-seară s-au întâmplat la Lyon? - Și cum Durtal îl privea întrebător, adăugă:

- Vezi tu, eu cunosc Lyonul; mințile sunt acolo cețoase, la fel cum cețurile Rhonului învăluie străzile, dimineața. E un oraș ce le pare superb călătorilor ce iubesc bulevardele lungi, peluzele cu gazon, magistralele largi, toată arhitectura penitenciară a orașelor moderne; dar Lyonul mai e și refugiul misticismului, sălașul doctrinelor ezoterice și al unor legi dubioase. Acolo a murit Vintras, în care se întrupase, pare-se, sufletul profetului Ilie; acolo s-au pripășit ultimii adepți ai lui Naundorff; acolo face ravagii vrăjitoria, căci la Guillautière pentru un ban de aur, se fac maleficii la comandă! Adaugă că Lyonul mai înseamnă, în ciuda belșugului de radicali și anarhiști, un uriaș antrepozit, de un catolicism protestant și dur, o manufactură jansenistă, o burghezie bigotă și grasă.

Lyonul este celebru pentru mezelurile, castanele și mătăsurile lui; dar și pentru biserici! La capătul străzilor în pantă, peste tot sunt capele și mânăstiri, iar Notre-Dame de Fourvière le domină pe toate. De departe, acest monument seamănă cu o comodă din veacul al optsprezecelea răsturnată cu picioarele în aer, dar interiorul, la care încă se lucrează, te lasă fără grai. - Ar trebui să mergi s-o vizitezi cândva. - Ai să vezi acolo cel mai uluitor amestec de stiluri, asirian, romanic, gotic, ceva greu de definit, proiectat, modernizat, adunat și sudat într-un tot de Bossan, singurul arhitect care în ultima sută de ani a știut cu adevărat să creeze un interior de catedrală! Naosul scânteiază de smalțuri și marmoră, de bronzuri și aurării; coloanele sunt întrerupte de statui de îngeri, după euritmii savante, cu o grație solemnă. E o atmosferă asiatică și barbară, ce amintește de avântatele arhitecturi pictate de Gustave Moreau în jurul Herodiadelor sale*

G. Moreau (1826-1898), pictor francez, creator al unei mitologii simboliste, mult apreciat de Huysmans. (n.t.)

Iar șirurile de pelerini se perindă neîncetat. Se înalță rugăciuni Maicii Domnului pentru extinderea afacerilor; este rugată să deschidă noi piețe pentru cârnați și mătăsuri. În fața Fecioarei se face reclamă; e consultată asupra mijloacelor de a vinde produse perimate și de a plasa mărfuri învechite. Chiar în centrul orașului, în biserica Sfântul Bonifaciu, am descoperit o pancartă ce invita credincioșii să nu împartă - din respect pentru sfântul locaș - pomeni la săraci. Într-adevăr, nu se făcea ca rugile comerciale să fie tulburate de tânguirea ridicolă a săracilor!

Da, zise Durtal, încă un lucru ciudat e că democrația e adversarul cel mai îndârjit al săracului. Revoluția, care, nu-i așa, părea că-și propune să-l ocrotească, a fost regimul ce l-a tratat cu cea mai mare cruzime. Am să-ți arăt cândva un decret al anului II: stabilește pedepse nu numai pentru cei ce întind mâna, dar și pentru cei care dau!

Iată însă și leacul universal! spuse des Hermies râzând. Și arătă cu degetul, pe ziduri, enormele afișe în care generalul Boulanger îi îndemna pe parizieni să-l voteze.

Durtal ridică din umeri. Totuși, zise el, poporul ăsta e bolnav rău. Carhaix și Gévingey au probabil dreptate când spun că nici un leac nu e destul de puternic că să-l salveze!

XXI

Durtal luase hotărârea să nu răspundă la scrisorile pe care i le trimitea nevasta lui Chantelouve. De când se despărțiseră, în fiecare zi, primea de la ea o misivă incendiară; dar, cum Durtal putu curând constata, aceste strigăte de bacantă se domoliră devenind tânguieli și suspine, reproșuri și lacrimi. Acum îl acuza de ingratitudine, se căia că-l ascultase, că-i înlesnise participarea la sacrilegii pentru care cerul o va osândi; îi mai cerea o întâlnire, doar una; apoi, timp de o săptămână, tăcu; în fine, obosită probabil de mutenia lui, îi notifică, într-o ultimă scrisoare, ruptura lor definitivă.

După ce îi dădea dreptate, recunoscând că, într-adevăr, nici temperamental, nici sufletește nu se potriveau, Hyacinthe sfârșea pe un ton ironic:

„Merci pentru micul interludiu de amor, ticăit ca un marș din flașnetă, pe care mi l-ai oferit; dar nu aceasta e măsura mea, inima mea bate în ritmuri mai generoase..."

- Inima ei! și Durtal începu să râdă; - apoi continuă:

„Înțeleg desigur că nu ți-ai propus să răspunzi așteptărilor ei, dar puteai fi puțin să-mi faci favoarea unei prietenii dezinteresate, care mi-ar fi îngăduit să uit că sunt femeie și să pot uneori, serile, să te întâlnesc, să discutăm... un lucru atât de simplu în aparență, pe care însă l-ai făcut imposibil.

Adio, pentru totdeauna. Nu-mi rămâne decât să fac un nou pact cu singurătatea pe care-am încercat s-o trădez..."

Singurătatea! Păi nu-l are pe încornoratul de bărbatu-său patern și zeflemitor! De fapt, continuă el, cel mai de plâns, acum, e Chantelouve! Înainte, datorită mie, avea parte de seri liniștite, de-o nevastă îmblânzită și satisfăcută; profita de ostencala mea, fariseul! Ah! Când mă gândesc, ce grăitoare era privirea aceea a lui, piezișă și ipocrită!

În sfârșit, mica mea aventură s-a terminat; ce lucru mare, să nu-ți dai inima la stăpân! - Nici supărări din dragoste, nici despărțiri, nimic să te facă să suferi! E drept că rămân cu același creier deșucheat care din când în când ia foc, dar chem pompierii și-l sting într-o clipită.

Altădată, când eram tînăr și sângele-mi fierbea în vine, femeile mă luau peste picior; acum, când m-am cuminţit, le iau eu pe ele. Ăsta-i rolul care-mi place, bătrâne, îi spuse Durtal motanului care-i asculta solilocviul cu urechile ciulite. În fond, ce interes prezintă d-na Chantelouve pe lângă Gilles de Rais? Din păcate, și cartea se apropie de sfârșit; câteva pagini și e gata. - Da, bine, uite-l și pe nesuferitul de Rateau, vine să-mi răstoarne casa cu susul în jos.

Într-adevăr portarul intră, se scuză de întârziere, își scoase vesta și aruncă spre mobile o privire provocatoare.

Apoi se năpusti la pat, atacă, întocmai ca un luptător, salteaua, o înșfăcă în brațe, o ridică de la pământ, se balansă, apoi cu o mișcare din șale o aruncă fornăind pe somieră.

Urmat de motan, Durtal se refugie în cealaltă odaie, dar Rateau își întrerupse subit pugilatul și veni lângă ei.

Domnul știe ce mi s-a întâmplat? bâigui el pe un ton jalnic.

Nu.

Madam Rateau m-a părăsit.

Te-a părăsit?! Bine, dar are pe puțin șaizeci de ani! Rateau își înălță ochii spre cer.

- Și... a plecat cu altul?

Rateau lăsă, în jos, abătut, pămătuful pe care-l ținea în mână.

- Drace! Vasăzică, la vârsta ei, femeia avea dorințe pe care nu i le puteai satisface?

Portarul clătină din cap și sfîrși prin a-i mărturisi că lucrurile stăteau exact pe dos.

- O! făcu Durtal privindu-l pe bătrânul zdrahon, tăbăcit de aerul chițimiilor prin care locuise și de aburii de trascău. - Dar atunci, dacă dorea să fie lăsată în pace, de ce-a fugit cu un bărbat?

Rateau făcu o grimasă de dispreț și de milă.

- E un impotent, un bleg, o mămăligă, de aia l-a ales.

- Aha!

Treaba asta e neplăcută din cauza slujbei; proprietarul nu vrea portar neînsurat!

Doamne! Ce chilipir! se gândi Durtal. - Ia te uită, tocmai vroiam să merg la tine, îi spuse el lui des Hermies care, găsind în ușă cheia lăsată de Rateau, intrase.

Ei bine, dacă tot nu-i gata curățenia, coboară ca un Dumnezeu de pe norul tău de praf și fă-mi o vizită.

În drum, Durtal îi povesti lui des Hermies păţaniile conjugale ale portarului.

Ehe! făcu des Hermies, câte femei n-ar fi fericite să dea piept cu un moșneag așa arzoi! - Dar ce mizerie! continuă el, arătând în jurul lor zidurile acoperite de afișe.

Era o adevărată orgie de pancarte; peste tot, pe hârtii colorate, scrise cu litere mari, se răsfățau numele lui Boulanger și Jacques.

Duminică, slavă Domnului, se termină!

- În ziua de azi, continuă des Hermies, ca să scapi de oroarea cotidianului, îți rămâne o posibilitate: să nu mai ridici ochii din pământ, să păstrezi veșnic atitudinea timorată a modestiei. Atunci, cu privirea ațintită doar în trotuare, ai să vezi, pe străzi, plăcile hipnotice ale Companiei Popp. Pe aceste rondele sunt semne, blazoane de alchimist în relief, roți dințate, caractere talismanice, pentagrame bizare cu sori, cu ciocane și ancore; poți astfel să te crezi în Evul Mediu!

Da, numai că ar trebui, ca să nu te distragă gloata hidoasă din jur, să porți ochelari de cal, iar pe cap chipiu din acela cu vizieră, ca-n colonii, cum au colegienii și ofițerii!

Des Hermies suspină. - Intră, spuse el, deschizând ușa apartamentului; se așezară în fotolii și își aprinseră țigări.

- Încă nu mi-am revenit după ultima discuție cu Gévingey, zise Durtal râzând. E foarte bizar acest doctor Johannes! Mă tot gândesc la el, mă obsedează. Spune, crezi cu adevărat în lecuirile lui miraculoase?

Sunt nevoit să cred; nu ți-am spus încă, totul, căci un medic ce povestește asemenea istorii pare nebun; ei bine, află că preotul acesta săvârșește vindecări imposibile.

L-am cunoscut pe când încă făcea parte din clerul parizian; am fost martorul uneia din acele salvări care - trebuie să mărturisesc - îmi depășesc înțelegerea.

Slujnica mamei mele avea o fată bolnavă: mâinile și picioarele îi erau paralizate, suferea îngrozitor de piept și urla de cum o atingeai. Ajunsese așa, nu se știe din ce cauză, într-o singură noapte; de aproape doi ani era în starea aceasta. Declarată incurabilă de medicii din Lyon, fata veni la Paris, făcu un tratament la spitalul Salpêtrière, apoi plecă fără ca nimeni să știe ce are și fără ca vreun tratament s-o poată ușura. Într-o zi mi-a vorbit de acest abate Johannes care, zicea ea, vindecase oameni la fel de bolnavi. Eu nu credeam iotă, dar, cum preotul nu accepta nici o plată, n-am oprit-o să-l viziteze și, din curiozitate, am însoțit-o când a mers la el.

A fost așezată pe un scaun iar clericul, un om mărunt, vioi, agil, i-a luat mâna și i-a pus pe ea, rând pe rând, trei pietre prețioase; apoi i-a spus calm:

Domnișoară, ești victima farmecelor făcute de o rudă.

Mi-a venit să râd.

Amintește-ți, a continuat el, acum vreo doi ani, cam în perioada când te-ai îmbolnăvit, te-ai certat cu o rudă.

Era adevărat; la împărțirea unei moșteniri, biata fată fusese învinuită pe nedrept de furtul unui ceas de către o mătușă ce jurase să se răzbune.

- Locuia la Lyon mătușa asta?

Ea făcu semn că da.

- Nu-i de mirare, a continuat preotul ; la Lyon, în popor, sunt o mulțime de vraci care cunosc vrăjile practicate la țară; dar fii liniștită, nu sunt oameni puternici. Abia dacă știu abeceul acestui meștesug; așadar, domnișoară, vrei să te vindeci?

Și, la răspunsul ei afirmativ, el continuă cu blândețe: Ei bine, e suficient, acum poți să pleci.

Nu a atins-o, nu i-a prescris nici un medicament. Am ieșit convins că acest empiric e sau un farsor, sau un nebun, dar când, după trei zile, fata putu să miște mâinile, durerile încetară iar la capătul unei săptămâni izbuti să meargă, a trebuit să mă înclin în fața evidenței; m-am dus să-l revăd pe taumaturg, am găsit mijlocul de a-i fi de folos într-o anume împrejurare, și astfel au început relațiile noastre.

În fond, de ce mijloace dispune?

- Se folosește, ca și preotul din Ars, de rugăciune; apoi invocă oștile cerești, rupe cercurile magice, gonește - „clasează", cum spune el - Spiritele Răului. Este de necrezut, știu; iar, când le vorbesc confraților mei de puterea acestui om, ei surâd condescendent sau îmi servesc prețiosul argument pe care l-au inventat pentru a explica vindecările săvârșite de Cristos ori de Fecioară. E vorba, zic ei, de a frapa imaginația bolnavului, de a-i sugera voința de a se vindeca, de a-l convinge că e sănătos, de a-l hipnotiza, cumva, în stare de trezie, astfel încât picioarele strâmbe se îndreaptă, plăgile dispar, plămânii ciuruiți de ftizie se refac, cancerul devine o bubuță banală iar orbii își recapătă vederea! Asta-i tot ce-au găsit pentru a nega caracterul supranatural al anumitor vindecări! Te întrebi de ce nu folosesc ei înșiși această metodă, de vreme ce-i atât de simplă!

Dar nu au încercat?

- Ba da, pentru câteva boli. Am asistat chiar eu la experiențele doctorului Luys. Ei bine, era o jale! Venise la spitalul Charité o nenorocită, paralizată de amândouă picioarele. O adormeau și îi ordonau să se scoale; ea încerca zadarnic. Atunci doi interni o susțineau de braț iar ea se îndoia, gemând de durere, pe picioarele moarte. Inutil să-ți mai spun că nici vorbă să meargă și că după ce o târau astfel câțiva pași trebuiau s-o culce din nou, fără să ajungă vreodată la un rezultat.

- Bine, dar dr. Johannes nu-i vindecă, indiferent de boală, pe toți suferinzii!

- Nu, nu se ocupă decât de bolile provocate de maleficii. Se declară incapabil să le vindece pe celelalte, care, spune el, țin de competența medicilor. El e specialist în bolile satanice; îi îngrijește mai ales pe alienați: după părerea lui, cei mai mulți dintre aceștia sunt oameni maleficiați, posedați de spirite, și în consecință refractari la tratamentele obișnuite!

Vorbeai și despre niște pietre prețioase; cum se folosește de ele?

Înainte de a-ți răspunde, trebuie să-ți explic sensul și virtuțile acestor pietre. Știi și tu că Aristotel, Pliniu și toți savanții Antichității le atribuie

puteri tămăduitoare și divine. După ei, agata și cornalina înveselesc; topazul consolează; jaspul vindecă bolile melancoliei; hiacintul gonește insomnia; peruzeaua împiedică sau atenuează căderile; ametistul combate beția.

Simbolismul catolic se ocupă, la rândul lui, de pietrele prețioase și vede în ele embleme ale virtuților creștine. Așadar, safirul reprezintă aspirațiile înalte ale sufletului; calcedonia milostenia; sardonixul și onixul, candoarea; berilul reprezintă știința teologică; hiacintul, smerenia, în timp ce rubinul domolește mânia, iar smaraldul întruchipează credința neclintită.

Apoi, magia... - și des Hermies se ridică, luă din bibliotecă un volumaș legat ca o carte de rugăciuni și i-l arătă lui Durtal.

Acesta citi pe prima pagină: *„Magia naturală, adecă tainele și minunile naturii, pusă în patru volume de Jean Baptiste Porta, napolitan" Iar mai jos: „la Paris, de Nicolas Bonfous, strada nouă Maica Domnului, la firma Sfântul Nicolae, 1584"*

Apoi, continuă des Hermies răsfoind cartea, magia naturală, sau mai curând simpla medicină a epocii, atribuie gemelor noi proprietăți; uite, ascultă:

După ce mai întâi laudă o piatră necunoscută, „alectoriul", care îl face invincibil pe posesorul ei dacă a fost extrasă din pipota unui clapon de patru ani, sau smulsă din ventricolul unei găini, Porta ne învață și altele: calcedonia te ajută să câștigi procese, cornalina domolește sângerarea și e „destul de folositoare femeilor cu tulburări de ciclu", hiacintul ocrotește de trăsnet și îndepărtează duhorile și veninul, topazul îi liniștește pe lunateci, peruzeaua e bună împotriva melancoliei, a febrei și a slăbiciunilor de inimă. Porta afirmă în fine că safirul lecuiește de frică și ține mădularele zdravene, în timp ce smaraldul, prins la gât, apără de epilepsie și se sparge de îndată ce persoana care îl poartă își pierde castitatea.

Cum vezi, Antichitatea, creștinismul, știința veacului al șaisprezecelea nu sunt de acord în ce privește virtuțile specifice ale fiecărei pietre; aproape totdeauna, semnificațiile, mai mult sau mai puțin hilare, diferă.

Doctorul Johannes a revizuit aceste credințe, a adoptat unele dintre ele și a respins altele; în sfârșit, a stabilit el însuși noi înțelesuri. După el ametistul lecuiește beția, dar mai ales beția morală, orgoliul; rubinul înfrânează pornirile genezice, berilul întărește voința, safirul înalță gândul către Dumnezeu.

Într-un cuvânt, el crede că fiecare piatră corespunde unui gen de boală precum și unui fel de păcat; și afirmă că atunci când vom stăpâni, din punct de vedere chimic, principiul activ al gemelor, nu numai că vom avea antidoturi, dar vom putea chiar preveni o mulțime de boli. Până ce visul acesta, ce poate părea cam nebunesc, se va realiza iar specialiștii în mineralogie vor face inutilă medicina, Johannes se folosește de pietrele prețioase pentru a pune diagnostice în cazurile de maleficii.

Dar cum?

Susține că piatra, așezată pe mână sau pe partea vătămată a celui maleficiat, degajă un fluid pe care-l simte în degete și astfel află ce-i de aflat. Mi-a povestit, de pildă, cum într-o zi a venit la el o femeie pe care n-o cunoștea și care suferea din copilărie de-o boală incurabilă. Nu reușea cu nici un chip să scoată de la ea răspunsuri precise. Oricum, nu descoperea urma

nici unui veneficiu; după ce folosise aproape toate pietrele, a încercat cu un lapislazuli, ce corespunde, după el, păcatului de incest; i l-a pus în mână și l-a pipăit.

Boala de care suferiți, i-a spus el, este urmarea unui incest. - Dar n-am venit la dumneavoastră, răspunse femeia, ca să mă spovedesc; - cu toate astea, mărturisi în cele din urmă că tatăl ei o violase pe când era copilă. Ceea ce-ți spun este confuz, aproape absurd, contrariază toate prejudecățile noastre, dar acestea sunt faptele: Johannes vindecă bolnavi pe care noi, medicii, îi socotim pierduți!

- Cum s-ar fi întâmplat și cu Gévingey, singurul astrolog pe care-l mai avem la Paris. À propos, e o figură, tipul ăsta. Cum naiba a ajuns împărăteasa Eugenia să-i comande horoscoape?

Păi nu ți-am povestit? În timpul Imperiului, la Tuileries, magia era foarte la modă. Americanul Home era venerat ca un Dumnezeu; în afară de ședințele de spiritism, tot el se ocupa, la Curte, de invocarea spiritelor infernale. Lucrurile s-au terminat rău, într-o zi. Un oarecare marchiz l-a implorat să-l pună în legătură cu răposata lui soție; Home l-a condus într-o cameră și l-a lăsat singur. Ce s-a întâmplat? Ce fantome îngrozitoare, ce spectre sepulcrale au apărut? Nu se știe. Cert e că nefericitul a fost găsit țeapăn, lângă un pat. Întâmplarea a fost relatată recent în *Figaro,* iar sursa e demnă de toată încrederea.

O! Să nu ne jucăm cu lucrurile de dincolo de moarte, să nu tăgăduim prea vehement existența Spiritelor Răului! Am cunoscut mai de mult un tânăr bogat, pasionat de științele oculte. A fost președintele unei societăți teozofice din Paris și a scris chiar un volumaș despre doctrina ezoterică, publicat în colecția Isis. Ei bine, pentru că nu se mulțumea, ca alde Peladan ori Papus*, să nu știe nimic, se hotărî să plece în Scoția unde demonismul face ravagii. Acolo, îl frecventă pe omul care, contra plată, te inițiază în tainele satanice și încercă aventura infernală. I s-o fi arătat cel pe care, în *Zanoni,* Bulwer Lytton l-a numit „păzitorul din pragul tainei"? Nu știu, dar sigur e că tânărul a leșinat și că a revenit în Franța epuizat, pe jumătate mort.

Drace! făcu Durtal. Mai ai și necazuri, în meseria asta; dar spune-mi, când te pornești pe calea aceasta, nu poți chema decât Spiritele Răului?

Îți închipui oare că îngerii, care nu ascultă, pe pământ, decât de sfinți, ar putea primi ordine de la primul venit?

- În sfârșit, ar trebui să existe, între Spiritele Luminii și Spiritele Tenebrelor, ceva de mijloc, spirite nici celeste, nici infernale, nici prea-prea, nici foarte-foarte, acelea de pildă care în ședințele de spiritism debitează tot felul de măgării!

Un preot îmi spunea cândva că sunt spectre indiferente, neutre ce locuiesc într-un teritoriu invizibil, ceva ca o insuliță asediată din toate părțile

---

Papus (pseudonim al lui Gérard Encausse, 1865-1916), ocultist, fondator al Societății Martiniste, zelator al marilor inițiați ai Antichității. (n.t.)

de spiritele bune şi rele. Fiind din ce în ce mai înghesuite, ele sfârşesc prin a trece într-o tabără sau în cealaltă. Or, tot invocând aceste spectre şi neputând desigur să-i atragă pe îngeri, ocultiştii sfârşesc prin a aduce Spiritele Răului; astfel, cu sau fără voie, ba chiar fără s-o ştie, practică demonismul. Iată unde ajunge, până la urmă spiritismul!

Într-adevăr, iar dacă admitem dezgustătoarea idee că orice medium imbecil poate să-i trezească pe morţi, cu atât mai mult trebuie să recunoaştem, în aceste practici, pecetea lui Satan.

Fără nici o îndoială; oricum ai privi lucrurile, spiritismul e o murdărie!

Deci nu crezi în teurgie, în magia albă?

Nu, e o farsă! E masca sub care şnapani precum Rozacrucienii îşi ascund cele mai abjecte încercări de magie neagră. Nimeni nu îndrăzneşte să-şi recunoască satanismul; iar magia albă, cu toate frazele frumoase în care-o îmbracă ipocriţii ori nătărăii, ce crezi că ar putea să fie? Şi unde ar putea să ducă? De altfel, Biserica, mai greu de păcălit cu asemenea baliverne, nu face distincţie între cele două magii şi le condamnă deopotrivă.

Durtal tăcu un timp, îşi aprinse o ţigară, apoi spuse:

Da, mai bine vorbim despre asta, decât despre politică ori curse; şi totuşi, ce haos! Ce să mai crezi? Jumătatea acestor doctrine e absurdă, iar cealaltă e atât de misterioasă, încât te pierzi în ea. Să recunoaştem satanismul? Este o enormitate, nici vorbă, şi totuşi pare aproape sigur; iar în cazul ăsta, dacă rămâi consecvent cu tine însuţi, trebuie să crezi în catolicism şi atunci nu-ţi mai rămâne decât să te rogi; pentru că nici budhismul, nici celelalte culte nu pot rivaliza cu religia lui Cristos!

Ei bine, crezi!

Nu pot; există în catolicism o grămadă de dogme ce mă descurajează şi mă revoltă!

Nici eu nu sunt sigur de mare lucru, continuă des Hermies; cu toate astea, sunt momente când simt că ceva se întâmplă, când aproape cred. Oricum, un lucru mi-e limpede - că supranaturalul există, fie el creştin sau nu. A-l tăgădui înseamnă a tăgădui evidenţa, înseamnă să te bălăceşti în albia de porci a materialismului, în troaca stupidă a liber-cugetătorilor!

E totuşi neplăcut să şovăi aşa! Ce n-aş da să am credinţa dintr-o bucată a lui Carhaix!

Eşti modest, matale! îi răspunse ironic des Hermies. Păi, credinţa e digul ce apără de toate furtunile vieţii, e singurul ţărm unde omul ce şi-a pierdut busola poate eşua împăcat!

XXII

Vă place? întrebă mătușa Carhaix. Ca să mai schimbăm, ieri v-am dat rasol și am păstrat friptura de vițel pentru astăzi; așa că astă-seară o să aveți o supă cu tăieței, salată cu friptură rece, heringi afumați și țelină, un piure de cartofi cu brânză și desert. În plus, o să gustați din cidrul cel nou pe care l-am primit de la țară.

O! O! exclamară des Hermies și Durtal care, în așteptarea mesei, savurau un elixir de viață lungă; să știi, mătușă Carhaix, că bucatele dumitale ne duc în păcat, în păcatul lăcomiei; dacă ne ții tot așa, vom face niște burți pantagruelice!

Glumiți! - Dar ce-o fi făcând Louis că nu mai apare.

Urcă cineva, spuse Durtal; auzea niște tălpi scârțâind pe treptele de piatră ale turnului.

Nu, nu-i el, răspunse femeia și merse să deschidă ușa. E pasul domnului Gévingey.

Într-adevăr, îmbrăcat cu surtucul albastru, cu pălărie moale pe cap, astrologul intră, salută ca la teatru, își frecă lăboaiele împodobite cu ghiuluri de mâinile celor prezenți, apoi întrebă de clopotar.

E plecat la dulgher: drugii de stejar ce susțin clopotele cele mari s-au crăpat și Louis se teme să nu cedeze.

Drace!

Aveți noutăți despre alegeri? întrebă Gévingey scoțându-și pipa și suflând în ea.

Nu, în cartierul ăsta rezultatele vor fi cunoscute abia diseară, pe la ora zece. De altfel nu vor fi surprize, căci Parisul e în plin delir: va câștiga generalul Boulanger, și încă ușor, e sigur.

- Un proverb din Evul Mediu spunea că schimbarea domnilor e bucuria nebunilor. Mi se pare de actualitate!

Carhaix intră, se scuză pentru întârziere și în timp ce femeia aducea supa, își puse papucii și răspunse la întrebări:

- Da, umezeala a măcinat fretele din fier și a făcut să putrezească lemnul. Grinzile fac burtă; e timpul să intervină dulgherul; mi-a promis că mâine e aici cu oamenii lui, negreșit. Oricum, sunt mulțumit că m-am întors acasă. Afară, simt că se învârte pământul cu mine, sunt năucit, nesigur, ametit; nu mă simt cu adevărat în largul meu decât în clopotniță sau în camera asta. - Lasă-mă pe mine, nevastă, ceru el, și luându-i salata de țelină, heringi și friptură rece începu s-o mestece.

- Ce aromă! exclamă Durtal adulmecând mirosul incisiv al heringilor. Câtă sugestie în parfumul ăsta! Îmi evocă imaginea unui șemineu în care curpeni de ienupăr ard trosnind, la parterul unei case cu vedere spre rada unui mare port! Iar aurul patinat și tonurile ruginii ale acestor pești degajă parcă un halou de gudron și de alge sărate. E delicios, adaugă, el, gustând din salată.

O să vă mai fac, domnule Durtal, sunteți ușor de mulțumit, spuse bătrâna.

Din păcate, zise Carhaix surâzând, trupul e ușor de mulțumit, nu și sufletul! Când mă gândesc la aforismele lui disperate de data trecută! Să ne rugăm totuși Domnului să-l lumineze. Uite, îi spuse el deodată femeii, să-i invocăm pe Sfântul Nolascus și pe Sfântul Teodul, patronii clopotelor. Într-un fel, sunt de-ai noștri și desigur vor interveni pentru cineva care-i respectă, pe ei și emblemele lor!

Ar trebui miracole nemaivăzute ca să-l convingă pe Durtal, spuse des Hermies.

Dar au fost miracole săvârșite de clopote, afirmă astrologul. Îmi amintesc că am citit, nu mai știu unde, că la moartea Sfântului Isidor din Madrid îngerii au tras clopotele.

Au fost și altele! exclamă clopotarul; clopotele au sunat singure când Sfântul Sigismund cânta *De Profondis* lângă cadavrul martirului Placidus; iar când trupul Sfântului Enemund, episcop de Lyon, aruncat de ucigașii săi într-o barcă fără vâslași și fără pânze trecea pe Sona la vale, clopotele au sunat de asemeni, fără ca nimeni să le atingă.

- Știi ce mă gândesc? spuse des Hermies privindu-l pe Carhaix. Mă gândesc că ar trebui să scrii o culegere hagiografică sau să pregătești un infolio erudit despre blazon.

Pentru ce?

Pentru că ești, har Domnului, atât de departe de epoca ta, și atât de dăruit unor lucruri pe care ea le ignoră ori le detestă, că asta te-ar înălța și mai mult! Ești, bunul meu prieten, omul pe care generațiile viitoare nu-l vor înțelege niciodată. Să bați clopotele adorându-le, să te consacri uitatelor meșteșuguri feudale sau monumentalelor ediții monastice de Vieți ale Sfinților, departe de Paris, departe de lume, cufundat în veacuri revolute - ce poate fi mai sublim?

Eu nu sunt, vai, decât un om umil și ignorant, spuse Carhaix, dar cel pe care îl visați există. În Elveția, cred, un clopotar adună de ani de zile materiale pentru un memorial heraldic. Rămâne de văzut, continuă Carhaix râzând, dacă una din aceste ocupații nu-i dăunează celeilalte.

Dar meseria de astrolog, spuse Gévingey cu amărăciune, nu credeți că e și mai discreditată, și mai ruinată?

- Știți ceva, interveni nevasta clopotarului, mai bine să vedem cum e cidrul cel nou. Cam acrișor, așa-i?

Nu, e încă neterminat, dar se dă la băut, răspunse Durtal.

- Nevastă, servește piureul fără să mă aștepți. V-am întârziat cu plimbatul meu și uite că trebuie să urc iarăși la clopote. Nu-mi purtați grija, mâncați, recuperez eu când mă întorc.

Și în timp ce bărbatul își aprindea felinarul și părăsea încăperea, femeia aduse pe un platou un fel de plăcintă acoperită cu o crustă aurie, pătată cu puncte de culoare brună.

O! exclamă Gévingey, dar ăsta nu-i piure de cartofi!

Ba da, numai că a fost gratinat la cuptor; - gustați; am pus în el tot trebuie, nu poate să nu fie bun.

Într-adevăr, era savuros, și toți îl lăudară; apoi tăcură, căci nu se mai auzeau unul pe altul. În seara aceea, clopotul suna mai tare și mai limpede. Durtal încercă să analizeze acest vuiet ce făcea să se clatine camera. Era ca un fel de flux și reflux al sunetelor: mai întâi, șocul formidabil al limbii lovind bronzul, apoi un fel de sfărâmare a sunetelor, care se risipeau, pisate mărunt, rotunjindu-se; în fine, limba revenea iar noua lovitură adăuga, în piulița de bronz, noi unde sonore pe care le zdrobea și trimitea, dispersate, în turn.

Pe urmă dangătele se rărira; curând nu se mai auzi decât sfârâitul unei vârtelnițe uriașe; apoi picurară ultimele ecouri întârziate, iar Carhaix reveni.

Ce timpuri bizare! exclamă Gévingey, gânditor; nu mai credem în nimic, dar înghițim tot felul de scorneli. În fiecare dimineață se inventează o știință nouă; acum e la mare modă truismul numit pedagogie! Și nimeni nu-l mai citește pe admirabilul Paracelsus, care a descoperit totul, a creat totul! Încercați să le spuneți savanților ce se adună azi prin congrese că viața, în viziunea marelui învățat, e o picătură din esența astrelor, că fiecare din organele noastre corespunde unei planete și depinde de ea, că prin urmare suntem un rezumat al sferei divine; spuneți-le deci - iar experiența o confirmă că orice om născut sub semnul lui Saturn e melancolic și flegmatic, taciturn și singuratic, sărac și orgolios; că astrul acesta greoi, cu efecte întârziate, predispune la superstiție și fraudă, provoacă epilepsia și varicele, hemoroizii și lepra, că este, vai, marele furnizor al ospiciilor și pușcăriilor, încercați să le spuneți toate acestea și se vor strica de râs, vor ridica din umeri, acești măgari cu diplomă, acești pedanți trufași!

Într-adevăr, exclamă des Hermies, Paracelsus a fost unul din cei mai strălucițipracticieni ai medicinii oculte. Cunoștea tainele acum uitate ale sângelui, efectele terapeutice încă necunoscute ale luminii. Considerând - ca și cabaliștii, de altfel - că ființa umană este formată din trei părți, dintr-un corp material, dintr-un suflet și dintr-un perispirit numit și corp astral, Paracelsus îl îngrijea mai ales pe acesta din urmă și acționa asupra învelișului exterior și carnal prin metode ce sunt fie neînțelese, fie căzute în uitare. Trata rănile îngrijind nu țesuturile, ci sângele ce se scurgea din ele. Sigur e că în felul acesta vindecă o sumă de boli!

Datorită profundelor cunoștințe de astrologie pe care le avea, spuse Gévingey.

Dar dacă studiul influenței astrale este atât de necesar, de ce nu vă luați niște elevi? întrebă Durtal.

Elevi? Păi unde mai găsești oameni dispuși să muncească timp de douăzeci de ani fără câștig și fără glorie? Până să fii în stare să faci un horoscop, trebuie să fii un astronom de prima mână, să cunoști temeinic matematica și să fi tocit îndelung latina obscură a vechilor maeștri! - În plus, îți trebuie vocație și credință, iar ele s-au pierdut!

Ca și în cazul clopotarilor, spuse Carhaix.

Da, domnilor, continuă Gévingey, ziua când marile științe ale Evului Mediu s-au cufundat în indiferența sistematică și ostilă a unei nații atee a

însemnat, în Franța, începutul sfârșitului! Acum, nu ne mai rămâne decât să încrucișăm brațele și să ascultăm vorbăria nesărată a unei societăți care ba se hlizește, ba bombăne!

Ei, nici chiar așa, să nu ne pierdem nădejdea; or să vină și vremuri mai bune, spuse nevasta lui Carhaix pe un ton împăciuitor; și, înainte de a se retrage, dădu mâna cu fiecare musafir.

Timpul, spuse des Hermies turnând apă în cafetieră, în loc să îndrepte poporul, din contră, îl strică, îl buimăcește, îl îndobitocește! Amintiți-vă asediul Comunei, pasiunile absurde, ura dezlănțuită și irațională, toată demența unei gloate prost hrănite, prea însetate și înarmate ! - Cât a decăzut, totuși, față de plebea inocentă și milostivă a Evului Mediu! Povestește-ne, Durtal, ce a făcut mulțimea atunci când Gilles de Rais a fost dus la rug.

Da, povestiți-ne, îl rugă și Carhaix, cu ochii încețoșați de fumul pipei.

Ei bine, așa cum știți, după ce-a săvârșit nelegiuiri incredibile, Mareșalul de Rais a fost condamnat să fie spânzurat și ars de viu. După proces, revenit în temniță, i-a adresat o ultimă rugăminte episcopului Jean de Malestroit. L-a rugat să pună cuvânt pe lângă părinții copiilor violați și uciși cu atâta cruzime să se îndure și să-i fie alături, îmbărbătându-l, la execuție.

Iar poporul acesta, pe care-l obidise și umilise, a plâns de mila lui; n-a mai văzut în seniorul demonic decât un nefericit ce se căia pentru crimele sale și care avea să înfrunte cumplita mânie a Sfântului Chip; și, în ziua execuției, de la ora nouă dimineața, mulțimea străbătu într-o lungă procesiune orașul. A cântat psalmi pe străzi, a jurat, în biserici, să postească trei zile, încercând să aducă astfel pacea în sufletul Mareșalului.

Suntem departe, după cum vedeți, de legea americană a lui Lynch, spuse des Hermies.

Apoi, continuă Durtal, la ora unsprezece mulțimea veni la temniță să-l caute pe Gilles și îl însoți până pe câmpul de la Biesse, unde, deasupra rugurilor înalte, se înălțau spânzurători.

Mareșalul își îmbărbăta complicii, îi îmbrățișa, le poruncea să aibă „mare scârbă și căință pentru crimele lor" și, sfâșiindu-și pieptul, o implora pe Fecioară să-i cruțe, în timp ce clerul, țăranii, mulțimea cântau sinistrele și tânguitoarele strofe din Psalmul Răposaților:

Nos timemus diem judicii
Quia mali et nobis conscii
Sed tu, Mater summi concilii
Para nobis locum refugii
O Maria!
Tunc iratus Judex...

Trăiască Boulanger!

În tălăzuirea zgomotoasă ce urca spre turn din piața Saint-Sulpice, izbucniră strigăte prelungi: Boulanger! Lange! apoi o voce răgușită, penetrantă, o voce de vânzătoare de pește, de căruțaș, se ridică deasupra celorlalte, deasupra tuturor uralelor; și, din nou, urlă: Sus Boulanger!

- Zbiară în fața primăriei, s-au dat rezultatele, spuse disprețuitor Carhaix.

Toți se priviră.

Poporul de azi! făcu des Hermies.

O, n-ar aclama la fel un învățat, un artist, și nici măcar o ființă supranaturală, - un sfânt, mârâi Gévingey.

Dar o făcea în Evul Mediu!

Da, însă era mai inocent și mai puțin tembel, continuă des Hermies. Și în fond, unde sunt sfinții care l-au salvat cândva? N-am putea repeta îndeajuns: purtătorii de sutană de azi au inimi scorojite, suflete dezinterice, minți obscene și piezișe! - Sau și mai rău: sunt putregaiurile ce corup turma pe care-o au în pază! Sunt cei din tagma lui Docre, închinătorii Satanei!

- Când te gândești că acest secol de pozitiviști și atei a răsturnat totul - în afară de satanism, pe care nu l-a putut face să dea îndărăt nici un pas!

Nu-i de mirare, strigă Carhaix; satanismul e trecut cu vederea sau necunoscut; părintele Ravignan a demonstrat, cred, că cea mai mare izbândă a Diavolului a fost să se facă tăgăduit!

- Doamne sfinte! Ce trâmbe de abjecție se ridică la orizont! murmură, trist Durtal.

Nu! exclamă Carhaix, nu, să nu spuneți asta! Aici, pe pământ, totul e putred, totul e mort, dar acolo, în ceruri!... Ah, recunosc, pogorârea Sfântului Duh, venirea Divinului Paraclet întârzie, dar textele vestirii sunt revelate! Viitorul e sigur, zorii vor fi luminoși!

Și, coborând privirea, împreunându-și mâinile, se rugă cu însuflețire.

Des Hermies se ridică și făcu câțiva pași prin încăpere.

Foarte bine, așa o fi, mârâi el; numai că acestui secol puțin îi pasă de Cristos în slavă; corupe supranaturalul și respinge tot ce-i transcendental. Cum să speri atunci în viitor, cum să-ți imaginezi că pruncii ieșiți din burghezii fetizi ai acestui timp mizerabil vor fi fără prihană? Crescuți în felul ăsta, mă întreb: ei ce vor face în viață?

- Ce-au făcut tații și mamele lor, răspunse Durtal; își vor umple burdihanul și își vor ușura sufletul făcând pe lighioana cu două spinări!

Lector: ILEANA BRAŞOVEANU
Tehnoredactor: A. MOLNAR
Corector: MARIA BUZURA

Apărut: 1994. Bun de tipar: 16.03.1994. Comanda nr. 3478.
Coli de tipar: 11.

Tiparul executat sub comanda nr. 38/1994,
la IMPRIMERIA DE VEST, ORADEA,
str. Mareşal Ion Antonescu nr. 105.
ROMÂNIA

În 1994 în domeniul traducerilor la Editura „Dacia" vor mai apărea:

Lawrence Durrell, *Tunc* (trad. de Mircea Crăciun)
Jean Rouaud, *Oameni iluştri* (trad. de Yvonne şi Mircea Goga)
W. B. Yeats, *Roza secretă* (trad. Mircea Ivănescu)

Colecţia ANDROMEDA
(literatură science-fiction)

Edmund Cooper, *Cultura Overman*
Ugo Malaguti, *Fenix*
* * *, *Moartea purpurie* (antologie)

Colecţia LICORN
(literatură fantastică)

Abraham Merrit, *Monstrul de metal*
Edgar Allan Poe, *Regele ciumă, povestiri*
Daniel Walther, *Cele patru anotimpuri ale nopţii*

Colecţia P S I
(parapsihologie, paranormal, ocultism, esoterism)

Richard Broughton, *Parapsihologia - o ştiinţă controversată*
Rémy Chauvin, *Funcţia Psi*

Cereţi în toate librăriile din ţară cărţile
Editurii „Dacia"
Comenzi la sediul *„Editurii Dacia"*
3400 Cluj-Napoca
Str. Emil Isac nr. 23
Telefon 064 - 19 16 65